

1552

P.A
MANZOLI

MARCELLI PA LINGENII STELLATI

Poëtæ doctißimi Zodiacus vitæ, hoc est, De Hominis vita, studio, ac moribus optime instituendis Libri

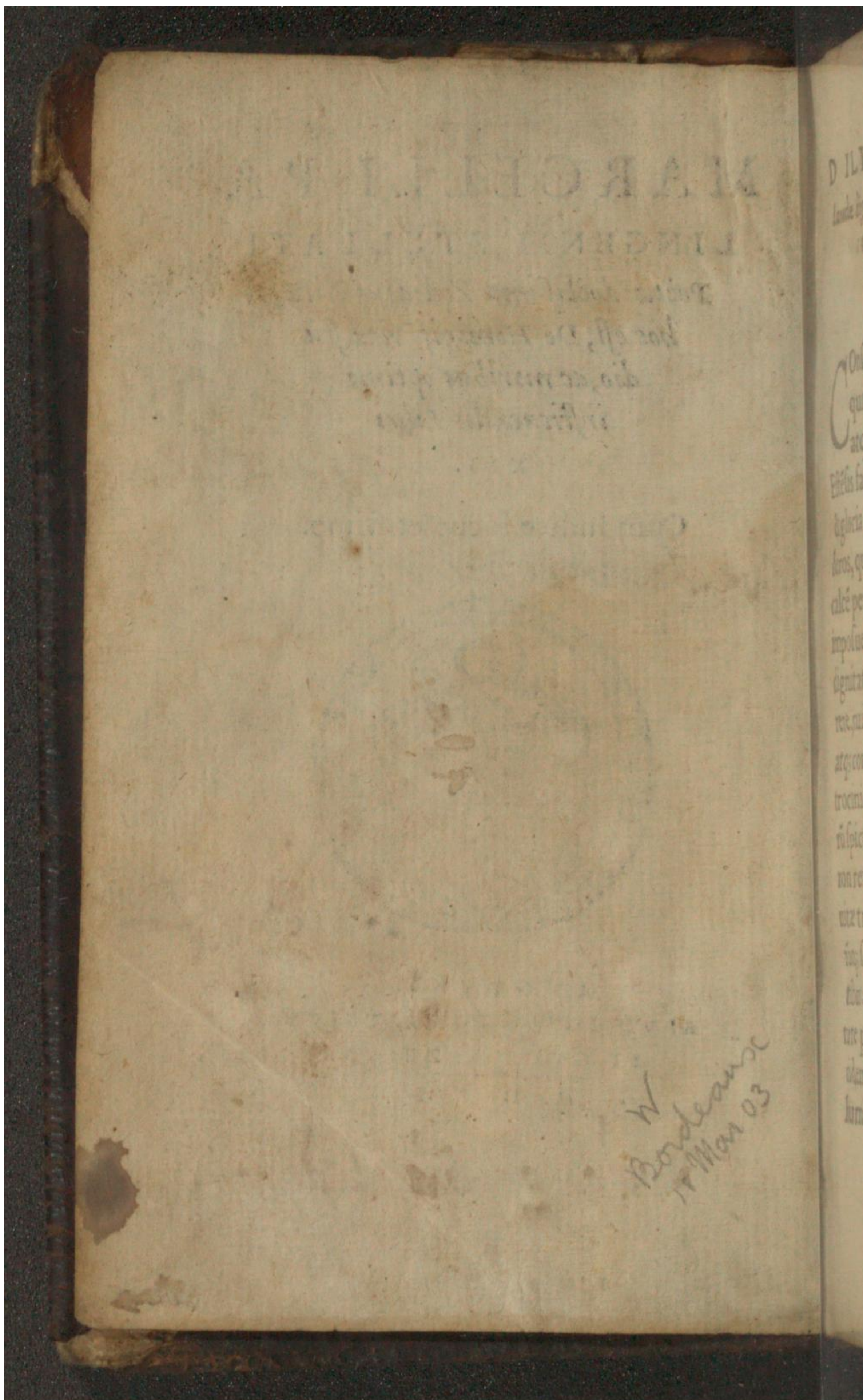
XII.

Cum Indice locupletißimo.

LVGDVNI,
APVD IOAN. TORNAESIVM,
ET GVIL. GAZEIVM.
M. D. LII.

Ex dono Gualdritij

W
Bordeaux
17 Mar 03

AD ILLVSTRISS. OMNIQ. *laude dignißimum Ferrariæ Ducem* HERCVLEM *secundum, Marcelli Palingenij Stellati Præfatio.*

COnſueuerũt ſcriptores, tum antiqui tum recentiores, Illuſtriſsime atq; inuictiſsime Dux Hercules, Eſtẽſis familiæ ſummum decus, ſplẽdor, & gloria, poſtquã libros ſuos, immò liberos, quos ingenio ſuo pepererunt, ad calcẽ perduxere, illisq́; ultimã manum impoſuere, uirum quempiã ampliſsima dignitate ac poteſtate cõſpicuum quærere, cui labores ſuos dedicẽt, nuncupẽt, atq; commendent, ut eius fauore ac patrocinio muniti, peſtilentiſsima inuidorũ ſpicula, Criticorumq́; temeritatem non reformident. Quandoquidẽ in hac uitæ tragicocomœdia contingere plærũq; ſolet, ut ignaui homines uoluptatibus addicti, eos contemnant, quos uirtute præſtare uident. Diuina tamẽ Prouidentia fieri ſemper ſolet, ut in tanto humanæ uitæ errore, aliquis Princeps

reperiatur, qui uirtutem diligat, ſuoq́;
patrocinio tueatur: ne ſtudioſis uiris
præſidium deſit, & locus ad quem confugere
ualeant. Cæterum ut antiquos
reges atque imperatores ſilentio præteream,
qui uiros ingenio præcellentes
amplexi ſunt: tu unus es tempeſtate noſtra,
Dux excellentiſsime: cui Deus talem
tribuit mentē, ut nil pulchrius, nil
honeſtius, nil diuinius uirtute ipſa exiſtimes:
ideoq́; uirtutem habētibus præſto
eſſe conſueuiſti. Minime mirum igitur
uideri debet, ſi ad Celſitudinē tuam
confugi: librosq́; meos tibi dedicare
conſtitui. Nam quem alium patronum
in tota Italia inuenire poſſum, cui Muſæ
cordi ſint? qui carmen ſibi oblatum
aut intelligat, aut examine recto expendere
ſciat? O corruptiſsima tempora.
Quid mihi cum Principe, qui alienis
oculis uidet, ore loquitur alieno?
Illum uolo, qui per ſe poſsit curuum
diſcernere recto. cui non auſint maligni
homines dicere: Candida de nigris,
& de candentibus atra. Talē igitur cum
te eſſe

te esse omnes prædicent, Dux illustrissime, audacter ad te profectus sum. eo maxime, quòd Antonius Musa Brasauolus, uir singulari doctrina integritateq́; conspicuus: qui excellentiam tuam fidelissime colit: mihi de te spem optimam attulit. Quippe qui doctrinam, prudentiam, humanitatem, liberalitatemq́; tuam, mirifice apud me commendauit. Cuius uerbis tantum habeo fidei, quantum dici posit. Eo igitur suadente, opus nostrum, cui titulus est ZODIACVS VITAE, in duodecim libros digestum, multosq́; per annos elaboratum, Celsitudini tuæ donamus, dicamus, nuncupamus: ut apud posteros nomen tuum clarum ac memorabile fiat. Sed quanquam longe preciosiori munere dignus es, tamē hoc exiguum nostrum accipere tua Celsitudo ne dedignetùr: magisq́; donantis animum, quàm donum ipsum aspicere uelit. Spero tamen fore, si opus hoc tuis auspiciis semel in lucem eruperit, ut apud uiros bonos ac uere do-

ctos, laudem haud ſpernendam ſit habiturũ. præſertim apud poſteros. Quandoquidem poſteritas ipſa ſolet abſq; inuidia iudicare. iuxta illud: Paſcitur in uiuis liuor, poſt fata quieſcit. Non'ne ſua etiam ſæcula Mœoniden riſere? Accipe igitur Dux Illuſtriſsime, exiguum pauperis cliẽtis munus: tuóq; fauore, quaſi Palladis ægide, ab inuidorum maledictis defende. Si tamen in tanto opere aliquid forte reperitur, quod à noſtra religione aliquantum diſſentire uideatur: mihi minime imputandum cenſeo. Nam dum aliquando de rebus philoſophicis loquor, diuerſorum philoſophorum opiniones refero, præſertim Platonicorum. Quæ ſi falſæ ſunt, non ego, ſed ipſi reprændi debent. Cum mea ſit intentio: à catholica fide nunquam declinare. Quocirca in omnibus quæ ſcripſi, orthodoxæ Eccleſiæ me humiliter ſubijcio: eiuſq; cenſuram, ut uirum Chriſtianum decet, libẽter accipio. Vale Princeps optime: Dij te nobis diutiſsime ſeruent.

THO

THOMAS SCAVRANVS AD LECTOREM.

PRælia grandiloquo ſcribunt mauortia verſu,
Pugnaceſq; ſolent tollere ad aſtra viros,
Aut mæſtos referunt alterno carmine caſus,
Aut lyricis celebrant te Cytherea modis,
Multi atq; egregij vates: Oenotria tellus
Quos tulit, aut graij quælibet ora ſoli.
Hæc via iam cunctis nota eſt, hæc trita poëtis
Materia, hanc omnis tractat vbiq; Liber.
Sed pauci, heu nimium pauci, tentare ſeueras
Conantur docto carmine Pieridas.
Pauci audent veri cæcas aperire latebras:
Quiſq; iocos ſequitur, ſeria quiſq; fugit.
Quàm facile eſt chartas nugis implere canoris,
Quàm facile in calamum fabula blanda uenit?
Auſonios inter vates Lucretius unus,
Scrutator veri ſedulus ipſe fuit:
Abdita naturæ cupiens irrumpere clauſtra,
Et ſuperos acie mentis adire Deos.
Sæpe tamen recto deflexit tramite, & errat,
Deceptus dictis ô Epicure tuis.
At nunc Marcellus meliori numine ductus
Vera magis, necnon vtiliora canit.
De dijs, deq; anima oſtendit, quid credere ſit fas,
Dum ſequitur noſtræ relligionis iter:

Carmine complexus, Phœbo Musisq; secundis,
Quæ intra se, & quæ extrà maximus orbis habet.
Viue igitur fœlix, Vates dignissime. donec
Suspendet mundi pondera vterq; polus,
Tu Marcellus eris: nunquam tua fama peribit,
Et tua laus nullo est interitura die.
Candide Lector habes diuinum carmen: in illo
Inuenies animi grata alimenta tui.
Quæ sint summa bona, & quo pacto ducere uitam
Conueniat, præsens hoc tibi pandit opus.
Hoc tibi dat sophiæ cœlestia munera: per quæ
Te poteris summo conciliare Ioui:
Hoc tibi naturæ mysteria multa recludit:
Deniq; te doctum, te facit esse bonum.
Zodiacus vitæ fertur: quia vita per ipsum
Ducta nitet, ceu sol per sua signa means.
Maioremq; vt sol mundum, sic iste minorem
Illustrat, vegetat, ornat, alitq; Liber.
Quem quicunq; Deo charus cupit esse, tenebit
Sæpe manu, & magna sedulitate leget.

FINIS.

MARCELLI PA-
LINGENII STELLATI
POETAE ZODIACI
VITAE, LIBER
PRIMVS.

ARIES.

ENS *mea neſcio quo iamdu-*
dum impulſa furore,
Ardet lauriferos Parnaſi inui-
ſere colles,
Ruraq́; Caſtaliæ Muſis cele-
brata canoris:
Cyrrha placet, ſemperq́; virẽs nemus. ô ego quantas
Effugiam tenebras? video ſurgentis Eoo
Luciferi radios, paulatim albeſcere cœlo.
Liuor abi, et ſtygio procul hinc te abſcõde profundo.
Vincit amor Muſæ, vincit Deus: ardua quamuis
Sit via, non metuit virtus inuicta laborem.
Phœbe pater, vatumq́; decus, da noſcere calles
Ambiguos: auidumq́; reple, ambroſia Aganippe:
Lux tua monſtret iter, per quod penetralia templi
Ingrediar ueneranda tui, & me ſubtrahe uulgo.
Non ego, quòd veniam nouus ignotusq́; ſacerdos,
Gratus ero fortaſſe minus: ſi numine dextro

Excipies,blandoq; sinu. tu tollis ab imo,
Nobilitasq; viros:sine te mortale peribit
Ingenium,vox raucescet,nil dulce sonabit
Vana chelis:quòd si fueris mihi dexter,adibo
Sidera,spectabitq; altos mens enthea diuos.
Sis igitur mihi, quæso,fauens Latoe : tuumq;
Tollere humo(nisi fata vetent)dignare clientem.
Et vos Castalides Nymphæ,si pectore puro
Limina vestra adij:si non contagia cæcæ
Luxuriæ,iuuenem potuere auertere uestro
A cultu,nec me vicit væsana libido,
Tradite me famæ,ne prorsus inutilis olim
Vixisse hic videar,peream q; in funere totus.
Spes famæ solet ad uirtutem impellere multos.
Tu verò Dux,Herculeo qui nomine gaudes,
Ausonios inter proceres celeberrime nostro
Tempore,& Estensis certissima gloria gentis,
Quem Parnasiacis Pallas nutriuit in antris,
Et sacro à teneris aluerunt lacte Camœnæ:
Vnde sibi sperant decus immortale futurum,
Cyrrhæasq; iterum per te reuirescere lauros:
Quanquā obstat Mauors,atq; inuidus in sua quærit
Promissis,alijsq; modis te ducere castra:
Castra,vbi perpetuos merearis victor honores,
Et tua lauriferis decorentur signa triumphis:
Adsis,& placido vultu dignare poëtam
Aspicere,insolitas intentatasq; volentem
Ire vias,vatum quas non vlla orbita signat
Hactenus:

Hactenus: & timido optatum largire fauorem.
Sic tua te incolumem videat Ferraria ſemper,
Donec poſt longæ fœlicia tempora vitæ,
Decedens terris, ad cœli ſidera migres.
Illa dies olim veniet (modo ſtamina nobis
Lōga trahat Lacheſis) quū te, et tua facta canemus
Vberius, nomenq́; tuum Gangetica tellus,
Et Tarteſſaici reſonabunt littora ponti:
Ibit Hyperboreas paßim tua fama per vrbes,
Et per me extremis Libyæ noſceris in oris.
Tunc ego maiori Muſarum percitus œſtro,
Omnibus oſtendam, quanto tenearis amore
Iuſtitiæ, ſit quanta tibi pietasq́; fidesq́;,
Quantum conſilio valeas, & fortibus armis:
Quàm ſis munificus, quàm clemens: deniq; per me
Ingenium moresq́; tuos mirabitur orbis.
At nunc, iſta tibi quæ tradimus, accipe læto
Interea vultu, & præſentibus annue cœptis.
Scribere fert animus multa & diuerſa, nec vno
Gurgite verſari ſemper: quò flamina ducent,
Ibimus, & nunc has, nunc illas nabimus vndas:
Ardua nunc ponti, nunc littora tuta petemus.
Et quanquàm interdum fretus ratione, latentes
Naturæ tentabo vias, atq; abdita pandam:
Præcipuè tamen illa ſequar, quæcunq; videntur
Prodeſſe, ac ſanctos mortalibus addere mores,
Heu penitus (liceat veram mihi dicere) noſtro
Extinctos æuo: quo non obſcœnius vllum

Aut fuit, aut posthac erit: & quæcunq; nocentes
Languenti valeant animo detrudere morbos.
Non melior, non virginibus magis apta Camœnis
Materies, quàm quæ tractat de moribus, ulla est.
Hæc hominem reddit sanum, ingenioq; valentem:
Sit quamuis hebes, & stolidi cognatus aselli,
Impius, & recti contemptor, turpiter & qui
Luxuriam sequitur, vel quem scelerata cupido
Sollicitat, cuius ue premit præcordia dirum
Inuidiæ virus: mendax, vafer, atq; bibendi
Consultus: demum vitio quocunq; laborans,
Hac poterit sola, peruersæ crimina mentis
Exuere, atq; viam vitæ reperire salubrem.
Efficit hæc claros homines, & honoribus aptos,
Qui sibimet, domuiq; suæ, patriæq; decenter
Consulere, ac dubijs rebus succurrere norint.
Non tantum facies roseo niueoq; colore
Mista placet, pulchriq; oculi, pulchriq; capilli,
Singulaq; æthereas imitantia membra figuras:
Quantum compositi mores, & splendor honestæ
Mentis, quam vitio virtus seclusit ab omni.
Quid quod iustitiæ cultor, morumq; bonorum,
Lætus agit, speratq; Deos sibi profore semper?
Nec curat, si quis secreta in aure loquatur:
Nec trepidat Regis, vel iudicis ora vocatus.
Contrà, qui malus est, formidat semper, apertum
Ne fiat facinus, quod clam commisit: & ictus
Fulmineos, tonitru audito, sibi conscius horret.

Si quid

Si quid ſecum homines muſſant, nunc dicitur heheu
De me, nunc recitant noſtræ præconia culpæ:
Quid faciam? iudex, vel Rex me accerſit: adibon'?
An potius fugiam miſeræ diſcrimina vitæ?
Lege deûm ſtabili ſemper metus angit iniquos.
Nanq; malus quanquàm interdũ gaudere videtur,
Aeſtuat ipſe tamen, medijs vt ſtrongylos vndis,
Aethna'ue, cum fabricat flagrantia tela Pyracmon.
Num magis ergo canam mille oppugnata carinis
Pergama, periurum ſtultè miſerata Sinonem?
Ogygias've domos, infauſto Marte petitas?
An laudabo aliquem dictis mendacibus, ut pars
Magna ſolet vatum: & coruum Phœnica uocabo?
Num melius, plumis Iunonia regna ſecantem
Dædalon, Icarioſq; auſus & fata gementem,
Mutataſq; deûm atq; hominũ memorare figuras?
Et vacuas aures nugis mulcere canoris?
Num melius, iuuenum laſciuos dicere amores?
Quodq; nefas maius, dictis temerare profanis
Cælicolas? quid enim dementia noſtra ueretur?
Concumbunt, rapiunt pueros, vitiantq; puellas:
In cælo eſt meretrix, in cælo eſt turpis adulter.
Prò pudor: hæc pietas? hoc fas? hæc debita diuis
Gratia, thura, foci, pecudes, altaria, laudes?
Quid non mentiri, vel quid non protinus audet
Fingere mortale ingenium: vt ſibi maior eundi
In præceps pateat via, liberiorq; poteſtas
Peccandi detur, minus & peccata pudoris

In ſe

In ſe contineant? O ſtulta, ô putida certe
Scriptorum turba, Anticyris purganda duabus.
Ad uos hic ſermo eſt: alios vexatis & ipſi,
Nec parcit cuiquam veſtræ petulantia linguæ:
Quid mirũ, ſi vos eadem quoq; fulmina tangunt?
Dicite, quid tantum noctesq́; diesq́; laborem
Fertis? duntaxat pro vobis? at nihil inde
Laudis habere licet. nam qui ſua commoda ſolum
Quærit, nec prodeſſe alijs curat, potius ſed
Damna aliena malus ridet, dum quod ſibi credit
Vtile, perficiat: ſæuiſſima iure meretur
Bellua, non homo dici. Ergo ſic ſcribere oportet,
Vt quicquam inde boni ualeant haurire legentes,
Ne fruſtra tempus ſeſe triuiſſe querantur,
Fallaces nugas & inania monſtra legendo.
Atqui ſcire opus eſt, triplex genus eſſe bonorum,
Vtile, delectans, maiusq́; ambobus honeſtum.
Horum aliquod, vel plura ferat quodcunq; poëma:
Sic tamen, ut metæ nunquam frangantur honeſti.
Sed quibus eſt dignus titulis, qualíue corona,
Qui non vana modo, ac nullam præbentia frugem,
Verum quæ potius vitam corrumpere, nec non
Inſanis poſsint maiorem adhibere furorem,
Affigit chartis: diræ monumenta relinquens
Luxuriæ, & populis deliramenta futuris?
Heu quantos vrget ſtimulos, & qualia nequam
Sermo animis aconita propinat. ab auribus audet
Improba vox, imas cordis penetrare latebras:

Ad ſcel

Ad ſcelus inde ſolet, torpentia membra mouere.
Dicet forte aliquis: delectant talia magnum
Sæpe virum, cuius florente ſatelles in aula
Plurimus eſt, & quem rerum iubet eſſe verendum
Copia, cui ridet modici fortuna cerebri.
Quid tũ? proinde licent, et ſunt laudãda, quod ipſis
Diuitibus placeant? Non ſic. nam quilibet haud ſcit,
Quot bipedes aurum, quot purpura ueſtit aſellos.
Sunt ô ſunt multi, Sydonia concha ſuperbos
Quos facit, & Seres depexæ frondis honore
Obducunt, quorum digitis nitet aureus ingens
Anulus, & rubro collecta in littore gemma:
Hos tu iurares magnum ſuperare Platona
Ingenio, & ſanctis non cedere moribus illi,
Quem ſolum cecinit Phœbi cortyna beatum.
Nil tamen intus habet ſpecies hæc tanta: ſed ipſos
Nomine non vano, ventoſos dixeris vtres.
Magna voluptatem generat fortuna, voluptas
Stultitiam, & prorſus lumen rationis obumbrat.
Inde fit, vt raro ſapiant. tolerare laborem
Propter virtutem quis vult, ſi præmia deſint?
Præmia quis quærit, niſi quem dura vrget egeſtas?
Gaudia ſectatur diues, dulcemq; quietem:
Dumoſos odit calles, cliuoſq; viarum
Difficiles, per quas doctrinæ ſcandimus arcem.
Non poſſum tota non excandeſcere bile:
Quin ego deuoueo verſus, pariterq; poëtas:
Cum video pueros, obſcœna docente Magiſtro

Carmina,

Carmina, peiores fieri, primumq́; pudorem
Linquere paulatim, & ſceleratos diſcere mores,
Vnde magis poßit natiua augerier illis
Nequitia, & citius ſub tartara delabantur.
Sed mihi non deſunt ſolatia debita. nam cum
Scribant, vt magnam poßint acquirere laudem,
Magnā ignominiam pro laude, & dedecus ingens
Accipiunt: meritò. quis enim non iudicet illos
Flagitio imbutos omni, talesq́; fuiſſe,
Qualia ſunt, chartis quæ mandauere nefandis?
Index eſt animi ſermo, morumq́; fidelis
Haud dubiè teſtis: quoniam quiſq; illa libenter,
Et crebro loquitur, quibus oblectatur. arator
De bobus, raſtris, de vomere: nauita narrat
De velis, remis, de reſtibus, atq; carinis:
Miles equos memorat, gladios, haſtilia, pugnas:
Sic obſcœni homines, plerunq; obſcœna loquuntur.
Vos moneo, quorum eſt fidei commiſſa iuuentus,
Et quorum eſt teneras puerorum fingere mentes,
Ceu molles digito ceras: hæc ſcripta peroſi
Deteriora, aliis incumbite: & illa docete,
Arida quæ non ſint, & non indigna referri.
Hiſtoriæ placeant noſtrates, ac peregrinæ:
His ſe cirrati oblectent, has mente reponant:
Nectareos manant ſuccos, (mihi credite) vitam
Inſtituunt, quæ ſint fugienda ſequẽdaq́; monſtrant.
Fabula non omnis ſpernenda eſt. ſæpe legatur
Vtile quid moneat puris Comœdia verbis.

Sunt

Sunt etiam (fateor) complura poëmata, prauis
Haud temerata iocis: ſed quæ grauitate virili
Procedunt, placidoq́; tegunt ſub cortice mella.
Iſta iuuant, eadem pariter ſine crimine proſunt:
Iſtis diſcipulos epulis educite veſtros.
Firmior at poſtquam viuendo acceſſerit ætas,
Liberius poterunt lato diſcurrere campo,
Et quaſcunq; volent, decerpere tutius herbas.
Eſt operæprecium poſt hæc perpendere, maius
Vtrum opus, atq; vtrum potiori in ſede locandum,
Quo probitas, an quo tantum ipſa ſcientia creſcit:
Præſtet vtrũ, eſſe bonum, an doctũ. diuina quidẽ res
Doctrina eſt: decorat mites, oditq́; ſuperbos:
Ipſa voluptatis refugit, ſomniq́; clientes:
Nec niſi per longum tempus, multoq́; labore
Percipitur. regit hæc vrbes: hæc arma ciere,
Hæc auferre poteſt, terras & ſidera monſtrat,
Morborum expultrix: varias formare figuras,
Et numerare docet, fidibusq́; apponere vocem:
Tecta Dei ſcandit, naturæ arcana recludit:
Qua ſine, nemo poteſt perfectus dicier. hæc nos
Diſsimiles pecudum reddit, ſimilesq́; deorum.
Fit tamen exigui precij, perditq́; nitorem
Ipſa ſuum, quoties vitiorum fecibus oblita
Induit informes vultus: ceu ſordet Iaſpis,
In putri demerſa luto: ceu Phœbus ab atra
Obductus nebula, vel quum premit ora ſororis.
Nec modo vileſcit, ſed fit quoq; noxia: quippe

Si malus hanc habeat, poteris concessa furenti
Dicere tela, quibus valeat transfigere plures,
Bacchariq; nagis. Quisquis sine crimine vitam
Ducere conatur, diuina humanaq; seruans
Iura, scelusq; cauens, tanquam præuisa draconis
Guttura, quem stimulat pastus insana cupido:
Sit licet vpilio, vel agaso, aut mulio, libros
Qui nullos penitus norit, preciosius haberi,
Laudibus ac debet magnis ornarier: illum
Spernere non homines, non cæli numina possunt.
Quis, nisi mentis inops, virtutumq; improbus hostis,
Non amet, atq; illum laudet, qui sacra veretur,
Iustitiamq; colit, cæco non vincitur auro,
Non aliena rapit, miseris succurrit, & arcet
Infames à se: ast humiles fouet, impia linguæ
Mordacis vitat contagia, lædere quenquam
Non gaudet, potius cunctis prodesse laborat?
Quodq; decus mirum est, in re quacunq; modestum
Ostendit sese? fœlix hic nempe. sed illum
Fœlicem magis esse reor, qui pollet vtroq;,
Qui probus atq; idem doctus: diademate talem
Quis dignum neget? hic alijs præcellit, vt aurum
Est oricalcho nobilius, vitroq; pyropus.
Tu tamen inuenies raro peccare peritum,
Vel cautè, aut leuius: rudibus vix vlla pudoris
Est ratio, atq; palam vetitos labuntur in actus,
Irridetq; sacras petulans inscitia leges.
Vt cæcus nescit scrobibus diuertere ab imis,

Impin

Impinguntq́; pedem tenebroſa nocte vagantes,
Quum ſilet inferno recubans Proſerpina lecto:
Sic mens quæ cæca eſt, ſine lumine doctrinarum,
In quodcunque nefas facili deſcendere lapſu
Non dubitat, niſi ſit pœnæ compreſſa timore:
Nec quicquam quod nõ placeat ſibi, iudicat æquum.
Sæpe vicem tamen ipſa gerit natura magiſtri,
Inq́; vtero ingenium multis largitur: vt illi,
Quod ſchola non docuit, cœleſti munere diſcant.
Quid prohibet, tales inſontem ducere vitam?
Maxima ergo illi debetur gratia, cuius
Præſtat vtrunq; liber. Bifidi vos numina montis,
Quæ colui, quibus & reliquos deuouimus annos,
Munera ſi fas eſt paruos tam magna rogare,
Tale mihi carmen quæſo concedite: vel me
A pipere & ſcombris ſaltem defendite, noſtros
Tardipedis nec Vulcani uoret ira labores.
Hactenus hæc. Aries, qui noſtri limina ſeruat
Zodiaci, iam vult properanti cedere Tauro,
Meq́; noui finire iubet præludia cantus.

LIBER II.

TAVRVS.

TRaxiſti longam portu mea cimba quietem:
Iam tẽpus dare vela notis, & ſoluere funẽ.
Ceßit hyems, canæq́; niues de montibus altis
Diſtillant, viret omne ſolum, lapſasq́; reponit

Sylua comas,renouat dulces Philomela quærelas:
Floribus ornatæ crines per prata Napææ
Deducunt choreas,Dryades,Satyriq; petulci.
Carmina muscosis iterant lasciua sub antris:
Aurea nunc volucer iaculatur tela Cupido,
Et iuuenum placidis incendit pectora flammis.
Iam tutum uastos pelagi proscindere campos:
Vnda silet,Zephyrus redit expectatus ab orbe
Occiduo:quid stulta times?est lucidus aër,
Atq; suo cursum suadent Athlantides ortu.
Quid tibi continget tranquilla per otia laudis?
Laurea desidiæ præbetur nulla:potenti
Esto animo,atq; aude:audenti fortuna fauorem
Sæpe tulit,pauidoq́; vetat gaudere triumpho,
*Vt uideo,terrent*frictu te mōstra canino:* *rictu
Sed turpe est,fœdis uirtutem cedere monstris.
Perge igitur,iam rumpe moras,altumq́; petamus.
Rex ille omnipotens,vasto qui præsidet orbi,
Aurea qui solo moderatur sidera nutu,
Tot voluit latas habitare animalia terras,
Tot pontum,& liquidis uitam seruare sub undis:
Orba suis ne tanta forent elementa colonis.
Ex his tantum homini,quid sit cognoscere uerum,
Quidq́; decens,& posse loqui,concesßit:at ore
Cætera sunt muto,& tellurem cernua lambunt.
Hic ratione potens,validißima quæq; subegit:
Alipedes tigres,iracundosq́; leones.
t q! amuis diro sint corpora plena ueneno

Serpen

Serpentum, tamen hūc metuunt: huic maxima cedit
Oceani moles, oris Balena ſupini
Hoc ſine, quid tellus eſſet? denſiſſima certe
Sentibus, & nullas ſegetes inculta crearet.
Hic leges, & quæ ſeruantur legibus urbes
Condidit: ornauit cœleſtia numina templis,
Repperit innumeras artes, imitantia fulmen
Tormenta: emiſſum quibus ignis turbine clauſi,
Per ſpatia effertur longe diſtantia plumbum:
Quo pulſæ turres, & mœnia celſa, trahuntur
In præceps: uaſtosq́; procul quicunq; boatus
Accepit, dubius, ſe audiſſe tonitrua credit.
Væ vobis ſuperi, ſi talia forte Gigantes
Olim Phlegræis habuiſſent fulmina campis.
Repperit & puppes, vetitum quibus ire per æquor
Poſſet, & extremum ventis ſamulantibus orbem
Quærere, quà Titan populus deſpectat Eoos,
Et Tarteſſiaca pronus quà mergitur unda,
Quà Cynoſura nitet: & quà contrarius axis
Aſpicit Antipodas, pendentes uertice: qui iam
Caſuri, opponunt pedibus veſtigia noſtris.
Cum tamen ingenio excellat, mentisq́; uigore,
Vt credi poſsit diuino ex ſemine natus:
Neſcit adhuc, nec ſcire ſtudet (res mira, nefasq́;,
Et centum tauris, & larga cæde piandum)
Viuere quo pacto, uel quid uitare, ſequi'ue
Debeat. ô cæcis mortalia plena tenebris
Pectora, & ô mentes caligine circumſeptas

Stultitiæ.incedunt deſerta per auia: uix heu,
Vix paucis nouiſſe datum, quò tendere tutum,
Quà ſit iter, per quod vera et bona ſumma petãtur.
Non docet hoc gemini nodoſa ſcientia Iuris,
Non quæ Pæonio ſanat medicamine morbos,
Non Rhetor, non Grammaticus. Sapientia ſola
Hoc aperit: fida hæc hominũ dux, atq; magiſtra eſt.
Hanc mihi ſi dederit Deus, & ſubtegmina ſi non
Ante diem triplices truncabunt noſtra ſorores:
Ipſe bonum ſummum quod ſit, quî poßit haberi,
Vt ſpero expediã.quaquã hæc prouincia magna eſt.
Principio, ſummum eſſe bonũ pars maxima cenſet,
Nummorũ plenam bene ſemper habere crumenam,
Atq; auri tantum, quantum vel Lydius amnis,
Vel Tagus, æquoreas ſplendens eructat in vndas:
Iugera tot campi, quot crines vertice: longum
Poſſediſſe agmen ſeruorum, armenta gregesq́;,
Quot non Trinacrijs pauit Polyphemus in aruis,
Quot nec Ariſtæo fuerant, Tirynthius & quot
Non Eritheeis tulit à præſepibus Heros:
Pulchraq́; vt Alcinoi pomaria, & Heſperetuſæ:
Nec non marmoreis miranda palatia cruſtis.
Hæc ſunt, quæ cupiunt omnes, quæ quiſq; requirit:
Quæ ſuperos genitrix tenero petit anxia nato,
Supplicibus votis. his qui affluit, eſſe beatum,
Fœlicemq́; putat craßi dementia vulgi.
Sed neſcit, quanti lateant ſub floribus hydri,
Quotq́; roſas inter ſpinæ naſcantur acutæ.

Illum

Illum etenim, quiſquis fieri vult diues, oportet
Nocte dieq; animo diuerſas voluere curas,
Fortuna variante vices: nunc cogitat vnum,
Nunc aliud: ſi forte epulis accumbit, iniquæ
Morſus auaritiæ ſtimulat, vix vlla palato
Eſca placet: properatq; ingratas linquere menſas,
Abſtrahit inde illum exigui ſpes dira lucelli.
Vix ſomnum capiunt nocturno tempore ocelli:
In latus, in faciem iacet, & quandoq; ſupinus,
Verſaturq; thoro: haud aliter quàm ſaxea moles,
Syſiphia reuoluta manu. quid luce peracta
Geſſerit, & quid ſit redituro ſole gerendum,
Penſitat. en pereunt pecudes, cras pabula quæram.
O brumæ deuota dies, quàm frigora bobus
Hæc nocuere meis: ſed diſpenſator iniquus.
Paſtoresq; mali, rapiunt hi, decipit ille:
Inuaſere lupi caulas, prædatus & ipſum
Eſt pecus inſanus miles, magalia fregit,
Incendit ſegetes, deſecta eſt vinea ferro:
Debitor aufugiens, portat cum fœnore ſortem:
Nulla fides, nulla eſt homini reuerentia diuûm:
Omnia plena dolis. prò Iupiter: ille bonus vir
Prorſus habebatur, ſed fallax gratia linguæ,
Atq; oris: non eſt ſemper vera effigiei
Regula. quid doleam? remeat mea nauis, & affert
Lucroſas, ohe, merces: graue pondus amomi,
Tura, electra, piper, Serum uelamina, veſtes
Sidonias, merceſq; alias, quas vexit ab Indis:

Quam ſi concurſu Symplegades infregiſſent,
Si vel Scylla vorax, dubij vel ſaxa Caphareï
Soluiſſent tabulas, muliebri more querelis
Impleſſem totas ædes, lacrymiſq; maderent
Pectora. non deerunt nummi, niſi viuere deſit.
Nil frumenta valent: quid tum? mercabor oliuum:
Eſt fodiendus ager, iaciendaq; ſemina, meſſes
Occandæ, fabricanda domus, viteſq; putandæ:
Illud emã, hoc vendã: accipiã, & quod debeo reddã.
Non ſecus huc illuc impellitur, ac pila, magno
Luſorum cœtu ſolet, aſpiciente theatro,
Iactari: hinc atque hinc ingenti miſſa tumultu
Pellitur, ille ferit pugnis, hic calce retundit.
Lætitia, mœrore, metu, ſpe, fluctuat æſtu
Continuo, veluti ventorum flatibus æquor.
Ixion verus: qui captus imagine nubis,
Concubitu fœdo prolem genuiſſe biformem
Dicitur: vnde eius voluit ſine fine rotari
Membra, colubriferis radijs affixa, deûm rex.
Diuitiæ quid ſunt? res nempe ſimillima nubi,
Quam ſi Riphæo Boreas demiſſus ab axe
Incutiat, videas vnde eſt concreta, reſolui
In tenues fumos: monſtra hinc gignũtur, habentia
Humanam faciem. quid enim ſpecioſius ipſo
Diuitis aſpectu primo? ſed noſcere poſtquam
Ipſius uitam licuit, diuerſa uidentur
Partibus à tergo non reſpondentia primis.
Aſsiduo motu rotat hunc fortuna, colubri

Agmina

Agmina curarum ſunt, quæ præcordia rodunt.
Vel ſcit, vel neſcit diues, quæ poßideat. ſi
Neſcit, quid proſunt? quoniam nihil inde boni, vel
Accipit aduerſi: velut is qui non habet. at ſi
Quæ ſua ſunt nouit, vel amat, vel non amat illa.
Si non: cur tenet hæc? ex his quæ gaudia ſumit?
Qualia, quum potat ſuccos abſtemius vuæ.
Si quidem amat, pariter curat, ſtudet illa tueri,
Proq; his ſeruandis eſt anxius, atq; laborat:
Sollicitatq; illum, quicquid contingere rebus
Poſſe mali credit, quas poßidet: excruciatur,
Si perit inde aliquid: fieri quod ſæpe neceſſe eſt,
Cum nil ſtare diu videas, incommoda cum ſint
In promptu ſemper: demum, quo plura tenebit,
Hoc plus curarum accedet, ſæuiq; laboris.
Quid memorẽ, ſubeat quàm crebra pericula ponto,
Ac terris: cenſum cupiens augere paternum?
Syluicolas latrones, ponticolas piratas
Sæpe fugit: capitur tandem, laniandaq; phocis
Viſcera, ſiue lupis præbet. captiuus herili
Collum ſæpe iugo ſummittere cogitur, is qui
Vt dominus fieret, ſe obiecit caſibus audax:
Vix menſa tutus propria, propriòue cubili,
Exitiale datur ſitienti ſæpe venenum,
Stertentem'ue necat cupidi manus impia ſerui.
Pingior in cædem ut petitur magis hoſtia, necnon
Nobilior potius ſpoliatur fructibus arbos:
Vtq; apibus muſciq; perit, quæ dulcior vua eſt:

Sic cui plura dedit ſors & meliora tenendæ,
Inſidias patitur plures, propiorq́; periclo eſt.
Nota Syracuſij ſollertia mira tyranni:
Euge bone, es fœlix? quid ni? non pocula deſunt,
Non epulæ, pueri, ſceptrum, diadema, cupitæ
Deliciæ: gemmis, auro (quid cernis?) abundas.
Heu mihi: nanq; tholo ſeta ſuſpenſus equina
Enſis adeſt, iam iam miſeri caput infodietur.
Inuidia vexantur opes: nanq; optima liuor
Quæq; malus lædens, odit fœlicia ſemper.
Hoc pretio, miſeri, damnoſum quæritis aurum,
Veſtra Palæſtinæ ſtimulent ut corda ſorores
Aſsidue, ac nigrum citius tendatis ad orcum.
Non'ne Midæ, fuluo quem Bacchi dona metallo
Ditarunt, cunctis ridenda inſania? iure
Huic aſini auriculas, iratus Phœbe dediſti.
Aurum cuncta precor fiant, quæ corpore tangam:
Mox petijt ſtolidus primis contraria votis,
Quum cibus in vacuam nullus deſcenderet aluum.
Talis auare tibi fortuna eſt peſsime, qui cum
Plus habeas, plus ſemper eges: ut Tantalon vndis
In medijs cruciat ſitis arida. ſi tibi pleno
Effundat cornu, quicquid vis, Copia: nunquid
Quod ſatis, an nimium, ſumes? hoc officit: illud
Quiſquis habere volet, facili mercede parabit.
Noſtra etenim minimis rebus contenta quieſcit
Natura, in vitium ſi non delapſa repugnet.
Diuitis in menſam ſyluæ pelagiq́; feruntur

Optima

Optima, non desunt lepores, non caprea, ceruus,
Hædus, aper, volucrumq́; genus, nō turdus obæsus,
Perdix, ficedulæ, nec non quas Cochica *tellus*
Mittit aues, grandes capi, grandesq́; columbi:
Portantur rombi, squillæ, murena, locustæ,
Mugilis, & piscis nomen qui traxit ab auro,
Ostrea, cæruleo quæ Cyzicus æquore gignit:
Multa alia, est uersu quæ claudere difficilis res.
Vina dehinc, nigro nunquam cessura falerno,
Ni *potius placeant aruisia nectaris instar.*
Sed quæro, nunquid cuncta hæc lupus iste vorabit?
Non credo: vel si cupiat, non posse putandum est.
Quod si posse volet, rumpetur venter, & ibit
Turgidus ad tumulum, turba comitāte rudentum.
Nam qui plus æquo stomachi penetralia replet,
Læditur, & clamat, Medici *succurrite: demum*
Euomit, & totas putor capit improbus ædes.
Hinc variæ insurgunt febres, hinc scrupeus humor
Insidias manibus pedibusq́; affigit inertes.
Cui *non compertum est, multos inducere morbos*
Ingluuiem? vexare animos & corpora, Bacchi
Humorem immodicū, sitibunda in uiscera mersum?
Ergo parcus erit, de multis pauca capessens,
Qui non ante diem vult dulcē abrumpere uitam:
Nec plus quàm pauper, saccum stipabit opimum.
Murice bistinctos locuples uestitur amictus,
Auratamq́; togam, tenuitq́; subucula bysso
Enitet: & scythicæ redimitus vellere frondis,

Gestæ

Geſtat fœmineo pretioſa monilia collo.
Num magis iſta fugant mordētia frigora, quàm ſi
Muniat incultæ uilis te penula lanæ?
Num quæ vulgari lino contexitur, æſtum
Arcet tela minus, tunc quum per torua leonis
Signa Molorchæi gradiens, calidiſsimus eſt ſol,
Flauaq; væſanus diſcindit Sirius arua:
Quàm ſi lena tuum velet bombycina corpus?
At dices: Ille in pretio eſt, quem pulchra decorant
Veſtimenta: caput venienti inclinat, & omnis
Aſſurgit populus, ſolusq; hic nobilis, atq;
Creditur eſſe bonus, prudens, ac dignus honore,
Dignus amicitia. pannoſo prorſus habetur
Nulla fides, tritamq; irridet turba lacernam:
Sis licet Arpinas, cuius facundia toti
Præfertur Latio: vel fabri filius ille,
Attica quem tellus mirata eſt ſæpe loquentem:
Carminibus quamuis poſsis æquare Maronem,
Mæoniiq; ſenis diuinos reddere cantus:
Non tamen iccirco ſperes tibi præmia laudis:
Sperneris, mihi crede, locum proiectus ad imum.
Tu Ganymedæos fruſtra ſectabere vultus:
Optabis fruſtra teneram tractare puellam,
Si tectus uili pauper gradieris amictu.
Non equidem inficior: magna eſt nā gratia pulchri
Veſtitus. uerum fuerit uirtutibus ipſa
Si mens nuda, malis imbutaq; moribus: omnis
Ecce perit cultus, fies inglorius, ac te

Deſpiciet quiſquis norit, tua terga cachinni
Mordaces ferient, vel cæcæ iurgia ſannæ.
Nec ſeruus, propria quem tu nutrire farina
Conſueſti à puero, ſi te cognouit auarum,
Crudelem, tumidum, uinoſum, mentis egentem,
Aeſtimat: iccirco ſecum clam murmurat in te,
Hunccine herum fortuna mihi non æqua dediſti?
Hunccine herum tolerare diu me fata iubebunt?
Laudabunt alij, quem turba domeſtica temnit?
At fortis, prudens, iuſtus, pariterq́; modeſtus
Si fueris, ſi te non parua ſcientia clarum
Reddiderit, quæuis tribuet tibi veſtis honorem,
Nec (modo ſit ſanus) poterit te ſpernere quiſquam.
In primis, quicunq; cupis venerabilis eſſe,
Laudari multum, nec non vehementer amari,
Virtutem ſequere, ac vitij contagia uita:
Et caue committas, quod poßit iure putari
Cenſura dignum, atq; autori inferre pudorem.
Nam ſolet egregiam ſtolidum contemnere vulgus
Virtutem, minima ſi infectam labe notauit.
Sed quis'nam prorſus viuit ſine crimine? nemo eſt,
Qui non legitimo quandoq; à calle recedat,
Qui non à recta interdum declinet amußi.
Ille tamen raro ac minimum qui peccat, haberi
Atq; bonus dici debet. ſed gratia linguæ
Maxima, quæ docte ac prudenter ſingula profert.
Cultus habet ſermo, & ſapiens, mirabile robur:
Imperat affectus varios, animumq́; gubernat,

Hæc

Hæc plus quàm ueſtes, poterunt te reddere clarum.
Nec tu formoſi ſpecie capiaris ephebi:
Talis amor ſcelus eſt, quem qui ſapit effugiet. nam
Eſt pueris nec mens, nec amor, ratióue, fidésue.
Ah pereat, quiſquis puerorum flagrat amore.
Si te delectant formoſæ membra puellæ,
I pete coniugium: vel non meretricula deerit.
Quid mauis demens cupere, & ſperare negata:
Pellere cum poſsis facili medicamine morbum?
Sunt tamen hoc propter cupiendæ forſitan ipſæ
Diuitiæ, vt melius virtutem acquirere detur.
Quandoquidem argento loculi ſi forte vacabunt,
Nullus erit qui te doceat. nam ſoluere oportet
Mercedē haud paruā doctoribus. eſt quoq; habenda
Sumptibus haud paruis librorum copia: tempus,
Quo valeas ſtudijs incumbere, plura legendo:
Ne mala pauperies alias te uoluere curas
Cogat, & impediant ingrata negotia mentem.
Heu quàm difficile eſt, quā paucis numina præſtāt,
Ex humili uolitare gradu uirtutis in arcem.
Quàm raro egregios pauper ſortitur honores.
Præterea qualis vita eſt, quàm proxima leto,
Quàm merito ſpernenda, animum ſi nulla voluptas
Mulceat, atq; leuent ſolatia nulla laborem.
Cum nunquam deſint curæ, cum plena dolorum
Omnia ſint, præſtat ſtygiam tranare paludem,
Cerberеam ſaturare famem, miſcerier vmbris:
Si nunquam fas eſt rebus gaudere ſecundis,

Gaudia ſi miſerum pectus non vlla ſerenent.
Aſt inopi quid'nam dulcedinis, aut ſolati
Eſſe poteſt? cui deeſt panis vinumq; frequenter:
Nunc lecto, nunc veſte caret: nunc calceus ipſos
Oſtendit digitos, veteri diſſutus aluta.
Viuere vix potis eſt, nedum ſectarier illa,
Iucundum quibus eſſe ſolet mortalibus æuum.
Talibus at certe, quicunq; eſt diues, abundat.
Illud enim aſſequitur, quicquid deſiderat, & vult:
Tantum habet imperij, tantasq; pecunia uires,
Vt ſibi nil obſtare diu patiatur: ab alto
Deducit montes, & valles tollit in altum.
Si vult ergo canum pernici prendere curſu
Ceruos, aut capreas, vulpes, lepores'ue fugaces:
Si volucres captare libet, vel fallere piſces
Retibus aut hamis: Veneris ſi grata voluptas,
Si cibus & potus delectant, otia, ludus,
Si choreæ, cytharæ'ue placent, ſi plaudere cantu:
Omnia diues habet. nam præſtant omnia nummi.
Accipe quid contrà referam, ſi diſcere quiſquam
Geſtiet, id certe dabitur, modo firma voluntas
Nunquam deficiat: nec terreat aſpera cliuis
Anguſta, & primo ingreſſu ſatis horrida dumis
Semita, virtutis qua culmina celſa petuntur.
Si non ſunt nummi tibi, veneat ipſa ſupellex,
Vel domus, aut fundus. quid ni? quo viuere pacto
Tunc potero? cogar mendicus quærere panem.
Ah miſer: eſt melius mendicum uiuere, dum te

Cœlicolis ſimilem diuina ſcientia reddat:
Quàm ſi poſsideas Perſarum,bellua,gaZas.
Noli iudicio tenebroſi accedere vulgi,
Haud magis atq; pecus,verum agnoſcentis:at ipſe
Si ſapis,hæc memori quæ dicam mente teneto.
Præter virtutem,non eſt durabile quicquam:
Diuitiæ pereunt,ſpecies quoq;,robur,honores,
Cuncta cadunt:virtus æterna in tempora durat:
Quam fortuna nequit,nec tollere longa vetuſtas.
Ipſe tamen vidi nunquam, & vix credere poſſum,
Vel periiſſe fame,vel mendicaſſe diſertum:
Quem ſi fortuna interdum conatur iniqua
Obruere,auxilium virtus feſtinat.alumnos
Protegit alma ſuos ſemper doctrina,diuq;
Non patitur miſeris vrgeri caſibus:affert
Naufragio tabulam,qua tuti littora poſſunt
Spumoſos inter fluctus attingere nando.
Qui pollet virtute,Arabum deſerta,nigroſq;
Aethiopas,rigidoſq; Getas luſtrabit,& Indos,
Tutus & incolumis. fortunæ ſola reſiſtit
Virtus,atq; illi dubio certamine pugnat.
Nullis eſt igitur parcendum ſumptibus:omnem
Ne dubita,vt virtutem habeas,impẽdere cenſum.
At ſi forte tibi,valeas quod vendere,nil eſt:
Eſto bonus ſaltem,ſi non potes eſſe peritus.
Cum doctis verſare libens(nam diſcere multa
Sic poteris)nec non auidè quæcunq; loquuntur
Auſculta,atq; roga interdum:tum cætera diuis

Commit

Committe, & patiare animo tua fata ſereno.
Gaudia ſi ſequeris, ſi te inſidioſa voluptas
Implicat, & dulces tranſmittere luſibus annos
Te iuuat, atq; ideo diues cupis eſſe: voluta
Sedulus hæc tecum, ratio quæ prouida dictat.
Nulla voluptate eſt res pernicioſior: aufert
Conſilium, mentemq́; premit, virtutibus obſtat:
Corrumpit mores, vitiorum maxima nutrix:
Debilitat corpus, ſenſus obtundit, amaro
Fine nocens, homini multorum cauſa malorum eſt.
Clarius iſta ſequens ſermo, meliusq́; docebit.
Si tamen aduertas, habet & ſua gaudia pauper,
Nec forſan leuiora. magis nam dulcia ſunt, quæ
Rarius eueniunt ſolatia. credite, longe
Gratior, ac longe eſt iucundior illa voluptas,
Quæ dilata diu fuit, ardenterq́; cupita.
Sic cibus eſurie ſuauis, requiesq́; labore,
Sic potus vexante ſiti, ſic frigore flamma,
Frigora ſic æſtu, ſic intermiſſa diuq́;
Suſtentata Venus grata eſt magis: omnia demum
Rebus ab oppoſitis, vires contraria ſumunt.
At locuples tolerare nihil vult, ſemper abundat
Delicijs, adeo vt moueant faſtidia ſæpe,
Et cupiat bulbos, ſiliquas, holus, halia, ſardas,
Solennes epulas & prandia lauta peroſus.
Nil adeo dulce eſt, quod non videatur amarum,
Et non diſpliceat, ſi plus durauerit æquo.
Delectant alterna magis, vetitisq́; potiri

Dulcius eſt, ſordent quæ poſſunt ſemper haberi.
Præterea non res hominem, ſed ſola voluntas,
Iudiciumq; animi, contentum reddit. amari
Eſt dignum, quodcunq; placet. quid proderit ægro
Concinnas offerre dapes, cui febris ademit
Guſtum? quid vini ſuauem præbere ſaporem
Illi, qui gaudet puris abſtemius vndis?
Hic hædum, aſt alius carnes cœnare ſuillas
Mauult: hunc cantus iuuat, illum ludus, amorq;
Omnibus haud idem: hic puerũ cupit, ille puellam:
Huic ſcortum placet, aſt illi matrona. beatum
Efficit ergo animus, non res. rationibus iſtis,
Non minus ac diues, lætatur pauper: ab illo
Grandia poſcuntur, paruo hic contentus abibit.
Impenſa diues maiori, at ſæpe minori
Lætitia viuit, quàm pauper. gratius ouo,
Et cicere, eſt uеſci, atq; famem compeſcere porro,
Nautæ aut foſſori: quàm regibus & reginis,
Quicquid terra ferat lauti, prandere, vel vnda.
Dignior illa autem iure eſt dicenda voluptas,
Quæ nec ſumpta nocet, nec contradicit honeſto.
Nil tamen eſt melius, quàm pauca optare, animũq;
Vincere conſilio: ne ſpes te affligat inanis.
Qui quod habere nequit deſiderat, excruciatur,
Sperando fruſtra, & nequicquàm tempora perdit.
Id cupias igitur, quod certe poßit haberi,
Aut nihil: atq; animo frenos impone tenaces.
Aſt opibus quiſquis pollet, vult plura, petitq;,

Quàm

Quàm licet, & paruo contentus viuere neſcit:
Indiget iccirco multis. fœlicior ille eſt,
Sufficiunt cui pauca ſatis. res ampla, ſuperbum,
Riſoremq; hominum, contemptoremq; deorum,
Inſanum, mollemq; facit, virtutis & hoſtem.
Nam quis virtutem curat, ſi cenſus abundat?
O bona paupertas, ô nondum cognita diuûm
Munera: virtutum cuſtos, & amica pudori,
Luxuriæ frenum, vitæ tutela: procacem
Fortunam tu ſola potes, ventiq; furorem
Ac pelagi rabiem contemnere: dum vada lintre
Tuta tenes paruo, vicinaq; littora ſeruas.
Sæpius æthereos feriunt uaga fulmina montes,
Et quatit excelſas Boreas rapidiſſimus ornos:
Ima latent ignota malis, humileſq; procella
Iuniperos raro infeſtat, lentæq; miricæ
Stant inter ſyluas immotæ, ac pace fruuntur.
Spreuit Anaxagoras, ſpreuit Democritus, atq;
Complures alij (quorum ſapientia toti eſt
Nota orbi) argentũ atq; aurum, cauſaſq; malorum
Diuitias. quare? niſi quòd non vera putarunt
Eſſe bona hæc, animum quæ curis impediunt, &
In mala præcipitãt quàm plurima. Fabricius quod,
Quod Cato, qđ Curius, ſanctiſſima pectora, quõdã
Senſerunt: non quid vulgus, plebſq; inſcia dicat,
Mente agita, atq; tibi propone exempla bonorum.
Non'ne olim victor fœlicia ſigna Quirinus
Sæpe tulit, poſito quum ſumere conſul aratro

Arma iubebatur, requiem factura ligoni?
Tum caſa parua viros, & frugi menſa ferebat:
At nunc deliciæ, & laqueata palatia, molles
Imbellesq́; edunt fœtus, ac luſibus aptos.
Diſcite mortales tandem, longisq́; tenebris
Exuite obſeſſam mentem, ſurſumq́; leuate
Iam caligantes oculos: quò cæca voluntas
Vos ducit, ne ferte gradum. ratione deorum
Naturæ ſimiles eſtis, ratione tenetis
Imperium mundi: ratio vos dirigat ergo,
Non error: finemq́; animo perpendite rerum.
Sufficiat cibus ille, famem qui ſedat: & illa
Veſtis, quæ corpus velet, frigusq́; repellat.
Sit ſopor ille ſatis, reficit qui feſſa labore
Mēbra. etenim tribus his opus eſt, cū corpora noſtra
Sint fragili contexta luto. ſed talibus uti
Sic licet, ut tanquam medicinæ munere cures
Quos tribuit morbos homini natura nouerca.
Aſt hic luxuriem dapibus complectitur, ille
Veſtibus: hanc alius uitam uix ſentit, ab arte
Dum fugit, aßiduoq́; premit ſua lumina ſomno.
Fœlix, qui didicit contentus viuere paruo:
Nec ſpem vllam in rebus ponit, quas linquere cogit
Parca ferox, tanquam noſtri non iuris: & æui
Quàm breue ſit ſpatiū reputat, quā friuala demū
Omnia, quæ in terris longe lateq́; creantur:
Qui minor aduerſis non ſit, maior'ue ſecundis,
Minoisq́; vrnam ſpernit, ſtygiosq́; furores:

Securus quodcunq; ferat fortuna, tenere.
Infœlix, ſenſu qui ducitur, atq; futuri
Cæcus, ceu pecudes, tantum præſentia cernit:
Qui neſcit, quod quãto animus præſtantior ipſo eſt
Corpore, tãto animi pluris ſunt munera, quàm quæ
Ad corpus ſpectant. igitur non diuitiæ ſunt
Prima bona: quæ quoniã pro corpore conquiruntur,
Que poſſeſſorem non efficiunt meliorem,
Quis bona ſumma vocet? multos at ſæpe videmus
Quadrupedum ſimiles, iſtis qui rebus abundant.
Quantum ergo ſatis eſt vitæ, nihil amplius opta.
Nanq; ſuperuacuo ſtulti lætantur: aceruos
Ingentes fruſtra, fruſtra horrea plena requiris:
Cum modio cumera'ue famem propellere poſsis.
Cum tibi ſufficiant cyathi, cur dolia quæris?
Si te Plutus amat tamen, & tibi Copia ridet,
Diuitiasq; dedit fatorum ignota voluntas:
Quid facias, operæpretium eſt didiciſſe: tenendo
Ne peior fias, ne poſsis ſtultus haberi.
Dic age nunc quæſo, quæ'nam prudentia, quod'nam
Conſilium eſt illi, cui ſunt bona multa, ſed ipſis
Inſipiens neſcit quo pacto debeat uti?
Hinc vires perſæpe nocent, damnoſaq; forma eſt,
Hac ratione ſuum autorem facundia perdit,
Hac ratione artes aliæ compluribus obſunt.
Nodus auaritiæ non te conſtringat, ab ipſa
Heu fuge: nam certe nulla eſt hac maior Erinnys.
Hanc memorant Acheronte ſatã, per triſtitia Ditis

Regna truces agitare faces, centumq́; colubris
Colla ueneniferis geſtare minacia: fauces
Humano expleri nunquam potuere cruore,
Semper hiant, aliosq́; tenent, aliosq́; requirunt
Ora cibos: nulli parcit, nec templa deorum
Dedecorare timet, malũ & inſatiabile monſtrum.
Naſcuntur uariæ hinc peſtes, diſcordia, cædes,
Proditio, rixæ, fraudes, iactura pudoris,
Contemptus diuûm, periuria, iurgia, bellum,
Atq; aliæ plures, quàm dici carmine poßint.
Hanc igitur uita: nil quippe nocentius, & nil
Quod magis oſtendat vile atq; ignobile pectus.
Sic mulier, ſenior, pueri inueniuntur auari:
Sunt etenim imbelles, fragiles, animiq́; puſilli.
Huic alia eſt uitio labes contraria, ſed non
Tam grauis: hanc etiam ſtudeas depellere. nam ſi
Prodigus es, menſam alterius, pinguemq́; culinam
Ieiunus fruſtra aſpicies, patrimonia poſtquam
Abſumpta, & nimio fuerint deperdita luxu.
Inter utrunq; manet uirtus, extrema relinque:
Et cui fas quantumq; licet, largire: nec ultra
Impenſam facias, quàm ſit permiſſa facultas.
Diuitias hic finis habet: prodeſſe tenemur.
Omnibus, at noſtris potius. natura creauit
Nos, non ut ſolum nobis, noſtrisq́; propinquis:
Aſt aliјs etiam, quum poſſumus, emolumento
Simus. quid quæſo præclarius, atq; deorum
Dignius eſt ſolio, auxilium quàm ferre ruenti,

Tradere

Tradere pauperibus uictum, miserisq; mederi?
Sic nos turba colit, sic famam acquirimus: atq;
Ad superos multi per talia facta volarunt.
Naturæ humanæ nil aptius, & nihil ipso
Dignius est homine, ut phibet schola docta sophorũ:
Quàm prodesse homini, & socio succurrere lapso.
At nunc ô mores, ô tristia tempora, prorsus
Extincta est pietas: nulli largitur auarus
Diues, cum teneat quæ tradere plurima poßit:
Nulliusq; ipsum miseret. sunt ferrea cunctis
Corda. quis exigua mendici nunc stipe casum
Solatur? lacrymas rident, miserosq; precantes.
Si qua tamen donant, dant scurris, dantq; cynædis,
Dant lenis potius, dant scortis callipareis:
Nemo dabit vati, Musæ spernuntur vbiq;.
Calculus huic loculos, vel tessera reddit inanes,
Ille autem pictis ludit patrimonia chartis:
Non'ne hoc turpe magis nummos absumere pacto,
Vnde nec vllus honos, nec gratia quæritur vlla?
Mens oblita Dei, vitiorumq; oblita cœno,
Sic'ne licet fieri? non'ne olim nudus ab aluo
Existi, & nudus terræ es rediturus in aluum?
O demens, non hæc tua sunt: sed Iupiter harum
Est dominus rerum, tu dispensator & hospes.
Non res, sed nobis rerum conceditur vsus.
At postquam vetus ille Charon te vexerit, vltra
Quam trepidant superi falso iurare paludem:
Hic miser, hic aliis hæredibus ista relinques.

Ergo his vtendum est recte,dum stamina Parcæ
Nostra trahunt , nobis sumendo , aliosq́; iuuando.
Iam patet ex dictis,an sint bona summa putandæ
Diuitiæ.mea cymba redi , satis ardua ponti
Nauimus,ecce auster pluuias iam cogere nubes
Incipit,ecce undas Typhones in aëra portant,
Absorptas pelago : vnde ingens promittitur imber.
Amplius hic tutum non est , mihi crede,morari.
Heu metuo fidum male puppibus Oriona:
Dum licet,in portum tendamus.nubila clarum
Reddiderint ubi pulsa diem,reuocabit ab alto
Nos Tryton scopulo , atq; iterũ tentabimus æquor.

LIBER III.

GEMINI.

Vtea quadriiugo curru surrexerat Eos,
Astraq́; cedebant euanescentia cœlo:
Iam diuisus erat Titã,mediũq́; videbãt
Antipodes,mediũ nr̃ mõstrabat horizõ
Mirabar,quia nam medijs de fluctibus ignis
Exit inextinctus ? certè hæc contraria sesè
Mutuo corrumpunt : quin sol extinguitur vndis?
Igneus aut igitur non est , aut tingier ipsum
Oceano vulgus mentitur. talia mecum
Voluebam , gradior dum propter littora solus.
Obuius ecce senex quidam mihi venit , acerno

Innixus baculo, nitidoq́; indutus amictu,
Cana tenus medio pendebat pectore barba,
Pulchra cutis, læta & facies, varioq́; colore
Florea candentes decorabant ſerta capillos.
Comminus vt dedimus citroq́; vltroq́; ſalutem:
Quò pergam, qui ſim, quo dicar nomine, quærit.
Reſpondi, atq; eadem pudibunda voce rogaui.
At poſtquam proprium nomen mihi reddidit (ipſe
Nanq; Epicurus erat) ſtupui: ceu ruſticus agrum
Qui fodiens, reperit latitantem obſcurius arcam.
Atq; ego tunc: Venerãde ſenex, ſic numina ſemper
Cuncta tuis faueant votis, ſapientia quando
Mira tuis habitat fibris: niſi falſa loquuntur
(Vt plærunq; ſolent) homines: præcepta ſalutis
Da precor, & iuuenem prudentibus inſtrue dictis,
Dummodo non te aliò grauiora negotia ducant.
Ille autem contrà: Me nulla negotia ducunt.
Sed quoniam vito curas, fugioq́; laborem,
Huc ſoleo vacuus crebro aduentare, legoq́;
Per prata hæc varios capiti geſtamina flores.
Vnde libens & prõptus agam, quodcunq; petiſti:
Quippe loqui ſenibus res eſt gratiſſima cunctis.
At ne noſtra aliquis diſturbet verba viator,
Hinc diuertamus, denſaq́; ſub ilicis vmbra,
Iuxta illas quas cernis aquas, reſidebimus ambo.
Iuimus, & placida ſic tandem voce profatur:
Nimirum huc aliquod iuuenis te numen adegit,
Vt diſcas hodie quæ ſit Sapientia. nanq;,

O ſuperi, quanta rerum caligine totum
Immerſum eſt mortale genus? ſimulacra videre
Mille ac mille hominum facile eſt, ſed rarus vbiq;
Verus homo: vt poſsit non falſo nomine dici,
Mundus ſtultorum cauea, errorumq́; taberna.
Quare adhibe puram noſtris ſermonibus aurem,
Pellere ſi quæris miſeras à mente tenebras.
Principio, verum atq; bonum cognoſcere oportet,
Perſpicua ratione quidem, atq; examine recto:
Hinc ſcatet, hinc magnos ducit ſapientia riuos.
At paucis hoc ſcire datum eſt. nam maxima turba
Diuitias ſummum eſſe bonum, pars altera honores,
Diuerſi diuerſa putant: mihi ſola Voluptas
Optima cunctarum rerum cenſetur: & iſtud
(Ni fallor) vera poterit ratione probari.
Omnium enim eſt finis rerũ, atq; nouiſsima meta:
Ad quam ſic hominum facta omnia diſponuntur,
Spicula vt in certum ſignum mittuntur ab arcu.
Nam quis tellurem raſtris, quis Nerea tonſis,
Aut quis Gradiuum validis tentauerit armis,
Deniq; virtutem quis'nam quæſiuerit vllam:
Si non hunc præſens mouet, aut ſperata voluptas?
Nempe hæc principium, mediũ, finisq́; laborum eſt.
Quod magis vt pateat, quæ dicam attentius audi.
Omne opus ob finem, ratio niſi deſit agenti,
Sumitur: hic ſpecie prior eſt in mente mouetq́;
Artificem, ſed re poſt facta nouiſsimus exit.
Finis item bonus eſt, igitur placet: atq; voluntas

Nunc

Hunc ſibi vt acquirat, primis medijsq; libenter
Partibus incumbit, ſic delectatur, amœnus
Sic labor efficitur: cauſa eſt ergo ipſa voluptas.
Quippe aliud non eſt, quàm delectatio quædam.
Sed quia non facile eſt rudibus, ratione doceri:
Tentabo exemplis melius recludere verum.
Cur fodit, atq; graui ſulcum deducit aratro
Agricolæ calloſa manus? non Sirius æſtu
Terrificat, non bruma gelu. cur nauita ponti
Inſanam rabiem, ſyrtes, ſcopulosq; minaces,
Non timet, admoti ſpernens confinia leti,
Veliuola fretus pinu? cur prælia miles
Inſequitur gaudetq; ferox, vbi claßica Martem
Sæua canunt, acuitq; animos hinnitus equorum?
Cur iuuat aßiduis album palleſcere chartis,
Et varios verſare libros noctesq; diesq;?
Nempe, vt poſt longos lucrum vel fama labores
Iucundum efficiat. nam ſi non ipſa placeret
Vtilitas & honos, virtus artesq; perirent.
Eſt finis per ſe dulcis: primordia verò
Cum medijs, propter finem. nil deniq; refert,
Turpia, vel potius cuncta hæc videantur honeſta:
Nam veluti exultat laſciuus turpibus, ipſa
Sic virtute bonus placidißima gaudia ſentit.
Ergo voluptatem propter, tandem omnia fiunt,
Vel mala declinent homines, vel cõmoda quærant,
Vel laudanda gerant, vel nõ laudanda ſequantur.
Hac etiam ſola ſuperi mercede fruuntur:

Vtile

Vtile nanq; illis non conuenit, indigeant cum
Nullarum rerum. ſed dices forſan, honeſtis
Numina plena bonis. quid tum? ſi talia lætos
Non faciunt diuos? tanquam ſi lignæa gemmis
Nobilibus, fuluoq́; ornes ſimulacra metallo.
Adde aliud, quoties perfecta eſt cauſa, neceſſe eſt
Inde parem effectum procedere. vis igitur quum
Quæq; animæ bene diſpoſita eſt, atq; optima ſeruat
Obiecta, eſſe bonũ ſummum nemo hercle negabit,
Qui ſapiat: verum tali de fonte voluptas
Cogitur effluere. auditus ſic lætificatur
Harmonia, numeris contexta dulciter aptis:
Sic forma egregia, uiſus: ſic naſus, odore
Mirifico: hoc ipſum reliquis de partibus aio.
Quid, quod cuncta Venus terris animalia gignit:
Atq; eadẽ (niſi vera neges) eſt ſumma voluptas?
Præterea, labor atq; dolor mala maxima cum ſint,
Atq; voluptati contraria: iure voluptas
Eſſe bonum ſummum cenſebitur. oppoſitorum
Oppoſita eſt etenim ratio. proinde omnia quærunt,
Naturæ inſtinctu, quæ ſunt iucunda: cauentq́;
Triſtia. quis verò naturam fallere credat?
Eſt ſummũ ergo bonũ, quod amãt animalia quæq;.
Sed quid amãt, vel quid niſi dulcia gaudia quærũt?
Multi autem dicunt: virtutem acquirere oportet,
Sudando, algendo, dum viuimus: atq; voluptas
Eſt fugienda, frui tamen hac poſt fata licebit:
Gaudia quippe Deus iuſtis æterna parauit.

Nil rationis habet vox hæc, prorſusq; videtur
Irrita. nanq; animas poſt funera viuere, perq;
Tartareos volitare lacus, & pendere dignas
Pro meritis pœnas, vel ſumere præmia facti,
Credere quis debet, niſi cui mens integra non eſt?
Hæc ſunt, ô miſeri, vatum commenta furentum,
Mos quibus eſt ſemper varias effingere nugas,
Vt ſtolidas dictis delectent talibus aures.
Finxerunt Stygij pallentia regna tyranni,
In quibus eſt Phlegeton, flãmis crepitãtibus ardẽs:
Tergeminus canis, & pictis armata colubris
Tiſiphone, extenſi per iugera longa Gygantes,
Et ſine luce umbræ, & vaſti non vlla cremantes
Ligna foci: riget hic hyemis ſine tempore frigus,
Roboreq; ex nullo gemit hic compacta phaſelus,
Dum ſenior nimias tranſuectat portitor vmbras:
Aeolides ſaxo cruciatur, Tantalus vnda:
Vaſa mariti necæ geſtant rimoſa ſorores,
E quibus vnda fluit, vano repetenda labore.
Plura etiam, quæ nec pueris credenda videntur,
Talibus in regnis cecinerunt eſſe poëtæ.
O dij, quàm magna eſt penuria mentis vbiq;,
In nugas quàm prona via eſt. quid creditis iſta,
Inſani? quæ nec poſſunt ratione probari
Vlla, nec ſenſu agnoſci? quid vana timetis?
Qui facilis credit, facilis quoq; fallitur idem.
Lucra ſacerdotum ſunt hæc, arteſq; doloſæ.
Aſt vbi vita ſemel tenues defecit in auras,

Nil sumus, vt nondum geniti nil prorsus eramus.
O nimium infirma & fragilis, nimiumq́; superba
Atq; audax natura hominum, quo freta perennem
Stulta tibi vitam promittis? desine velle,
Cum sis vile lutum, ætatem sperare deorum.
Quælibet orta cadunt, & finem cœpta videbunt.
Ingentes vrbes, populoq́;, ingentia regna,
Supremos montes, & maxima flumina, tandem
Aufert longa dies: at tu vilißima puluis,
Semper eris? tanta est modicæ fiducia mentis?
Nempe laboramus frustra, virtutis amore,
Somnia sperando, & vanas figendo Chimæras.
Stulti sunt, qui pro certis incerta sequuntur:
Et qui pro dubijs, quæ sunt manifesta relinquunt.
Dulcia sed remanent longæuæ præmia famæ.
Hoc certe nihil est, cum tu post funera nil sis.
Fama quid est, si nil delectat fama sepultos?
Quid lapis, aut stipes, laudum præconia curant?
Si non lætaris viuens, lætabere nunquam.
Proinde ætas donec breuis hæc incertaq́; durat,
Gaudebit quicunq; sapit, pro viribus: & non
Frangetur quoties fortunæ vrgebitur ira:
Dulce autem quæret, si quid continget amari.
Ergo'ne longis teneam te ambagibus vltra,
O iuuenis, dum fata sinunt, te viuere lætum
Hortamur, quantumq́; potes lugubria pelle.
Talia barbati postquam mihi verba magistri
Haud paruam fecere fidem: Pater optime, dixi,

Pro

Pro tantis nequeo dignas tibi reddere grates
Officijs : verum donec ſpirare licebit,
Debebo, ac memori ſeruabo hæc pectore dicta.
Scrupulus aſt vnus reſtat. nam diſcere oportet
Non ſolum quid agas, ſed quæ via detur agendi.
Ergo voluptatem doceas, quo acquirere pacto
Poſsim, quà ſit iter, per quod tendatur ad illam.
Tum ſenior: Breuis *& lata, & decliuis eunti*
Eſt via, non procul hinc habitat regina Voluptas:
Quæ ſi forte tibi cordi eſt, veſtigia noſtra
Iam ſequere, hac per me poteris gaudere reperta.
Portio ſiderei nondum tranſmiſerat orbis
De tribus vna diem, niſu quum ſurgit anhelo
Grandæuus ſapiens : quo præcedente ſequebar
Pone ſimul, gradiens per deuia comminus ibam.
Progreſsiſq; parum, moles oblata palati
Eximia eſt, ſcitorq; ducem: Sublimis, *& auro*
Tam precioſa domus, quo poſſeſſore tenetur?
Plutus ait, tenet hanc, indutusq; arma ſatelles
Seruat iter, prohibetq; vltrà tranſire volentes,
Ni prius hunc adeant, & blando munere placent.
Ipſe autem celſa reſidet, quam cernis, in arce.
Tres tantum natæ thalamo verſantur eodem,
Quarum ſi quæris cognoſcere nomina, dicam:
Sordida Luxuries, *tumidisq;* Superbia *buccis,*
Nec non audaci ſtolida Ignorantia *vultu.*
Tunc ego: Quis, *dixi, dominum nos ducet ad iſtum?*
Tres illi ancillæ ſunt, per quas ire licebit,

Reſpondit

Respondit senior: Sors, Fraus, Vsura: patebit
Cuilibet ingressus facilis, ducentibus istis.
Dona mihi non sunt, inquam, quæ tradere possim:
Nec tutum ancillis confidere talibus. ergo
Monstra aliam mihi quæso viam. tūc reddidit ille:
Est alia, est, per quam, si uis, transibimus. Eia
Duc, inquam. & pariter digreßi, tendimus imam
In vallem, præbebat iter qua semita nobis
Scrupea, & incultis homini vix peruia dumis.
Hic Paupertatis pergendo offendimus ædes
Exiguas, lacero pendentes culmine: præter
Iuimus, & vastum nemus è regione videmus.
Hæc, quam proceris ferientem sidera cernis,
Arboribus sylua, est (inquit dux) inclita sedes
Reginæ, per quam nobis licet esse beatis.
Sed facie & manibus lotis accedere oportet:
Quaq́; potes, totum te orna, vultumq́; serena.
Nam dea nec sordes, nec vult admittere curas.
Paruus erat veniens per leuia saxa deorsum
Riuulus, & blando suadebat murmure somnos:
Hic faciem laui, atq; manus, rigidosq́; capillos
Pectine composui, totoq́; in corpore vestes
Aptaui, atq; leues pepulerunt seria ludi.
Sic hilaris gradior. iam quantum funda retorto
Verbere ferre potest, iactu non amplius vno,
Emissum lapidem, distabat sylua: canentum
Suaue melos volucrum, suaues sentimus odores,
Quorum illic magna apparebat copia florum.

Tale

Tale nemus non mollis Arabs, Panchaia quamuis
Thura ferat paſsim, vidit: non Indus eous,
Non Scytha laurifero ſpectabilis vndiq; ramo,
Non demum cœli qui pondera ſuſtinet Athlas:
Illa licet Satyri teneant loca, quos Nympharum
Vrit amor Dryadũ, et choreas per gramina ducãt.
Dulcibus & nitidis vndis, curſuq; ſilenti
Ibat circum amnis: quantum tranſcendere ſaltu
Poſſet, venantum fugiens conuitia ceruus,
Tantum diſtabant ripæ: ſed plurima claro
Squammigeri pecoris ludebant agmina fundo.
Vltima cingebant ſyluæ quaſi mœnia, pulchro
Ordine diſpoſitæ, & ſuperantes nubila pinus:
Pinus quæ duro clauſerunt cortice quondam
Dilectum Cybelæ iuuenem: Phœbæa cupreſſus
Iuxta aderat, paribusq; comis ſurgebat in altum:
Non illic deerat quercus, non eſculus, ilex,
Robur, acer, platanus, ſuber, nux, arbutus, alnus,
Orni, caſtaneæ, coryli, piceæ, tiliæq;,
Palma, abies, myrtus: veterumq; obſonia fagus,
Aurea Saturno fluerent quum ſæcula rege:
Non vitis, ficus, malusq;, & amica Priapo
Lothos: non hederæ, & vatum geſtamina lauri,
Morus, & Alcidæ grauiſsima populus arbor,
Non pirus, atq; ſalix, prunusq;, & pallida buxus,
Meſpilus, atq; olea, & ceraſus, nõ ſorbus & vlmus,
Et ſiliqua, et primos quæ mõſtrat amigdala flores.
Quid memorẽ cedrum, atq; hebenũ, menſisq; petitã

Materiam citrum,cui cedere creditur aurum?
Quid've alias plures? quarum ſi nomina tentes
Dicere,marmaricas citius numerabis arenas.
Ingredimur,qua pons ripam iungebat vtranq;:
Intus erant ſpatijs amplis,viſuq; decoris,
Huc illuc longo tendentia compita tractu,
Purpureæ nineæq; roſæ,pictiq; hyacinthi,
Narciſsi & violæ,& vaccinia miſta liguſtris,
Liliaq;, & longum viuens amaranthus in æuum,
Puniceis folijs,nec non chariophilus albis:
Balſamaq; & caſiæ,& coſti,myrrhæq; crociq;,
Mēta,thymū,thymbra:et bene olētis amaracus horti
Deliciæ,Idalijs oritur quæ plurima ſyluis.
Hinc atq; hinc ſuaues ſpirabant vndiq; odores,
Mille auium ſpecies implebant murmure ſyluam,
Et liquidum vario feriebant æthera cantu.
Coniugis infandum Progne deflebat amorem,
Fortunamq; ſuam atq; Ithyli Philomela gemebat,
Pſittacus humanas operoſo gutture voces
Reddebat,tenueſq; ſonos variebat Acanthis.
Iugis aquæ riui nitidis de fontibus,inter
Manabant flores,& gramina læta rigabant.
Non maſſyla illic degebat bellua,nec vox
Sacrilegi eſt illic audita Lycaonis vnquam,
Non aper,aut urſus,non velociſsima tigris
Prorſus erant,trifidis nec triſtia ſibila linguis
Talia ſpargebant tumidi per rura ceraſtæ.
Deniq; non illic niſi blanda & amantia pacis,

Auriti

Auriti lepores, cerui, damæ, capreæq;.
Et quanquàm ver semper erat: dulcissima ibidem
Poma tamen deerant (dictu mirabile) nunquam.
Penè polum medium lampas Phœbæa tenebat,
Quum locus est visus nobis, vbi diua manebat.
Campus erat nemore in medio spatiosus, & herbis
Plenus odoriferis: nulla illic creuerat arbos.
Circum aderant mensæ egregiæ, dapibusq; refertæ,
Qualibus accubuit Capuæ Dux luscus: & ipsi
Accubuere olim, qui Ancylia sacra gerebant.
Tunc senior: Iam tempus adest, potemus, & esca
Instauremus (ait) vires. nam sobrius ire
Ad diuam, vel ieiunus prohibetur: & omnes
Huc quotquot veniunt, impune absumere possunt,
Gratisq; has epulas: dea sic vult. cumq; comesæ
Deficiunt, famulæ reparant, renouantq; sapores.
Vescimur: atq; mero madidi vix surgimus, & pes
Figebat dubios titubanti poplite gressus.
Tum magis optamus reginam accedere ad ipsam:
Quam medio in campo spatiantē, maxima turba
Ponè sequebatur, iuuenes, pueri, atq; puellæ,
Maturiq; senes, at non matera gerentes.
Illius ad dextram mulier pulcherrima, secum
Ibat, habens puerum: cuius pendebat ab armo
Feralis pharetra, & diris metuenda sagittis.
Cæcus erat, nudusq;, & versicoloribus alis:
Arcum gestabat manibus, neruumq; trahebat:
Quanquā oculis captus, certis tamen ictibus omnes

Figebat puer ille ferox, præcordia pulsans,
Atq; iterum facto remeabat vulnere telum.
Iamq́; illum penitus populum misisset ad vmbras:
Fœmina ni quædam tales miserata ruinas,
Auxilium miseris, mira pietate tulisset.
Nanq; vbi cuiusquam per saucia pectora ferrum
Viderat intrasse, & tepidum emanare cruorem,
Accurrens, pariterq; salubria pocula præbens,
Seruabat vitam: sed vulnera dira manebant.
Reginæ ad læuam, mulier stans altera, habebat
Semper in ore cibos: manibusq́; & vestibus vnctis
Sordida curabat solius gaudia ventris,
Grandiaq́; inuerso siccabat Pocula fundo.
Hærebat puer huic alter, qui vertice nutans,
Conniuisq; oculis, vigilare nec ipse valebat:
Nec vigilare ipsam, dapibus vinoq; grauatam,
Nescio quo sæpe aspergens humore sinebat.
Rauca cythoriaco resonabat tibia buxo,
Illic: ast alij citharas & plectra mouebant.
Orpheus Eurydicen serpentis dente peremptam,
Immitesq; Erebi leges, iactumq; laborem
Deflebat, secumq; feras & saxa trahebat.
Carmina delphinis miranda canebat Arion,
Nauigium infœlix referens, nautasq; dolosos.
Oedipodionias iterum consurgere Thebas,
Nobilis Amphion cantu fidibusq; iubebat.
Turba sequebatur saltando cætera, cuius
Lumina caligo quædam satis atra premebat,

Et cuiuſq; caput nebulæ circumuolitabant
Inter quos vnum vidi, nouiq; : tabellam
Quippe manu, ſcriptam per talia verba tenebat:
Sardanapalus ego, Aſſyrio diademate quondam
Inclitus, hæc habeo quæcunq; famelicus edi,
Et quæcunq; hauſi ſuadente libidine: donec
Viuitis ô miſeri, quid gaudia poſtergatis?
Heu mihi, poſt mortē nulla eſt ſperanda voluptas,
Diſcite ab exemplo, mortales, diſcite noſtro.
Poſt omnes, extrema acie duo monſtra ſubibant:
Quorum vnum varijs linguis fœdabat euntes,
Aſt aliud ſemper ſtimulis vexabat acutis.
Quapropter, dulces luſus turbabat amaror.
Vſqueadeò nobis æterni regia cœli
Inuidet, atq; malis hominum gaudere videtur:
Vſqueadeo votis contraria numina noſtris.
Cumq; tot aduerſis æuo fugiente premamur,
Lætitiæ vix hora datur, vix hora quietis.
Et ſi qua eſt, breuis eſt, & non ſincera voluptas.
O vita, exilium merito dicenda. quid ipſos
Damna iuuant adeò ſuperos mortalia? quare
Malunt nos triſtes potius, quàm viuere lætos?
Vnde in nos odij tanti manauit origo?
Vince deos, animo patienti, aduerſa ferendo.
Haud multo ſpatio iam turba aberamus ab illa:
Quum ſubito à dextra nemoris, matrona venuſto
Corpore, virgineo vultu, inceſſuq; ſeuero,
(Qualis in æthera Iouis vxor creditur aula,

Quum medios inter graditur pulcherrima diuos)
Occurrit nobis,crines lacerata,ſinusq́;:
Et mœſta,& vili quamuis circundata panno,
Non ſpernenda tamen:roſeoq́; hæc ædidit ore.
Quò ruitis miſeri?quò vos inſania ducit?
Siſtite:neu faciles in damnum currite ueſtrum:
Et quæcunq; loquar uobis,audite parumper.
Siſtimus,atq; eius dictis intendimus aures.
Principio,non eſt,ut forſan creditis (inquit)
Hæc dea:nec prorſus diuûm de ſanguine creta,
Ad quam nunc itis,cuius vos iungere caſtris
O cæci cupitis,ſed dira & peſsima erinnys,
Incautos blanda ſemper ſub imagine ludens:
Promittensq́; fauos,aloen infida miniſtrat.
Neu vos decipiat,facies quod pulchra,quod extrà
Tota nitet gemmis atq; auro. nanq; ſub ipſa
Neſcitis quàm ſit turpis,quàm ſordida ueſte.
Intus mille latent mendæ,perditq́; clientes
Ipſa ſuos,falſa captos dulcedine:ſicut
Perduntur piſces,quos fallit harundine longa
Piſcator,dum littoreas demittit in undas
Fila,ſedens ſocpulo,atq; hamos tenet eſca latentes:
Illi concurrunt auidi,rapiuntq́; tenaces
Ore cibos,ſed mox hærent,ac fila ſequuntur.
Non tantum Lybicæ ſyrtes,vel tecta nefandi
Antiphatæ,vel Scylla uorax,vel ſæua Charybdis,
Vel quodcunq; aliud:quantũ eſt fugienda voluptas.
Eheu,quas infert mortalibus iſta ruinas:

Quot claros alioqui hoĩes, quot regna, quot vrbes
Perdidit hæc. sed ne multis vos ipsa fatigem
Exemplis: vnum sat erit, notumq; referre.
Quis fuit Alcida maior? quis tanta peregit?
Nam geminos infans suffocauisse chelydros
Dicitur, exiguis elidens guttura palmis:
Ipse Molorchæum fertur superasse leonem,
Extinxisse caput semper crescentis echydnæ,
Hic domuit ceruam æripedem, taurumq; ferocem
Expulit, & valido uolucres Stymphalidas arcu,
Fregit Threicij præsepia dira tyranni,
Fregit & hic Acheloe tibi de cornibus unum,
Hesperidas pomis, bobus spoliauit Iberum:
Infernas adijt sedes, triplicemq; retraxit
Inde canem, spumis insana aconita ferentem.
Eiusdemq; manu Erymanthius occubuit sus:
Sensit & Antheus sublatus in aëra, vires
Herculeas: raptorq; boũm Vulcania proles.
Hic demum fesso potuit succurrere Athlanti,
Grandibus astra tenens humeris, axemq; labantem.
Attamen (ò fallax, ô perniciosa Voluptas)
Imperiasa tulit Gygeæ iussa puellæ.
Et qui non timuit toruam cum Dite Megeram,
Tartareũq; gelu, & flammas Phlegetõtis, & ipsum
Porthmea, terrifico aspectu, hirsutisq; capillis:
Sæpe minas teneræ demens expauit amicæ,
Pro clypeoq; colum gessit, pro casside mitram.
Quæq; prius clauam ingentem vibrare solebat,

Fœmineo ritu torquebat dextera fuſum,
Et calathis dominæ referebat penſa peracta,
Dum metuit ſcuticam, muliebri indutus amictu.
Amphytrioniade,quis te furor obcæcauit?
Vtq; Ithaci ſocios mutaſſe uenefica Circe
In porcos fertur,texiſſeq; corpora ſetis:
Non ſecus iſta ſuos mutat regina clientes,
(Si debet regina magis,quàm ſerua vocari.)
Nanq; manu pateram, quæ dulci plena veneno eſt,
Porrigit his:de qua ſi quis bibit,illico fiet
Vel leo,vel ſpumoſus aper,vel tardigradus bos,
Aut canis, aut pauido peſtis lupus improba ouili.
Aſt alias alij coguntur inire figuras,
Pauci ex hoc populo letalia pocula vitant.
Vos eadem quoq; fata manent, ſi forte velitis
Iſtius vexilla ſequi meretricis iniquæ.
Quare vos moneo,crudelia retia cauti
Dum licet aufugite,atq; animum frenate lupatis,
Præcipitem.ocultos laqueos aduertite,ne vos
Haud aliter fallat,quàm fallit aranea muſcam,
Dum tenuem texit telam,latitatq; deorſum
Anguſto in thalamo : ſed ſi cognouerit hoſtem
Delapſum in caſſes, quamprimũ accurrit,& arctis
Stridentem inuoluit laqueis , & ſtamina circum
Cruribus aſsiduis glomerat, roſtroq; peremptum
Perforat , & ſugit fuſum per membra cruorem.
Demens , heu nimium demens : qui cum ſimilis dijs
Eſſe queat , ratione vtens : veſtigia mauult

Sectari

Sectari pecudum, Veneri, Veneriſq; ſodali
Ventri indulgendo, & turpiſsima quæq; ſequendo.
Talia non potuit patienter ferre meus dux.
Nanq; pudore gemens, ſtomachoq; iratus amaro,
Neſcio quid ſecum ſecreto murmure rodens
Terga dedit, notumq; tripes properauit in agmen.
Tunc Arete (hoc etenim nomen ſibi dixerat eſſe:)
Ne cures, inquit, fugiat ſine. noctua Phœbi
Non patitur radios, gelidis aſſueta tenebris.
Vtq; æger longa vexatus febre, recuſat
Optima, quæ amiſſam valeant ſibi ferre ſalutem,
Deteriora petens, propriæ contraria vitæ:
Sic ſtulti verum fugiunt, & falſa ſequuntur.
At tu, ſi qua tui cura eſt tibi, ne retrahas te
A noſtris monitis: quæ vt promptius accipias, hinc
Mecum digredere. hæc etenim ſpectacula mentem
Perturbant, ſtrepituſq; attentas impedit aures.
Tunc me dextrorſum ducit, pariterq; ſub vmbra
Semotæ lauri conſedimus: atq; ita fatur.
Ille opifex cœli & terræ, pelagiq; tumentis,
Vt reliquos primo aduerſos ire impulit orbes,
Sic aduerſari affectus voluit rationi,
Complures: ne ſola ſua torpeſceret aula,
Mens nanq; ut ſonipes calcaribus, & ſtimulo bos,
Vrgentur, ſumuntq; magis per vulnera vires:
Sic mentem affectus acuunt, creſcitq; premendo.
Qui ſi non eſſent, prorſus tabeſceret, & nil
Egregium faceret: ceu nauis in æquore torpet,

Ni remi impellant, vel habentes carbaſa venti.
Proinde errant quidam, dicentes, quòd ſapienti
Haud vnquam licet hos animi ſentire tumultus.
Hi differre hominem ſignato à marmore nolunt,
Et delyrantes prorſus verba irrita fundunt.
Nam tales homini motus natura dediſſet
Fruſtra: quod dictu abſurdum eſt. vti ergo licebit
Ipſis legitimè, norma rationis & arte.
Hos, inquam, motus validis moderatur habenis,
Et regit vt præclarus eques, nec vincitur illis,
Is, cuicunq; dedit verum ſapientia nomen.
Sed pauci norunt medium reperire, modumq́;
Seruare: iccirco tollunt hi prorſus, at illi
Prorſus amant: vnde hos error conturbat, & illos.
Nam diui ſola viuunt ratione: ſed ipſæ
Duntaxat ſenſu pecudes ornantur: vtroq;
Mortales: vtroq; igitur gaudere iubentur,
At ratione magis. nanq; hæc præſtantior eſt pars,
Et ſummi cognata poli, quæ ducit in altum
Semper. at in præceps ſenſus trahit, & delyros
Efficit: iccirco minus huic ſeruire licebit.
Quamuis hūc (ô cæca hominum natura) ſequantur
Penè omnes, pauciq; adeo ratione regantur.
Propterea innumeros media modo ludere ſylua
Vidimus: atq; illuc ſtulto ductore meabas,
Noſtra retraxiſſet niſi te vox. non'ne timebas
Illa duo, à tergo quæ furtim monſtra ſubibant?
Noſtin' quæ ſint hæc? Dolor atq; Infamia. quare

Non

Non interdico prorſus, nec talia prorſus
Gaudia concedo, à ſolo manantia ſenſu:
Sed ſint rara, vlli non aduerſantia recto:
Propter quæ nunquam fas eſt dimittere honeſtum.
Atqui opus eſt frenis: & clam ſumenda, nocebunt
Sumpta palàm. quoniam liuor non deerit iniquus
Dulcibus & lætis, qui fel confundat amarum.
Quoq; minus ſeſe quiſquam his inuoluit, eo fit
Dignior, ac propius ſuperos accedit ad ipſos:
Qui magis hæc ſequitur, minus eſt laudabilis, et ſe
Deprimit, & mutis animalibus inſerit. obſunt
Hæc eadem, ſi ſint vſu repetita frequenti,
Et mentem impediunt, & dira pericula gignunt.
Non ſemper tamen eſſe poteſt intenta ſeueris
Mens: quippe eſt homini fragilis natura: neceſſe eſt
Seria poſt aliquam tandem captare quietem, &
Montibus à ſummis valles deſcendere ad imas.
Haud aliter, quàm quum demittere fulmina terris
Vult pater omnipotens, exoſus crimina mundi,
Fert aquila exactum Sicula fornace triſulcum
Aut roſtro aut pedibus telum: poſtquã alta polorum
Culmina conſcendit, miratur clara pyropis
Mœnia cœlicolûm, atq; alijs ſplendentia gemmis,
Et ſtupet auratas ædes, ſtelliſq; micantes:
Aſpicit & ſolido factas adamante columnas,
Et conſtructa videt laquearia dentibus Indis.
Miratur latos campos, lucemq; perennem,
Deliciaſq; deûm: quales nec lingua referre

Vlla

Vlla, nec humanum pectus comprendere poſſet:
Illa volans nunc huc, nunc illuc, ludere geſtit
Aethera per liquidum, & blandis ſeſe obijcit auris,
Et iam dediſcit terras, nidoſq; relictos:
Vſqueadeo iucunda illi ſunt regna Tonantis.
Sed poſtquam ſtimulante ſame, ieiunia vires
Hauſerunt: & nulla inſunt alimenta calori:
Quæ modo laudabat, contemnit ſidera: ab alto
Deuehitur, & quas nuper contempſerat, omni
Conatu repetit terras, eſcamq; requirit.
Tunc ego, qui preſſa iamdudum voce tacebam,
Rumpere feſtinans tam longa ſilentia: tandem
Hiſcere non timui, atq; interpellare loquentem.
Et dixi: Quoniam ſol iam declinat ad axem
Heſperium, properatq; diem demergere ponto,
Ante precor quàm lux penitus decedat, & vmbræ
Aduenìant, mihi ne paucis aperire recuſes,
O dea (nam certe dea, non matrona videris)
Nomine quo mulier, quam dextra, quamq; ſiniſtra
Reginæ ſtantem vidi, pueriq; vocentur
Ipſarum. dictis reſpondit talibus: Eia,
Ne dubita, per me (breuitas niſi temporis obſtet)
Quæ cupis agnoſces: nam non indigna petiſti.
Incipiamq; ab ea, lateri quæ proxima læuo eſt.
Hanc igitur ſcito eſſe Gulam, cui ſemper edendi
Eſt animus, nocte atq; die, ſtudiumq; bibendi.
Quam pleriq; deam credunt, & prorſus adorant,
Libantes læti pateris ardentia vina,

Lautaq;

Lautaq; veſcentes plenis obſonia menſis:
Et ſummum eſſe bonũ, ſeruire huic, rentur. at errãt,
Haud dubie: nanq; hac nil eſt obſcœnius, & nil
Quod naturæ hominis magis aduerſetur, & obſit.
Cætera enim tantum vt viuant animalia, fecit
Iupiter: aſt hominem, vt viuendo intelligat, & ſe
Cognitione alijs præſtando, cœlicolarum
Efficiat ſimilem, & vaſto dominetur in orbe.
At quicunq; Gulæ indulgent, & gaudia ventris
Sectantur, fiunt hebetes, fumoq́; ciborum
(Haud ſecus ac nebula ſol) offuſcatur eorum
Ingenium, & nequeunt veri ſpectare nitorem.
Præcipue quoties ſtomacho feruentia vina
Obtundunt, cæcaq́; premunt caligine mentem:
Nec ſtudijs ſaturo poſſunt incumbere ventre.
Vnde fit, ut minimum ſapiant, finemq́; relinquant,
Propter quem terris illos natura locauit:
Nec plus cognoſcãt, quàm grex ouium'ue, boum'ue:
Immo etiam quandoq; minus, quum vina cerebrũ
Confundunt, geminasq́; putant ardere lucernas,
Et menſa & paries ſeſe motare videntur.
O fœda ebrietas, animi letum: ô vitiorum
Nutrix, ac ſcelerum: quid non mortalia cogis
Pectora? quid per te non audent? iurgia, lites,
Prælia dira moues, & gaudes ſanguine fuſo:
Per te occulta patent, animum linguamq́; reſoluis:
Te fugiunt metus atq; pudor. Vitate pudendam
Hanc peſtem, ô miſeri, quæ vos facit eſſe furentes:

Nec minus insanos reddit, quàm mater Orestem.
Sordidior quæ res, quæ bellua vilior est, quàm
Ebrius? hic epulas, quas nō multo ante vorauit,
Euomit, atq; mero putet: tremit ille, caditq;
Sæpe caput frangens, oculos'ue, aut crura: loquendo
Balbutit, nec habent vllum verba edita sensum:
Multa facit, multa & dicit, quæ mox vbi nubes
Discussa est, rediitq; iubar, damnantur ab ipso
Autore: vnde rubet factis, infectaq; vellet.
Rex Macedum, quondam proles generosa Philippi,
Ebrius in mensa (ut fama est) perdebat amicos:
Sed postquam furor ille animo decesserat, & iam
Sanus erat, tunc se arguebat, tantumq; dolebat,
Vt fleret, cuperetq; mori. quid vana Cytheron
Orgia, quid thyasos, delyraq; tympana iactas?
Non deus est Bacchus vester, Cadmæa propago:
Nec Ioue plena vtero Semele concepit: at ingens
Tartarus hunc genuit puerum, de matre Megera.
Non deus est: sed, nempe deûm contēptor & osor.
Nam diuina parum curant, qui vina sequuntur:
Nec bene tractabit vinosus sacra sacerdos.
Quid memorare opus est, quot morbos, quotq; dolo-
Dispergat nimius potus per mēbra, cibusq; (res
Immodicus? scatet hinc, tanquā de fonte perenni,
Febris, & vlcus atrox, scabies, porrigo, podagra,
Articulosq; premens, manibusq; infesta chiragra:
Hinc lippi stillant oculi, resolutaq; Baccho
Membra tremunt, dentesq; cadūt: olet halitus oris:

Hinc

Hinc stomachus languẽs, atq; intestata venit mors.
Sæua quidem plures leto gula tradit acerbo,
Quã gladius. quid, quod cẽsus cito deperit? & mox
Mergitur in ventrem fundus, domus, atq; suppellex:
Et modo qui fuerat diues, fit pauper, egensq;?
Vt viuas, comede, at non viuas propter edendum.
Iam dixi, quæ sit mulier: nunc accipe, quis sit
Ille puer, qui stat iuxta hanc, & vertice nutat,
Nec vigilare valet. puer hic est filius eius,
Quem Labor ex ipsa genuit: Somnusq; vocatur.
Nutriijt hunc Lethe, multoq; papauere pauit:
Germanus Mortis: sed non æternus, vt illa.
Hic hominum pellit curas, & fessa diurno
Membra labore leuat, reuocatq; in corpora vires:
Quo sine non potis est quisquam producere vitam.
Infert multa tamen damna, & caligine quadam
Obducit mentem, morbosq; inducit, & ipsum
Eneruat corpus, quoties sine lege modoq;
Sumitur, & nimium torpentes occupat artus.
Parcus erit, si parca gula est. nam venter inanis
Excubat, aut minima contentus nocte quiescit:
Et leuius dormit, melioraq; somnia gignit.
Est tamen afflictis magnum solamen, & omni
Optandum voto interdum, præcordia quando
Angit amor, vel morbus atrox, vel casus acerbus:
Tunc melior gemmis, tunc fuluo est gratior auro.
Vt mors, sic somnus miseros fœlicibus æquat.
At dextra cui Parca colo net candida fila,

Qui

Qui facere & qui noſſe cupit quāplurima, & altū
In terris virtute aliqua ſibi quærere nomen:
Hunc vigilare opus eſt. nā non præclara geruntur
Stertendo, & molles detrectat gloria plumas.
Tu verò hunc vita, quantum potes, & vigilato.
Eheu quàm longam tribuent tibi fata quietem,
Quū ſemel aduenìet nox illa nouiſsima, poſt quam
Non redit vlla dies: gelidosq; reliquerit artus
Spiritus iſte leuis, volucriq; ſimillimus auræ:
Tunc tibi perpetuo claudentur lumina ſomno.
Hæc nobis Dum Diua refert, Thaumantias alto
Ecce venit demiſſa polo, cui mille colores
Hinc atq; hinc ſole aduerſo rorantia præbent
Nubila, purpureis quæ ſic eſt fata labellis:
Diua Panomphæo ſalue chariſsima regi,
Cunctarumq; Arete (me iudice) prima dearum:
Huc veni, quoniam turba omnis cœlicolûm te
Viſere iampridem geſtit: iam deſere terras
Infames, & regna malis habitata colonis.
Non ſedes hic tuta bonis, hic omnia regnant
Crimina, relligio nulla eſt, pietas've fides've:
Hic contempta iacet virtus, inſcitia ſceptrum
Obtinet, & fraudes cuncti exercentur in omnes,
Quare agedum cœptos ſermones rumpe, morasq;
Tolle omnes, curſuq; pari volitemus ad aſtra.
Tunc me reſpiciens Arete, inquit: Non tibi poſſum,
Vt vellem, dictis exponere ſingula: ſed mox
Craſtina cum roſeo rediens Pallantias ore,

Expulerit tenebras iam lumine matutinas,
Ad te aliquem mittam, gaude, quo cætera diſces.
Iamq; vale: his dictis, petierunt æthera ſaltu,
Excepitq; ambas Zephyrus, ſurſumq; vehebat,
Donec læta vtraq; in liquidas euanuit auras.
Ceu quum Scylla patrẽ fugiens ſcelerata ſequẽtem,
Paulatim ſeſe attollit: ſubit ille proteruo
Inſiſtens animo, ducitq; per aëra gyros,
Deſecti cupiens facinus punire capilli:
Hæc verò denſas inter ſe condere nubes
Nititur, atq; oculos fruſtratur cæca tuentum:
Illuc & Nyſus penetrat, neuterq; videtur.
Phœbus Athlantæo iam merſerat æquore currum,
Et Veſper ſtabulis educens aſtra recluſis,
Ambroſiæ in campos ad pabula nota redibat:
Digredior mærens, eadem qua duxerat olim
Me ſenior, repetoq; domum, promiſſaq; ſolis
Gaudia venturi, ſatis anxius expectabam.

LIBER IIII.

CANCER.

S O L, *qui perpetua mundum vertigine luſtras,*
Alme parens rerum, cœli decus, & ſtellarum
Princeps, æterni fons luminis, vndique cernens
Omnia, puniceo dum Perſida linquis ab ortu:

Et pergens, tandem extremo tua lumina condis
Heſperiæ fluctu, Calpemq; nouiſsimus vris,
Atq; eadem rurſus repetis veſtigia ſemper.
Per te cuncta patent, noctis quibus umbra colorem
Abſtulerat, tenebris tua non patientibus ora,
Mundi oculus: qui tranſuerſo dum limite curris
Per duodena means animantum idola, quaternis
Diſpenſas annum ſpatijs, & tempora mutas,
Et cum temporibus quicquid generatur in orbe.
O ſanctum iubar, ô diuûm pulcherrime ſalue:
Te colimus, tibi ſincæro de pectore laudes
Fundimus: at tu hodie læto nos reſpice vultu,
Et lætum concede diem, redeasq; benignus:
Nubila diffugiant, aër ſit ubiq; ſerenus,
Aduentuq; tuo ponti vada ſalſa quieſcant,
Et ſit iter tutum cupidis per cærula nautis:
Non ſegeti, non arboribus, non vitibus, imber
Inſanus'ue obſit turbo, lapidoſa'ue grando:
Sed blandas Pyrois afflet mortalibus auras,
Accipiantq; tuo reditu Deus omnia pacem.
Salue præſidium, & ſacris tutela poetis:
Tu vatum mentes diuino numine reples,
Ipſorumq; moues ad dulcia carmina linguas:
Tu dignos lauroq; facis, famaq; perenni.
Salue igitur, dexterq; mihi ſis quæſo canenti,
Et faueas cœptis, & noſtros dirige curſus,
Donec ad optatum veniat mea cymbula portum.
Hæc ego Caſtalias flexo dum poplite ad undas

Orat

Orarem ſupplex, nympharum adſtante corona,
Audijt excelſa Delphorum Phœbus ab arce:
Audijt, & uiſum eſt templi nutare cacumen,
Eq́; adytis ingens effulſit ſplendor, & ingens
Vox audita, meas quæ ſic peruenit ad aures.
Infœlix iuuenis, quem adeo fata impia vexant,
Qui tam crudeles viuendo tranſigis annos:
Eſto animo forti, & dura, patientia vincit
Omnia. in aduerſis rebus ſunt proſpera ſemper
Magnanimo ſpernenda viro: tunc celſior exit,
Quũ premitur virtus. viden' vt fortuna ſiequẽter,
Quos peſſum dederat, mutata extollat eoſdem?
Alternetq́; vices? nihil eſt durabile ſemper
Sub cœlo, redeunt poſt triſtia nubila ſoles
Iucundi: poſtquam ventis maria alta fuerunt
Exagitata diu, tandem pacata reſidunt,
Et remeat brumæ poſt frigora floriferum ver.
Ergo animum firma, & duris ne defice rebus,
Teq́; ipſum ſerua fatis melioribus: olim
Adueniet tempus, curſum variantibus aſtris
(Si non ante diem Parcæ tua fila ſecabunt)
Quando tuũ, quod nunc merſum iacet atq; ſepultũ,
Mille per ora virûm fiat memorabile nomen.
Ipſe adero, ſemperq́; nouem mea turba ſorores
Adſtabunt, comites quocunq; acceſſeris: & te
De plebe eripient, clarumq́; in ſæcula reddent.
Iſta mihi reſponſa dedit cortyna precanti.
Aſt ego vix poſſum dijs credere talia de me:

Vſqueadeò ſum peruerſo ſub ſidere natus,
Vſqueadeò aſsiduis cœlum me caſibus vrget.
Inde tamen decedo hilaris, perq; auia ſolus
Errabam, & pariter voluebam talia mecum:
O ſi forte aliquis mihi nūc hominum've deûm've,
Occurrat, quem diua Arete, vt promiſerat, ad me
Doctorem mittat, quo diſcere cætera poſsim.
O ſi ipſa æthereo potius deſcendat ab axe,
Meq; ſuis iterum doceat pulcherrima verbis.
Vallis erat, montes inter porrecta propinquos,
Atq; iter anguſtus limes præbebat eunti:
Progredior, videoq; duos in gramine læto
Paſtores, pariter quadam ſub rupe ſedentes:
Qui poſitis peris iuxtà, & quos ferre ſolebant
Nodoſa è corno baculis, certare canendo
Inter ſe accenſi laudis mercede volebant.
Sed iudex deerat, cuius ſententia litem
Solueret, & palmam victori ferret honeſtam.
Vt me viderunt, extemplo accerſit vterq;,
Et rogat: vt vellem ſecum reſidere ſub illis
Cautibus, & tanti certaminis arbiter eſſem.
Tunc vnus poſtquam ſumpta prælu ſit auena,
Talia ſublatis in cœlum cœpit ocellis:
O flos Dardaniæ, puer ô dilecte Tonanti,
Pocula qui ſuperis ſpumantia nectare miſces:
Cede polo, iam cede polo, formoſior alter
In terris nunc eſt, qui pocula ſacra miniſtret.
Iupiter hunc rapiens, te ſpreto ad ſidera tollet:

Inuidia rumpêre miſer, moriere dolore.
Sed potius ne cede polo, tu vina propines
Cœlicolis, maneat mecum mea cura Philetus:
Quo ſine nec mihi dulce aliqd, nec viuere gratũ eſt.
Hunc quoties pernicis equi per deuia tergo
Inuectum, capreas arcu ceruos'ue petentem
Naiades aſpiciunt, cæco ſtimulantur amore,
Multaq; cum multis cupiunt dare baſia donis,
Certatimq; ferunt vario de flore corollas,
Et calathos pomis plenos, & dulcibus vuis.
O ſi non adeo puer implacabilis eſſet,
O ſi ſe facilem miſero præberet amanti,
Me foret in toto nullus fœlicior orbe.
Sed ſpernit noſtraſq; preces, noſtrumq; dolorem,
Et fugit, vt neruo Aſſyrio tranſmiſſa ſagitta.
Ne fuge me, neu ſperne precor formoſe Philete:
Non ego ſum Leſtrygonio de ſanguine, amari
Sed dignus fortaſſe tibi, ſi me bene noris.
Nam quamuis hirtæ in noſtro ſint corpore ſetæ,
Et barba à mento impexis cadat horrida uillis:
Non ſum deformis tamen, & ſua gratia barbæ eſt,
Et ſetis, ſuntq; iſta viris pugnacibus apta,
Robuſtoſq; decent: ſint leuia membra cynædis.
Quid? quod diuitijs paſtorum haud vincor ab vllo?
Quandoquidem mihi non deſunt armenta, gregeſq;
Mille meæ viridi paſcuntur gramine vaccæ,
Mille mei per denſa ſues querceta vagantur,
Enixas habeo pecudes, fœtaſq; capellas:

Lactis acetoſi nunquam mihi copia deſit:
Eſt vetus, eſtq; recens plena mihi caſeus arca.
Sume tibi quodcunq; velis.nanq; omnia noſtra
Sunt tua,ſumq; tuus:quãquam hoc ingrate recuſas.
Si me diligeres, mecumq; aliquando venires,
Colligerem tibi poma, altis hærentia ramis,
Quæ referunt cerasq; nouas, maturaq; fraga,
Implerem q; tibi corylis nucibusq; caniſtrum.
Ah quoties, quoties medijs te amplecterer vlnis,
Imprimerem roſeis mille ac mille oſcula labris.
Ne dubita mellite puer, mecumq; venito:
Stabimus ad nitidum fontem, gratumq; ſoporem
Amplexu iuncti pariter capiemus in umbra,
Allecti ſtrepitu ramorum & murmure riui,
Dum ſeruente die crepitant per rura cicadæ
Heu mihi,me ſpernis,ſpernis quoq; munera noſtra;
Nec mœſtis lacrymis, nec blanda voce moueris,
Sæuior Hyrcana ſublato tigride fœtu,
Surdior ex Pario quæ fiunt marmore ſignis,
Durior alpina caute, Arabioq; adamante.
Quò tibi forma tua eſt, ſi ſis crudelis, & omnes
Deſpicis, atq; mori miſeros compellis amantes?
Sic pulchros inter flores latet horridus anguis,
Sic & in hyblæo miſcetur melle venenum,
Pone tuos faſtus: inimica ſuperbia diuis.
Nec te decipiat fugitiuæ gratia formæ:
Forma breuis flos eſt,primo ſpectabilis ortu,
Mox languens fugiente die.dum florida durat

Aetas,

Aetas, dumq́; cutis tenero fulgescit in ore,
Ne puer incassum fœlicia tempora perde,
Vtere concessis tibi, dum potes, vtere donis
Omnis quippe suo res commendatur ab usu.
Tempus erit, quum tetra genis horrescere barba
Incipiet, faciem crispantibus vndiq; rugis,
Caniciesq; premet laudatos fœda capillos.
Tunc frustra amissum lugebis stulte decorem,
Sæpius, & tecum dices: quò pristina cessit
Gratia? quò roseus niueaq; albedine mistus
Migrauit color? ah nostræ spes irrita formæ.
Mutatosq; gemes vultus, deformiaq; ora,
Ipsum te quoties speculo referente videbis.
Sed quid ego in ventos vanas effundo querelas?
Quid studeo sterili committere semen arenæ?
Me miserum, frustrà (sic vultis fata) laboro:
Sic vultis fata, ô nimium contraria nobis.
Præcipuè quum dirus amor mea pectora vexat:
Fatũ in amore valet, plusquàm gaza omnis, & oĩs
Nobilitas: etiam fato est obnoxia virtus.
Fato despicitur princeps, & seruus amatur.
Sis tamen ipse licet presso truculentior hydro,
Meq́; minus fronde aut vlua liceare palustri,
Te semper mea vita sequar, te semper amabo:
Corde Philetus erit nostro, nostro ore Philetus.
His tacuit dictis, mox talia subdidit alter:
Polline candidior Mellina, & uirgine calce,
Et pelagi irati spumis, & lacte recocto:

Maturis ceraſis eadem rubicundior, atq;
Moris, quæ nondum nigro ſunt tincta colore:
Pulcrior arboribus, verno quum tempore florent:
Dulcior arenti ficu, muſtoq; recenti.
Non habuit credo tales Cytheræa papillas,
Non tales oculos, nec tam ſpecioſa labella.
Quid laudem femur, aut femori confinia membra?
Has tractare iuuat potius, quàm dicere partes.
Non modo mortales inter laudata, ſed ipſis
Dijs etiam Mellina placet. vidi ipſe ſequentem
Hanc ſatyrum, & tãdem captam ſub ſubere preßit:
Clamabat, volui demens accurrere, opemq;
Ferre, ſed hirſuti metuebam cornua diui,
Riualemq; auſus non ſum tentare ferocem.
Ah quoties nutu blandi me inuitat ocelli?
Accerſitq; vltro, & niueis mea colla lacertis
Haud aliter nectit, ſoleat quàm nectere ramos
Admotos hedera, aut vitis? laſciuaq; mordet
Ceruicem, leuiterq; manu mea percutit ora
Ludendo: iuratq; mihi, me præter, amare
Se nullum. ſed non adeò ſum ſtultus, vt iſta
Vera putem: quoniam nil eſt mendacius ipſa
Fœmina: & inſuetis quo te magis improba palpat
Blanditijs, hoc eſſe magis tibi ſcito cauendum.
Dixerat iſta canens, atq; addere plura volebat:
Ecce autem veniunt per ſaxa crepidinis, inter
Pendentes frutices, anguſto calle, latenter
Septem forte lupi, ſtimulante cupidine paſtus:

Inuaduntq́; greges, nunc has, nunc morſibus illas
Dilaniant pecudes, merſantq́; in ſanguine rictus.
Contrà, conatur magnis latratibus hoſtes
Pellere turba canum, ferro circundata collum.
Ingens fit ſtrepitus, valles reſonare boatu:
Conſurgunt trepidi, poſito certamine cantus,
Paſtores: baculis nodoſo è robore ſumptis,
Et funda, accurruntq́; ſimul, ſoluſq́; remanſi.
Tunc alia diſcedo via, ſperanſq́;, timenſq́;,
Atq; animi dubius, mecum diuerſa volutans,
Progredior, quantum ſpatij ter plumbeam maſſa
Impete tormenti exiliens metitur aheni:
Illimem fontem ſcatebris gliſcentibus, inter
Frondoſas platanos reperi, quem mollia circûm
Gramina cingebant, ſcabroq́; ſedilia topho:
Vt puto, nympharum ſedes: quum torrida feruet
Aeſtas, & mundum rabioſus Sirius vrit.
Haud procul hinc aberant, plenos onerantia ramos
Sorba: ego confeſtim, quoniam matura uidebam,
Acceſſi, & nonnulla manu decerpta comedi.
Inde ſitim cupiens hauſtis extinguere lymphis,
Ad fontem propero, & fonti prona ora reclino.
Dumq́; bibo, in nitidis ſplendebat calculus undis.
Interea iuuenem quendam demittit Olympo
Diua Arete, noſtri non immemor. Ille volatu
Præcipiti ſecat æthereas velociter auras.
Dum volat, accipitres curſu præuertitur ipſos,
Prendere quum prædam pennis ſtridẽtibus ardent.

*Actutumq́; ad me venit, qui forte iacebam
Graminea in ripa, ſeſſus: dicitq́; ſalutem.
Illicet aſſurgo, & iuuenem reuerenter adoro.
Ille autem ſuperans humanam corpore formam:
Diuæ Aretes, inquit, ſum filius: ipſe Timalphes
Nominor: huc genitrix miſit me, ut ſingula demum
Quæ reſtant dicenda, ſuo nunc ordine pandam.
Sedimus ergo ambo, dehinc fari talia cœpit:
Audiſti quæ ſit mulier de parte ſiniſtra,
Quis puer ipſius: nanq; hoc tibi mater apertè
Oſtendit. quare nunc reſtat dicere, quæ ſit
Altera, quæ dextram puero comitata tenebat.
Hanc Venerem appellant homines, dicũtq́; creatam
De pelagi ſpumis, tunc quum Saturnus in æquor
Creditur ingratus teſtes iecisſe paternos.
Sic perhibent Græci, gens multum accõmoda nugis,
Garrulitate potens, fingendiq́; apta magiſtra.
Vranius tamen hanc genuit, de Lopade nympha.
Vranius rerum genitor, quo vaſtior Athlas
Nõ fuit, Enceladus'ue ferox, tumidus'ue Typhoeus,
Nec quotquot tellus produxit fœta Gigantes.
Huic natura nouem capita addidit, inde ſupremum
Abſq; oculis, verſum eſt Tartheſsi ad littora ſemper,
Cætera ad auroram ſpectant, plus mille ſecundo
Lumina ſunt, reliquis unum: iactatur ad arces
Dextera Riphæas, Boreæq́; cubilia tractat.
Sed qua parte Notus mittit ſua flabra, ſiniſtram
Extendit, mundumq́; manu metitur vtraq;*

Contingens pedibus manes, & vertice cœlum,
Omnigeni pecoris paſtor ditiſsimus idem,
Quod late in terras omnes diffundit alendum.
Non eſſet pecori numerus, niſi filius eius
Pamphagus, horrificũ rabie atq; trigutture monſtrũ
Aſsiduè cum vxore ſua (quæ nomine fertur
Atropos) armenta atq; greges ſine fine vorarent.
Hanc Venerem iccirco Vranius tulit, atq; deorum
Cuidam Pædogeni, æterno ſociauit amore,
Conſortemq; tori fecit: quo fœdere iuſsit
Inſtaurare aliam prolem, & ſupplere creando.
Hæc eſt illa Venus, ſine qua cultore careret
Maximus, & denſis horreret ſentibus orbis.
Hanc Deus inſtituit, naturæ vt damna rependat.
Quod verò Deus inſtituit, damnabile non eſt.
Quid de illis igitur dicam, qui cœlibe vita
Contenti, dulces non curant gignere natos?
Sed ſteriles obeunt radicitus, & moriendo
Poſt cineres non vlla ſui monumenta relinquunt?
Hi peccant certè, & ſi verum dicere fas eſt,
Naſcitur indignè, per quem non naſcitur alter:
Indignè viuit, per quem non viuit alter.
Qui tamen aut morbo, aut alia ratione tenentur,
Quo minus hac poſsint vti, preſsi'ue maligna
Paupertate, timent mendicam educere prolem:
Aut qui cœleſtem ſapienter ducere uitam
In terris malunt, quorum rariſsima turba eſt,
Abſtineant: nam tunc fas eſt, veniamq; merentur

sed

Sed multi nolunt vxorem ducere, multas
Vt paßim inceſtent, diuerſaq; pabula carpant:
Quoq; magis fallant vulgus, ſe adijcere ſacris
Haud dubitãt, & templa colunt, diuûmq; miniſtri
Cenſentur: uarias leges, habitusq; capeſſunt
Inſuetos, raſo ſperantes vertice cœlum:
Inſani fugiunt mundum, immundumq; ſequuntur.
Et cum ſe ventri dedant, molliq; quieti:
(Quæ duo nequitiæ ſunt nutrimenta) pudici
Credantur, cæcis condunt ſua furta latebris,
Et ſatagunt nigram vitijs obtendere noctem.
Nemo quidem caste conſueuit viuere, ſaluis
Inguinibus: niſi quem iam debilitata ſenectus,
Aut lãguor grauis, aut animi dolor impedit ingens,
Aut regit ætherei ſapientia plena pudoris.
Omne ſuperuacuum natura è corpore pellit.
Hinc eſt, quòd Venerem nocturna inſomnia ſoluũt,
Gaudiaq; informant, veros imitantia luſus.
Multi autem, quia ſunt cauti, caſti eſſe putantur.
Eſto tamen, quòd Veſtales, ipſasq; Sibyllas
Virginitate ſua uincant, cedò, dignior utra,
Vtra eſt nobilior: ſterilis'ne, an fertilis arbos?
An quæ eſt terra ferax, an quæ nil gignit arena?
O vanas hominum curas, ô futile votum.
Diſcite naturæ ſanctas non temnere leges:
Quæ vult, vt genitus generet: quæ gaudia fecit
Tam bona concubitus, non vt te abſterreat, imò
Vt magis alliciat. naturæ obſiſtere cur uis?

Nempe

Nempe Venus nulli culpæ eſt obnoxia, ſi ſit
Legitima, atq; modum ſeruet, ſi debita fiat.
Aſt nimia eneruat vires, effœminat artus,
Ingenium obtundit, breuiat quoq; tempora uitæ.
Iam nunc de Veneris puero nos dicere oportet.
Hic eſt ille hominum domitor, domitorq; Deorum,
Qui face, qui pharetra totum perterritat orbem:
Cui quamuis puero & cæco tamen omnia parent,
Quæ terras pelagusq; colunt, quæq; æthera ſummū.
Heu quantos ignes, & quanta incendia paßim
Excitat iſte puer, quantum ô pharetrate Cupido
Arbitrij tibi conceſſum eſt. tibi nulla reſiſtunt
Robora: tu pecudes, tu homines, tu numina vincis.
Sæpe tuis fixum telis gemuiſſe Tonantem
Nouimus, & varias compulſum aſſumere formas,
Fulmine depoſito, & cœli regione relicta,
Non dedignatum miſeras inſiſtere terras:
Nunc aquilam fieri, nunc torua fronte iuuencum,
Nunc ſe paſtorem, nunc ſe ſimulare colubrum,
Interdumq; ignis ſpeciem, Satyriq; figuram
Aut auri induere, aut candenti corpore oloris.
Enoſigæus item liquido mutatus Enipeo,
Dum tua tela miſer ſentit, Salmonida preßit.
Sæpe etiam voluit delphin, ariesq; videri,
Aut equus: & toto flammas extinguere ponto
Quas tu condideras in pectora cæca, nequiuit.
Fabula longa nimis, cunctos ex ordine diuos
Et factum accipitrem Phœbum, factumq; leonem,

Dicer

Dicere: vel ſtygij furias memorare tyranni.
Talia non opus eſt referendo abſumere tempus.
Quippe ego ſi cunctos heroas & heroinas,
Quotquot dirus amor letali vulnere fixit,
Enumerare velim: creſcet mihi longior ordo
Hiſtoriæ, atq; prius condens ſua lumina Titan
Abluet heſperio fumantes gurgite currus.
Ergo operæpretium puto, omittere talia: cum ſint
A multis iam dicta alijs. nunc vera ſequamur.
Non puero huic Bacchus pater eſt, vt Græcia fingit:
(Non etenim, ſi ſic, abſtemius vllus amaret)
Sed fatum: quoniam fato iunguntur amores.
Nimirum fatis mortalia cuncta reguntur:
Fatum dat mores, fortunam, & terminat annos.
Plus fatũ quàm forma valet: ſit maxima flammæ
Cauſa cupidenæ licet hæc, & corda tenaci
Præcipuè iuuenum ſoleat vincire catena,
Plus quoq; quàm nummi: quamuis corruperit auro
Incluſam Danaën turri Saturnius alta:
Conſuetudo etiam, & facilis conceſſa manendi
Sæpe ſimul, nulloq; ſimul ſpectante, loquendi
Libertas: quæ prona via eſt & lubrica, per quam
Ipſe amor ingreditur, per quã Venus ipſa paratur,
Haud multum certe, fato renuente, iuuabunt.
Fato iunguntur, fato ſoluuntur amores.
Hinc vilis, deformis, inops, quandoq; fruetur,
Quod neq; formoſus poterit, nec diues habere.
Hinc pulchra & generoſa viro contemnitur uxor:

Inter

Interdum & pluris pellex triuialis habetur:
Hinc vxor pulchrum & generoſum ſæpe maritum
Odit, & immundi penem calonis adorat:
Aut aliquẽ externum, quẽ vix bene nouerit, ardet.
Deniq; ni tribuatur amor pro lege deorum
Cuiq; ſuus, niſi ſit diuiſus limite certo,
Non dubiũ eſt quin poßit ab omnibus vnus amari:
Non dubium eſt, poßit quin omnes vnus amare,
Et paßim, quancunq; velit ſibi quiſq;, potiri.
Sed veluti piſces piſcator non capit omnes,
Non omnes volucres auceps, non omnia luſtra
Venator ſpoliat: ſed quod ſua cuiq; dedit ſors,
Hoc habet, hoc potitur: ſic diſpenſantur amores,
Arbitrio ſuperûm: dominæ ſic ſæpe placebit
Ipſe ſuæ ſeruus: ſic pulchram ſepe puellam
Enter oceloſus, grandæuus, lippus habebit.
Ac ueluti infauſto qui ſidere mercibus implet
Mercator nauim, nocituraq́; cærula tentat,
Naufragco, aut diris prædonibus expoliatur:
Sic quiſquis cælo aduerſo, fatoq́; ſiniſtro,
Vritur, incaſſum tempus terit, atq; laborem,
Imò ignominiam & crudelia vulnera ſæpe
Accipit: interdum leto mercatur amorem.
At cui fata fauent, & cui fortuna ſecunda eſt,
Pace frui poterit quod uult, & tutus amare.
Verum hæc quàm paucis conceſſa eſt gratia, pauci
Tam faciles habuere deos, tantumq́; benignos:
Excepto, ſi quis cautè ſua gaudia celet,

Vſqueadeò, vt nulli fidat, nulliq; recludat.
Quippe homini nunc nulla fides, nunc omnia plena
Inſidijs, ſocio nunc quiſq; imponere tentat.
Quod ſi arcana ſuo quiſquam commiſit amico,
Hunc metuat, ne quando fides frangatur, oportet:
Ne quando infenſus mutata mente reuelet,
Quod prius in cordis penetralibus occultabat.
Ergo ſi liber vis eſſe, & viuere tutus,
Non ulli credas, quod tu clàm feceris: & ſic
Semper amicũ habeas, dum durat fœdus, vt ipſum
Poſſe putes hoſtem fieri: quod ſæpe uidetur.
Nam qui ſemper ament noſtro ſunt tempore rari,
Inuidia eſt etiam multum metuenda, ſecundis
Quæ ſemper rebus dirum miſcere venenum
Nititur: inuidiam moneo timeatis amantes.
Propterea quid ames nemo ſciat: occule amorem
Qui ſapis, atq; tuus fac ne ignis luceat extrà.
Inuidia, horrendum monſtrum, ſæuiſſima peſtis,
Exitiale malum, quo non violentius vllum:
Virtutem inſequitur, lacerat benefacta, bonosq;
Odit, & alterius iuſto indignatur honore.
Quanquam nemo ſatis proprium cælabit amorem,
Si fata impediant, inimicaq; ſidera nolint.
Quippe humana parum prodeſt prudentia, quando
Decernunt aliter ſuperi: fruſtraq; laborat,
Qui rem cunq; parat dijs aduerſantibus vllam.
Non tamen iccirco non omni eſt arte cauendum,
Non omni vtendum ſtudio pro viribus, atq;

Conſil

Conſilio. nam qui fecit quod debuit, & ſpe
Fraudatus tamen eſt, merito laudatur, & omnem
Inuidiam in ſuperos transfert: quos ſæpe fauere
Stultitiæ, atq; bonos peſſundare ſæpe videmus.
Fœlix, cui fauor à cœleſti traditur arce,
Quem Deus ipſe fouet, qui dextro eſt ſidere natus.
Huic etenim iucundus amor continget, & abſq;
Felle frui, longa poterit dulcedine lætus.
Nempe amor eſt dulcis: nempe eſt res blanda, iocoq́;
Plena & delitijs, ni fato fiat amarus.
Cuius qui nunquam eſt expertus tela, vocari
Iure poteſt ſenſus expers. nam bellua quæ non
Igne cupidineo flagrat? certe omnia, quamuis
Vilia & exigua, has norunt animalia curas:
Sic ſtatuente Deo. quare qui quærit amorem,
Rem quærit diuinam. etenim niſi cuncta perenni
Ipſe deûm atq; hominum rex proſequeretur amore,
Deficeret mundus, pariterq́; elementa perirent.
Quilibet id ſeruat quod amat, gaudetq́; tueri:
At quod non amat, id nemo ſeruare laborat.
Iccirco rerum ſeries æterna manebit:
Quippe Dei eſt æternus amor, qui cuncta tuetur.
Et licet orta cadant, ſpecies nulla atterit ætas:
Diligit has etenim per ſe Deus optimus. at non
Sic ea, quæ rapidæ debentur corpora morti.
Nanq; perire ſinit nemo, quod diligit, illud
Si ſeruare poteſt. ſed quis neget omnipotentem
Eſſe Deum? ſeruare poteſt, ſed non amat ipſe

Corpora: corrumpi iccirco finit, at species non.
Quid figulus curat, si frangitur ista vel illa
Olla? rotam pedibus voluens, cretaq; resumpta,
Ipse nouas iterum fingit, spernitq; priores.
Præterea cœlum, tellus, aërq;, fretumq;,
Atq; ignis, demum totius machina mundi
Hoc stat, & hoc durat tot iam per sæcula nexu.
Nam nisi tantus amor firma compage teneret
Omnia, pugnarent vinclis elementa solutis:
Non cœlum terris lucem, radiosq; calentes,
Nec generandarum præberet semina rerum,
Aëra finitimum consumeret improbus ignis:
Nec tempestiuas pluuias demitteret aër,
Nuda foret tellus, æquorq; extingueret ignem,
Aut igni potius piscosum aresceret æquor:
Vt quondam, quũ flammiuomos Clymeneia proles
Non bene rexit æquos, metuens cœlestia monstra,
Infœlixq; sui renuens præcepta parentis,
Corruit in voto, sensitq; incendia mundus,
Donec fulmineo præceps deiectus ab ictu,
Eridani medijs flammas extinxit in vndis.
Gignit amor pacem: pax est dignißima rerum,
Omnia pace vigent, & pacis tempore florent:
Paci summus honos, paci est quoq; summa voluptas.
Tunc tuti viuunt homines, tutusq; viator
Carpit iter, nec fit sæuorum præda latronum:
Tunc apium cura & pecoris, tunc arua coluntur
Aßiduè, & largas pariunt pro tempore fruges:
Copia

Copia tunc Cereris, tunc lac, tunc Bacchus abũdat,
Palladiusq́; liquor: tunc paſsim luditur, & tunc
Inflata ad thyaſos inuitat tibia. ſoli
Oderunt pacem ſtulti, & certamina quærunt.
Talia fluxerunt Saturno tempora rege:
O fœlix ætas, ipſo precioſior auro.
At nunc (prò dolor) inſano diſcordia motu
Omnia conturbat, terret, repletq́; tumultu.
Nunc iuuat eſſe trucem, & leges diſcindere ferro:
Iuſtitia eſt, potuiſſe magis. nunc mille colubros,
Mille faces quatiunt, toto & bacchantur in orbe
Eumenides, populosq́; agitant, regesq́; ſuperbos.
Quid iuuat, ô miſeri, pugnando laceſſere mortem?
Nunquam ſera venit. ſed dira ſuperbia tanti
Cauſa mali, & væſana fames, atq; ardor habendi.
Heu cur vſqueadeò viliſsima terra ſuperbis,
Cuius fœda breui corrodent viſcera vermes?
Quid tantum quæris? te ſemper forſitan eſſe
Victurum credis? miſer, ha, miſer aſpice, quàm ſit
Incertus, velox, anguſtus terminus æui.
Sufficiet breuis vrna tibi, paruumq́; ſepulcrum.
Quod ſi amor humanos animos aſtringeret, iſta
Non fierent, ſed quiſq; ſuo inſeruiret amico,
Quiſq; ſibi charum qua poſſet parte iuuaret.
Certe nec melius quicquam, nec dulcius eſt, quàm
Sincerè à multis, dum vita hæc durat, amari.
Rebus in aduerſis magnum munimen amici:
Solantur, firmant animum, prodeſſe laborant:

Quaq́; valent , miſeras curas & damna leuare
Conantur , tecumq́; dolent , tecumq́; queruntur.
Haud facile ille perit , quicunq; eſt diues amicis.
At quum te vultu ſpectat fortuna ſereno,
Et verſat meliore rota , tua commoda tecum
Percipiunt , gaudent tecum , conuiuia tecum
Plena iocis celebrant , augent tua facta fauendo.
Quare qui tutam & lætam vult ducere vitam,
Quàm multos ſtudeat ſemper ſibi iungere amicos.
Pluribus hoc autem fiet rationibus : ipſas
Qua potero expediam. ſed primum ſcire neceſſe eſt,
Eſſe voluntatis motũ hunc , quem vulgus amorem
Appellat : nam velle bonum eſt,quod fertur amare.
Semper habere bonum deſiderat ipſa voluntas,
Et vitare malum , ſolisq́; mouetur ab iſtis.
Hæc duo ſunt igitur cauſæ & fundamina amoris.
Omnia ſed bona ſunt triplici diſcrimine ſecta.
Quædam iucunda , & quædam dicuntur honeſta:
Vtiliumq́; aliud genus , & natura bonorum eſt.
Sicq́; malum triplex : damnoſum,turpe,moleſtum.
Quiſq; amat, hæc animo fugiẽs,aut illa requirens.
Eſt igitur diuerſus amor , diuerſus vt eſt fons,
Vnde oritur , laude aut probro non dignus eodem.
Hæc tria non ſolum inter ſe differre putandum,
Per genus : aſt etiam ſpecies habet vnumquodq;
Per ſe multiplices , delectans vtile , honeſtum.
Quæ cum ſint variæ , varij redduntur amores.
Vtile enim eſt quicquid prodeſt, nõ eſt tamẽ vnum:

Sicut

Sicut multa etiam bona corporis, atq; animi ſunt.
Quatuor ad corpus ſpectant bona: robur, & ipſa
Forma, valetudo, leuitas. quodcunq; dat iſta,
Vel res ſit, vel homo, prodeſt, atq; vtile fertur.
Aſt animi duo ſunt bona, mos, doctrinaq;. ſicut
Sunt animi geminæ virtutes: ipſa voluntas,
Cuius ſunt mores: & mens, cui noſcere verum
Eſt proprium. mentis bona ſunt complura, nouemq;
Doctrinæ hanc ornāt: quas vatum carmina Muſas
Appellare ſolent, ter ternis orbibus aptæ.
Sicq; voluntatis bona plura, & quattuor horum
Præcipua exiſtunt: prudentia, iuſtitia, atq;
Grandia quæ aggreditur fortis diſcrimina virtus,
Nec non quæ frenis nos temperat, atq; modeſtos
Efficit. ex iſtis, tanquam de fontibus, omnes
Emanant aliæ: quas quiſquis diſcere quærit,
Voluat Ariſtotelis libros, vel ſcripta Platonis
Inſpiciat: duo ſunt hæc magni lumina mundi.
Ergo, quicquid erit tribuat quod talia nobis,
Vtile dicetur, veluti medicina, medensq;
Corporibus, velutiq; animis, liber atq; magiſter.
Vtiliora tamen ſunt & meliora putanda,
Quæ proſunt animo: quia corpore dignior ipſe eſt,
Vt ſeruo dominus, rate nauta, aurigaq; curru.
Sed mediatè aliquid prodeſt, aut immediatè:
Vt ſator & nummi, cocus & cibus eſurienti.
Idq; ipſum dico de delectantibus: hæc nam
Per multas ſpecies, per multaq; membra ſecantur.

Quorum animos quædã delectãt, corpora quædam:
Suntq; voluptates animi quàm corporis, omnes
Sinceræ magis, & stabiles, & nobiliores,
Cum dijs communes nobis. at cætera sensus
Gaudia, sunt etiam brutis concessa: sequuntur
Hæc pecudes propriè. nanq; his dulcedine mentis
Posse frui vetitum est, neq; cunctis sensibus ipsæ
Lætantur, solo gustu tactuq; mouentur:
Quippe nec harmoniã, sed nec diapasmata curant.
Nunquid Apelleas tabulas, aut æra Corynthi
Mirantur, vel clamosi spectacula circi?
Si quid odorantur tamen, aut si vocibus vllis,
Vel si nonnunquam aspectu gaudere videntur:
Id gustus fit vel tactus ratione. velut quum
Massylus visa in campis leo forte iuuenca
Exultat, tollitq; iubas, caudamq; retorquet,
Prædæ auidus: vel quũ sonipes, per prata vagantẽ
Vidit equam, Veneris stimulante cupidine fertur:
Et resupinato dumeta per auia collo,
Subsultim graditur, cælumq; hinnitibus implet.
Cumq; cibi & veneris, pecudum sit sola voluptas,
Et propria: icc irco est etiam vilissima, vixq;
Conueniens seruis: hebetat nam mentis acumen
Immoderata, solet multum quoq; lædere corpus.
Ergo quicunq; est huic deditus, insipiens fit,
Et seruire magis quàm alijs dominarier aptus.
Non est turpe tamen moderate talibus vti.
At bona si quæ sint cognoscere quæris honesta:

Quod

Quod nuper dixi reminiſcere. nanq; animi ſunt,
Doctrina & mores: veluti pauloante relatum eſt.
Sed quod nunc dicam, ſolerti mente notato.
Quæ bona delectant, quàm longo tempore durant,
Tam longo exiſtunt iucunda, & poſtea nil ſunt:
Exemplo tibi ſit, Veneris cantusq;, voluptas.
Aſt quicquid præbet bona corporis, vtile fertur.
Ipſa autem bona ſunt iucunda, velut valetudo
Iam data delectat, medicina ſed vtilis ipſa eſt.
Id quoq; quod confert animi bona, iure vocatur
Vtile: verũ animi bona poſtquã tradita iam ſunt,
Fiunt iucunda, & ſimul efficiuntur honeſta.
Quicquid enim virtutem affert, eſt vtile: at ipſa
Tradita iam virtus, iucunda & honeſta putanda.
Quippe honor eſt ſoli virtuti debita merces.
Quicunq; ergo cupit multum, dum viuit, amari:
Aut ſtudeat delectare, aut prodeſſe, vel in ſe
Virtutes habeat: quas compelluntur & ipſi
Commendare mali, & quamuis odere, verentur.
Sed prius illorum debet perpendere mores,
Quîs placuiſſe volet. nanq; eſt non vna voluntas
Omnibus: hinc homines ſtudia in diuerſa ferũtur.
Vſqueadeò tribuit difformia ſemina nobis
Gignendo natura parens: quod diſplicet illi,
Hic amat: hic laudat, quicquid damnatur ab illo:
Ergo non eadem ſunt cunctis grata, nec omnes
Vtile idem cupiunt, eadem nec honeſta requirunt.
Quare opus eſt nouiſſe prius, quid cuiq; magis ſit

Acceptum, placeatq; magis: ne fiat inane
Officium, cassusq; labor, ne littus aretur,
Si forte aut iniucunda aut odiosa ferantur.
Hoc autem non difficile est cognoscere: sermo
Haud dubie ostendit mores, animumq; latentem.
Id quod amat crebro loquitur quisq;. atq; libenter
Audit: multa domi poterunt quoq; signa videri.
Nam cũ vomeribus, stimulos, iuga, rastra, ligones,
Agricolæ seruare solent: arma horrida miles
Parietibus suspensa tenet: sed quisquis abundat
Codicibus, poterit merito studiosus haberi.
Sic de aliis dico: nimirum arcana resignat
Lingua manusq; animi. quare quæcũq; placebunt,
Efficere hæc studeat, quisquis sibi quærit amicos.
Obsequio generatur amor. sed maxima lucrum
Pars hominũ sequitur, nummos & munera cuncti
Affectant, donis multi acquiruntur amici.
Verum talis amor non est durabilis: & quum
Deficit vtilitas, fugit illico (præcipuè si
Vlterior non vlla manet spes vtile habendi,)
Seruilis, fidusq; parum tamen inueniuntur
Quidam, sed rari, acceptorum qui meritorum
Assidue memores, non cessant semper amare.
Esto quòd ingrati cessent: non proinde bonus vir,
Qui rarus veluti phœnix reperitur in orbe,
Multis prodesse, ac pro viribus auxiliari
Debet desinere. est etenim via sola merendo
In cœlum, perq; hanc Alcides maximus olim

Incessit,

Inceſsit, multiq́; alij, quorum inclita fama
Durat adhuc, nullum poſthac moritura per æuum.
Nempe Deo eſt ſimilis vir dapſilis atq; benignus.
Pars magna eſt etiam, quæ delectabile quærit.
Hinc & amant, quicunq; ſibi iucunda miniſtrāt:
Præſertim pueri, iuuenes, necnon locupletes,
Gaudia ſectantur, ſectantur ludicra ſemper.
Sed nec talis amor verus, vel firmus haberi
Debet: nanq; fugit, quum deficit ipſa voluptas,
Si modo non redeat, vel non reditura putetur.
Eſt tamen interdum valde vtilis, atq; per ipſum
Diuitias multi, multi accepere fauorem.
Delectare igitur ſtudeat qui querit amari,
Dū neq; quod iuſtū eſt,neq; trāſgrediatur honeſtū.
At prodeſſe modis & delectare duobus
Quiſq; poteſt, verbis ac rebus: tutius autem
Et leuius multò eſt, verbis quàm rebus amorem
Quærere. proinde opus eſt,quo id fiat noſcere pacto.
Vtile ſi doceas quenquam, moneas ue loquendo
Efficies, monſtrando etiam quid proſit & obſit,
Quo nocitura modo vitentur, & ipſa parentur
Commoda,in aduerſis pro ipſorum orando ſalute,
Vel commendando, vel pro ipſis grata petendo,
Quos in amore voles tibi iungere. ſi cupis autem
Delectare aliquem verbis, laudato decenter
Ipſum resq́; ſuas: vel ſi quid geſſerit vnquam
Egregiè, ne te pigeat laudando probare.
Nam ſapiens æquè ac ſtultus laudarier optat.

Interdum lepidis, riſumq́; mouentibus, aures
Mulceto dictis, referendo ſi qua iocoſa eſt
Fabula, vel ſi qua eſt vetus aut noua digna relatu
Hiſtoria, & demum ſi quid ſcis poſſe placere:
Non contradicas, imò aſſentire loquenti,
Sint non vera licet. quod ſi pudet illa fateri,
Tu ſaltem taceas: nam diſſimulare tacendo,
Maxima plerunq; eſt prudentia. viuere neſcit,
Vt bene vulgus ait, qui neſcit diſſimulare.
Nonnunquam mihi crede, nocet, defendere verum.
Temporis atq; loci proinde eſt ſeruãda, hominumq́;
Conditio ſemper, ne quid te lædere poſſit.
Aſt aliqui abſentem malunt laudare, putantq́;
Id melius: faciunt aſtutè. talis enim laus
Gratior, atq; minus ficta & ſuſpecta videtur.
Quippe ſolent multi præſentem extollere dictis,
Semper adulantes, vt veri habeantur amici:
Aſt vbi terga abiens vertit, mordaciter vrgent
Abſentem, & rident. non valde eſt fidere tutum,
Laudanti coràm, mos eſt hic mancipiorum.
Non deerunt autem, referant qui ſingula, plures,
Aut vnus ſaltem, fueris quæcunq; locutus,
Vel bona vel mala ſint: multus delator vbiq; eſt.
Hic te laudauit, dicet, vel vituperauit.
Sed tamen, vt paucis liceat concludere verum:
Non magis eſt gratũ cunctis, et amabile quicquam,
Moribus ingenuis, integroq; ordine vitæ.
Hoc plus diuitijs, plus cognitione probatur.

Nanq;

Nanq; malus, quanquã doctrina & rebus abundet,
Neutiq; diligitur: vitijs odioſius eſt nil.
Si bonus atq; probus fueris, vel amabere, vel te
Non odio ſaltem (velut arbitror) vllus habebit.
Eſt autem vetus autorum ſententia, mores
Quod ſimiles, ſimile & ſtudiũ, ſunt fomes amoris:
Sic vanus vanum, ſtudioſus ſic ſtudioſum
Diligit, & ſocios adeunt animalia cœtus.
Hoc non inficior. nam quo iungentur amore
Hi, quibus eſt mens diuerſa & diuerſa voluntas?
Cum ſit amicorum cupere & contemnere idipſum?
Sed ſceleratorum citò fœdera diſſoluuntur,
Stultorumq́; breui commertia tempore durant:
Nam propria vtilitas, quã quiſq; requirit iniquus
Per fas atq; nefas, & ſæua cupido nocendi,
Quã malus omnis habet, pariterq́; ſuperbia & ira,
Stultorum fidæ comites. accendere bilem,
Bella mouere ſolent. amor eſt durabilis ille
Duntaxat, cuicunq; dedit fundamina virtus,
Quem genuit probitas: amor hic pia pectora tantũ,
Sincerosq́; animos æterno glutine firmat,
Et naturali pluris faciendus amore eſt:
Quo genitũ & generãs, & ab vno ſanguine creti,
Mutuo ſe obſeruant & amant. nam ſæpe parentes
Oderunt nati, oderunt ſua pignora patres,
Germano inſidias germanus ſæpe parauit:
At nunquam verus Pyladæ inſidiatur Oreſtes:
Nec Pylades mortem curat, modo proſit Oreſti.

Sed dubium est, fieri'ne vllo conamine poßit,
Vt nos omnis amet populus, iustiq; maliq;.
Nempe amor in plures diuisus debilior fit,
Fortior in paucos. vnita potentior est vis
Quælibet, at partes in plures secta peribit.
Rectè igitur dicunt, raros tibi quære sodales:
Difficile est etenim cum multis viuere posse,
Et conuersari aßiduè, quæ maxime amicos
Res decet: à multisq; fides negat ipsa teneri,
Cum paucis habitat potius. non ergo fideles,
Esse tibi multos credas: nec dilige vulgus,
Nec te vulgus amet: comes est discordia vulgi.
Cum paucis pax læta manet, turba omnis abesto:
Nanq; à turbando nomen sibi turba recepit.
Paucos atq; bonos tibi delige. cum quibus æuum
Ducere securus valeas, & lite remota.
Vt non ergo potes multos vehementer amare:
Sic tu non potes à multis vehementer amari.
Nam qui non amat, is nullo fit dignus amore.
Est alius ciuilis amor, communis, & omni
Præstandus populo, quo quisq; bonusq; malusq;
Diligier debet, quum nulla ex parte nocemus
Factis aut dictis cuiquam. quum taliter ipsi
Viuimus, vt nemo merito nos carpere poßit:
Quum sumus erga omnes blandi, vultuq; benigno
Quemq; salutamus, laudamus, honorificamus.
Sed tamen in primis est vtile, conuersari
Raro, vel nunquam, cum multis: si tibi cordi est
Vitare

Vitare insanas lites, pacemq; tueri.
Præsertim quos esse malos nosti, aufuge.nanq;
Haud facile est tribulos & spinas inter euntem
Illæsos habuisse pedes, illæsaq; crura.
Nec cures si te non diligit improbus: at si
Non odit, satis esse puta. non oderit autem,
Si longe steteris: absenti non nocet anguis.
Vel conuersari tibi si quandoq; libebit
Cũ populo, & stolidæ interdũ te adiungere turbæ,
In primis studeas moderamina ponere linguæ,
Et caue quid dicas, semperq; libentius audi.
Raro autem loquere: est mentis grauitate carentis
Indicium sermo nimius, peccatq; frequenter
Multiloquus: verum parcè, cauteq; loquentes,
Laudantur: decus est ingens prudentis in ore.
Præsentem, absentem'ue aliquem ne lede loquendo:
Hoc sit præcipuum monitum, sit regula prima.
Atq; ea ne dicas, quæ nil referre videntur:
Nec verba incassum & nulla ratione profundas.
Nam te ridebunt homines, fatuumq; vocabunt.
Verum siue rogas aliquem, seu forte roganti
Responsurus eris, prius ipsam consule mentem,
Quàm vox exiliat: quæ postquam est edita, retro
Haud remeare potest. verbum semel ore soluto
Emissum longè, nequit ad sua claustra reuerti.
Gratia magna etiam est, sapientum dicta referre,
Atq; loquendo aliquos vatum interponere versus,
Interdum exempla historijs inuenta probatis.

Talia

Talia nanq; ſolent ſermoni inſerta decere
Apprimè, modo ſint non ab re. iccirco frequenter
Nunc hos, nunc illos opus eſt euoluere libros:
Atq; vt apes varios paßim decerpere flores.
Iram pelle procul, tecumq́; ſuperbia non ſit:
Nam tales homines non poſſunt prorſus amari.
Verum te mitem, blandumq́; oſtende: placebis
Omnibus hoc pacto. at ſi te quis læſerit, ipſum
Ingenio ſtudeas mage quàm ſuperare furore.
Ingenio vires cedunt, prudentia victrix
Cuncta domat: rabidæ tigres, tumidiq́; leones
Manſueſcunt arte, arte rates vaſta æquora tranãt,
Arte gerit turrim barrhus, iuga taurus, & arte
Aſper equus tolerare equitem frenosq́; iubetur.
Viribus ingenium moderatur cuncta miniſtris.
Infirmi & timidi eſt nimirum, multa minari:
Verbaq́; fœmineæ vires ſunt, facta virorum.
Dißimulat prudens, fortis tacet. aſt vbi venit
Opportuna dies, facienda viriliter audet.
Ergo prius caueas, ne quis tibi iure moleſtus
Eſſe queat: quod ſi iniuſtè læderis ab vllo,
Ipſum quando potes, tu contra vlciſcere iuſtè.
Sin tibi non licet hoc, incluſum corde dolorem
Dißimula, atq; tace, ne deteriora ſubinde
Damna feras. ſtultum eſt hoſtẽ irritare potentem,
Atq; malum maius tumidis ſibi quærere verbis.
Expectat tempus ſapiens, iramq́; coërcet:
Sæpe etiam vtiliter cedit, placidisq́; furentem

Demulcet dictis, & dulcibus allicit hostem
Blanditijs, donec deceptum in retia mittat.
Callidus indomitum pullum ſic vincit equiſo,
Sic inſueta boui ſenſim iuga ponit arator,
Sic trahitis Cybeles toruæ ſarraca leones,
Sicq́; feræ tigres Bacchi paretis habenis.
Nimirum magna eſt prudentia, vincere blandè,
Atq; animi ad tempus preſſum celare dolorem.
Hoc aliud quoq; ſeruandum eſt: quocunq; manebis
In cœtu, laxes ne turpiter ora cachinnis:
Sed quum opus eſt, parco, moderatoq́; vtere riſu.
Nempe eſt inualidæ mentis, capitiſq́; minuti
Indicium, ridere nimis: contrà eſſe ſeuerum
Semper inhumani eſt animi, fuge cautus vtrunq;,
Atq; tene medium: medio ſedet inclita virtus.
Non volo te ſcurram: ſed ſi potes, eſto facetus.
Iam videor dixiſſe ſatis, iam iuſſa peregi,
Propter quæ imperio matris deſcendimus ad te.
Nunc tẽpus remeare monet, locaq́; infima mundi
Deſerere, & ſuperas volitando reuiſere ſedes:
Vnde ego tellurem ſoleo ſpectare frequenter,
Admirans adeò paruam minimamq́; videri,
Exiguiq́; inſtar pomi pendere rotundam
Aëris in medio, fultam molimine nullo,
Atq; ſuo tantum libratam pondere. cerno
Inde etiam Oceanum totas circundare terras:
Perq́; ipſas flexo, velut anguis, ſerpere curſu
Nærea cæruleum, modici ſub imagine riui.

Inde

Inde Padus, Tanais, Ganges, Hiſterq́; videntur
Agrorum foſſæ, quoties implentur ab imbri.
Quumq́; tua aſpicio, quamuis ingentia, Nile
Oſtia, tam longè, ſeptem reor eſſe canales.
Sæpe etiam video telis pugnare coruſcis
Agmina, purpureoq́; vndantes ſanguine campos:
Et ſtolidos reges, bona dum fugitiua ſequuntur,
Seq́; putant non poſſe mori, diuerſa mouere
Prælia, & inſontes populos opponere morti,
Tradereq́; inuitis ſpectacula triſtia diuis.
Inde etiam mutare locum freta, flumina, fontes,
Aſpicio: fieri valles ex montibus altis,
Inq́; altos montes imas conſurgere valles,
Temporis anfractu longo, & nemora alta ſecari
Vomeribus, cultisq́; prius ſuccreſcere ſyluas,
Oppida transferri huc illuc, & cuncta nouari.
Fœlix, cui talem ſpeculam contingit habere:
Vnde Aſiam mollem videat, Lybienq́; ferocem,
Europamq́; armis & fertilitate ſuperbam:
Inq́; ipſis varias gentes, quos Carcinus vrit
Aethyopas, primoq́; Indos ſub ſole iacentes:
Getulos, Nomadasq́; agiles, Cylicasq́; rapaces,
Sauromatas, Parthosq́; arcu pugnare peritos,
Thuriferos Arabas, Thraces, validosq́; Arimaſpas,
Hiſpanos, Italos, Gallos, rigidosq́; Britannos:
Totq́; alios populos, quos ſuprà quum rediјt ſol,
Aut quum deceſſit radiјs illuminat infrà.
Nónne illuc velles conſcendere poſſe, liceret

Hoc

Hoc ſi mortali cuiquam, niſi membra grauarent
Te tua? ſed nobis tantum conceditur iſtud
Cælicolis, quibus eſt concretum ex æthere puro,
Non elementorum primorum pondere corpus:
Vnde feras, donec tandem ſit morte ſolutus
Spiritus: interea valeas, iam ſeparor abs te.
Protinus his dictis, me reſpondere parantem
Deſeruit: nec non ventis velocior ipſis,
Digrediens iterum cæleſtia templa petiuit.

LIBER V.

LEO.

NON ego diuitias Arabum, rubri'ue lapillos
Aequoris inſignes cupio, nec quicquid Iberus
Amne Tagus rutilante vehit, populoſ'ue ſuperbos
Sceptrigera domitare manu: non fata dedere
Talia, nec doleo nobis non fata dediſſe.
Nam bonus atque malus, nullo diſcrimine diues
Eſſe poteſt, auroq́; potens. plærunque videmus
Expertes animi indignos diademate crines
Cingere, ſarranoq́; ample veſtirier oſtro.
Illa mihi vellem mundi concederet autor
Quæ nec habere valent praui, neq; mentis egentes,
Quæ verum efficiunt hominē, diuiſq́; propinquum.
Iupiter omnipotens, abs te ſapientia quare

Aut nulli, aut adeo paucis donatur? vbique
Formosos reperire licet, robustus vbique
Nascitur, & diues: contrà rarissima tellus,
Qui sapiat quenquam, tam vasto gignit in orbe.
Num melius fortasse putas, & dignius, esse
Stultorum regem ac dominum? nempe illa potestas
Nobilior, sub qua positi sunt nobiliores.
Dignius est certe, castris aut vrbibus amplis,
Quàm stabulis aut armentis, gregibus'uæ præesse.
Forsitan hoc facis, vt tibi sint mortalia ludo
Facta, & habes hominẽ pro scurra. nempe videtur
Vita hominũ nil esse aliud, quàm fabula quædam.
Vtq; mouet nobis imitatrix simia risum:
Sic nos cœlicolis, quoties ceruice superba
Ventosi gradimur, quoties titubante cerebro
Diuitias nimium, nimium affectamus honores,
Spiramusq; acres piperosis naribus auras,
Grandia iactantes, & grandia multa minantes.
Qui mimus, quæ scena datur, quũ sceptra tenẽtem,
Atq; coronatum bubonem, asinumq; verendum
Aspiciunt alto in solio sublime sedentem,
Spernentemq; alios omnes, sit cætera tanquam
Turba hominũ sine mente pecus: dominũq; volentẽ
Dici & adorari, & pedibus sibi basia figi?
Nec videt insanus quid sit, quàm friuolus, et quàm
Turgenti bullæ similis, pappoq; volanti.
Non ego sum talis, nec prorsus talia curo.
At vos ætherei ciues, quibus esse beatis

Conting

Contingit ſolis, quibus eſt æterna voluptas:
Humanas ſi forte preces attenditis, & ſi
Non penitus miſeros homines auertitis, oro
Egregiam puramq; mihi concedite mentem,
A falſo verum diſcernere quæ ſciat aptè,
Quæ bona cognoſcat vera & contraria veris:
Ne ſtultus fugienda ſequar, fugiam'ue ſequenda.
Nam ſi mortali cuiquam licet eſſe beato,
Arbitror hoc pacto fieri me poſſe beatum.
Sed fallor, mecumq; omnes qui talia credunt.
Nemo etenim fœlix eſt, aut fuit, aut erit vnquam:
Non ſi poßideat totum ditißimus orbem,
Non ſi plus ſapiat quàm quiuis natus in orbe.
Sed dubitat fortaſſe aliquis, niſi pagina præſens
Id firma ratione probet: quare aſpice libri
Huius materiam, quicunque hoc diſcere quæris,
Qua melius poterunt te carmina noſtra docebunt.
Pandite Pierides veſtro ſacra oſtia vati,
Et ſatiate auidum ſcatebris Parnaſidos vndæ,
Secretos reſerate aditus, oſtendite verum:
Vos etenim noſtis quicquid fuit, aut erit, aut eſt.
Principio expediam, quis fœlix atque beatus
Debeat à nobis haud falſo nomine dici:
Poſt hoc progrediar, quò me deducet Apollo.
Dico igitur, ſolus fœlix eſt iure vocandus
Is, quicunq; bonum ſummum iam poßidet. at non
Omnes hoc norunt verè, cùm quilibet illud
Quod ſibi plus placeat, melius putet: hordea mulus,

Aut aſinus, pluris quàm lauti obſonia rhombi,
Quàm leporis clunes, quàm turdos æſtimat aſſos:
Sic & auarus opes, ſic ambitioſus honores,
Sic Venerem mollis ſuper omnia laudat & optat.
Heu mihi quàm pauci poſſunt dignoſcere verum!
Quàm denſa errorum caligine noſtra premuntur
Iudicia: id propter, quod paucis integra mens eſt,
Quiſque vt habet mores, ita iudicat, atq; ita fatur.
Sed bona ſunt quædam per ſe, quæ tempore nullo
Eſſe mala, & nullo quæ tempore lædere poſſunt.
Sunt etiam quædam non per ſe, quæ modo proſunt,
Nonnunquam officiunt: hæc ſunt bona corporis, atq;
Externa. vſus enim cauſa eſt, vt ſint bona, vel non.
Vt ſi quis patriam natiuo robore ſeruet,
Eſſe bonum robur dicetur: ſed noceat ſi
Indignis, ciuesq́; ſuos hoc robore perdat,
Eſſe malum rurſus robur cenſebitur ipſum.
Sic de diuitijs, & honoribus, imperijsq́;,
Et cunctis alijs dico, quin talia propter
Sæpe perit, quanquam vtatur poſſeſſor honeſte.
Sic obſunt ſua mella apibus, ſic inguina fibro.
Hæc eadem fugiunt rapidi ceu fluminis vnda,
Nec ſtant certa diu, dubioq́; errore vagantur.
Summa bona idcirco nō ſunt: nec quiſquis abundat
Talibus, eſſe poteſt vere, dici'ue beatus.
Imò etiam ſi quis plenè vult vera fateri,
Non bona ſunt, quæcunq; valent prodeſſe & obeſſe.
Nam ſic eſſe bonum poteris cenſere venenum,

Cum

Cùm ſæpe ex ipſo fiat medicina ſalubris:
Et nil eſſe malum toto inuenietur in orbe,
Cùm res nulla adeo ſit praua & noxia, quæ non
Poßit prodeſſe interdum, atq; afferre ſalutem.
Illa autẽ bona, quæ ſunt per ſe et ſemper, habentem
Fœlicem efficiunt : ſed quæ ſint talia, non eſt
Omnibus explicitum. quare hic quærenda ſagaci
Sedulitate mihi ſunt, aſpirante Minerua.
Atqui aliquis dicet, non res hæc ardua ſcitu eſt:
Nam cùm fortunæ non ſint & corporis, ergo
Sunt animi bona, quæ nos reddunt ſola beatos.
Dictum hoc eſt aliquid, ſed nondum miſſa ſagitta
Perfecte potuit ſignum tetigiſſe petitum.
Vnde prius quædam communia dicere oportet,
Quæ monſtrent iter, obſcura vt funalia nocte.
Omne quod eſt, opus eſt, aut eſt operatio quædam,
Aut operans : ſed opus quendam finẽ eſſe fatemur,
Principium eſt operãs, medium eſt operatio : quod ſit
Horum nobilius, melius'ue, requirere refert.
Omne mouens moto, quantum ſunt talia, ſemper
Dignius eſt :patet hoc.mouet autem finis agentem.
Nam quis agit, niſi finem animo conceperit ante?
Ergo eſt nobilior : nec non operatio fine
Vilior, hac eadem poterit ratione probari.
Proinde bonũ ſummũ finẽ quendã eſſe putandũ eſt.
Optimus eſt autem non omnis finis : at ille
Duntaxat, quiſquis cunctorũ eſt vltimus, ad quem
Omnes procedunt alij recto ordine fines,

Omnia ceu currunt in vastum flumina pontum.
Quippe ad perfectum imperfectum tendere par est,
Et fieri propter melius quod deterius sit:
Non aliter bonus ac rectus seruabitur ordo.
Ergo id quod rerum cunctarum est vltima finis,
Eximiũ esse bonũ, & summũ primumq; necesse est.
Præterea rerum quas ingens continet orbis,
Absq; anima quædam sunt, & viuentia quædam.
Ast ea quæ viuunt, alijs sunt nobiliora.
Viuere ꝓinde opus est, q̃cq̃d laus prima bonorũ est.
Illorum quoque quæ viuunt, quædam ratione
Prorsus egent, ijsdemq; vti sermone negatum est.
Ast alijs sermone vti ac ratione tributum est,
Nobiliora ideo sunt hæc, sunt & meliora.
Ergo bonum summum perfecto more loquetur,
Perfectæ rationis erit. compluribus autem
Ex his quæ possunt vti ratione, loquiq;,
Plena voluptatis vita est, sed plena laboris
Est alijs etiam compluribus. at meliora
Sunt, quæcunq; hilari vita dulciq; fruuntur.
Ergo boni summi lætissima vita putanda est.
Illorum verò quæ viuunt dulciter, annos
Post paucos pereunt quædam, sed longa quibusdam
Fila trahunt parcæ. quibus est diuturnior ætas,
Pluris erunt. quare longissima sæcula viuit
Illud, quodcunq; est cunctorum summa bonorum.
Hoc autem vocitare Deum, vocitare Tonantem,
Atq; Iouem, mortale genus solet. ille tremendo

Cum

Cum ſtrepitu vibrat, fractis de nubibus ignem:
Ille ciet nigros imbres, & fortia mittit
Flamina, quæ vaſtis cum fluctibus Amphitriten
Funditus euerſam clamoſa ad littora pellant,
Ac terram quatiant imis incluſa cauernis,
Vnde arces quandoq; ruunt, atque oppida tota.
Sed fortaſſe aliquis dubitat, ſi Iuppiter iſte,
(Quẽ ſummũ eſſe bonũ iam dixi) eſt finis: eundem
Quoddam opus eſſe patet, veluti diuiſimus antè:
Nec non principiũ, mediumq; habuiſſe fatẽdum eſt.
Id verò nemo ſapiens exiſtimat: imò
Semper erit, ſemperq; fuit, nec terminus illi
Eſſe poteſt: hic cuncta facit, nec factus ab vllo eſt:
Nil fuit ante ipſum, poſt ipſum prorſus erit nil.
At nos huic dubio ſic reſpondemus: agentem
Primum, cunctarum rerum, totius & orbis,
Dicimus eſſe Deum: finemq; putamus eundem
Cunctarum pariter rerum, totius & orbis:
Non tamen idcirco eſſè opus ipſum credere fas eſt.
Quandoquidem non eſt opus omnis finis, agensq;
Non hoc præcipuè quærit: ſed cogitat vltra
Quiddam aliud melius. veluti qui fabricat arcam,
Non hanc præcipuè vt faciat fabrificando laborat:
Aſt vt eam vendat, vel quicquam ſeruet in ipſa,
Quanto eſt poſterior, tanto eſt præſtantior omnis
Finis, & ad melius quæ ſunt peiora feruntur.
Sic Deus eſt finis poſtremus & vltimus, in quem
Omnia contendunt, propter quẽ mundus, & omnis

Res mundi est: siquidem propter se ipse omnia fecit,
Non propter nos, ut soliti sunt dicere quidam
Clamando in templis doctores stultitiarum,
Et deceptores vulgi, errorumq; magistri
Insanos homines ex stultis efficientes.
Nam quæ nobilitas, aut quæ sapientia nostra est,
Quæ nostra est probitas, propter quã cõdere mũdũ
Debuerit tantus princeps? nos vndiq; pleni
Criminibus, stultiq; sumus: uix unus in orbe est,
Quem uel auaritiæ pestis, vel fœda libido
Non premat, aut quem nõ ventosa superbia vexet,
Quem non præcipitẽ trahat ira, aut cæca voluptas.
Ergo quibus meritis nostris motum esse putamus
Tam magnum artificẽ, vt pro nobis cũcta crearit,
Frugiferas terras, fluidum mare, stelliferumq;
Aethera? sed forsan dices, non ipse benignus
Diligit immeritos: stultũ est hoc credere. nam quis
Diligit immeritos, nisi demens? præterea, quæ
Sunt tam dissimilis naturæ, quomodo possunt
Sese diligere? est etenim Deus omnia uincens
Sæcula, cui nullus finis, nulla extat origo,
Cunctarum tamen est rerum finisq; & origo,
Optimus, omnipotens, immensus: quo melius nil,
Et quo nil maius, nil excellentius vsquam
Esse potest: qui re nulla indiget, & tamen ipso
Omnia egent: qui cuncta videt, nec cernitur vlli:
Omne bonum in sese retinens, expersq; malorum.
Contrà nos miseri fœdo de semine nati
Ad planctũ & lacrymas, ad mille pericula, semper

Aut his aut illis morbis affligimur, æuum
Degentes breue & incertum, plenumq́; laboris:
Heu quibus errorum tenebris versamur, & omnes
Quàm sumus exiguæ mentis, quàm sæpe malignis
Casibus impliciti, nunc hæc nunc illa dolemus,
Innumeris tantum vitijs & fraude potentes.
Qui postquam passi fuimus mala plurima, tãdem
Angustam & miseram & sceleratã linquere vitã
Cogimur, & putri deponere membra sepulcro,
Mox carne absumpta fieri sine nomine puluis.
Ergo inter nos atq; Deum distantia maior,
Quàm si collatus fuerit pulex elephanto.
Quis tam distantes nodus coniunget amoris?
Nunquid amore potest elephas cum pulice iungi?
Nempè inter similes amor & concordia, contrà
Inter dissimiles odium & discordia regnant,
Vel saltem nec magna fides, nec gratia magna est.
Hinc aliqui, quos esse iubet lex nostra prophanos,
Hæreticosq́; vocant collegia tecta cucullis,
Nos esse insanos aiunt, crassiq́; cerebri,
Speramus quoniam cælum & consortia diuûm,
Aeternumq́; æuum fœlici ducere cursu,
Innumerasq́; alias nugas, quas stultus hebesq́;
Promittit nobis animus, & garrula lingua:
Quæ facit vt cedant animalia cætera nobis.
Nam si sermo homini non esset munere diuûm
Concessus, geminæq́; manus, quibus omnia fiunt,
Nullum animal foret in terris miserum magis, atq;

Infœlix, homine his noſtra eſt natura duobus
Nobilior, meliorq́;: hinc tota ſuperbia noſtra eſt,
Hinc artes veniunt. nam præſens voce monetur,
Quid faciat caueat've, abſenti ſcripta loquuntur.
Pandere ſi poſſent animalia cætera fando,
Vt nos, arcano clauſos in pectore motus,
Mutuaq́; inter ſe dictare & reddere verba,
Ac varios aptis digitis conſcribere libros:
Interdum nobis ſapientior eſſet aſellus,
Plusq́; aliæ interdum pecudes rationis haberent,
Progeniemq́; ſuam auderent præponere cunctis:
Diceret & nobis aſinus, ſe nobiliorem
Lingua manusq́; igitur faciunt ſuccumbere nobis
Omnia, non ratio: hæc aiunt illi. inſuper addunt,
Si truncis manibus, mutisq́; parentibus orti,
In ſyluis homines degant, agrisq́; remotis,
Sintq́; ipſi pariter manibus linguaq́; carentes,
Vt pecudes aliæ: humanum quid quæſo valebit
Ingenium? quæ'nam ratio apparebit in illis?
Non'ne aliæ vt pecudes inculto corpore viuent?
Quid ſapient melius quàm cætera turba ferarum?
Spiritus in cunctis animalibus vnus & idem eſt:
Diſsimilis tamen ac varius proinde eſſe videtur,
Corpora quod non ſunt cunctis animalibus æqua,
Et varijs membris varia eſt conceſſa facultas.
Sic plures fabri licet inueniantur eadem
Prorſus in arte pares, atq; æquo examine docti,
Si ferramentis careat pars altera, multum

Diſsimiles,

Dissimiles, multum inter se differre videntur.
Nil etenim poterunt agere hi, quibus omnia desunt,
Quæ faciunt ad opus. nec secum saxa ferasq;
Oeagrius vates ducet, si barbitos absit:
Nec Paris armatus Pelidæ cedet inermi.
Talibus ergo illi nos turpiter argumentis
Sollicitant, verùm hæc aliàs fortasse requiram,
Quum de anima humana fuerit quãdoq; loquendũ.
Quippe hanc diuinam, immortalemq; esse docebo:
Quæ duo de brutis non est concedere tutum.
Nunc ad iter primum redeo: Deus ipse supremũ est,
Eximiumq; bonum propriè, vereq; vocandus:
Quem qui habet, is debet fœlix dici atq; beatus.
Sed quis habere potest ipsum? nam quicquid habetur
Vilius est illo quod habet, possessaq; res est
Possessore suo semper minor. ocyus omnem
Oceanum parua poteris concludere concha,
(O mortale lutum, ventisq; obiecta lucerna)
Quàm tantum Dominum pacto complectier vllo.
Omnia solus habet Deus ipse, & solus habet se:
Ipse igitur solus fœlix, solusq; beatus.
Quoddam aliud tamẽ est summũ bonũ, & illud ha-
Omne potest animal, sed nõ est omnibus vnũ: (bere
Nam diuersa ipsis multum natura tributa est.
Conuenit hoc illis, aliis aliud magis. ergo
Esse potest fœlix genus vnumquodq; animantum,
Si non simpliciter, perfecteq;, vt Deus ipse:
Ast aliquo saltem pacto, paucisq; diebus,

Dum

Dum poßit quod conueniat ſibi maximè, habere
Semper, & aduerſi nihil vnquam perpetiatur.
Sex miſsis alijs, de homine eſt nunc dicere tempus:
Qui tunc eſt fœlix, quum poßidet omnia quæ ſunt
Naturæ ipſius bona conuenientia, quumq́;
Nil damni tota in vita, nil ſentit acerbi.
Hoc etenim eſſe bonum ſummum, concedere fas eſt,
Quod bona cũcta in ſe complectitur, & mala pellit
Omnia, cui nil triſte datur, nil dulce negatur.
Nam virtus ſola, aut fœlicem ſola voluptas,
Non facit: vt quidam ſcribunt de gente Pelaſga.
Quando quidẽ bona multa ſimul meliora putãtur,
Quàm pauca, vt grano frumenti magnus aceruus.
Non vnum, licet eximium, primumq́;, beatos
Reddit: at omne bonũ ſimul, omni ex parte rotũdũ.
Sic etiam ſolus princeps non efficit vrbem,
Sic etiam non eſt ex ſolo pollice dextra.
Cùm nobis igitur duo ſint, corpusq́;, animusq́;:
Qui verè eſt fœlix, parte eſt perfectus vtraq;.
Eſt agilis, pulcher, robuſtus, ſanus, & idem
Eſt ſapiens, fortis, prudens, doctusq́;, bonusq́;,
Perfectosq́; tenet ſenſus, perfectaq́; mentis
Munera, pauperiem neſcit, caſusq́; malignos:
Etſi non implet longæuæ tempora vitæ,
Non eſt dicendus fœlix, licet omnia ſint huic
Commoda. nanq; bonũ paruo quod tempore durat,
Eſt propè nil, veluti quidam dixere priores:
Ver non vna dies, non vna reducit hirundo.

At poſt

At postquam vitæ iam meta nouißima venit,
Mors huic contingit facilis, minimoq; dolore
Soluitur, & stygias lætus descendit ad vndas,
Nec viuendo illi aut moriendo gloria desit.
Sed nũquid cuncta hæc habet ex mortalibus vllus?
Credo equidem nullum talem reperirier vsquam,
Aut perquam rarum, cui nil optabile desit,
Cui nil triste vnquam toto contingat in æuo,
Qui fœlix viuat, fœlici morte recedat.
Hic phœnix ille est, quem fingere Græculus audet,
Græculus insani capitis, qui posse putauit
Ex vno speciem fieri, putremq; fauillam
Gignere auem, cuiquam non vllo tempore visam.
Sed modo mira canat, nil curat dicere verum
Gens hæc, & tota est monstris ac dedita nugis:
Qua duce nostri etiam delyrauere Latini.
Est igitur fœlix, vt phœnix rarus: at omnes
Heu sumus haud dubiè miseri, tamẽ hic magis illo.
Quandoquidẽ non est cunctis status vnus, & æqua
Conditio. quicunq; tenet bona plura, minusq;
Aduersi patitur, fœlix censetur. at ille
Plurima quem versant incommoda, cui bona pauca
Contingunt, miseri nomen sibi vendicat apte.
Quare cùm nemo sit fœlix: dicere oportet,
Quomodo poßimus saltem miseri minus esse
In terris, quæ sit viuendi forma modusq;
Nobilior meliorq;, & vitæ blandior vsus:
Si non fœlices, saltem minus infœlices

Quo

Quo fieri pacto liceat nobis. igitur quod
Fermè omnes credunt, verum non arbitror eſſe:
Pontifices ſummos, & mundi ſceptra tenentes,
Viuere quàm reliqui mortales dulcius æuum.
Nanq; in diuitijs, veluti in cunctis quoq; rebus,
Extremum quodcunq; malũ eſt, mediumq́; ſalubre,
Omne nocet nimiũ, ꝑpter quod quiſquis habet plus
Quàm ſatis eſt, nõ eſt melior quã quiſquis eget plus
Quàm ſatis eſt, paribusq́; malis vexatur vterq;:
Vt pinguis craſſusq́; nimis, qui ſeſquipedali
Ventre tumet, non eſt leuior, citius've mouetur,
Quàm cui ſicca cutis miſeris tantum oßibus hæret.
Huic deſunt macie atq; exhauſto corpore vires,
Ille autem nimio fit carnis pondere tardus.
Vtq́; ingens pelagus ſurgit maioribus vndis,
Excelſosq́; æquat montes dum tartara Ditis
Ima aperit fluctus inter, tamen atra ſilenti
Gurgite ſæuit hyems, taciteq́; profundius æquor
Sed magis à dira ventorum peſte mouetur:
Contra cum ſtrepitu magno, multoq́; fragore
Paruus arenoſo verſatur littore Nereus:
Sic qui ſumma tenent rerum faſtigia reges,
Sollicitudinibus maioribus atq; tumultu
Iactantur grauiore quidem: ſed vulnera vulgo
Tanta latent, tacitiq́; gemunt, cælantq́; dolorem,
Adde aliud quoq;, quod cruciat comes ĩprobus ipſos
Aßiduè, metus atq; timor: ſuſpectaq́; eiſdem
Omnia ſunt. hinc inſidias, hinc dira venena

Concipiunt, ſoli nec poſſunt ire, nec audent,
Nec ſine fas illis prægustatore comeſſe.
O bona libertas, pretio pretioſior omni:
O ſummum primumq́; decus, qua prorſus adempta
Nil gratum, nil dulce viris, & viuere mors eſt.
Aſt pauper nocte atq; die ſecurus vbiq;,
Et quò fert animus graditur, ſiue ire per vrbem,
Et varios lustrare locos, & cernere ludos,
Aut monumenta cupit: ſiue extra mœnia mauult,
Per cultos hortos, per florida prata vagari:
Aut deſiderio ruris torquetur amœni,
Nil prohibet, ſolus vadit, non indiget vllo
Seruorum ſtrepitu, & comitantum nube clientum:
Et quoties ſtimulis agitur famis & ſitis, ore
Haud dubio, tutusq́; dapes ac pocula ſumit.
Vilibus exiguisq́; cibis veſcuntur in altis
Liberæ aues melius ſyluis: & dulcius eſcam
Quæſitam in campis, multoq́; labore paratam
Accipiunt: quàm ſi cauea teneantur eburnea,
Aut in gemmato atq; aurato carcere clauſæ
Pingueſcant epulis regalibus, vberibusq́;.
Sæpe igitur miſer atq; infœlix eſt etiam rex.
Nec quenquam, mihi crede, facit diadema beatum.
Sed ſtulti exterius dulce admirantur: at illud
Quod latet interius, non contemplantur, amari.
Illum autem vitam meliori ducere curſu
Arbitror, eſt cuicunq; magis fortuna modesta,
Cui non eſt cenſus nimius, nec ſordidus: & cui

Non

Non cõducta domus,ſed honeſta habitat̃:agerq́; eſt,
Quantus ſufficiat domino bene,cultus abunde,
Qui det hero ſegetes & vinum ſufficienter,
Fertilis,atq; alias fruges producat inemptas.
Fœneratô quantum tellus bene culta.colonus
Sedulus ac prudens,non multis rebus egebit.
Plurima ſeu ſcrobibus longo ordine figitur arbos,
Diuerſi generis,minimo quæ maxima ſumptu
Emolumenta ferat:varium ſeu fortè legumen
Mandatum ſulcis,cumulo maiore refertur:
Seu magis hortorum delectat cura, laborq́;
Ex quorum reditu conuiuia lauta parantur,
Nec regum menſis cedentia luxurioſis:
Ni ſeruire gulæ quis mauult,quàm rationi.
Ergo eſt optandus potius cenſus mediocris,
Quem vel ſors tribuat,vel teſtamenta,vel vxor,
Aut artis labor aſsiduæ: aut induſtria mentis
Sollicitæ, mercando aliquid quod tempore poſsit
Vendi alio,aut alibi pluris:vel multiplicando
Per ſobolem pecus,& gregibus ſtabula atq; armẽtis
Implendo, aut Paphijs ſublimia tecta columbis,
Melliferis've apibus præſepia multa parando,
Aut ſtatuendo oleis nigris brumale trapetum,
Aut etiam Cereri ſaxa opportuna terendæ.
His alijsq́; modis multis , ſolertia lucrum
Illis oſtendit, qui non torpore veterno
Sunt ſoliti,quos dulce malum, blandumq́; venenum
Deſidia,atq; animi languor non reddit inertes,

Præcipue tamen hoc fortunæ munus opusq́; eſt.
Hæc etenim quos vult facilè euehit, ac locupletat,
Hæc domina eſt rerum, & donatrix diuitiarum.
Inſuper optandum, nulli ſeruire: decet nil
Libertate magis generoſum pectus. at ille
Natura eſt ſeruus, natura ignobilis, imò
Infœlix prorſus, prorſus miſer, alterius qui
Eſſe poteſt, vltroq́; aliena faceſſere iuſſa:
Et quicunq; aliqua lucri ſpe ductus, iniquum
Fert placida ceruice iugum. non iugera tanti
Plurima ſunt, non omne aurum, nõ quicquid arenis
Indus erythreis cupidus legit: vt patienter
Vel ſtomacho alterius comedas, capias've quietem
Ad ſomnum alterius, dominoq́; iubente feraris
Nunc huc, nunc illuc, veluti pila miſſus ab illo:
Interdumq́; hominis te longè deterioris,
Indocti, inſani, vinoſi, luxurioſi,
Imperio parêre velis. turpiſsima res eſt
Nimirum, poſsis cùm liber viuere paruo,
Quærere ſeruitio maioris præmia cenſus:
Ac libertatem, ſine qua laudabile nil eſt,
Vendere, & imperium domini tolerare ſuperbi.
Degeneres animi, procerum quid quæritis aulas:
Dedecus vt vobis, illis tribuatis honorem?
Væ vobis, qui ceu pecudes paſtoris egetis,
Tam viles, vt non valeatis viuere per vos.
Qui ſeruus quocunq; modo eſt, nulla eſſe beatus
Parte poteſt. aſini eſt, clitellam ferre libenter.

Ingenuis igitur quicunq; parentibus ortus,
Nobilibus'ue magis, quantum ſibi ſufficit aptè,
Poßidet, iniuſte queritur de numine diuûm.
Sed forſan multi dubitant, an cœlibe vita
Coniugium melius: nanq; vxor ſæpe ſuperba eſt,
Litigioſa, ferox, demens, & adultera ſæpe.
Adde quod & grauis eſt natorum ſollicitudo:
Nunc morbo ancipiti languent, nunc lumina vitæ
Intempeſtiuo ſublati funere linquunt.
Filia iam grandis poſcit cum dote maritum:
Vel mœcha eſt, maculatq; domum: vel filius eſt fur,
Scortator, vacui capitis, rixoſus & effrons.
Ille etiam penitus liber non eſſe videtur
Cuicunq; eſt vxor: mores mutare neceſſe eſt,
Et iuuenilem animum compeſcere, linquere lites,
Stare domi, non ire procul longinqua videre
Oppida, nec tota per vicos nocte vagari,
Has illas pulſando fores, & ſcorta petendo.
Aſt opus eſt grauius tunc viuere, ſolliciteq;
Rem curare, minor ne fiat, ſed mage creſcat,
Ne premat extremam paupertas dura ſenectam.
Hæc quamuis ita ſint, melius tamen arbitror eſſe,
Quærere legitimas tædas, ſanctosq; hymenæos,
Naturamq; ſequi, quæ nobis prouida monſtrat
Exemplo volucrum, pecudum, pariterq; ferarum,
Quod mas ad prolem iungi cum fœmina habendã,
Atq; manere ſimul debet, ſobolemq; creatam
Enutrire ſimul iuſto placidoq; labore,

Ne

Ne genus intereat, ſed cuncta in ſæcula duret.
Quandoquidem ad Venerem cõpellimur exercendã
Non modo nos, verũ omne animal, terræq́; mariſq́;,
Naturæ imperio: facias peiora neceſſe eſt,
Si non fœminei ſorberis ab ore barathri.
Præterea tandem ſterilis morieris, & hæres
Parta labore tuo & ſudore alienus habebit:
Cumq́; ſenex fueris, aut morbo oppreſſus iniquo,
Quis tibi ſuccurret? vel quis tua damna leuabit?
Nunquid cognatus, vel frater? nunquid amicus?
Hi te ſandapila mallent efferre repoſtum,
Reſq́; tuas auidi expectant ſibi morte referri:
Te captant viuum, vt poſſim ſpoliare ſepultum:
Nummos quiſq; tuos, non te reueretur, amatq́;.
O ſcelus, ô rabies, & habendi infanda cupido,
O miſeranda lues, totum diffuſa per orbem.
Vtile nunc omnes ſpreta virtute ſequuntur.
Quis iuſtum curat? quis non contemnit honeſtum?
Sit modo ſpes lucri: dominatur legibus aurum,
Auri maiores vires quàm ſanguinis, auro
Venalis pudor atq; fides, cultuſq́; deorum eſt.
Aſt vxor patrem ac matrem, proprioſq́; penates
Deſerit, vt maneat tecum nocteſq́; dieſq́;,
Et pariat fœcunda tuo de ſemine prolem,
Conſtituatq́; nouam tecum gentemq́; domumq́;,
Sitq́; tibi auxilio, & ſimul obſequioſa laboret:
Ambobus commune bonum eſt, commune periclum:
Alterutri quicquid damno eſt, vtriq; nocebit:

Alterutri quicquid lucro eſt, vtriq; placebit.
Si te debilitat morbus, vel grandior ætas,
Fatur, & hortatur, ſolatur, & auxiliatur,
Subuenit, aſsiſtit, vigilat, vigilando miniſtrat:
Hoc etiam faciunt nati, charumq́; parentem
Qua poſſunt ratione fouent. communis enim ſunt
Amborum commiſta caro, communis imago.
Quumq́; dies venit, poſtquam tibi nulla dies eſt,
Non totus moreris, viuusq́; videris in illis.
Sed malunt quidam incertos de pellice natos
Sumere, proptereaq́; vxorem ducere nolunt:
Hos ego non laudo, nec ſanæ iudico mentis.
Nanq; vxor te dote iuuat, nil dat tibi pellex:
Vxoris ſunt affines, ſunt pellicis hoſtes:
Illam tutus habes & honeſte, hanc turpiter atq;
Sollicite: fida eſt illa, hæc infida timensq́;
Diſsidium, rapit occulte, ſibi congregat, vnde
Si fuerit dimiſſa, queat pòſt viuere. demum
Si tibi ſit pellex, tibi erit non tuta ſupellex.
Quid quod legitimos, certosq́; ex coniuge natos:
Infames, dubiosq́; nothos de pellice gignis?
Ergo vxor ducenda: prius tamen aſpice quæ ſit.
Præcipuè matris mores aduerte, patrisq́;
Nam ſimiles fiunt nati plerunq; parentum:
Qualis quæq́; arbos, tales ſolet edere fructus.
Conſule vicinas clam. vel tibi ſi qua fidelis
Eſt mulier, mitte vt videat, ſed diſsimulanter,
An ſit formoſa, an vitiato corpore & ægro,

An sit iners, nec nere sciat, nec texere telam,
Nec suere. hæc etenim mulier, quæcunq; pudica,
Exercet, ne ignaua domi, neu languida cesset.
Otium enim fomes vitiorum est, otia mentem
Ad mala multa trahunt, oti comes ipsa libido est,
Otia fœlices euertunt funditus vrbes
Quod nisi lanarum studio Lucretia quondam,
Dedita, si telæ non Penelopea fuisset,
Sed pigræ medijs sedissent ædibus ambæ:
Huic de mille procis placuisset forsitan vnus,
Illi non tantum laudis mors casta dedisset.
At melius si fortè potes, tute ista videbis.
Nanq; alijs non certa fides: fermè omnibus est mos,
Fallere: mentiri, potius quàm dicere verum,
Cuiq; placet: raros poteris reperire fideles.
Si non vis falli, si vis tibi crescere cuncta
In melius, studeas res ipse agnoscere præsens,
Et curare tuas, tuaq; impiger omnia cerne.
Ergo iterum atq; iterum videas (si forte licebit)
Quæ sit, quam tibi vis vinclo sociare iugali,
Ne frustra doleas, ne facti pœniteat te.
Si tamen (vt fieri contingit) coniuge praua
Mæres, deceptus fato, & Iunone sinistra:
Hanc blandè prius admoneas, placidisq; frequenter
Castiges verbis, interdum munere placa
Iratam, illecebris doma: nunc brachia collo
Inijce, nunc etiam inuitæ blanda oscula fige,
Quoq; potes conare modo sedare furorem,

Dulciter:hoc ſi non prodeſt, tunc vtere amaro.
Succenſe,inclama, & vultu conuitia toruo
Adde,miniſq́; ſimul terre. quod ſi minus iſta
Sufficiunt,nec verba timet:tu verbera miſce,
Tergaq́; tunc duro reſonent pulſata bacillo.
Si tibi ſuſpecta eſt vxor,dubijq́; pudoris,
Non habeas pulchros famulos, pulchros've ſodales,
Cum quibus illa domi verſetur. decipieris,
Si quenquam fidum credes.eſt nemo fidelis,
In Venere:illa dolis incautos fallere gaudet.
Fraude paratur amor , Veneri gratiſſima fraus eſt.
Sed tua præcipuè non intret limina quiſquam
Frater,vel monachus,vel quauis lege ſacerdos:
Hos fuge.peſtis enim nulla hac immanior . hi ſunt
Fex hominum,fons ſtultitiæ,ſentina malorum,
Agnorum ſub pelle lupi,mercede colentes
Non pietate Deum, falſa ſub imagine recti
Decipiunt ſtolidos, ac religionis in vmbra
Mille actus vetitos,& mille piacula condunt:
Raptores,mæchi,puerorum corruptores,
Luxuriæ atq; gulæ famuli:cæleſtia vendunt.
Heu quas non nugas,quæ non miracula fingunt,
Vt vulgus fallant,optataq́; præmia carpant?
Inde ſuperſtitio,& ludibria plurima manant:
Quæ dij, ſi ſapiunt,rident, renuuntq́; videre.
Non pretio,ſed amore, Deum vir iuſtus adorat.
Deme autem lucrum , ſuperos & ſacra negabunt.
Ergo ſibi, non cælicolis hæc turba miniſtrat.

Vtilitas

Vtilitas facit eſſe deos : qua nempe remota,
Templa ruent , nec erunt aræ , nec Iuppiter vllus.
Hos impoſtores igitur , vulpesq́; doloſas,
Pelle procul : quantumq́; licet , tua ianua vitet.
Pelle procul , ne te probitas ſimulata , maritum
Caprarum efficiat. nec ſi tibi compater vllus
Contingit , nimium confidas : nanq; ſub iſto
Nomine , peccandi procliuior eſt via multis.
Hoc etiam ſerua , ne ſæpius egrediatur
Sola domum , neu tecta adeat vicina : frequenter
Vicini latitare domo conſueuit adulter.
Illi da comites caſtas , vitæq; probatæ :
Infames vetulas , & lænas cautus auaras
Secum ſtare veta , longeq́; arcebis ab illa.
Nec tu aliam Venerem atq; aliena cubilia quæras,
Nec te concubitus delectet pellicis : eſt nil
Quo doleat magis , ac vehementius excrucietur:
Quod magis vlciſci cupiat , quàm fœdera lecti
Inſtabili temerata fide. tunc ardet , & odit,
Fallere tunc vellet ſimili ratione maritum :
Siq́; poteſt fallit. bilis tunc maxima feruet,
Tunc furit, vt Thias nimio ſtimulata Lyeo.
Crede mihi, rara eſt quæ non ſit adultera, quando
Legitimo fraudata thoro ſua gaudia perdit :
Saltem animo, ſi non conceſſum eſt corpore, peccat.
Labitur in vitium vitio irritata voluntas.
Si deprenſa tamen fuerit , tunc legibus vti
Ne pudeat , legum tibi ſit reuerentia ſemper

Præcipua: eſt etenim noſtræ lex regula vitæ.
Ne temere iratus maiorem crimine pœnam
Infligas, lædasq; Deum, vulgiq; ſequaris
Ingenium & mores: qui non ratione mouetur,
Sed veluti pecudes furijs atq; impete fertur.
Nec ducta vxore idcirco non liber haberis,
Quod tibi non licet eſſe malo, neq; nocte vagari,
Nec multis alijs rationibus inſanire.
Non hæc libertas, ſed praua licentia dici
Debet. qui ſic eſt liber, ſeruire videtur.
Talis libertas non eſt cupienda, frequenter
In mala præcipitē quàm plurima mittit habentem.
Eſt melius, non poſſe malum committere, quàm ſi
Vndiq; peccandi pateat via. quot perierunt
Ob talem libertatem? quot ſæpe fuerunt
Incolumes, quoniam frenos habuere tenaces?
Si verò nati morbo vexantur ab vllo,
Quid facias? cur te crucies? ſuccurre medelis.
Quæ ſi nil proſunt, & mors tibi ſurripit illos,
Aequo animo ſufferre velis. non ſolus in iſto
Gurgite iactaris, comitum tibi maxima turba eſt.
Quæ mala cum multis patimur, leuiora videntur.
Naſcimur hac omnes lege, vt moriamur: ab ortu
Exitus ipſe fluit. cunctis menſura dierum
Certa datur, ſtygias citius vel ſerius vndas
Quiſq; petet. quāquā mors vltima meta malorū eſt,
Nec forti metuenda viro. quid munere vitæ
Defunctos, tantis opus eſt deflere querelis?

Est'ne adeo miserum, moriendo relinquere mundi
Stultitiam, & sese innumeris auferre periclis:
Proq; tot ærumnis, tranquillam acquirere pacem?
Aut mors est æterna quies, aut ianua vitæ.
Esto enim doleas quantum vis, tempore tandem
Cessabũt lacrymæ & gemitus. quemcunq; dolorem
Finit longa dies, dissoluunt tempora curas.
Si tibi lasciui, aut alia ratione pudendi
Contingunt nati, tu tu culpandus, & huius
Causa mali es, demens pater, & quatiẽde flagellis,
Qui pueros neglexisti, nec moribus, ætas
Dum mollis poterat flecti, faciliq; labore
Institui, nondum vitiorum astricta catenis,
Curasti imbuere, & virtutibus exornare:
Neglectis animis, aluisti corpora tantum,
Vt pecudes faciunt. hinc est vrtica, filixq́;,
Et caprificus iners, quibus vrbs nũc omnis abũdat.
Quisq; illos mores, quos primis hausit ab annis,
Cum senuit retinere solet: peccabit adultus,
Si puer hoc fecit. tenera est dum virga recensq́;,
Flectitur huc illuc, vt vis: quæ pòst vbi creuit
Iam robusta arbos, flectenti cedere nescit:
Et quem parua locum tenuit, non deserit vltra,
Sic puer ad vitæ partem est quamcunq; paratus,
Dum tener est animus: qui postquam duruit æuo,
Quam prius ire viam assueuit, mutare recusat.
Nimirum quicquid primis inoleuit ab annis,
Non facile aufertur: naturam parturit vsus,

Ipſaq́; non multo eſt natura potentior vſu.
Optandum tamen, vt tribuant bona ſemina diui
Incluſis vtero, nam qualis quilibet illic
Concipitur, talis viuendo eſt: qui malus inde
Exierit, raro poterit iuſtusq; bonusq;
Eſſe, licet doceat ſanctos academia mores,
Et licet hinc atq; hinc habeantur mille magiſtri.
Naturam frenare potes, ſed vincere nunquam.
Cultura eſt etenim natura potentior omni.
Nonnihil ipſa tamen longo mollitur ab vſu:
Sic cultu aßiduo ſteriles compeßimus agros,
Sicq́; feri dicunt homini parere leones.
Omnis ab aßiduo nimirum ars naſcitur vſu.
Ergo dum mollis, dumq́; eſt tractabilis ætas,
Inſtrue filiolos virtutibus, & doce honeſtas
Maturare vias, nec eos permitte vagari
Huc illuc, quocunq; volunt. res perniosa eſt.
Libertas pueris: tu ſi ſapis, admoue frenos,
Et cohibe. nanq; in vitium mortalia quæq;
Naturæ inſtinctu, niſi ſint adiuta labore,
Sponte ruunt: nil perfectum natura ſine arte
Ferre ſolet. quoniam non vult Deus *ipſe veterno*
Nos torpere graui, ſed curis atq; labore
Excitat, & ſegnes tanquam calcaribus vrget.
Eſt locus ætherei prærupto in vertice montis,
Delitijs plenus, quo non fœlicior alter
Creditur eſſe vſquam, cui cædunt theſſala Tempe
Elyſijq́; lares, & fortunata vireta:

Hic

Hic habitat vicina polo, conterminaq́; aſtris,
Innumeriſq́; bonis fruitur ſanctiſsima virtus:
Sed ſalebroſa via eſt, anguſta atq; ardua, denſis
Sentibus hinc atq; hinc horrens, quò tendere viles
Ignauiq́; animi & terrena fece grauati
Haud poſſunt, ſurſumq́; vehit mens ignea paucos,
Quos Deus ad cœli ſedes elegit habendas.
Difficiles aditus virtus habet: at uitiorum,
Prona via eſt, illuc vltro deſcendimus omnes.
Quocirca quicunq; bonam, nullaq́; pigendam
Parte cupit prolem, multum inſtituendo laboret.
Non etenim fieri egregium ac memorabile quicquã
Abſq; labore poteſt. vis eſt immenſa laboris
Aſsidui, longuſq́; labor dura omnia vincit.
Curandum in primis, vobis dico patribus, ne
Filioli ueſtri cum prauis conuerſentur.
Conſuetudo poteſt quoſcunq; inducere mores.
Corrumpunt etiam ſanctos commertia praua.
Vitent præcipuè iuuenes. nam prona iuuentus
In quodcunq; malũ eſt: ſemperq́; obſcœna loquuntur
Inter ſe iuuenes, & ſemper turpia uerſant.
Luxuriæ tota eſt hæc ætas dedita: quare
Ne iuuenum celebrent cœtus, omnino caueto,
Tu, cuicunq; bonam mens eſt educere prolem.
Corripe nunc verbis duris, nunc vtere virga,
Si ſit opus, monſtraq́; viam, qua incedere oportet.
Nec faueas illis, patriumq́; iratus amorem
Diſsimula ſemper. nil perniciosius eſt quàm

Blandiri pueris: animos ad crimina ſumunt.
Tunc nil non audent, quum tu quæcunq; loquuntur
Vera putas, aſinusq; bipes oracula credis,
Ac nimis indulges, uæſano captus amore.
Damnoſus fauor eſt pueris, ſoloq; timore,
Non ratione ſcelus fugiunt: peccantq; libenter
Ac prompte, ſi non duris cohibentur habenis.
Vt ſæpe in vitium nullo impellente labaſcunt:
Sic raro à vitijs nullo reuocante recedunt.
Quales quiſq; ſibi natos eduxit, habebit.
Vltra hæc nitendum, vt viuamus corpore ſano:
Quippe valetudo eſt cenſu præſtantior omni,
Robuſtus foſſor rege eſt fælicior ægro.
Scire igitur cauſas debes prius, vnde fluant tot
Agmina morborum, humanum vexantia corpus.
Perceptis etenim cauſis, vitare malignos
Effectus poteris melius: cauſiſq; remotis
Effectus pereunt, quicunq; ſequuntur ab illis,
Ergo morborum quorundam cauſa & origo
Natura eſt, quoties ſub iniquo ſidere quiſquam
Naſcitur. atq; in ſe cœli tormenta recepit:
Vel quum corrupto de ſemine gignitur, ipſi
Sunt cauſa ægrorum natorum ſæpe parentes,
Quum male diſpoſiti coëunt, nec ſanguine puro.
Sunt aliæ plures cauſæ, requieſq; laborq;,
Et calor & frigus, ſomnus, cibus, ac Venus: horum
Singula debilitant vires, atq; artubus obſunt,
Vtimur his quoties nimium, nimiumve caremus.

Vtrunq;

Vtrunq; extremum damno eſt, vſus mediocris
Non nocet: imò etiam prodeſt, vitamq́; tuetur.
Immodici affectus animi quoq; gignere morbos
Conſuerunt, nimiusq; timor, mærorq́;, dolorq́;.
Lætitia interdum nimia officit, interimitq́;:
Si ſit habenda fides ſcripturis hiſtoricorum.
Noxius eſt aër, eſt noxius humor aquai,
Corporibus: quando vitium contraxit vterq;.
Hinc peſtes ſubeunt, hinc viſcera diſcrutiantur,
Communisq́; lues dat plurima corpora morti.
Affert nonnullos etiam contagio morbos,
Et rixæ, & caſus, & mille pericula vitæ.
Hos igitur fontes, hæc fundamenta malorum
Si ſanus vis eſſe, omni ratione caueto.
Si tamen ægrotas, quoniam ægrotare neceſſe eſt
Nonnunquam, quid ages? nō tu medicamina differ,
Sed cito curā adhibe, tenuis dum morbus adhuc non
Aſſumpſit vires, nec ineſt penetralibus hoſtis.
Ignis ab exigua naſcens extinguitur vnda:
Sed poſtquam creuit, volitantq́; ad ſidera flammæ,
Vix putei, fontes, fluuij ſuccurrere poſſunt.
Ergo feſtina morbi cognoſcere cauſam:
Vtq́; illi facile occurras, contraria ſume.
Oppoſita oppoſitis curantur: frigora ſi te
Læſerunt, calida opponas: ſi cura laborq́;,
Siue cibus nimius nocuit, contraria ſemper
Exerce, hæc ſeſe expellunt perimuntq́; viciſſim.
Conſule item, ſi opus eſt, medicum, vel clinicus ille,
Vel

Vel sit chirurgus: chirurgi certior est ars.
Nam quid agat certum est, & aperta luce videtur:
Clinicus ipse autem, qui nūc physicus quoq; fertur,
Dum lotium infœlix spectans inde omnia captat,
Dum tentat pulsum venæ, dum stercora versat,
Fallitur & fallit. sed non discriminis æqua
Conditio: ille miser moritur, causamq́; canendi
Linigeris caluis præbet, caluisq́; cucullis:
Hic alius contrà sceleris mercede recepta,
Causatur superos, ac fatis imputat ipsis
Si quis obit, lætusq́; implet multo ære crumenam.
Heu mihi, penè omnes casu, non arte medentur:
Quippe aliquam quicunq; artem bene nouit, agēdo
Aut nunquam, aut saltem rarò peccabit: at isti,
De quibus est sermo, de centum vix erit vnus
Quem sanare queant, quem non fortasse trucident.
Vnde istud? nisi quod pars horum maxima nescit
Quid faciat, quid sit prorsus medicina: sed ipsi
Dum tātum incūbunt sophiæ, & dialectica discunt
Vincla, quibus valeant indoctum nectere vulgus,
Vix elementa artis medicæ & primordia libant.
Sic labirynthæis ambagibus ad sua tecta
Instructi redeunt, atq; enthymemata vibrant:
Hinc tumidi incedunt, hinc publica premia poscūt:
Id satis esse putant (nec decipiuntur) ad hoc, vt
Carnifices hominum sub honesto nomine fiant.
O miseræ leges, quæ talia crimina fertis:
O cæci reges qui rem non cernitis istam.

Vos

Vos quibus imperium eſt, qui mundi frena tenetis,
Ne tantum tolerate nefas, hanc tollite peſtem,
Conſulite humano generi. quot nocte dieq;
Horum carnificum culpa mittuntur ad orcum?
Vel perfectè artem diſcant, vel non medeantur.
Nam ſi aliæ peccant artes, tolerabile certe eſt:
Hæc verò niſi ſit perfecta, eſt plena pericli,
Et ſæuit, tanquam occulta atq; domeſtica peſtis.
Non multum eſt igitur tutum, his committere ſeſe,
Quorum doctrina eſt, pretioſa in veſte videri,
Gemmatoq; auro digitos ornare cynædos.
Aſt hoc quod dicam, vt valeas, ſeruare memento:
Sit victus tibi cura tui, ne noxia ſumas,
Néve nimis comedas. ſolet hoc mortalibus eſſe
Maxima pernicies, hinc plurimus ingemit æger.
Præſertim hoc caueas, tanquam letale venenum,
Ne nouus in ſtomachũ cibus intret, ſi bene nondum
Conſumptus fuerit prior, & digeſtus ad vnguem.
Necnon quaq; die, iuſto exerceto labore
Corpus, vel pedibus gradiendo, vel quid agendo,
Quo moti caleant artus. nam cauſa caloris
Eſt motus, ſtomachumq; iuuat, roburq; reducit,
Humoresq; ſuperuacuos putresq; reſoluit.
Noli etiam iuſta vitam fraudare quiete,
Corporis inſtaurat ſomnus vires, animiq;:
At vigilando nimis, corpus corrumpitur & mens
Præterea procul eſt mœror pellendus, & omnem
Triſtitiam de corde fuga: nam macerat artus,
Deſor

Deformatą; ipsum corpus,canosą; capillos
Ante diem reddit:contrà præcordia læta
Aetatem efficiunt viridem,robustaą; membra.
Cætera tu videas quæ paulò diximus antè.
Postremo est aliud quiddam pretiosius,atq;
Nobilius,per quod fœlices efficiuntur
Mortales,similesą; Deûm,cœloą; fruuntur
In terris positi:quamuis ea gratia paucis
Tradita sit,pauci tanto dignentur honore.
Si quæris quid sit,dicam:sapientia nempe est.
Nempe bonum qnodcunq; aliud sapientia vincit.
Hoc homini nequeunt diui dare munere maius.
Huic cedit,quicquid rubra reperitur arena:
Huic cedit quicquid Tagus,et Pactolus,et Hermus
Aurifero gignunt(si verum dicitur) alueo.
Huic par esse potest nullius gloria regni,
Hæc est semideûm genitrix:& maxima uirtus.
Fœlix,ô vere fœlix,vereą; beatus,
Humano quantum generi conceditur, is quem
Maximus ille pater donauit munere tanto.
Sed fortasse aliquis quærit,sapientia quid sit.
Nil aliud certe est,nisi prima scientia:per quam
Mens pura,& nullo mortali pondere pressa,
Libera terrenis affectibus,atria cœli
Scandit, & ætherea cum dijs versatur in aula,
Omnia despiciens prorsus mortalia,tanquam
Friuola,& aßidue tendens velut ignis in altum,
Inferiora parum curans, sublimia semper

Cogi

Cogitat, & verè quæ sint bona, quæ mala nouit,
Ac verum à falso rectè distinguit: & illa
Quæ cæci & miseri mortales maxima rentur,
Regna, voluptates, & opes, tumidosq; triumphos,
Pro quibus vsqueadeo noctesq; diesq; laborant,
Pro nihilo pendens, curas miseratur inanes,
Ostendens rectè viuendi iter ac moriendi.
Præfulget sapiens aliis, ceu sideribus sol,
Fortunæ imperium tutus contemnit, & omnes
Calcat sub pedibus constanti pectore casus.
Quinetiam nullo mortis terrore mouetur,
Nec timet infernas pœnas sibi conscius: imò
Lætus obit, ridens pauidi fantasmata vulgi:
Non dubitās miserū hoc, plenumq; laboribus æuum
Linquere, & æternam moriendo acquirere pacem.
Demum vno minor est sapiēs Ioue. quatuor autem
Ipsi conueniunt: quoniam bene consulit, atq;
Iudicat, errore amoto, recteq; gubernat,
Et contemplari diuina humanaq;, ad ipsum
Pertinet: extremū hoc quod dixi, maxima res est;
Vltra quam nihil est melius, quod possit haberi.
Nemo tamen sapiens fiet prius, expulerit quàm
A sese omne nefas, purgatus crimine ab omni.
Quippe habitare negat fœdum sapientia pectus,
Impurasq; odit, cùm sit purissima, mentes.
Nemo etiam fiet sapiens, nisi sit prius idem
Prudens, multarumq; peritus doctrinarum.
Hos scito esse gradus, per quos sapientia habetur.

De qua plura quidem loquerer: sed claudere oportet
Iam librum, sat cauda meo prolixa Leoni est:
Qua propter nūc Musa tace, & requiesce parūper.

LIBER VI.

VIRGO.

CREDO aliquos tetricæ mentis, nasiq; seueri,
Qui solos se scire putent & noscere verum,
Atq; sibi solis diuûm bonitate tributum
Omnia iudicio perplexa expendere recto,
Dicturos, nunquam me degustasse beatos
Aoniæ fontes, & sacras Phocidos vndas,
Nec prorsus lauro dignum, titulóve poetæ,
Quod non inflatas nugas, mirandaq; monstra
Scribimus, ac nullas fingendo illudimus aures.
Nam solas tribuunt fabellas vatibus: ac si
Vera loqui, fœdumq; foret, vetitumq; poetis.
Horum ego iudicium falsum & damnabile duco:
Nilq; mihi melius, nil dulcius esse videtur,
Quàm verum amplecti: vetulis puerisq; relinquo
Has nugas. alij eructent fera bella Gigantum,
Harpyiasq; truces, & Gorgonas, & Cyclopas,
Et captos blando Syrenum carmine nautas,
Adde his mōstriferā Circen, triplicemq; Chimærā,
Stelliferumq; humero cœlum qui fulcit Athlanta,

Mutas

Mutatum ſaxo, & ſulcantem Perſea nubes,
Tantalon & Tition, miſeriq; Promethea furti,
Belidas: & quicquid delyrans Græcia noſtros
Tempore iam longo docuit garrire Latinos.
Non mihi ſit tanti potaſſe Aganippidas vndas,
Bellerophontæi quas protulit vngula monſtri:
Nec mihi ſit tanti Phœbeæ gloria lauri,
Atq; corymbiferis hederis ornare capillos,
Vt ſic delyrem. pudet ah, pudet eſſe poëtam,
Si nugis opus eſt puerilibus inſeruire,
Et iucunda ſequi ſpreto mendacia vero.
Tradita (crede mihi) eſt multis facundia, paucis
Conſilium: multi ſublimia carmina condunt,
Sunt & Romano & Græco ſermone diſerti,
Et cũ multa ſciãt, ſapiũt tamẽ aut modice, aut nil.
Verba nitent phaleris, at nullas verba medullas
Intus habent, ſola exterius ſpectatur imago,
Et pictura leuis: verùm quis ſuccus in illa eſt?
Quam mens inde capit frugem? qui talia legit,
Quid didicit tandem? quid ſcit? niſi ſomnia, nugas?
Quæ nihil ad vitam faciunt, nihil vtile ponunt:
Quæ ſcire & neſcire, pari diſcrimine refert.
Ergo ſeu vulgus me iudicet eſſe poëtam:
Seu neget, haud ideo mendacia vana ſequemur,
Sed verum: quoniam verum eſt perfectio mentis.
Quod quicunq; magis nouit, magis eſt ſimilis dijs,
Atq; magis fœlix: licet hunc inſcitia vulgi
Non merito extollat plauſu, meritoq; fauore

Excipiat, licet huic non grandia nomina donet.
Quare iam Muſæ adſunto, Criticiq; valento.
Ecce viam ingredior, qua plurima taxus vtrinq;,
Atq; cupreſſus iter funeſta protegit vmbra.
Iam video triſtes campos, pallentia regna
Perſephones, quos obſcuris perlabitur vndis
Lethæusq; ambit torrens, latè arua papauer
Lurida ſomniferum veſtit, ripasq; ſilentes.
Quò me Calliope ducis? quæ monſtra videre,
Quas voces audire iubes? bubonibus omnis
Circùm ſylua tonat, mœſtos dat noctua cantus,
Non deſunt vlulis miſeræ ſtrygibusq; querelæ.
Quo me Muſa rapis? lacrymoſo en murmure colles,
Et valles reſonant, reſpondet planctibus Echo.
Quis dolor hic tantus? quæ tanti eſt cauſa doloris?
Heu quæ gens illa eſt, ater quam veſtit amictus,
Syrmata pulla trahens? quæ ſic velamine nigro
Flens adoperta caput, clamoribus æthera complet?
Heu mihi, quas cædes, quàm multa cadauera cerno,
Paſsim ſtrata ſolo? quis funera tanta peregit?
Quis dedit hanc late ſtragem? quot corpora regum
Pontificumq; iacent? agnoſco inſignia. nunquid
Mors eſt illa procul? quæ viſu & falce cruenta
Horribilis, furibunda venit? præcedere mille
Agmina morborum, pariterq; pericula mille
Aſpicio, ô nimium ſæuis armata miniſtris.
Neſcio quid, magno veniens clamore profatur.
Audio quid dicat, referamq; audita libenter.

Mors ego ſum, quæ fœni inſtar viuentia quæq;
In terris, hac falce meto : mihi Iuppiter *orbis*
Iura dedit, iuſsitq́; ſimul me parcere nulli,
Sed magnos humilesq́; pari proſternere lege:
Vnde manus, viresq́; meas euadere nemo,
Et nemo vitare poteſt. ego grandia regum
Colla premo, ſternoq́; animos faſtusq́; ſuperbos
Pontificum : nobis nulla eſt non debita ceruix,
Siue quis arctoas fugiens penetrauerit oras,
Riphæasq́; vltra rupes conceſſerit, iram
Sentiet hic noſtram, noſtros hic ſentiet ictus:
Siue quis ad manes imos deſcenderit, auſtri
Qua plaga preſſa iacet, qua ſunt incognita nobis
Sidera, me inueniet tamen, inuentaq́; peribit.
Falx hæc occaſum, falx hæc populatur & ortum.
Non ego diuitias vereor, nec ſtemmata priſcis
Credita imaginibus. ſolio detraxit ab alto
Quot mea dextra viros, & nigra in tartara miſit
Præcipites? Priamum *memini, quum cæſus ad aras*
Victima noſtra fuit : Macedum *dux ille ſuperbus,*
Qui tot regna ſuis pugnando euerterat armis,
Par animo cuius totus non extitit orbis,
In Babylone *cadit telo confoſſus ab iſto.*
Quid memorem heroas Latios, *Martisq́; nepotes,*
Terrarum dominos : quorum clariſsima virtus
Imperium Oceano, *famam coniunxerat aſtris?*
Nónne omnes potui cæſos demittere ad orcum?
Priuauiq́; manus ſceptris, diademate crines,

Os verbis, & luce oculos, membra omnia motu,
Corporaq́; obſcuro clauſi examinata ſepulcro.
Me timet Indus, Arabs, Maurus, Scytha: deniq; q̃ſq̃s
Europamq́; Aſiamq́; colit, Lybicosq́; calores.
Nullum ego diſcrimen facio generisq́; lociq́;,
Tempora nec ſeruo, nec mores curo, nec annos:
Improbus atq; probus, ſapiens ſtultusq́; peribit.
Infantes, iuuenes, longaq́; ætate grauatos,
Formoſos, turpes, æqua raione trucido.
Hũc quoq; quẽ video procul hinc mea regna petẽtẽ,
Quum ſua fata ſinent, mittam pallẽtibus vmbris.
Edidit hæc ſtygio diua implacabilis ore.
Tunc me concuſsit timor ingens, membraq́; ſanguis
Vndiq; dilapſus venis, extrema reliquit,
Inq́; imum pectus coit, ſuccurrere cordi.
Præcipuè, quum tartareos dea ſæua miniſtros
Præſentem in turbam, quæ latos plurima circum
Errabat campos, tantæ ſecura ruinæ,
Mitteret: irrumpunt illi, prenduntq́;, tenentq́;
Quiſq; ſuum: ſternuntur humi languentia paſsim
Corpora, multipliciq; gemunt vexata dolore.
Mox ipſa adueniens, nonnullos falce necabat:
Nonnullos etiam, quorum ſubtegmina nondum
Finierat Lacheſis, iuſto illis debita fato,
Præteriens, cædi ſeruabat diua futuræ.
Tunc ego ſic mecum, attonitus, totusq́; tremiſcens:
O curas, ô vota hominum, vanosq́; labores,
O ſpem fallacem, ô cæcæ ſolatia mentis,
O flux

O fluxum decus humanum, ô variabile tempus,
Quàm breuis, incerta, & multorũ plena malorum,
Et quantis nostra est obnoxia vita periclis:
Quæ iucunda quidem facie, dulcisq; videtur,
Sed quantum intus habet fellis, quantumq; veneni.
Quid sumus ô miseri, nisi puluis motus ab aura?
Et fragili vitro similes, vmbræq; fugaci?
Atq; rosis, quæ mane nitent, mox vespere languent?
Nunc viui atq; hilares, paulò pòst vermibus esca:
Nunc pulchri & validi, paulò pòst turpe cadauer
Heu mihi quid prodest congesta pecunia nobis?
Quid gemmæ, argentũ atq; aurũ, preciosaq; vestis?
Quid populos, magnasq; vrbes ditione tenere?
Marmoreosq; habitare lares, vultuq; superbo
Omnes despicere, atq; parem se credere diuis?
Si mors cuncta rapit, si tanquam puluis & vmbra
Deficimus miseri, si tam citò fastus & omnis
Gloria nostra perit, nullum reditura per æuum?
Hæc ego cùm loquerer summisso murmure mecum,
Pallentem vultu aspiciens, gelidumq; timore,
Incertoq; gradu titubantem Orpheia mater:
Quid te (inquit) tanta obsessum formidine cerno?
Esto audax: animi vilis timor argumentum est:
Nec decet ille viros. cedò, quæ te causa timere
Mortem adeò cogit? tunc sic ego: Diua necesse est,
Naturæ impulsu quippe hanc animalia quæ non
Horrescunt, fugiunt? hæc vitam tollit, & omnes
Diuitias ac delicias, corpusq; resoluit

In nihilum, remanetq; nihil, nisi puluis & ossa,
Quæ pariter puluis longo post tempore fiunt.
Deniq; cũcta bona hæc adimit, summũq; malorũ est.
Ergo tam dirum & tam formidabile monstrum
Quem non terrebit, nisi cui sit ferrea fibra?
Tunc Ioue nata, mihi subridens sic ait: Erras,
Nimirum veri specie deceptus & vmbra.
Non cuiuis facilè est ipsum cognoscere verum.
Hic ille est ramus. medium quem maxima sylua
Arboribus densis cinctum, atq; erroribus atris
Obductum celat: nec multis aurea virga
Conspicitur, nisi cui puræ ostendêre columbæ.
At mihi, quæ sata sum fœlici semine cœli,
Verum nosse licet: verum tibi dicere possum,
Si me audire voles. ego tunc: Dea nil magis opto:
Respondi. illa autem: Nos hinc diuertere oportet
Paulisper, sequere. & secum me duxit in altum
Non adeò procul inde locum, quo lumina solis
Cernere erat, radijs ferientibus ardua montis,
Iucundumq; iubar tenebras disiecerat atras.
Sedimus ad fontem quendam, lauriq; sub vmbra.
Tunc mea dux, tandem pulchro sic incipit ore:
Simia cœlicolûm, risusq; iocusq; deorum est
Tunc homo, quum temerè ingenio cõfidit, & audet
Abdita naturæ scrutari, arcanaq; diuûm,
Cùm reuera eius crassa imbecillaq; sit mens.
Si posita ante pedes nescit, quo iure videbit,
Quæ Deus & natura sinu occuluere profundo?
Omnia

Omnia ſe tamen arbitratur noſcere ad vnguem,
Garrulus, infœlix, cæcus, temerarius, amens,
Vſqueadeò ſibi palpatur, ſeſeq; licetur.
Stultitiæ fons eſt, & origo philautia veſtræ,
Caligoq; ingens, quæ vos cognoſcere verùm
Poſſe vetat: tolle hanc, oculi meliora videbunt:
Et quæ nunc bona prima putas, fortaſſe negabis
Eſſe bona: & quæ nūc credis mala maxima, forſan
Non mala ſunt dices, pulſis à corde tenebris.
Ergo ſcias, mortale genus nihil eſſe, niſi vtrem
Aeolijs plenum ventis: quem iugiter vrget
Huc illuc, lapidi inſiſtens fortuna rotundo.
Cui, ſi quid ſaperet, vita mors gratior eſſet:
Cùm viuendo, malis homines ſine fine premantur:
Exiguiſq; bonis, ſed nec ſine felle, fruantur.
Quod verum credes, puto: ſi bona, ſi mala vitæ
Mortalis referam, quanta breuitate licebit:
Collatiſq; ipſis, tunc vita humana patebit
Quæ ſit, & an tantum mors debeat ipſa timeri.
Principio de diuitijs, quas omnis vbiq;
Gens ſequitur, laudat, quærit, miratur, & optat,
Dicere conſtitui, & quid ſint oſtendere nitar.
Tunc ego: Diua (inquam) ſi vis, huic parce labori:
Quandoquidem prius hoc olim referente Minerua
Edidici. nunc perge aliò, nec nota recenſe.
Deq; voluptate vbertim quoq; rettulit olim
Nobis diua Arete, miſſuſq; à matre Timalphes.
Quare id tranſi etiā quæſo, & quodcunq; aliud vis

Expedias. tunc Diua inquit: De nobilitate
Dicā igitur, quoniā bona prima hæc inter habetur.
Quilibet hanc hodie sibi vult, sibi dicit inesse,
Plus licet inde absit, quàm distet Iberus ab Indo.
Sed quid nobilitas, aut quanti est? vera fateri
Conabor: quanquam quid prodest vera fateri,
Credere si renuunt? fugiunt animalia quædam,
Oderuntq; diem, tenebris ac nocte vagantur:
Sic homines multi, lumen cognoscere veri
Nec possunt, nec amant: adeò natura, Deusq;
Distinxit mortale genus, recteq; videnti
Vna hominum species animalia cætera monstrat:
Vsqueadeo mores varij mortalibus, & mens
Dißimilis: multi tenebras vmbrasq; sequuntur,
Nec verum spectare queunt, solemq; nitentem,
Infirmis oculis, quem fixo lumine pauci
Aspiciunt, quibus est animus diuinior. ergo
Nobilitas, veluti vulgus putat inscius, aut est
Copia nummorum, & collectio diuitiarum:
Aut sanguis, quoties generoso è stemmate quisquam
Natus, auos atauosq; suos, gentiliaq; arma
Iactat, & eximios laudat virtute parentes.
Indicium tamen hoc vulgi mendaciter errat,
Vt plerunq; solet. communis opinio multis,
Paucorum ratio est. si nobilis ille putari
Debet, quicunq; est diues: sic nobilis esse
Cerdo potest, lanius, tonsor, piscator, equiso,
Pastorq; & pistor, coriarius, atq; bubulcus,
Et leno,

Et leno, & latro, & quiuis de plebe lutosa.
Nanq; ex his multi rebus nummisq; potentes
Et sunt, & possunt fieri. fortuna frequenter
Extollit miseros : eadem detrudit ad imum
Sæpe illos, quos ante rotæ commiserat altæ.
Nobilis ergo fuit tantum, quum mœnia victor
Aeneadum intrauit Marius, plaudente senatu
Ac populo, insignis lauro, niueisq; quadrigis:
Sed postquam eiectus Syllanis viribus, exul
Minturnis latuit, latuit quoq; carcere fœdo:
Vel quum mendicus panem per Punica rura
(Prò superûm leges, & non bene nota potestas)
Quærebat, panem duris fossoribus aptum,
Non erat infœlix tunc nobilis : abstiterat tunc
Nobilitas, fugiens longè : mox ipsa reuertit,
Quum Marius rediјt, mutato sidere, Romam.
Nimirum stulta hæc sententia, si fit ab auro
Nobilitas, certe de terra nascitur aurum,
De fraude & furto, de fœnore : nascitur ergo,
De fraude, & furto, de fœnore, nobilitas. ô
Iudicium vulgi insanum, ô sine pectore turba.
Nobilitare hominem non vlla pecunia, nullæ
Diuitiæ possunt : pretio nam dignior omni est
Nobilitas: hæc non emitur, nec venditur auro.
At genus ille suum iactat, laudesq; suorum
Inculcat, cùm sit turpissimus : atq; recenset
Gesta patris, monumenta ataui, patruiq; trophea,
Et quanquam innumeris, demens, ignauus, abundet

Criminibus, virtutis inops, tamen eſſe putatur
Nobilis, eſt alto quoniam de ſanguine natus.
Cur aliena tibi tribuis? laudemq; tuorum
Eſſe tuam cenſes? cùm tu ſis dedecus illis,
Degener, infamis? mentito nomine cygnum
Graculus appellat ſeſe: cornicula plumas
Pauonis furata, cupit pauo ipſa videri:
Sed natura vetat, quæ nobilitatis origo eſt.
Hinc animi viles, hinc & cæleſtia corda
Proueniunt: hæc largitur ſua ſemina cunctis.
Nempè animum propter, non propter corpus haberi
Nobilis, & dici debes. nam corpora multa
Seruorum, pulcra, & magna, & robuſta videtur:
Nobilitas quidam eſt animi proprius decor, atq;
Vis quædam natiua, cupit qua grandia ſemper,
Vilia contemnit, qua ſurſum tendere vt ignis
Nititur, & ſummas penetrat velut ardea nubes,
Infima deſpiciens. hanc vim qui munere cæli
Accipit, ille bonus fiet, patienſq; laborum,
Conſilioq; potens, curis vigilantibus, vt quid
Dignum laude gerat, vt ſit laudabilis ipſe.
Sed tantum natura bonum non omnibus, imò
Perpaucis donat, quorum fama inclyta longo
Tempore, poſt cineres populorum in pectore viuit.
Attamen ô mores, ô mira inſania: quis non
Vult dici & credi nunc nobilis? ô nebulonum
Turba audax, ô vile pecus: te nomina clara
Delectant, tibi fama placet, tibi gloria: cur non

Et labor & virtus etiam placet, vt meritò ſis
Nobilis? an mauis ſapiens iuſtusq́; vocari,
Nomine mentito, quàm vero? cur tibi nummus
Falſus, cur panis falſus, cur cætera falſa
Non ſunt grata, velut mendax ac futile nomen
Nobilitatis amas? ô larua, ô ſimia: diſce
Diſce prius frenare animum, compeſcere cæcos
Affectus, ratione vti, vitare nefanda,
Iuſta ſequi, te noſce prius, duroſq́; labores
Amplecti ne te pigeat, vilemq́; fugato
Deſidiam, vt poſsis culmen virtutis adire.
Tunc iure ac meritò dicêris nobilis: hæc eſt,
Hæc eſt nobilitas vera: hæc ſunt illa deorum
Munera, ab indoctis non intellecta. per iſtam
Inceſſere viam phrygia de gente Quirites,
Hac duce Romanum imperium ſe ſuſtulit aſtris:
Hac abeunte iterum, in præceps deſcendit ab aſtris.
Nam ſimul ac ſegnes conſurrexere nepotes,
Iam parto imperio, iam proſperioribus annis,
Delicias, ludoſq́; leues, luxumq́; ſecuti,
Degenerare ſuis cœpere à patribus: vnde
Nobilitas tales homines exoſa receſsit
Protinus ad ſuperos, donec creſcente nepotum
Luxuria & vitio, deleta ſuperbia Romæ eſt.
Non igitur genus eſt, non ſanguis, non ſtatuarum
Mutarum ſeries, non auri copia, quæ te
Nobilitet: Virtus, virtus. hac nobilis Hector,
Alcideſq́; fuit: fuit hac quoq; nobilis ille,

Ilias æternum cui præbuit inclyta nomen:
Hac proceres alij, quorum tot fama per annos
Durat adhuc. quid te iactas natalibus ortum
Egregijs? te præcipui genuere parentes:
Quid tum? ſi nihili es? ſi turpis, turpiter omnem
Inceſtas maculasq; domum? tibi dedecus eſt hoc,
Non honor: ac veluti ſtolidum ſi gignat aſellum
Magnanimus fortisq; leo, ſi ſimia barrho
Naſcatur, monſtrum es, claræq; iniuria genti.
Non ſic nobilitas per teſtamenta relinqui,
Aut virtus, potis eſt: velut ædes, rura, ſupellex.
Hanc natura tuis tribuit maioribus, at non
Omnibus: antiqua repetas ab origine gentem,
Inuenies fortaſſe tuo de ſanguine multos
Cerdones aut agricolas, vnumq; videbis
Ex humili natum fortuna, nobilitatis
Principium feciſſe alijs: quæ tempore creuit
Paulatim, ſed poſt quoq; tempore victa ſeneſcet.
Omnia fert tempus, pariter rapit omnia tempus.
Quis nunc Pompeij de ſtirpe, aut Cæſaris eſſe
Noſcitur? aut eius, domitis cognomen ab Aphris
Cui virtus inuicta dedit? quis credere tantam
Progeniem perijſſe poteſt? domus alta deorſum
Sæpe cadit, penitusq; ruit: ſurſumq; leuatur
Sæpe humilis: nulla eſt hominum fortuna perennis.
Sic cœlum variare ſolet mortalia quæq;.
At dices: quale eſt ſemen, talis quoq; fructus
Inde venire ſolet: ſi ſum de ſemine claro,

Clarus

Clarus ero.non ſic: proceri ſæpe parentes
Exiguum genuere hominem , turpemq́; decori,
Robuſti infirmum,ſapientes inſipientem,
Nec mens,vt corpus,patrio de ſemine manat.
Non patris eſt,animum pueris præbere, ſed ipſum
Largiri natura ſolet.quid nobile ſemen
Egregiumq́; feret, faueat niſi debita cæli
Temperies? verum eſt vulgo quod dicitur:annus
Producit ſegetes,non cultus.ſemina quamuis
Optima, ſi terræ fuerint mandata ſiniſtris
Sideribus,parient lolium,vel iacta peribunt.
Ergo ſufficiens non eſt pater ipſe creandis
Nobilibus natis,adſit niſi gratia cæli.
Hinc eſt, quod multos humili de plebe videmus
Illuſtres naſci: qui magnum nomen adepti
Virtute ac meritis , ſe poſtmodo nobilitarunt.
Quis fuit ille Maro? quis Tullius ille? quis ille
Tam ſapiens ſanctusq́; Cato? quis Horatius? omnes
De medio plebis geniti.quis doctus Homerus?
Cuius nec patriam certam, certosq́; parentes
Scimus adhuc. dic quæſo patrem Demoſthenis, atq;
Euripidis matrem. dic Socratis:illius inquam
Socratis, in cuius gremio Plato maximus hauſit
Diuinos latices,qui ſolus Apolline teſte
Eſt viſus ſapere:hunc genuit, qui marmora fodit:
Naſcentes pueros mater capiebat ab aluo.
Nonnullos etiam reges,de plebe creatos
Nouimus:haud rarus quoq; conſul & induperator,

De populi fece ad ſummum peruenit honorem.
Quid quod equi, pariterq́; canes, ac cætera bruta
Degenerare ſuo perſæpe videntur ab ortu?
Nempe diu res nulla manet, nempe omnia ſemper
Deteriora ſolent fieri, in peiusq́; referri,
Naturæ imperio, & fatorum lege perenni:
Deinde iterum ex alio fœtu inſtaurata renaſci.
Hoc variare, decus mundi eſt: hæc gloria ſummi
Artificis, facere ex minimis ingentia, nec non
Ex ſummis minima, & rerum mutare tenorem
Iugiter, ac faciem, ſapienter cuncta nouando.
Non tamen inficior, claros habuiſſe parentes
Eſſe bonum, & claro naſci de ſanguine: nanq;
Hoc verè pulcrum atq; bonum eſt, proſuntq́; parẽtes
Auxilio, exemplis, hortatibus: efficiuntq́;
Sæpe ſui ſimiles natos, niſi fata repugnent,
Et natura potens nimium: quam vincere ſi quis
Nititur, ille etiam congeſtis montibus, altum
Aethera conſcendet, pulſo Ioue: qualiter olim
Fama Gigantæos quum ſenſit Phlægra tumultus,
Enceladũ memorat, ſummi iuga maxima Olympi
Impoſuiſſe Oſſæ, premeret cum Pelion Oſſa.
Sed tamen hoc non eſſe ſatis concludimus. ergo
Quamuis à populo dicaris nobilis omni,
Sisq́; licet mollis, nitida cute, corpore lauto,
Egregijs veſcare cibis, at veſte ſuperbus
Conſpicua incedas, referas gentemq́; domumq́;:
Nobilis haud ideo es, ſed fortunatus, & vtri

Aurato

Aurato ſimilis, ſimiliſq; ex marmore ſigno.
Quis tamen hoc curat? ſatis eſt de nobilitate
Ac virtute, ipſum nomen: maluntq; videri,
Quàm ſic eſſe homines. prò dij, nunc nomina tantũ
Magnifica, & claros titulos ſibi quilibet optat,
Arrogat, affectat, ſequitur, rapit: vt meritò iam
Et ſe aſinus pardum vocet, & formica leonem.
Quis non vult ſapiens, generoſus, iuſtus haberi,
Et probus & doctus? contentus cortice ſolo,
Atq; vmbris rerum: vt tali velamine mores
Occulat infandos? lis eſt de nomine, non re.
Hoc habeas igitur nomen, ſic nobilis eſto,
Vt Romæ Paſquillus homo eſt: vt ſæpe vocatur
Nobilis aut latro, aut meretrix, aut nobile marmor.
Eſto tamen quod ſis & nomine nobilis, & re:
Quid tum? laudabor dices, decorabor honore.
Nunquid parua tibi hæc, & non cupienda videntur
Præmia? quandoquiden virtus ex nobilitate
Naſcitur, ex virtute autem laus ſurgit, honorq́;.
Non volo, nec fas eſt virtutem carpere: ſed ſi
Interius videas meliori lumine verum,
Cognoſces quanto virtus tam digna labore
Afficiat miſeros homines, quàm reddat amaram
(Stoicus id quamuis nolit concedere) vitam.
Moralem primum videamus: difficilis pars
Nimirum hæc, quam ſi quærit quis ritè tenere,
Heu quantos opus eſt ſubeat toleretq́; labores.
Naturæ bellum indicat, confligat oportet:

Quandoquidem mortale genus natura creauit
Infirmum, pronumq́; malo, aduerſabile recto.
Prò ſuperi, in vitium facili decurrere lapſu
Quiſq; ſolet. cur hæc homini mala ſemina quondam
Indita ſunt? nūquid fuit hæc tua culpa Prometheu?
An malus hos dæmon humana in pectora morbos
Intulit, (vt fama eſt) ſceleriſq́; iniecit amorem?
Heu quàm difficilis, ſalebroſa, & plena laboris
Semita, quæ ad mores ducit, vitamq́; deorum.
Quis bonus eſt? non ſponte vllus. quis nō malus? ille
Qui legis regis've metu, peccare recuſat:
Vel qui forte nequit, quod vult, committere crimen.
Nimirum haud facilè eſt naturæ obſiſtere, ſeq́;
Vincere, & inſanos compeſcere pectoris æſtus.
Quapropter pugna aſsidua, iugiq́; labore
Eſt opus à puero, vt vitijs ponantur habenæ.
Aſſuetudo etenim naturæ frangere vires
Sæpe ſolet, ſi ſit multos firmata per annos.
Ergo militia eſt hominum vita: hoſtibus omnis
Plenus ager, multi latitant vbicunq; latrones.
Quis tot vitabit laqueos? tot retia cautus
Effugiet? nam quum fortuna eſt proſpera cuiquam,
Actutum ſubit & ſtimulat væſana libido,
Tum ſua caſtra mouet ventoſa ſuperbia, tunc &
Deſidia atq; gula, & petulans audacia ſurgit:
Contra illum, dolor atq; metus, dirumq́; venenum
Occupat inuidiæ atq; iræ, quum ſorte ſiniſtra
Viuit, & indignam quærit propellere quouis

Pauperiem

Pauperiem pacto: tunc fraudibus atq; rapinis
Et furtis studet, vt sua damna rependere possit.
Eheu, mortales inter Scyllam atq; Charybdim
Iactantur miseri, & vitijs læduntur vtrinq;.
Dumq; mala hæc vitare volunt, labuntur in illa.
Si cupiunt fortes fieri, discrimina oportet
Multa pati, & multos coguntur ferre labores.
Si virtutem illam, quæ humanos temperat actus
Affectant: opus est expellere gaudia, tristi
Consilio, gratamq; parum deducere vitam.
Si iustus vult esse aliquis, non vtile quærat.
Iustitia est multis laudata, domestica paucis.
Quod si forte placet cuiquam prudentia, semper
Vt caueat, nulli credat, fidatq;, necesse est:
Quandoquidem sunt cūcta dolis & plena periclis.
Deniq; qui bonus est, & mitis, sæpius ille
Læditur: ille minus tutus, plus insidiarum
Sustinet: hic siquidē mundus domus ampla malorū
Ac scelerum patria est: probitas hic exulat. vnde
Imbelles lepores, damæ mites, capreæq;,
Idq; genus sine felle animalia quæq; petuntur
Sæpius, & pereunt: rarus venator ad vrsos
Accedit, tutos conseruat sylua leones.
I nunc, & mitis, simplex, innoxius esto,
Vt citius fias auidorum preda luporum.
Heu mundus totus quædam est natiua tyrannis.
Debilibus robusta nocent, & grandia paruis.
Ales fulminiger timidos infestat olores,

Accipiter laniat turdos,mollesq́; columbas:
Verſicolor coluber ranas,miſerasq́; lacertas
Deuorat:in ſyluis fera fortior, ore minorem
Dilacerat:tua mōſtra tenes quoq; maximè Nereu,
Quæ rapido infirmos abſumunt gutture piſces.
Non mare,non tellus,non aër tutus,vbiq;
Hoſtis adeſt:prodeſtq́; parum, non eſſe nocentem.
Ergo vide,quàm ſit pars hæc virtutis amanda,
Quæ facit eſſe bonos,nam tanto parta labore,
Hoſtibus in medijs tandem vos reddit inermes.
At dices:probitas defendi legibus,atq;
Principibus ſolet:ô vtinam fieret. ſed vbiq;
Vincuntur nummis leges,magnoq́; fauore:
Placantur donis reges,& voce precantum:
Damnāt iura illos,quibus aut exhauſta crumena,
Aut nullus fauor eſt:alij quocunq; premantur
Iudicio,inſontes abeunt. vt paruula muſca
In tenui tela,quam pendens texit arachne,
Voluitur ac remanet:ſi grandior horridiorq́;
Impulerit, frangit caſſes & tuta recedit.
Sic leges (veluti Scythica de gente canebat
Barbarus ille ſophus) miſeros nectuntq́;,tenentq́;:
Tranſmittunt laxis foribus,renuuntq́; potentes.
Altera virtutis pars,quæ ſtudioſa requirit
Naturæ cauſas,& vix penetrabile verum,
Quàm ſit difficilis,quàm magni plena laboris,
Experti norunt.primo coguntur ab æuo
Sub præceptoris ferula, formidine multa,

Verbe

Verberibus cædi, & lacrymis dictata referre:
Incluſi tanquam in cauea cohibentur, vt ire
Non liceat quóquàm, niſi permittente tyranno,
Quanquam ventris onus iubeat, veſica've turgẽs,
Et pueris cognata fames, & ludere gratum.
Tempora ſed calidæ poſtquam acceſſere iuuentæ,
Maiori ſtudio eſt opus. hic Anthænoris vrbem,
Adriaci tentans rabioſam gurgitis iram,
Parthenopen've petit, tyrrhena per æquora currẽs:
At Peruſina alius, Romana've mœnia quærit:
Vt procul à patria tellure, incommoda multa,
Et mala multa ferat, Veneris, ſomniq́;, cibiq́;
Parcus, & aſsiduus ſtudio, librisq́; legendis.
Haud aliter quiſquam fiet, niſi nomine, doctus.
Sunt etenim docti re pauci, nomine multi.
Gaudia nempe nocent, nocet illecebroſa voluptas
Apprimè his, cupiunt qui diſcere plurima, & altum
Doctrinæ culmen conſcendere. namq; reflectunt,
Ac remouent animos à duro tramite, per quem
Itur ad auricomæ ſacraria celſa Mineruæ.
Nempe labore opus eſt longo, aſsiduoq́;, volenti
Nobile per populos vrbesq́; acquirere nomen.
Hinc verò multos cruciat dyſpepſia: multos
Dum nimium nimiumq́; legũt, ophthalmia vexat,
Præ ſtudio ſtomachus crudeſcit, viſus hebeſcit,
Et pallor venit, & macies, & acerba ſenectus.
Nec mirum: quoniam ſcire & cognoſcere verum,
Eſt præter naturam hominis, propriumq́; deorum.

Ac veluti infirmo radiantem lumine ſolem
Noctua ferre nequit: ſic mens humana deorſum
Imbecilla ruit, quoties contendit in altum
Surgere, & audaci cœlum penetrare volatu.
Quod propriũ eſt ſuperûm, mortales turpiter audẽt:
Deſipiuntq; magis, quanto magis illa requirunt,
Quorum cognitio nil prorſus ſpectat ad ipſos,
Ni fortè auxilium ac lumen deſcendat ab alto.
At dij fœlices, mundum, quis, quantus, & vnde,
Atq; ipſum mundi dominum, ſpeciesq; animantum,
Et rerum innumeras norunt, cauſasq; latentes,
Semina, & occultas vires, quibus omnia conſtant.
Hæc vita eſt, hæc eſt ipſorum tota voluptas:
Non cibus, aut ſomnus, non morbus, cura, labor've,
Non lucri ſpes, non damni metus impedit illos,
Quin ſemper valeant optatum inquirere verum.
Ergo cœlicolûm ſapere eſt: prudentia tantum
Conuenit & confert mortalibus, vt ſibi poſſint
Conſulere, & vitare ſciant incommoda, necnon
Commoda congerere, & tranquillam ducere vitã.
Quid faciat, quid nõ, homini prudẽtia monſtrat?
Huic ſtudeat, quicunq; cupit bene viuere, & inter
Tot ſpinas rerum gradiens non lædere plantas.
Quis non eſſe putet ſtultum, qui rebus omiſſis
Vtilibus proprijsq;, aliena & inania quærit?
Dumq; ſuas neſcit vires, maioraq; tentat,
Dum nimis alta petit: præceps, velut Icarus, vndis
Mergitur æquoreis; cupiens æquare bibendo

Rana bouem, rupta nunquam bibit amplius aluo:
Dum ſtudet inſanus Phaeton cœleſtia frena
Mortali tractare manu, nónve infima preßit
Stagna Padi, currumq́; cadens vitamq́; reliquit?
Seſe metitur prudens, & continet intra
Naturæ fines: nec plus quàm debeat, audet,
Excepto, ſi illum Deus impellitq́; iuuatq́;.
Curent mortales, quæ ſunt mortalia: omittant,
Quæ ſuperûm: ne ſi contendant altius æquo
Scandere, præcipitent potius, moueantq́; cachinnũ:
Vt ſi forte velit ſumma de rupe volare
Bos grauis, aut aſinus cytharam pulſare canoram.
Eſto autem quiſquam doctrina præditus omni,
Vſque adeò vt multos norit componere libros:
Quid quæſo inde boni accipiet? tantumq́; laborem
Præmia quanta manent? dices: laus, gloria, fama,
Inq́; animis hominum diuturna in ſæcula viuet.
Atqui ego quid ſit honor, q̃d laus, q̃d fama velim te
Clarius & melius perpendere. plurima nanq;
Apparent aliter, quàm ſint, oculosq́; tuentum
Atq; animos fallunt ſpecie, velamine, & vmbra.
Hic bõa, quæ mala ſunt: et quæ ſunt turpia, pulchra
Cenſentur: ſcatet hinc fons omnis ſtultitiai.
Sæpe ſub argento latet æs, ferrumq́; ſub auro,
Et ſub ſincero clauduntur cortice putres
Caſtaneæ, multosq́; lupos ſub pelle videbis
Agnorum. nónne aulæis carioſa teguntur
Ligna, vel antiquus paries, rimisq́; pudendus?

Eſt acies mentis potior,quæ perſpicit intus?
Quicquid in abſtruſo eſt: quicunq; hac vtitur,ille
Verus erit rerum iudex,& mira videbit.
Quæro igit̄,quid fama iuuat? q̄d gloria? quid laus?
Oppreſſos ſomno,aut viuendi munere caſſos?
Nil plus quàm ſurdũ cytharæ,aut ſpectacula cæcũ.
At reſpondebis: viuentes & vigilantes
His gaudent,nec non pro talibus omne periculum
Vltro adeũt,vltroq́; animas cum ſanguine fundũt.
Nimirum ambitio multos ad fortia,tanquam
Calcar agit,multosq́; trahit virtutis ad arcem,
Torpentes vrgens ſtimulis compellit,vt armis
Grande aliquid faciant: vel ſi non viribus audent,
Ingenio ſaltem exhibeant memorabile quicquam.
Ipſa tamen vitium eſt: vnde ambitioſus haberi
Nemo velit. quicunq; etenim ambitione tenetur,
Creditur eſſe leuis,ventoſus,turpis: vt olim
Romulidæ,orabant iacto poſt terga pudore
Plebeios,quoties ſuffragia venabantur,
Cerdonumq́; animos precibus ſeruilibus atq;
Turpibus obſequijs captabant,muneribusq́;,
Vt proprijs rebus curarent publica omiſsis,
Perq́; forum medium multis comitantibus irent,
Inflati vt vento folles,ac fronte ſuperba.
Propter ſe virtus petitur,non propter honorem:
Ipſa licet propriè ac verè mereatur honorem.
Quid? quod vulgus iners neſcit virtute moueri?
Hanc potius ridet,faueat fortuna neceſſe eſt,

Diui

Diuitiæq; adſint: tunc laus, honor, & decus omne
Adueniet. virtus ſine ſenſu languet vbiq;.
Quanquam nil refert, ſi gallo ſordet iaſpis,
Nec minus idcirco eſt precioſa & nobilis: vnde
Vir bonus, & veræ compos virtutis, abundè
Contentus, vulgi laudes contemnit & odit,
Nec fumum quærit, nec inani paſcitur aura.
Inſignis facies fucis non indiget. aurum
Quod per ſe pulchrum eſt, nudum mõſtratur. at ille
Qui non eſt, aliqua ſaltem cupit arte videri,
Perſonamq; ſibi inducit velut hiſtrio. quare
Si rectè aſpicias, vita hæc eſt fabula quædam.
Scena autem, mundus verſatilis: hiſtrio & actor,
Quilibet eſt hominum. mortales nam propè cuncti
Sunt perſonati, & falſa ſub imagine, vulgi
Præſtringunt oculos: ita dijs riſumq; iocumq;,
Stultitijs, nugiſq; ſuis per ſecula præbent.
Ergo honor & fama, & mortalis gloria, lauſq;,
Somnia ſunt, prorſus nil conducentia: quando
Sorte magis quàm virtute acquiruntur. at eſto
Quod tantum dignis tribuantur: dic mihi, nunquid
Corporibus proſunt? certe nil. dic, animiſne?
Tantundem, hos inflant potius, tumidoſq; leueſq;,
Necnon ſollicitos reddunt. ſe ſubdere multis
Et ſeruire ſolet multis, ambire, precari,
Munera largiri, quiſquis ſectatur honores.
Vita igitur talis miſera eſt, & plena tumultus,
Subiacet inuidiæ, & magnis quandoq; periclis.

Virtutem veram qui poßidet, ille quietus,
Ille satis fœlix: permittat cætera diuis.
Sufficiẽs honor est homini, quum dignus honore est:
Qui datur indigno, non est honor: est onus, imò
Ludibrium, veluti in scena quum ludius est rex.
Iam mala quæ humanũ patit̃ genus, adnumerabo.
Principio postquam è latebris male olentibus alui
Eductus tandem est, materno sanguine fœdus,
Vagit, & auspicio lacrymarum nascitur infans:
Vt puto, quā mala sit vita hæc, quā plena periclis,
Natura monstrante videt. sic per mare longum
Mercator facturus iter, terretur, & alto
Pectore dat gemitus, metuens scopulos, freta, vẽtos,
Naufragium, occursus piratarum, omnia demum
Terribilis quæcunq; tenet discrimina pontus
Vix natus, iam vincla subit, tenerosq; coërcet
Fascia longua artus: præsagia dira futuri
Seruitij. quis enim liber? sunt legibus omnes
Subiecti: necnon & regibus, & vitijs, &
Iudicijs hominum. seruit quoq; quilibet vltro
Spe pretij, faciendo aliquid, vel forte coactus.
Omne aīal postquā natū est, subitò ambulat, et quò
Cunq; libet graditur: non sic homo. tempore longo
Non pedibus, non ore valet, non mente: sed instar
Vocalis statuæ, solis vagitibus omnem
Nocte dieq; domum vexat, turbatq; quietem.
Post vbi iam valido se poplite sustinet, & iam
Ritè loqui didicit, tunc seruire incipit, atq;

Iussa

Iussa pati, sentitq; minas ictusq; magistri,
Sæpe patris matrisq; manu fratrisq; frequenter
Pulsatur: facient quid vitricus atq; nouerca?
Fit iuuenis, crescunt vires: iam spernit habenas,
Occluditq; aures monitis, furere incipit, ardens
Luxuria atq; ira: & temerarius omnia nullo
Consilio aggreditur, dictis melioribus obstat,
Deteriora fouens: non vlla pericula curat,
Dummodo id efficiat, suadet quod cæca libido:
Rixatur, nec iura timet, cerebrosus & exlex.
Nempe agitur furijs iuuenum pars maxima: pauci
Quos frenat metus, aut pudor, aut prudentia, recto
Tramite sinceram ducunt sine labe iuuentam.
Succedit grauior, melior, prudentior ætas,
Cumq; ipsa curæ adueniunt, duriq; labores:
Tunc homo mille modis, studioq; enititur omni
Rem facere, & nunquã sibi multa negotia desunt.
Nunc peregre it, nunc ille domi, nunc rure laborat,
Vt sese, vxorem, natos, famulosq; gubernet,
Ac seruet, solus pro cunctis sollicitus, nec
Iucundis fruitur dapibus, nec nocte quieta.
Ambitio hunc etiam impellens, ad publica mittit
Munia: dumq; inhiat vano malè sanus honori,
Inuidiæ atq; odij patitur mala plurima: deinceps
Obrepit canis rugosa senecta capillis,
Secum multa trahens incommoda corporis, atq;
Mentis: nam vires abeunt, speciesq; colorq;:
Necnon deficiunt sensus: audire, videre

Lan

Langueſcunt, guſtuſq; minor fit: deniq; ſemper
Aut hoc, aut illo morbo vexatur. inermi
Manduntur vix ore cibi, vix crura bacillo
Suſtentata meant: animus quoq; vulnera ſentit.
Deſipit, & longo torpet confectus ab æuo.
Ergo ſuis ſubiecta malis eſt quælibet ætas.
Plurima ſunt etiam mala, quæ communiter omnis
Aetas ferre ſolet: nunc frigus lædit acutum,
Hybernæq; niues, nec non furibundus ab arcto
Riphæiſq; iugis Boreas, quum ſtiria pendet
Horrida culminibus, glacie quum flumina torpent.
Nunc æſtas nimijs inſana caloribus vrit,
Quum tenet ardẽtem Nemees Hyperiona monſtrũ,
Aruaq; flaueſcunt, & tellus arida aperto
Ore vocat pluuias: nullus morientibus herbis
Humor adeſt, lamæ ſiccæ, ſiccæq; paludes
Torrentur, candet cæleſtibus ignibus aër.
Nunc ſitis atq; fames, nunc & penuria rerum
Vtilium cruciat. quis poſſet carmine morbos
Innumeros, quibus eſt obnoxia vita, referre?
Quot febres, quot languores, quot vbiq; dolores
A capite ad plantas? humanum corpus vt extra,
Sic intus patitur: per ſingula membra venenum
Infudit natura homini. caput & manus, & pes
Et latus, & ſtomachus, grauiter torquẽtur, et aures
Atq; oculi & fauces, renes, quid cætera dicam?
Quid cupio numerate grues quot Strymonis vnda
Excipiat? vel quot phrygius Mæander olores?

Mens

Mens etiam plerunq; ſua de ſede recedit,
Vel philtris, vel carminibus, vel turbine morbi,
Vel quum ceritus cacodæmona pectore quiſquam
Baiulat inſano, vel quum furit improbus Euan:
Quãquã & auaritia, ambitio, dolor, ira, voluptas,
Non minus ac vinum humanos confundere ſenſus,
Atq; animis tenebras ſoleant inducere: quare
(Dicere ſi verum volumus) pars maxima viuit
Ebria væſanis affectibus. inueniuntur
Heu pauci, qui non titubent, qui lumine ſano
Aſpiciant quid agant, ac ſe ratione gubernent.
Hinc non inſcitè quidam, numerum infinitum
Stultorum dixit. nam quis non indiget albo
Helleboro, & tota Anticyra? vix Græcia ſeptem
Inter ſtultorum tot millia connumerat, qui
Credantur vero ſapientis nomine digni.
Humani generis mater nutrixq; profectò
Stultitia eſt, ſine qua mortalia cuncta perirent,
Nilq; agerent homines in terris: hac duce fiunt
Bella, & quæ bellis ſunt opportuna tot arma,
Tot clypei, tot ſigna ſuis diſtincta figuris:
Hac rurſus monſtrante, ioci, thyaſiq; choriq;
Inuenti: tot delitiæ, tot ludrica, totq;
Ornatus. nónne hinc etiam vis tanta librorum,
Tantus nugarum torrens fluit? omnia ſaltem
Plurima facta hominum veniunt ab origine tali.
Iam uerò triſtes caſus, & triſtia fata,
Sunt quibus expoſiti mortales, dicere ad vnguem

Nemo quidem poſſet,quamuis facundus.in vndis
Mergitur hic,auidiſq; miſer fit piſcibus eſca:
Ille cadit,præcepſq; ruens perit,aut malè languet
Perfractis membris:alius niue, grandine,& imbri
Obruitur:multos inopino fulminis ictu
Interijſſe liquet:quoſdam delapſa ruina
Contriuit:nónne abſumunt incendia multos?
Nónne aliquos aut herba nocēs,fungúſve malignus
Incautos perimunt?nonnullos gutture fixus
In medio cibus eliſit.quot bellua morſu
Examinat?mulúſve malus,vel non equus æquus,
Dum furit atq; ferit ferratis calcibus?aut bos
Indomitus,quoties cornu bacchatur acuto?
Quid referam, quot damna homini perſæpe venire
Culpa hominū ſoleant?adeò vt fera nulla magis ſit
Formidanda illi,quam ſemine natus eodem.
Hinc tot prædones,tot fures,ſacrilegi tot,
Tot delatores,tot falſo in crimine teſtes,
Tot mœchi,tot carnifices,mortalia turbant
Otia,ceu lætos turbat lea viſa iuuencos.
Ille nocet lingua,hic ferro,pars maxima fraude:
Ille palàm rapit,hic clàm:ſunt & qui ſimulato
Nomine amicitiæ,vel nomine relligionis
Imponant multis,quos credulitate fideq;
Inſulſa faciles falli nouere.ferè omnes
(Prò genus infandum)damnis gaudent alienis.
Non frater fratri,nec amicus fidus amico,
Nec patri natus.verè hic ſunt tartara,ſunt hic

Cerberus, & furiæ, & chaos, et ſtyx: deniq; quicq̃d
Horribile, & fœdum nigri tenet aula tyranni.
Sola quies ſomni pacem mortalibus affert,
Dum viuunt, nihil hac (niſi tetra inſomnia turbẽt)
Dulcius eſſe poteſt: nam curas atq; labores
Eximit, & blandis miſeros amplectitur alis.
Hanc homini tamen inuidit natura quietem.
Iuſsit enim vt dirus duplex, cimexq́;, culexq́;,
Morſibus inficerent huius tam dulcia pacis
Gaudia: ne deſint vnquam mala, nocte dieq́;.
Longe igitur melior mors eſt, quàm mortis imago.
Nam quicunq; fretum vitæ gaudente carina
Tranauit ſemel, & tutum tenet anchora portum,
Ille hilaris ventos ridet tumidasq́; procellas,
Leucotheanq́; caput ſertis redimitus adorat,
Atq; Athamanteum donis onerat Melicertam,
Securus celebrans varios in littore ludos.
Mors omnes finit pœnas, mors omnia ſoluit
Vincula, morte fugit metus omnis et omne periclũ.
Vtq́; dolor nullus, te nulla vrgebat egeſtas,
Quum patrios nondum lumbos ingreſſus, eras nil:
Sic poſtquam extrema fueris iam morte ſolutus,
Te nullus dolor, & te nulla vrgebit egeſtas.
Quis damnoſa ſibi, quis pernicioſa fuiſſe
Tempora crediderit, quæ tunc fluxere? fuit quum
Ipſe nihil, nondum materna conditus aluo?
Quis queritur nocuiſſe ſibi mensésve diésve,
Quos nunquã vidit, vel quos nunquã ipſe videbit?

Vel

Vel quis noctẽ illã vt prauam, miſeramq́; grauemq́;
Vituperet, qua nil ſenſit? ſomnoq́; profundo
Obrutus, vt lignum iacuit, gelidumq́; cadauer?
Quid mors? æternus ſomnus. ſõnus? breuis eſt mors.
Sed multis placet immortales eſſe animas, &
Viuere defunctos perhibent, membriſq́; relictis
Nudatos, veluti proprio de cortice tracta
Coclea nudari ſolet, ad Plutonia regna
Tendere præcipites, ac tartara nigra ſubire:
Myrtiferumq́; nemus fingunt, vbi vulgus amantũ
Ingemit, atq; addunt feruentes ignibus amnes,
Monſtraq́; viperium manantia gutture virus,
Diſtinctaſq́; locis ſedes: vbi vagiat infans,
Atq; vbi verberibus ſæuis facibuſq́; cruentis
Eumenides agitent ſontes, vbi rura beatis
Debita perpetuis vireant pulcherrima ramis.
Aſt aliter dicunt alij, & poſt funera credunt
Eſſe quidem manes: ſed qui vixere decenter
Ac rectè, in cœlum ſublatos iungier aſtris:
Contrà qui pecudum ritu terrena ſecuti
Neglexere deos, pecudum quoq; corpora iuſto
Iudicio induere, & mutato carcere pœnas
Soluere tantiſper ſcelerum, dum prorſus ab omni
Crimine purgati æthereas referantur ad oras.
Quæ ſi vera forent, etiam metuenda foret mors.
Aut ſaltem bene viuendum, vitijſq́; carendum:
Nanq; pijs iuſtiſq́; daret bona præmia, contrà
Iniuſtis meritas pœnas meritumq́; dolorem.

Atqui morte obita ſuperéntne, an ſint potius nil,
Et cum corporibus pereant animæ quoq;, tanquam
Sole niues verno, aut nubes aquilone ſolutæ,
Dicere non noſtrum eſt: videor ſatis eſſe locuta:
Germanam ſcitare meam, quam nomine Graij
Appellant Sophian: nanq; hæc doctiſsima tales
Aſsiduè verſat curas, ſemperq́; requirit
Occultas rerum cauſas, & amabile verum.
Hac igitur monſtrante potes naturam animarum
Noſcere (ni fallor) ſi te tenet iſta cupido.
Mi ſatis id fuerit tibi dicere, quod metuenda
Mors non eſt, ſaltem iuſtis, qui pectore puro
Vixerunt: quoniam vel dulci pace fruentur,
Aeterno addicti ſomno: vel præmia habebunt
Debita virtuti, & fœlices efficientur.
Quare agedũ ſanctos mores amplectere, & omnem
Pelle animo noxam pro viribus: hoc tibi pacto
Mors leuis ac facilis fiet, nulloq́; timore
Depoſitum reddes naturæ, & lætus obibis.
Quin hæc tecum animo verſa, ſic cogita, & inque:
Quid mihi mors oberit? quo me lux vltima damno
Afficiet? nullo nimirum. quid mihi demet?
Diuitias? ſed diuitijs tunc neutiquam egebo,
Nec re vlla prorſus. cur non ditiſsimus ergo
Cenſeri potero? nempe eſt locupletior ille,
Non qui plura tenet, ſed qui minus indiget. aurum,
Argentum, gemmas, palatia, prædia, veſtes,
Atq; alia id genus, omnino aſpernabor, vti nil

Apta mihi: nec me torquebit adempta voluptas,
Vt neq; torquentur pecudes, quod mollia vina
Non habeant, vel mellitas croceasq; placentas.
Quæ non optantur, quid tum, si non habeantur?
Sed dulces natos, & dulces linquere amicos
Cur adeò miserum est? nónne esset deterius, si
Me superante illi morerentur? perpetuoq;
In mœrore manerem? vt scribunt Nestora acerbo
Antilochi fato: aut Euandrum *funere nati,*
Quē Rutulus *ferro strauit,* Phrygia *arma iuuantē,*
Aeterno in luctu vitam duxisse molestam.
Præcedam? at paruo pòst tēpore nostra sequentur,
Quum volet ipse Deus, *vestigia, meq; reuisent:*
Si modo sunt aliquid manes, vt credere par est,
Vt CHRISTI *præcepta docēt, multiq; sophorum.*
Quicquid erit, non propterea mihi dura videri,
Mors debet, quod diuitias & dulcia vitæ
Gaudia surripiat. nanq; hæc sunt tradita nobis
Mutuo: & vsuram rerum natura benigna,
Non res concessit miseris mortalibus. ergo
Cùm nil sit nostrum, moriendo aliena relinquam,
Nilq; meum amittā. quid tum: si aliena relinquo?
Quid doleam, si quæ sua sunt natura reposcit?
Nudus ego huic veni, simul hic ego nudus abibo.
Mūdus enim quoddā hospitiū est, vbi turba animātū
Diuersorum ingens habitat: quæ tempore certo
His fruitur dapibus, quas conuiuator habendas
Vbertim, & gratis permittit: sumite, dicens,

Sumi

Sumite: non meritis vestris, ſed munere nostro
Hæc bona tradidimus vobis obſonia, donec
Mi fuerit viſum vos hinc dimittere, donec
Eia agedum dicam, nostris decedite menſis:
Veſcimini, & genio læti indulgete. ſed hora
Vltima quum veniet, qua vos hinc ire iubebo,
Parete æquo animo, & venturæ cedite turbæ,
Conuiuasq; alios iiſdem gaudere ſinatis.
Ergo, quis niſi ſit demens, ingratus, iniquus,
Talibus auditis alieno excedere tecto
Nolit, & inuito domino reſidebit? at ille,
Peſſime vade foras, clamabit: & eiiciet vi.
Tunc male cōfuſus, lacrymans, querulusq; recedet.
Cur ego ſortiferæ ſi me vocet arbiter vrnæ,
Mordicus inuitam vitam retinebo? vel ægrè
Migrabo, vt multi? neq; enim fas. imò libenter
Destituam mundū hunc fœdū, innumeriſq; refertū
Fraudibus atq; dolis, inceſtibus atq; rapinis,
Eſt vbi nulla fides, pietas vbi nulla, nec vlla
Iustitia & pax & requies, vbi crimina regnant
Omnia, vbi frater fratri inſidiatur, vbi optat
Interitum patris natus, mulierq; mariti,
Atq; vir vxoris: nemo eſt, vel rarus vbiq;,
Qui non furetur (modo poſſit) non rapiatq;,
Qui non ſit fallax, qui non ficto ore loquatur:
Vt meritò poſſit mundus ſpelunca latronum
Dicier. en reges ſub honesto nomine, necnon
Pontifices, ſpoliant populos. en depeculantur

Certatim ciues, laniantes viſcera matrum.
Quid tot ſtupra loquar? ſunt cuncta libidine plena,
Et paßim proſtant, & clàm fodiuntur ephebi.
Quis non mæchatur? myſtæ, vafriq; cuculli,
Quos caſtos decet eſſe, palam cum pellicibus, vel
Furtim cum pueris, matronis, virginibusq́;,
Nocte dieq; ſubant: ſunt qui conſanguinearum
Inguinibus gaudent, ineunt pecudes quoq; multi:
Et rura, & ſyluæ infames, vrbs quæq; lupanar.
Adde tot inſtantes caſus, tum multa pericla,
Quæ impendent ſemper mortalibus. adde labores
Aßiduos, & tot ridenda ſuperſtitionum
Agmina, quîs opus eſt ceruicem ſubdere: quando
(Prò pudor) ignari ſophiæ, craßiq; cerebri,
Doctrinæ oſores (quibus eſt ſola alea curæ,
Aut nutrire canes & equos, volucresq; rapaces
Continuisq; iocis puerilem ducere vitam)
Sceptra tenent, præſunt populis, vrbesq́; gubernant.
Hinc tanta errorum ſcabies, tot ſtultitiarum
Colluuies, hinc & tot millia flagitiorum.
Talia ſi tecum reputas, animoq́; reuoluis,
Non metues, mundũ hunc tã ſtultũ, tamq; malignũ
Linquere: ſed potius rectè feciſſe Calanum,
Atq; alios dices, qui ſeſe ſponte necarunt,
Et ſponte hanc ſelerũ caueam, ſtabulumq; ferarum
Deſeruere, manu ceſſantia fata vocantes,
Nec voluere vltrà moribundum paſcere corpus,
Et miſeræ carni tanto ſeruire labore.

Quod

Quod niſi relligio obſtaret, legeſq́; Platonis,
Et Deus: hortarer, te vltro dimittere vitam,
Et ſortem inſanam & ſceleratas linquere terras,
Non vinum, vt vinũ appetitur: ſed tale, bonumq́;.
Sic vita, vt vita, eſt nihili, niſi ſit bona: quod ſi
Eſt miſera, vt vinum corruptum deſpiciatur.
Eſſe quidem, per ſe nec amandum, nec fugiendũ eſt:
Quippe habet hoc quãuis viliſsima recula, vermis,
Muſca, lapis, cortex: nihil eſt optabile, dempta
Conditione boni, niſi ſit tale eſſe, bonumq́;,
Non video cur optari, cur poſsit amari.
Quare qui mortem metuit, valde inſipiens eſt,
Cùm mala tot tantoſq́; pati ſine fine labores
Corporis atq; animi malit, quàm vel cruciatum
Omnem cum carne exuere, & requieſcere ſemper,
Aeternaq́; frui ac tranquilla pace, vel ipſis
Depoſitis membris, nulla re prorſus egentem
Viuere, nec ſentire aliquem iam poſſe dolorem,
Atq; vna cum dijs totum percurrere mundum,
Singula ſpectando, & ventos ſuperare volando,
Ni fuerit pingui vitiorum fece grauatus,
Cogaturq́; imas terrarum habitare latebras.
Poſtquam ſic fata eſt Muſarum maxima, ſurgit,
Et me Phœbæa renuentem fronde coronat:
Deinde abiens per inane amplũ, ſeſe abdidit aſtris.

LIBER VII.

LIBRA.

VSA *agedum surge, & melioribus vtere pennis:*
Alta pete, *atq; humiles iamdudum despice curas:*
Rebus in excelsis decus est & gloria maior.
Contemplare deos, totumq; per æthera curre,
Est vbi ver æternum, vbi pax æterna, vbi semper
Lucidus apparet Titan, *nullisq; tenebris*
Læditur alma dies. non illic nubifer Auster,
Vasanúsve Aquilo *:* Zephyri *sed blandior aura*
Spirat, & ambrosiæ lætissima gramina mulcet.
Hàc spaciare igitur : tamen inde relapsa vicissim
A centro ad centrum vario discurre volatu.
Ac veluti speculam quærit, quicunq; videre
Optat multa procul : sic te super astra necesse est
Scandere, ad vsq; Iouis *solium : hac sublimis ab arce*
Subiectum claro spectabis lumine mundum.
Principium primũ, immẽsum, admirabile, summũ,
Ex quo cuncta fluunt, tanquam de fonte perenni,
Vnum est duntaxat : nec rectè plura putantur,
Nam si plura forent rerum primordia, vel nil
Inter se prorsus differrent : sic erit vnum.
Vel mage differrent, & sic fatemur oportet,
Esse aliquod maius, melius, præstantius, inter
Cætera principia, vnde aliis tribuatur origo,

Arbitr

Arbitrio cuius moueantur cætera. nam ſi
Plura mouent pariter, ſi vires omnibus æquæ,
Si par imperium eſt, non eſt tamen æqua voluntas,
Parq́; illis animus, crudelia prælia fient
Iugiter, atq; omnem impediet diſcordia motum.
Vt ſi forte ratem parili conamine plures
Impellant venti, nunc huc nunc flatibus illuc
Ambiguis agitata hæret, cui pareat, aut quem
Audiat, vnde loco ſemper verſatur eodem.
At ſi animus cunctis idem eſt, eademq́; voluntas
Principijs: fruſtra ponentur plura, ſed vnum
Sufficiet. nam ſi non ſufficit, atq; aliorum
Indiget auxilio, ſi non niſi iuncta mouere
Poſſunt, haud dubiè imperfectum erit vnumquodq;,
Nec poterunt verè primordia prima vocari.
Nam perfectum imperfecto prius eſſe neceſſe eſt,
Nec non compoſito ſimplex, & pluribus vnum,
Et miſto purum: quod prudens nemo negabit.
Eſt operæpretium tamen hoc ratione probare.
Cauſa ſuo effectu prior eſt, autorq́; opere ipſo.
Perfectum verò, quia partes continet omnes,
Nilq́; illi deſit, longè eſt robuſtius, atq;
Fortius. ergo facit, mouet, imperat, vnde putatur
Iure quidem cauſa atq; autor: ſed debile contrà
Eſt imperfectum, quia partes non habet omnes,
Huicq́; aliquid deſit: proin vincitur, atq; mouetur
Perfecti iuſſu: paret, non imperat. ergo
Iure quidem effectus dici, atq; opus eſſe meretur,

Poſteriuſq; ipſo perfecto debet haberi.
Quod ſi principium primum, quo cuncta creantur,
Imperfectum eſſet: miſerum foret vſq;, & ab illo
Nil poſſet fieri perfectum: ſicut ab arte
Quæ non perfecta eſt, perfectum non opus exit.
Quare non poſſunt plura eſſe exordia rerum,
Aſt vnum: quia perfectum non amplius vno eſt.
A quo ſic rerum æternus deducitur ordo,
Vt monade à prima innumeri numeri generantur.
Eſt etiam purum, ac ſimplex: nam poſteriora
His ſunt cōpoſita & miſta. an cōponere quiſquam,
Aut miſcere poteſt, ſi non prius inueniantur
Ex quibus id fiat? prius hæc extare neceſſe eſt,
Singula per ſe, deinde ſimul coniuncta manere.
Ergo principium primum (ceu diximus) vnum eſt,
Ac ſimplex, nec non purum: quod viuere ſi non
Credimus, erramus. quoniam niſi viueret, vnde
Eſſet vita aliјs, cùm viuant cuncta per ipſum?
Viuit nimirum, atq; ſapit: quia condere nunquam
Tot bona, tā varia et pulchra, et tāto ordine poſſet,
Ni ſapiens foret, & cognoſceret omnia ad vnguem.
Nec dubitandū etiam, ſed corde atq; ore fatendum,
Hoc ipſum eſſe bonum. nunquid bonitate carebit
Illud, cunctorum quod origo & cauſa bonorum eſt?
Num fonte ex dulci, riui effunduntur amari?
Num dulces riui ex fonte effunduntur amaro?
Aut opus eſt nihil eſſe bonū: aut bonus ille putādus,
Qui rerum fons eſt, & mundi maximus autor.

Hunc homines variè appellant: nos ore Latino
Qui loquimur, plerũq; Deumq́;, Iouemq́; vocamus.
Qui cùm ſit primum ens, & ab ipſo cætera fiant,
Idcirco eſt per ſe viuens, ſapiensq́; bonusq́;,
A nullo accipiens quod habet, verùm omnia ab illo
Accipiunt. igitur quod habent, amittere poſſunt,
Si modo nil conferre velit dator ille ſupremus.
Vt riui poſſunt areſcere, ſi neget vndas
Fons ſolitas: tamen haud ideo fons deficit ipſe.
Nam per ſe producit aquas, neq; pendet ab vllo:
Sic Deus eſt per ſe, idcirco non deficit vnquam:
Nec ſi cuncta ſimul pereant, ideo ipſe peribit.
Quicquid enim per ſe eſt, ſemper durare neceſſe eſt:
Cùm nullo indigeat, cùm ſolo pendeat à ſe:
Cùm vi non poſsit, cùm nolit ſponte perire,
Demum ipſe eſt totum: ſunt autem cætera partes.
Tale tamen totum non eſt, quod conſtituatur
Partibus ex ipſis: cùm ſit ſuper omnia ſimplex.
Sed virtute inquam totum eſt, quia condidit orbem
Tam vaſtũ, & quicquid tam vaſtus cõtinet orbis.
Omnia quæ viuunt, & quæ viuentia non ſunt:
Omnia quæ apparent, & quæ apparẽtia non ſunt:
Ipſe facit ſolus, ſolus quoq; facta tuetur.
Hac ratione igitur totum eſt, totumq́; vocatur,
Vt ſemen tota eſt arbos: quia viribus eius
Quanquã ſit minimũ, tamen ingẽs naſcitur arbos,
Quæ validis ramis ſpatioſas explicat vmbras.
Multi autem dubitant, an corpus corporeúsve

Sit Deus. esse etenim nil præter corpora credunt,
Atq; ea corporeo quæ sensu percipiuntur.
Quare nos vtrum hoc sit verum, dispiciamus.
Omne qđ est corpus, quãtũ & quale esse necesse est.
Atq; duo hæc propter, nimirum sensile corpus
Redditur: his demptis, quid sensu percipietur?
Quod verò quantum & quale est, cõponitur: atqui
Simplex est Deus ipse, velut iam diximus. ergo
Neutiq; corpus habet. prædictis adde, quod omne
Corpus materia saltem formaq́; coactum est.
Præterea non finitæ virtutis oportet
Esse Deum, æternus cùm sit, ne desinat orbis.
Nullum infinitam virtutem corpus habebit:
Quodlibet est etenim finitum, nempe rotundum,
Corporibus cunctis maius, meliusq́;, suis est
Limitibus cinctũ: sic quod quater angulus, aut ter
Format, sic alias quod habet quascunq; figuras.
Ergo infinitæ non est virtutis. & istud
Monstro sic: partes hoc diuide corpus in æquas,
Sitq́; A dimidium, sit B pars altera: quæro
An possit tantum A, quãtum B, & vtriq; potestas
Infinita sit? hoc pacto pars altera frustra est,
Altera sufficiet. quod si pars vtraq; vires
Finitas habet, & totum tale esse necesse est.
Finitis etenim constare ex partibus ipsum
Infinitum, audet qui dicere, desipit. ergo
Corporis est expers, qui corpora cuncta creauit.
Fortè aliquis respondebit: Deus infinitum

Est

Eſt corpus, nos verò iſtud poſſe eſſe negamus.
Omne etenim ſpatium compleret, nec locus vllus
Reſtaret vacuus, qui claudere cætera poſſet:
Sic nec mundus erit, nec nos, nec deniq; quicquam.
Præterea corpus viuens cum nobilius ſit,
Ac melius, quàm quod vita caret: haud dubitandũ,
Nobiliorem eſſe ac meliorem corpore vitam,
Propter quam corpus melius ſit, nobiliusq;.
Quæro igitur, nunquid vita eſt ſubſtãtia? vel quid
Accidit? hoc ſi ſit, ſubſtantia vilior eſſet,
Nec non deterior, quàm quod ſubſtantia non eſt:
Quod certè abſurdum, clamabit turba ſophorum.
At ſi vita ipſa eſt ſubſtantia, corpore nullo
Indiget, adiunꝗto ſibi: ſolaq; purius, atq;
Commodius per ſe, quàm corpore iuncta manebit.
Nam quare adſciſcat corpus ſibi, viuere liber
Cùm valeat mundi ſator, & ſine corporis vſu?
Nempe ſuperuacua eſt moles, & carceris inſtar
Continet incluſas vires, animamq; coërcet,
Impediens, ne quò vult pergere libera poſsit.
Ille igitur ſummus princeps, bonus, omnipotenſq;,
Aeternus, ſapiens, prorſus ſine corpore viuit.
Sed quare hoc multi nolunt concedere? dicam.
Nempe quia in craſſo demerſi corpore, craſſo
Obducti ſenſu, nil præter corpora norunt.
Vt ſi fortè oculis vitrum, quocunq; colore
Infectum obijcias, quicquid ſpectabis, eundem
Qui vitro, credas deceptus habere colorem.

Scire tamen debemus, & omni errore fugato
Credere, nec dubiè: eſſe alia, & quãplurima verè
Entia, vel nullo viuentia corpore: vel quæ
Corpus habent tenuè in primis, vt cernere noſtri
Haud poßint oculi, nec noſter tangere ſenſus,
Atq; ideo nobis meliora & nobiliora.
Quod forſan tali poterit ratione patere:
Omne graue & craſſum quanto plus cõtinet in ſe
Terrenæ fecis, tanto fit vilius illo
Quod tenuè atq; leue, & ſubtilis materiaĩ,
Maſſa eſt compoſitum. docet hoc quodcũq; metallũ.
Nam ſimul ac validis Vulcani viribus arſit,
Liquitur, & partes illius deteriores,
In quibus eſt terræ plus & grauitatis, habentur
Pro nihilo, in ſcoriamq; abeunt: leuiora, magisq;
Pura, nitent: meliore ſono, meliore figura.
Sic panis melior, qui purior & leuior fit
Ex ſimila: hunc domini comedunt, ſed craßior eſcã
Dat famulis: rurſus grauiori & deteriori
Cuſtodes pecoris paſcuntur rure moloßi.
Sic aqua, ſic vinũ, atq; oleũ, & liquor omnis habẽt
Nobilior tanto, quanto eſt ſubtilior, atque
Lucidior leuiorq;. cibus quoq; craßior, & cui
Plus grauitatis ineſt, in ſordes verſus, ab aluo
Pellitur: aſt alius terreni ponderis expers,
Fit caro, fit ſanguis, fitq; vtile nutrimentum.
Cur lapides viles, craſſoq; grauiq; & opaco
Corpore ſunt? gemmæ pretioſaq; marmora lucent.
Nempè

Nempè quia his minus eſt terrenæ fecis, at illis
Materies concreta magis, denſataq; tellus
Dat pondus, lucemq; adimit, pretiumq; decoris.
Sunt ſpetioſa igitur minus, & pretioſa, tenent quæ
Plus terræ: vnde etiam poſſunt minus entia dici:
Vt minus eſt aurũ, ſcoria, & quod vilius aurũ eſt.
Nanq; elementorum certè eſt viliſsima tellus,
Et quaſi fex quædam. idcirco faber optimus, illam
Inferiore loco fixit, multumq; remoto:
Vt quantum poſſet, diſtaret ab æthere puro:
Denſauitq; globum, vt minor & contractior eſſet,
Cælicolumq; minus turbaret lumina, quando
Immenſi ſpectare velint penetralia mundi.
Ergo vbi tam pulcrũ abſoluit Deus amphitheatrũ,
Ornauitq; ipſum ſtellantibus vndique gemmis,
Quicquid vbiq; fuit ſcobis, immundæq; relictum
Paſsim materiæ, ventos abſtergere iuſsit.
Illi confeſtim domini mandata faceſſunt.
Hinc aqlo, inde Notus, Zephyruſq; Euruſq; patẽtes
Certatim verrunt campos, glomerantq; redactas
In medium ſordes, varijſq; afflatibus vrgent:
Sic facta eſt tellus, quæ prorſus ab æthere toto
Expulſa, ad centrum ſeſe miſeranda recepit.
Non locus alter erat diſtantior, inferiorq;,
Ad quem confugiens tandem requieſcere poſſet.
Nónne etiam reliquis infirmior eſt elementis,
Debiliorq;? etenim ſi diſcindatur ab æſtu,
Aut ferro, aut alia quauis ratione, redire

In ſeſe

Infese nequit, ac diductas iungere partes.
Ast aqua si fuerit diuisa, recurret in vnum
Extemplo, & rursus veluti prius integra fiet:
Sic aër, sic ipse ignis quum dilaniantur,
Quàm primum coëunt, dissectaq; membra reducũt,
Et remanet facto de vulnere nulla cicatrix.
Vnde hoc? nimirum quia sunt meliora, magisq;
Perfecta, & propria possunt virtute moueri:
Terra autem per se stabili grauitate quiescit,
Immo alijs causa est vt sint immota, locumq;
Ne mutare queant. siquidem plus est vbi terræ,
Plus grauitatis inest, minus illic mobilitatis.
At quæ sunt leuiora, eadem sunt mobiliora,
Et vitæ propiora quidem. nam causa mouendi
Corporibus vita est, patet hinc, quòd mortua motu
Cuncta carent. sed cùm viuentia sint meliora
(Quandoquidem nihil est vita pretiosius ipsa)
Haud dubiè, leuius quodcunq; est, mobiliusq;,
Illud idem melius dicendum nobiliusq;.
Ergo errant prorsus, qui credunt entia tantum,
Quæ apparent oculis, vel tactu percipiuntur,
Et quæ crassa magis. quid enim subtilius ipso
Aëre? quid've potest tangi minus atq; videri?
Vnde ipsum multi vacuum, & nihil esse putarunt.
Apprimè est tenuis: quid ni? verum tamen est ens,
Et verum corpus, primis de quattuor vnum,
Nobilius terra, & terram humectantibus vndis.
Tradita proinde fuit sedes sublimior illi.

Nam

Nam quæ ſunt cœlo & ſtellis propiora beatis,
Debent nobiliora etiam, & meliora putari.
Nónne omnes venti tenues, vt lumina fallant?
Quis tamen eſſe neget ventos? qui ferrea poſtquã
Carceris Aeolij fregere repagula, montes
Ingentes quatiunt, validoq; à ſtirpe reuulſas
Deijciunt ornos, pontumq́; à ſedibus imis
Euertunt, cogunt nubes, ſoluuntq́; coactas,
Terribilesq́; cient tonitrus, & fulmina trudunt:
Cùm tantas habeant vires, non entia dices?
Cernere quòd nequeas, vel prenſos ſtringere palmis?
Nimirum ſtultum eſt committere ſenſibus omne
Iudicium, fallunt oculi perſæpe videntem,
Próq; alio monſtrant aliud. demergito in vndas
Perſpicuas baculum rectum, apparebit in illis
Incuruus: currat propè littus adacta phaſelus,
Currere tùnc littus credas, ceſſare phaſelum.
Fallaces igitur ſenſus, ætate frequenter
Aut morbo, aut alijs cauſis mutantur & errant:
Nec ſunt cuique pares. quod pulcrum iudicat ille,
Contrà hic turpe putat: dulce ille, hic dicit amarũ:
Ille alget, calet hic. variantur corpore ſenſus,
Inq́; alia ſunt carne alij, partesq́; ſequuntur
Interdum, per quas operantur: vt ebrius vnam
Eſſe duas credit flammas, & fixa moueri:
Quippè mero turbati oculi, turbant quoq; viſum.
Aër præterea ſolet ipſos vertere ſenſus:
Nanq; mõ eſt clarus, mõ turbidus, humidus eſt nũc,

Nunc

Nunc ſiccus,nunc eſt denſus,nunc rarus,ita ipſos
Illudit variè ſenſus: hinc ſanguineus ſol
Apparet, minor hinc vel maior luna videtur:
Hinc clamante aliquo ſinuoſa reſultat imago,
Decipiens ſtolidas iteratis vocibus aures.
His aliiſq; modis poſſunt errare: ſed ipſa
Certior eſt ratio.duce qua mens inuenit inter
Mille latens nugas & inania ſomnia, verum.
Hanc amat, hãc ſequitur, totis huic viribus hæret,
Qui ſapit,ingenioq; valet, cui viuida mens eſt,
Aethereuſq; animus : ſed craſſa obtuſaq; turba
Non videt hanc lippis oculis. hinc plurimus error,
Vanaq; credulitas,& opinio cæca tenaxq;.
Prudentum rectrix ratio eſt, at opinio vulgi.
Nos igitur rationis iter, quà poſſumus,omni
Conatu ac ſtudio quæramus & ingrediamur.
Ipſa etenim ratio ſol eſt, qui tramite certo
It ſemper, per quam à brutis diſtare putamur:
Obſcuram,incertamq; imitatur opinio lunam.
Quid demum ratio dictat? viuentia multa
Eſſe quidem,noſtros fugiant quæ tenuia ſenſus.
Nam niſi feciſſet meliora & nobiliora,
Quàm mortale genus, fabricator maximus ille,
Nempè videretur non magno dignus honore,
Nempè imperfectum imperiũ atq; ignobile haberet:
Infrà etenim naturam hominis, pecudeſq; feræq;
Exiſtunt, viles omnes ac mente carentes,
Et miſeræ,& ventri tantum ſomnoq; vacantes:

Quod

Quod ſi nullum animal melius natura creaſſet,
Quidnã aliud foret hic mũdus, quàm turpe ferarũ
Ac pecudum ſtabulũ, ſpinisq́; fimoq́; refertum?
Quidnã aliud foret ipſe Deus quàm paſtor herusq́;
Multorumq́; gregum, multorúmq; armentorum?
Atqui hominem fecit: nimirum maxima laus hæc,
Nimirum ſatis hoc: ohe, fieri melius nil
Debuit, aut potuit? iamiam perfectior orbis
Eſſe nequit, fuit hæc Iouis infinita poteſtas?
Sed videamus vtrum ſit fas hoc credere. non eſt,
Non eſt hoc inquam fas credere, nec ratio vult.
Nã quid homo eſt? animal certè ſtultũ atq; malignũ,
Præq́; alijs miſerum, ſi ſe cognoſcat ad vnguem.
Quis non ſpõtè malus? vitiorum lubrica & ampla
Eſt via, quà properant omnes, vltroq́; feruntur,
Nec prohibere valent monitor, lex, pœna, metus´ve.
Contrà, virtutis ſalebroſa, anguſta, nimisq́;
Ardua: quà pauci tendunt, ijdémq; coacti.
Quis ſapit? an mulier? nunquid puer? aut cerdonum
Tota cohors? eheu ſtultorum maxima turba eſt:
Cæcis verſamur tenebris, & ducimur omnes
Affectu: aut nulli, aut pauci, quos rector Olympi
Precipuè ſibi delegit, ratione reguntur.
Quis contemplari valet: aut vnde otia nobis
Sunt, vt poſsimus latitans inquirere verum?
Diſtrahimur varijs curis: par plurima vitæ
Conteritur ſomno, reliquum morbi atq; labores
Aſsidui impediunt, paupertas´ve improba turbat,

Deſidia interdum, interdum furioſa voluptas.
Hinc ſtulti ſumus, hinc nobis ſapientia deſit.
Nanque ea continuo ſtudio, longóq; paratur,
Pacatumq; animum poſcit, mentemq; quietam.
Quàm verò genus humanum miſerum ſit, abundè
(Ni fallor) ſexto libro monſtrauimus antè.
Eheu pœnarum ſcelerumq; & ſtultitiarum
Hic locus eſt: hæc eſt tenebroſi regia Ditis,
In qua nemo quidem non multa incõmoda ſuffert.
Turba tamen ſtupida & craſſa hoc nõ cogitat, imò
Inter continuos, deteſtandosq; labores,
Sæpe canit demens, & ridet, nec miſeram ſe
Agnoſcit, patitur pœnas, obiterq; iocatur,
Et ſubitò obliuiſcitur omnia: dummodo parua
Dulcedo ſubeat, lethen hæc mentibus inſert.
Prouida ſed tales voluit nos eſſe, ſagaxq;
Natura: vtiliter certè. nam ſi ſaperemus,
Quis ferret, miſeræ tot tantaq; tædia vitæ?
Triſtitiam curasq; graues ſapientia gignit.
Ipſa etiam natura hominem ſpe lactat inani,
Qua ſine quiſq; ſibi mortem conſciſceret vltro.
Ergo ſtultitia & ſpes, ſunt duo pharmaca nobis
Tradita, prudentis naturæ conſilio, ne
Tot tantisq; malis affecti deficiamus.
Quod ſi hodie haud vllũ eſt animal præſtãtius ipſo,
Mundi autor quid erit? ſtultorumq; & miſerorum
Et ſceleratorum dominus, princeps, pater, & rex.
O bellũ imperium, ô ſummũ ac mirabile regnum,

O bellos

O bellos comites: quid quæris Iuppiter vltra?
Iam non es ſolus: tam pulchrum condere mundum,
Scilicet hos propter decuit te. ſeruiat iſtis
Cælum, ſol, luna, aſtra, aër, tellus, mare. quid ni?
Sed mox in nihilum redeant, pereantq;, velut nix
Adueniente æſtu, aut hyberno tempore frondes.
Quanti ſunt, quæ tam imbecillo corpore conſtant?
Quanti ſunt, quæ tam imperfecto tempore durant?
Nunquid credibile eſt, terram pontumq; habitari
Duntaxat: quæ ſunt cœlo collata ferè nil.
Quid tellus pontusq; ſimul? punctum propè dicas,
Si mundi ſpatium immenſum ac mirabile acuto
Perpendas animo: quin ipſis quodlibet aſtrum
Eſt maius, veluti perhibent qui talia norunt.
Ergo tam exiguus locus, & tam vilis, habebit
Tot piſces, homines, pecudes, volucresq;, ferasq;:
Cætera erunt vacua, & proprio cultore carebunt?
Atq; aër deſertus erit, deſertus olympus?
Delyrat, quiſquis putat hoc, hebetisq; cerebri eſt:
Immo illic longè plura, & longè meliora
Viuere credendum eſt, longeq; beatius, atq; hic.
Deniq; ſi verum volumus ſine fraude fateri:
Eſt hominum ſedes, brutorumq;, infima tellus:
Aſt aër vltra nubes, cœlumq; beatum,
Pax vbi perpetua & nitidi lux clara diei
Aßiduè regnant, domus eſt & regia diuûm.
Quos licet hãud poßit mortalis cernere viſus
(Eſt etenim tenuis nimium natura deorum)

Sunt tamen innumeri, bibulæ quot corpora arenæ
Littoribus cunctis, cunctis quot gramina campis.
Qui credit cœlum tam immenſum, tamq́; decorum,
Deſertum omnino, ac ſolum , vacuumq́; colonis,
Cùm teneat vilis tam multa animalia tellus:
Delyrat, craſſa mentis caligine preſſus,
Nec minus ac pecudes terrena in fece ſepultus.
Nec mirum puto, ſi fortunatæ inueniuntur
Inſulæ in Oceano, *loca cunctis plena bonis, &*
Delitijs: veluti quidam ſcripſere: vbi vitam
Nunquam vllus dolor, aut caſus contaminat vllus.
Sed cœlum, Oceani *nomen, quia concolor illi eſt,*
Et velox apprime, ideo fortaſſe recepit:
Omnis ſtella autem, cenſebitur inſula. quid ni?
Nónne domos etiam multas ita ſæpe vocamus,
Quod ſole à reliquis ſint omni ex parte remotæ?
At ſi aliter dicunt quàm nos exponimus, errant:
Non etenim in noſtro oceano ſunt talia: Reges
Hæc loca non ſinerent armis intacta, ſuoq́;
Imperio vellent adiungere, ſi quis ad illa
Acceſſus foret, & cuperent conſiſtere in illis.
Sed quid non fingit nugarum Græcia *mater?*
Nempè ſuos aër cœlumq́; ac ſidera ciues
Indigenasq́; tenent: quod qui negat, ille beatis
Inuidet, atq; Dei *maieſtatem inſipienter*
Blaſphemat. nunquid non eſt blaſphemia, cœlum
Dicere deſertum, & nullis gaudere colonis?
Atque Deum *nobis tantum, brutisq́; præeſſe,*

Tam

Tam paucis, & tam miseris animalibus, & tam
Ridiculis? certè sciuit, potuit, voluitq́;
Omnipotens genitor, nobis meliora creare,
Quæ viuant meliore loco: vt sua gloria maior,
Maius & imperium foret, & perfectior orbis.
Nam quo plura facit, quo nobiliora, relucet
Hoc magis & mundi decus, & diuina potestas.
Sed dubium est, an sint puræ & sine corpore formæ:
An varia, vt nos, membrorum compagine constent.
Nimirum dictat ratio, quod in aëre & igni
Corpus habent quæcunq; manent animalia. nam si
Non sunt corporea, ergo aër desertus & ignis
Prorsus erit, vacuusq́; locus dicetur vterq;.
Quippe locum præter corpus, nihil occupat: illi
Cui non est corpus, non est locus, idq́; loco nil
Indiget: vt satis ostendunt præcepta sophorum.
Sed nunquid morti debentur? credere par est,
Viuere longa quidem & fœlicia secula, tandem
Desinere, atq; mori. nam si corrumpitur aër
Atq; ignis, cur non pereant viuentia in illis?
Nempe loci naturam haurit, sequiturq́; locatum.
Forte aliquis, quali specie, qualíve figura
Sint hæc, scire velit: par est quoq; credere talem
Esse illis faciem, qualem nec terra nec vnda
Ferre solet, nostra meliorem ac nobiliorem:
Qualem nec fas est, nec cernere possumus ipsi.
At quibus in stellis vita est, & in æthere puro,
Cœlicolæ, nunquam pereunt: quia nulla senectus

Aſtra terit, nulla vnquam ætas labefactat olympū.
Credendumq́; ipſis maiora & lucidiora,
Et formoſa magis, magis & valida & leuia eſſe
Corpora, quàm reliquis, quæcunq; ſub æthere viuūt,
Atq; elementa colunt, & tempore menſurantur.
Sed quid agunt? gaudent ſenſu ac ratione viciſsim,
Nunc hoc, nunc illa vtentes: mirisq́; fruuntur
Delitijs, quas humanum nec fingere poſſet
Ingenium, nec mortalis percurrere lingua.
Illic eſt verus mundus, vera entia, veræ
Diuitiæ, veri mores, & gaudia vera:
Aſt hîc ſunt vmbræ tantum, ſimulacráq; rerum
Friuola, quæ paruo momento vt cera liqueſcunt.
Illius mundi quædam eſt hic noſter imago:
Quantū pictus ab hoc, tātū hic quoq; diſtat ab illo.
Extra ipſum verò cælum, & ſuprà omnia corpora,
Eſſe alium mundum meliorem incorporeúmq;,
Qui non percipitur ſenſu, ſed mente videtur,
Nonnulli credunt: nec res eſt diſſona vero.
Nam ſi nobilior ſenſu, & præſtantior eſt mens,
Cur habeat proprium mundū, propria entia, ſenſus,
Quæ verè exiſtant, quæ percipiantur ab ipſo:
At mens ſola manens, proprio non gaudeat orbe?
Nil'q; habeat per ſe exiſtens? ſed ſomnia tantum.
Apprendat, tenues'q; vmbras, & inania ſpectra?
Quæ non exiſtunt per ſe, vera entia non ſunt.
Aut igitur mens eſt nihil, aut natura creauit
Menti conſimilem mundum, qui continet in ſe

Res

Res veras,ſtabiles,puras,immateriales:
Quæ per ſe exiſtunt melius,quàm ſenſibiles res.
Hic ille archetypus mundus,perfectior iſto
Senſibili,quanto ſenſu perfectior eſt mens.
In quo,ſol Deus eſt ſummus,dijq; aſtra minores.
Ergo plura etiam,cùm ſit perfectior,in ſe
Continet,ac diuerſa magis, quàm materialis
Corporeusq; orbis.ſed nil corrumpitur illi,
Nil motum,nil tempus habet:ſunt omnia fixa,
Aeterna,abſq; loco,& nullis obnoxia damnis.
Illic ſunt cauſæ,& cunctarum ſemina rerum.
Senſibilis muudus,mundo defluxit ab illo
Mentali archetypo,& quædam eſt illius imago.
Omnia ſed perfecta illic,atq; undique tota:
Hic ſunt particulæ rerum,quæ multiplicantur
Materiæ vitio.ſic plures efficiuntur
Ceruí:nanq; illic virtus eſt vna creatrix
Ceruorum vulpes facit hæc,facit illa leones.
Sic de alijs dico,quæ noſter continet orbis:
Quæ numero plura,at ſpecie clauduntur in vna.
Omnia proueniunt ſuntq; à uirtutibus illis.
Haud aliter fabri magna exercentur in vrbe,
Quiſq; ſuo incumbens operi diuerſa laborat.
Quare ex particulis hic mundus conſtat,at ille
Ex totis,viuis per ſe,diſtantibus à ſe.
Singula nonnulli credunt quoq; ſidera poſſe
Dici orbes,terramq; appellant ſidus opacum,
Cui minimus diuûm præſit:quia nubibus infrà

Imperium teneat,producatq́; omnia ſolus,
Corpora quæ æquor habet,tellusq́;,atq; infimus aër
Vmbrarũ Dominus,ſimulacraq́; viua gubernans,
Cui data ſit rerum cura & moderamen earum,
Quæ quia non durant,ſed tempore corrumpuntur
Exiguo,prope nil poſſunt vmbræq́; vocari.
Hic reor eſt Pluton,à quo tenebroſa teneri
Regna canunt vates.nanq; infrà nubila nox eſt:
Suprà autem lux clara nitet,ſplendorq́; perennis:
Huic igitur,tanquam minimo,Deus ille Deorum
Rex genitorq́; dedit viliſsima regna,aliosq́;
Vt quiſq; eſt melior,melioribus addidit aſtris,
Imperiumq́; ſuum natis diuiſit habendum.
Sed tamen hæc hominum nulli certa eſſe putamus.
Nam ſecreta Dei quis nouit?quis fuit vnquam
In cœlo,rediјtq́; iterum,potuitq́; referre?
Non tanti eſt mortale genus mens noſtra labaſcit
In rebus ſummis,nec ſpectat noctua ſolem.
Quiſque ſuo ingenio fretus,noua fingere gaudet:
Præſertim vates,quibus eſt fiducia maior.
Traditur his,quacunq; velint,impugnè vagari:
Nam furijs agitantur Iacchi,& Apollinis œſtro.
Quamquàm nil prohibet furioſos dicere verum,
Et verum dixit quondam furioſa Sibylla.
Sit ſatis hoc(veluti promiſimus)oſtendiſſe
Multa eſſe & nobis longe meliora,videri
Quæ nequeunt,viuunt tamen,& ratione fruũtur.
Imò aliqui in primis docti ſcripſere ſophorum,

Tales

Tales eſſe animas quoq; noſtras, corporibusq́;
Exutas non poſſe mori, æternasq; fatentur.
Sic Plato, ſic Samius voluit, ſic ſenſit & ille
Diuinus verè Plotinus, ſicq́; poetæ
Non pauci cecinere. igitur par eſſe videtur,
Atq; operæpretium (quoniam digniſsima ſcitu
Res eſt) hanc etiam meditando euoluere partem.
Quid melius, quàm ſe cognoſcere? corpora quid ſint,
Norunt vel pueri, puluis de puluere: verùm
Difficile eſt, naturam animi cognoſcere ad vnguē.
Quare hanc, pierio confiſus numine, totis
Viribus ingenij & ſolerti indagine, poſthac
Quærere conabor, faciliq; oſtendere verſu.
Quo facto, libram egreſſus, tua Scorpio adibo
Signa, vbi fatorum vires ac iura requiram,
Si modo non obſtant ſcribenti fata poetæ.
Sed quia in ambiguis rebus bene percipiendis
Progreſſus bonus eſt, ac debitus ordo, vt ab illis
Quæ manifeſta magis, magis et certa, incipiamus:
Hoc nos facturi ſumus hac in parte. etenim ſi
Principia obſcuris fuerint abſtruſa tenebris.
Quæcunq; ex illis veniunt, incerta ſequentur.
Friuola ſi fuerint fundamina, tempore paruo
Deficiet quicquid ſuper his fabricare volemus.
Effectus verò certi magis ac manifeſti
Sunt nobis quàm cauſæ: igitur ſumamus ab illis
Principium, & foribus rem perſpiciamus apertis.
Iamq́; ideo à motu (quia per ſe ſponte moueri

Poſſint,quæ vitam retinent:quia deniq; motus
Præcipuum vitæ indicium eſt)prius incipiemus.
Nempe ipſum corpus, necnon membra ipſa quieſcũt
Per ſe,& putreſcunt:calor eſt fortaſſe mouendi
Cauſa, aut calfactus ſanguis.ſed viua frequenter
Stant immota,inſit licet his ſanguisq; calorq;,
Quandocunq; volunt requieſcere. proinde voluntas
Ipſius motus fons & cauſa eſſe videtur.
Sæpe volunt tamen, & nequeunt animata moueri:
Ergo vtrumq; ſimul motum creat: imperat vnum,
Exequitur reliquum:iubet hoc,iuſſa efficit illud.
Velle quidem nihil eſt,ſi deſit poſſe.ſed vnde
Vult animal mutare locum? quia nempe voluntas
Mente bonũ monſtrante videt, deinde ipſa mouetur
Virtute obiecti,& trahitur uelut ignis ab eſca,
Vt lapide idæo ferrum,paleæq; minutæ
Heliadum lacrymis . miro ſic ordine mundum
Inſtituit pater omnipotens,vt plurima nexu
Iungantur facili,& coëant:ſed plurima contrà
Diſcordent inter ſeſe,pugnentq; viciſſim.
Vnde aliqui meritò eſſe aiunt primordia rerum,
Litem & amicitiam, perq; hæc fieri omnia credũt.
Ergo bonum mouet,à quo deinceps mota voluntas
Membra agitat,corpusq; vrgens huc mittit et illuc.
Non tamen eſſe bonum cunctis animantibus vnum
Credamus:neq; enim cunctis eſt vna cupido.
Diuerſis diuerſa placent,ſua gaudia cuiq;
Diſtribuit natura:aliud puer optat,amatq;,

Quàm

Quàm matura ætas, nam qualia corpora, tales
Sunt plærunq; animi, & talis plærunq; voluntas.
Propterea nunc hoc volumus, nunc illud amamus:
Et quæ grata prius fuerat, mox deſpiciuntur:
Nimirum, quoniam corpus mutabile, nunc hos,
Nunc illos habitus diuerſo tempore ſumit,
Naturamq́; animi ſecum trahit. hinc ſitis, hinc &
Macra fames, Venerisq́; oritur genitiua cupido.
Atqui ipſum corpus mutant complura, vel ætas,
Vel tempus, vel caſus, item potus, cibus, aër:
Sideraq́; interdum, vt quidam ſcripſere periti.
Non igitur ſolum obiectum, ſed corporis ipſa
Conditio, nos velle facit diuerſa, mouetq́;.
Sed ratione aliqui potius ducuntur, & illa
Procedunt monſtrante viam, & virtute trahũtur
Qui perquàm rari exiſtunt. nam lumina mentis
Haud ſecus obducunt affectus corporei, quàm
Phœbæum iubar inſpiſſantes aëra fumi.
His demum cauſis corpus mortale mouetur.
Vis autem motiua animæ, cui mota voluntas
Imperat, imperium exequitur, membrisq́; quietis
(Indupedita modo hæc non ſint) infunditur, horſum
Illorſum impellens. ſed cur laſſata labore
Langueſcunt? ſic crura dolent, ſic brachia torpent.
Hinc credo, quoniam ſanguis feruore ſolutus,
(Feruet enim motu nimio) ſubducitur, atq;
Deficit exhalans paulatim: non aliter quàm
Aegrorum extenuant quum palida corpora febres.

Sãguis enim,aut alius vice ſanguinis humor,in ipſis
Diffuſus membris,animam vehit,atq; alit ipſum
Corpus:quo vegetante,mouens vis concitat artus.
Spiritus eſt etiam quidam tenuiſq; leuiſq;,
Quem generat calor,ac ſanguis reſolutus ab ipſo,
Ceu ſolet à radijs ſolis reſoluta creare
Vnda leues agileſq; auras.hic ſpiritus intra
Viſcera concluſus paſsim,fluitanſq; cauernis
Corporeis,animæ præſto eſt,animæq; miniſtrat,
Quum vult ipſa aliquid fieri,corpuſq; moueri.
Verùm hi qui ſomno oppreſsi ſunt,quomodo motum
Exercent?nam ſæpe aliquis per ſomnia ſurgens
Arma capit,vel ſternit equum,vel ſcribit, vt aiũt:
Vel citharam digitis pulſat ſopitus inertem.
Scire opus eſt,rerum in nobis ſimlacra manere,
Quas viſu aut alio ſenſu percepimus:hinc eſt
Quod quaſi præſentem,abſentem ſpectare videmur,
Quod iam præteritas voces audire putamus.
Has igitur ſpecies,cerebri penetralibus altis
Incluſas,turbat ſtomacho qui ſurgit ab imo
Euolitatq; vapor:tunc mens deluſa,mouetur
Atq; mouet corpus,fuerit ſi fortis imago.
Sed caudam colubri abſciſſam,caudamq; lacertæ
Motantem ſeſe,nunquid mouet ipſa voluntas?
An potius vis illa animæ,quam nomine Graij
Phantaſiam dicunt?ceu quos vel dira phrenetis,
Vel Bacchi liquor immodicus,vel ſomnia vexant?
An ratione alia id contingit?forſitan intra

Nodoſas caudæ partes, vegetabilis ille
Spiritus incluſus, toto conamine quærit
Qua data porta fugã, et ſinuoſa volumina torquet,
Perq; vias tenues ſenſim eluctatur in auras:
Vel pars illa animæ, qua corpus ſentit in illo
Stat diuiſa loco, & motum ciet. arbitror autem
Iudicio quæcunq; carent, non poſſe dolorem,
Aut aliquid ſentire. etenim vis maxima ſenſus
Cognitione fluit: qui plus cognoſcit, habetq́;
Iudicium maius, patitur magis, & magis idem
Gaudet: ſed ſtupidi atq; hebetes minus omnia curãt,
Lædũtur minus, & metuũt minus, & minus algẽt
Atq; calent, vix dignoſcunt aduerſa ſecundis.
Non igitur quoniam doleat, cauda illa mouetur
Nil etenim ſentit: quia vis quæ iudicat, illic
Non eſt, ſed capitis parte in meliore remanſit
Vnde prior mihi cauſa magis vera eſſe videtur.
Sic igitur motus fit, quo viuentia ſeſe
Proripiunt. tamen hoc prædictis addimus vnum:
Quod quandoq; bonum præſens, cùm poßit haberi,
Non mouet aut petitur: quia non cognoſcitur. ergo
Cognitio, motus etiam cauſa eſſe videtur:
Imo præcipuà eſt. quis enim cupit illa, petítve,
Quæ prorſus neſcit? cæca eſt per ſe ipſa voluntas,
Nec quicquam ſibi velle poteſt, ſine lumine mentis:
A quo ſi fuerit minus illuſtrata, ſiniſtrum
Carpit iter, ſpecieq́; boni decepta labaſcit.
Verùm hæc de motu ſatis. hinc videamus, vt ipſum

Viuentis corpus grandeſcat, quomodo fiat
Crementum, & certo cur tandem limite ſiſtat.
Aethereus quidam eſt ignis, qui animantia quæque
Viuificat, clauſus membris ac pectore cæco:
Hunc humor genitiuus alit, ceu flamma lucernæ
Occaſo iam ſole, leui nutritur oliuo.
Hic ſtomacho immiſſas epulas coquit, inde ꝑ artus
Sparguntur partes ſubtiles, vnde medullæ,
Oſſa, caro, nerui, ſanguis giguntur, & omne
Paulatim augeſcit corpus: velut imbribus herbæ
Ac plantæ creſcunt, ſolis virtute iuuante.
Si multus fuerit, validusq; hic ignis: & humor
Conueniens adſit, quantum calor ipſe requirit:
Fit magnum augmentum, tãdem finitur, & vltrà
Non tendit, cùm ſit virtus finita caloris:
Quo demum languente, ſolet decreſcere corpus.
Hoc patet in ſenibus: fiunt hi nanq; minores,
Incuruiq;, cauo ſpectantes lumine matrem.
Deficit ignis enim, & languet calor ille animalis:
Deficit humor item natiuus, quo ſine vita
Stare nequit: veluti non lucet flamma lucernæ,
Si deſint alimenta illi, redeuntq; tenebræ.
Iam verò motus animi dicamus, & vnde
Proueniant: res abſtruſa eſt, tamen excutiemus,
Qua mens noſtra tenus poterit pertingere verum:
Ac de ira primum. audaces facit ira, pericli
Contemptrix, auget robor, vireſq; miniſtrat:
Qua ſuadente, hoſtẽ impauidi, Martemq; cruentum
Aggre

Aggredimur, raptisq́; in prælia currimus armis.
Causa est nimirum sanguis, qui accenditur: & cor
Flammiuomum, fellisq́; liquor diffusus amari.
Iræ etenim sedes fel creditur, ipsaq́; bilis
Materiam præbet stimulis, cæcoq́; furori.
Hinc, quæ felle carent animalia, neutiq; possunt
Irasci, pacemq́; colunt, ac bella recusant.
Hinc quibus est sanguis feruentior, atq; caloris
Vis maior, tumidam citius labuntur in iram.
Sic iuuenes, sic & quorum mera vina replerunt
Plus æquo fibras, facilè excandescere notum est.
Ergo anima indignãs, bilem cum sanguine miscet.
Deinde manus ad bella armat, mox vulnera fiunt.
Nam prius ipsam animam lædens iniuria turbat:
Quæ turbata, dehinc corpus mouet vnde videntur
Errare hi, quicunq; animam non posse moueri
Contendunt. nam si nunquam moueatur oportet
Stare loco, atq; gradu corpus quoq; semper eodem,
Motus enim varius varium simul indicat esse
Motorem. sol mutatur, mutantur & vmbræ.
Cur nunc has reddunt, nunc illas organa voces?
Nempe quia huc illuc volitat manus, & diuersos
Dum tactus agitat, varium dat fistula cantum:
Sic anima affectus prius accipit ipsa latenter.
Quos vbi vult fieri notos, tunc vtitur huius
Aut huius membri officio, impertitur & illi
Id quod habet latitans in se, vt videatur & extet,
Haud aliter, quàm quum fido rex dicit amico,

Atq;

Atq; aperit secreta animi, quæ postmodo cunctis
Diuulget populis, & diuulgata patescant.
Sic etiã fit amor: nam quũ mens dulce quid optat,
Vsa ministerio cordis, tunc pandit amorem.
Corde amor, ira, timor, votum, spes, cura, voluptas,
Tanquã arce in quadã, cũ anima versantur, et inde
Membrorum officio excurrunt per corporis vrbem.
At de istis aliàs forsan dicemus abundè,
Si Deus annuerit nobis, facilesq; Camœnæ.
Sufficiat nunc, affectus fieri prius omnes
In natura animi, causis venientibus extra:
Deinde hos, vel membri vel sanguinis aut humoris
Cuiuscunq; opera effundi, in lucemq; propelli.
Iuncta etenim cũ sint corpusq; animusq;, necesse est
Communes motus, communia vulnera vtrisq;
Accidere, inq; vicem sese mutare: quod vni
Infertur, quàmprimum aliud quoq; sentit, habentq;
Sympathian. tanto se fœdere complectuntur
Post hæc de sensu, quoniam properamus ad ipsum
Chelarum finem, breuiter mea Musa loquamur.
Quinq; dedit sensus natura animantibus illis,
Quæ sunt perfecta: ast alijs non tradidit omnes,
Atq; ideo possunt meritò imperfecta vocari,
Quales lumbrici, & talpæ, conchæq; marinæ,
Cochleaq;, & spinis circumuallatus echinus.
Hos inter sensus præstantior esse putatur
Visus: quandoquidem menti certissimus hic est
Nuntius, ostendens illi quæ plurima terris

Natu

Naturæ ingenio ac mira virtute creantur,
Tot flores, herbas, fructus, animalia, plantas,
Tam multas lapidum species, tam multa metalla:
Ostendens etiam quos pascit in æquore Proteus
Squammiferos populos, & mōstra natantia pōto.
Quodq; his est maius, cœlestia templa deorum,
Stellarumq; globos, & sancti lumina Solis:
Mitto ea quæ faciunt homines, quæ lingua referre
Nulla potest. ergo hic sensus pulcherrimus atq;
Optimus est, in quo sedes bene creditur esse,
Præcipuumq; animi hospitium: quotiesq; videre,
Aut affari aliquem volumus, tunc lumina nostra
Eius in aduersos oculos intendimus, ac si
Totus homo atq; animus totus consisteret illic.
Nempe oculos, animi speculum quicunq; vocarit,
Verus erit. nam blandus amor lucescit in illis,
Apparentq; odium, feritas, clementia, mæror,
Lætitia, improbitas, pietas, prudentia, necnon
Stultitia, ambitio, timor, ira, audacia, culpa.
Sed visus, quo fit pacto? diuersa sophorum
Iudicia: exquirant alij, nos prodere paucis
Conemur, quicquid vero quadrare putamus.
Scire opus est vnam esse animā, minimamq;, videri
Vt nequeat: tamē innumeris prope viribus aptam,
Quas illi natura dedit, summusq; creator.
Hæc auget, nutrit, generat, mouet, afficit, audit,
Gustat, odoratur, tangit, videt, & cognoscit:
Quæ vis præcipua est & maxima, cœlitibusq;

Cognata ac propria. has igitur per corporis artus
Diffundit vires, quæ certis partibus hærent,
Perq; oculos lucem admittit, variosq; colores
Percipit, atq; omnes dijudicat ipſa figuras,
Pupillæ officio, & totum conſiderat orbem.
Sic quoq; per nares diuerſos prendit odores,
Perq; aures haurit voces, ſtrepitusq; ſonusq;:
Per guſtum hæc eadem ſentit genus omne ſaporis:
Per tactum à calidis diſcernit frigida, duraq;
A minime duris, à leuibus aſpera. demum
Sunt quinq; ipſius comites, fidiq; miniſtri,
Per quos cognoſcit res omnes : quîs ſine prorſus
Inſcia, lethæo torpebit preſſa ſopore.
Ergo oculi cùm ſint vitrei, denſoq; nitore
Perſpicui, apprendunt rerum ſimulacra, tenentq;:
Non ſecus ac ſpeculum ſoleat, præſentia quando
Luminis interſit : cuius virtute creantur
Senſificæ ſpecies, fuerit niſi pupula læſa.
Has ſpecies menti (capitis nanq; arce ſuprema
Mens habitat, ſolioq; ſedet regaliter alto)
Oſtendunt oculi : tunc prudens illa, ſagaxq;,
Cognoſcit rem, cuius adeſt formalis imago.
Hæc eadem, vocum diſcrimina mille, ſonosq;
Innumeros, mira vi percipit, ingreditur quum
Incolumes aures aër eliſus ab ipſis
Corporibus. nanq; eſt aër tenuiſſimus, atq;
Mobilis in primis : qui quum ſe corpora pulſant,
Deprenſus medio actu tum diſſultat ab ictu,

Irrump

Irrumpitq; cauis penetrans violenter in aures,
Ianua clausa licet fuerit, clausæq; fenestræ:
Vsq; adeo est tenuis, & penetrabilis aër.
Quinetiam pisces, piscantum gurgite ab alto
Horrescunt strepitus, pauidiq; in retia currunt:
Quippe aër penetrare potest in viscera Nerei,
Inde tument fluctus, inde importuna minaxq;
Sæuit hyems, qua vrgēte vouēt pia munera nautæ.
Dura igitur quoties collidunt corpora sese,
Aut quoties aër pulsus vehementer, in illa
Concaua præsertim, per stricta foramina transit.
Diuersæ ac variæ fiunt vocesq; soniq;:
Vt varia est rerum natura, & forma locorum,
In quibus ipse aër gignit vocesq; sonosq;.
Sic tuba longè alium reddit, quàm tibia cantum:
Sic pelusiacis discordant nablia sistris.
Ac veluti iactu lapidis perculsa mouetur
Vnda in multiplices : orbes sic percitus aër
Diffundit spiras longè lateq; rotantes:
Atq; ideo multis vox insonat auribus vna,
Vt multis etiam speculis vna hæret imago.
Ast odor vt nares intret dicamus. ab ipsis
Rebus pertenues fumi egrediuntur, & auras
Inficiunt latè: veluti quum thura videmus
Panchæa, aut prunis cinyreia dona cremari.
Fit gustus linguæ officio, curuiq; palati:
Nanq; his percipitur rerum gustabilis humor,
Qui penetrans tangit sensum, ingeneratq; sapores.

Tactum autem, ſanguisq; & ſpiritus efficiunt, qui
Paßim per corpus fluitant. animantibus iſte
Senſus ineſt cunctis, cunctis quoq; guſtus ineſſe
Creditur : aſt homini meliorq; & maior vterq; eſt.
Hinc etiam eſt homini quàm alijs prudẽtia maior.
Sunt qui aliter credant fieri prædicta, negantq;
Acceptas oculis ſpecies cauſam eſſe videndi:
Aëre nec medio eſſe opus aiunt, vt videantur
Res, aut audiri poßint. nanq; omnipotens rex
Tot vires animæ conceßit, quot genera ipſe
Effinxit rerum, vt poſſet comprendere cuncta.
Quæq; ſuum agnoſcit genus aptè, ac percipit vltro.
At contemplatur mens omnia, & omnia cauto
Iudicio expendit, quæcunq; à ſenſibus hauſit,
Et verum atq; bonum diuino examine librat.
Mens igitur ſol eſt animæ, ſunt ſidera ſenſus:
Sic perhibent quidam. ſed nos properamus, & iſta
Linquimus excutienda alijs, finemq; propinquum
Appetimus : quia iam chelarum extrema tenemus.
Colligitur tamen ex dictis, ac perſpicitur, quod
Eſt anima æthereum quiddam, ſine corpore viuens,
Omnia viuificans, cognoſcens omnia, diuûm
Quatenus ille hominumq; pater permiſit : ab illo
Tradita cuiq; rei eſt certa & finita poteſtas.
Illi autem ſoli vis eſt ſine fine, poteſtq;
Omnia, quæ fieri poſſunt, à lege ſolutus.
Nam ſi anima & ſentit, & cuncta intelligit : ergo
Non eſt corporea, aut corpus. quia corpora nulla

Non

Non terra, vnda, aër, ignis, neq; condita ab iſtis,
Has per ſe vires retinent. non eſt dubitandum,
Eſſe animam ſemen quoddam cæleſte, Iouiſq́;
Progeniem æternam, cui tantum cognitionis
Ceßit, vt immenſum valeat comprendere mũdum.
Quid ſi atomi, quas nonnulli finxere ſophorum,
Sunt animæ potius quàm corpora? corpora nanq;
Omnia, ſunt quanta, & poſſunt vtcunq; ſecari:
Nempe anima eſt indiuidua, atq; immaterialis,
Et veluti centrũ quoddam, ad quod plurima tendit
Linea. per ſenſus quia cuncta feruntur ad illam
Vndiq;, ceu fluuij concurrunt vndiq; in æquor.
Quare illos miror, qui dicunt tempore eodem
Ipſam animã extingui & corpus, pariterq́; perire.
Nam licet hoc eſſet, debet tamen vſq; taceri:
Non ſunt hæc dicenda palàm, prodendaq́; vulgo.
Quippe hominum pleriq; mali, pleriq; ſceleſti:
Qui ſi animam credant nihil eſſe à funere, nilq́;
Poſſe pati, poſtquam ſemel eſt egreſſa, nec vllam
Defunctis pœnam infligi: formidine adempta
In ſcelus omne ruent, confundent faſq́; nefaſq́;.
Præterea multi, qui ſperant poſſe beati
Poſt mortem fieri, & verſari cum Ioue *ſemper,*
Atq; ideo ſeſe dedunt virtutibus vltro,
Ac bene de multis qua poſſunt parte merentur:
Si poſt fata dari ſibi præmia nulla putarint,
Illico torpebunt, & tot benefacta peribunt:
Tot ſpatioſa etiam templa & ſpecioſa, tot aræ

Insignes auro & peregrino marmore, demum
Relligio & pietas & honor cultusq; deorum
Ad nihilum venient, si homines nil morte relinqui
Crediderint, animasq; in ventos prorsus abire.
Semiserum vulgus frænandum est religione,
Pœnarumq; metu. nam fallax atq; malignum
Illius ingenium est semper, nec sponte mouetur
Ad rectum: virtus inuisa molestaq; vulgo est.
Relligio generis decus est & gloria nostri,
Quæ nos conciliat superis, & iungit olympo.
Nemo igitur bonus & prudens audebit apertè
Dicere, mortalē esse animā, & corrumpere vulgus.
Nunc tamen est multa nobis ratione probandum,
Hanc esse immunem leti, æternamq; manere,
Vt CHRISTI *cultor testatur, bruchiphagusq;*
Iudæus credit, præputia nostra perosus:
Quæ Deus haud faceret, si non facienda putaret:
Ac gens fermè omnis concordi prædicat ore.
Principio, quicquid simile est magis omnipotenti
Cunctorum domino, diuturnius esse fatendum est,
Perfectumq; magis. nam quod durabile non est,
Sed citò dilapsum perit, imperfectius esse
Quis neget? atq; ideo durant cœlestia semper,
Quod diuina magis sunt & perfecta: sed ista,
Proxima quæ terris, quæ cœlo amota videntur,
Cùm sint imperfecta, breui fugiuntq; caduntq;.
Ergo animus noster, cùm vita & cognitione
Diuinæ similis naturæ appareat, intra

Corporeos fines claudetur? nec magis ipse
Quàm caro durabit? neq; viuet longius æuum?
Præterea corrumpi animus nequit, hac ratione,
Quod simplex & materia seclusus ab omni est.
Huc accedit item, quod corpore debilitato
Vis animi crescit: quare imbecilla senectus
Consilio superat iuuenes, mentisq; vigore.
Ingenio plerunq; caret, qui robore præstat.
Raro vtrunq; Deus cuiquam largitur, vt idem
Sit sapiens, & sit robusto corpore pollens.
Quare si longo fractis iam viribus æuo
Fortior est animus, non ipse à corpore pendet,
Sed per se est aliud quiddam, & post funera viuit.
Nónne etiã quum pes dolet, huc mens ipsa dolorem
Indicat? haud dubiũ est. sed quomodo mẽtis ad arcẽ
Peruenit iste dolor? num sursum tendit ab imo,
Paulatim ascendens vt fumus? non: quia multæ
Partes, non solum (si sic) pes ipse doleret,
Nec pedis, at potius partis, quæ proxima menti,
Tunc sentiretur dolor. vnde probatur apertè,
Corpoream non esse animam, & sic morte carere,
Cùm medij nullius egens distantia tangat.
Adde his, quod quoties reminisci aut fingere quicquã
Egregiè volumus, vel quicquam intelligere aptè:
Tunc animum reuocare opus est à sensibus. vnde,
Nonnulli vt melius meditentur, lumina claudunt,
Aut sese à turba abducunt, loca sola petentes:
Vel quum nox piceo terras velamine texit,

Et iam lethæo torpent animalia ſomno,
Peruigilant, tacitiq; toro extinctaq; lucerna,
In tenebris acuunt contractam à corpore mentem.
Nempe animum turbant ſenſus, populatur eundem
Affectus, redduntq; hebetem, inuoluuntq; tenebris:
Non ſecus ac nitidum prætexunt nubila ſolem.
Ergo ſi proprijs reſidens penetralibus, intra
Ipſe ſuas latebras, fugiens à ſenſibus, atq;
Corporeis crucibus, melius ſapit: eſſe profecto
Quum poterit liber, moribunda, à carne ſolutus
Cuncta animus meliore modo cognoſcet, & ipſi
Hærebit vero magis ac perfectius abſq;
Corpore, & æternum viuens durabit in æuum.
Deniq; cùm ſit homo medius bruta inter & ipſos
Cœlicolas, commune aliquid retinebit vtriſq;.
Corpus brutorum eſt, animi natura deorum.
Altera pars moritur, neſcit pars altera letum.
Non igitur prorſus delet mors omnia: nanq;
Letiferis animus lædi nequit ipſe ſagittis.
Prædictis etiam poſſum connectere: quod ſi
Nil ſuperat noſtri poſt fata, videbitur eſſe
Iniuſtus Deus, *atq; malis præbere fauorem.*
Quippe hi dum viuunt, lætis plerunq; fruuntur,
His neq; diuitiæ deſunt, neq; grata voluptas:
Hos decorat præclarus honos, & gratia vulgi.
Contrà ſæpe bonos vexat fortuna, malignis
Caſibus inuoluens: nunc paupertate premuntur,
Nunc morbis, aliquo ſemper triſtantur amaro.

Quare

Quare animus buſto ſupereſt, ſcelerumq́; ſuorum
Dat pœnas: vel ſi bonus eſt, bona præmia ſumit.
His alijsq́; modis multis oſtendere poſſem
Immortalem animi naturam, incorporeamq́;.
Sed ſatis eſt: iam me finis vocat. haud equidem ſum
Neſcius, harmoniam dici quoq́;, non tamen aptè,
Ipſam animam. ac veluti miſtis ex vocibus exit
Harmonia, & varijs fiunt bona pharmaca rebus
Compoſitis ſimul, vnde oritur vis ipſa medendi:
Sic elementorum certa ratione modoq́;
Iunctorum, & cœli pariter virtute creari
Quidam animā rentur: quæ partim corporis intra
Septa manet, partim cauſas ſortitur ab extra.
Vt viſus, virtute oculi, externoq́; creatur
Lumine. nam cœlum cauſa eſt, qua hic omnia fiunt:
Quo ſine nec tellus quicquam, nec gigneret æquor.
Nimirum hæc falſa eſt, & peccat opinio. nanq́;
Si ſic, non poſſet corpus conſurgere contra,
Et carni vnde oritur capitale indicere bellum,
Ipſa anima, & vario motu in contraria ferri:
Sed ſemper foret vna eademq́;, vt quælibet eſt vis,
Quæ ſolet ex miſtis diuino numine naſci:
Vt patet in genere herbarum, gemmisq́; beatis.
Quidam etiam cenſent, animam nihil eſſe ſoluto
Corpore: quod ſomnus, qui mortis fertur imago,
Et ſenſum & mentem nobis auferre videtur:
Vel quia diuerſis cauſis ægreſcere cernunt,
Ac multis varijsq́; modis, ne munere poſſit

Ipsa suo fungi, mentem lædiq́; præmiq́;
Aspiciunt, necnon cum corpore crescere, & vnà
Deficere: vt patet in pueris, senibusq́;, virisq́;.
Ignarus puer est, prudens vir, desipit ætas
Vltima, corrumpit corpusq́; animumq́; senectus.
Quinetiam dicunt: Si anima est diuina, potestq́;
Viuere seiuncta à membris mortalibus, vt quid
Se miseræ carni insinuat? cuius vitio tot
Perpetitur mala, & admittit tot flagitia? ergo
Stulta est, si sponte hoc facit: at si inuita nefandas
Corporis ingreditur latebras, quis cogit? an ipse
Iuppiter? ergo Deus nequaquam hanc diligit: imò
Carcere quam clausit tam turpi, odisse videtur.
Et cùm nec corpus nec quanta existat, ab ipso
Corpore non credunt vlla vi posse teneri.
Præterea, per se (nisi discat sollicitè) cùm
Nil sciat, ac subeant percrebra obliuia mentem:
Per se animum nihil esse putant post corporis vsum.
Discere tunc etenim poterit nil, sensibus ipsis
Corruptis morte, vnde omnis doctrina paratur.
Quidā aiunt, vnam esse animā duntaxat in orbe,
Quæ vitam tribuat cunctis viuentibus: vt sol
Vnicus, est oculis animantum causa videndi.
Aeternamq́; putant illam, licet extinguantur
Corpora: vt extinctis oculis æternus adest sol.
Has non difficille est nugas ratione potenti
Vincere: sed vereor ne sim prolixior æquo.
Non deerit qui rectè istis respondeat olim

Quæsi

Quæſitis,nodoſq; omnes diſſoluat ad vnguem.
Vir macte ingenio,viuet tua gloria mecum,
Noſtráq;(quid dubitas)laudabunt ſcripta minores:
Aude opus egregium,& cæleſtia diſſere terris.
Vnum hoc adijciam,quod quiuis noſſe valebit:
Aeternam eſſe animam, & diuino ſemine natam,
Si ſenſus atq; affectus compreſſerit omnes:
Si ſpernens prorſus mortalia gaudia, ſeſe
Abdicet à curis terrenis, aſsiduóq;
Conetur ſtudio ad ſuperos extollere mentem.
Tunc etenim ſapiens fiet , poterit'q; futura
Cernere, vel vigilans, vel ſomno oppreſſus inerti.
Hoc pacto cecinere olim ventura prophetæ.
Sobrius ergo animus propior fit ad æthera , quanto
A terris magis, atq; à carnis amore recedit.
At pecudum ritu ſequitur pars maxima ſenſum,
Nec bona cognoſcit niſi quæ ſunt corporis: hinc eſt,
Quod plæriq; putant animam ſuccumbere morti,
Quandoquidem nequeunt infirmo lumine quicquã
Diuinum ſpectare, atra caligine preſsi.
Sed de anima ſint iſta ſatis:redeamus ad ipſum
Autorem mundi, quem concludamus ab omni
Corpore ſeiunctum:& ſine corpore millia multa
Eſſe,quot in ſyluis frondes gignuntur opacis:
Vel ſi corpus habent,tenuè eſt, nec prorſus ab vllo
Percipitur ſenſu, ſed ſola mente videtur.
Atq; hæc in primis ſunt entia vera,ſuiq;
Iuris:nulla etenim carnis contage laborant.

Tu verò hic iam Muſa tace: mox quum volet ille,
Qui mea labra mouet, mecum ſcrutabere cauſas
Rerum quas fieri ſub lunari orbe videmus,
Contingant fato, an nulla ratione ferantur.
Interea dum ſol Nemeæi terga leonis
Torret, & inſanæ ſub opaca fronde cicadæ
Ingeminant raucos ſtrepitus, quæramus in vmbra
Aut lauri aut myrti ſuauem ſpirantis odorem,
Propter aquæ crepitantis iter pimplæa quietem.
Ipſa quies animum reficit, reuocatq; vigorem.
Mox vbi regreſſæ fuerint poſt otia vires,
Rurſus ad altiſonos (adſis modo diua, tuoq;
Numine me foueas) tentabo accedere cantus.
Et ſi fortè mihi vultu fortuna benigno
Auxilium tulerit, longos miſerata labores,
Pauperiemq; procul, curasq; fugarit amaras:
Totus ero tecum, tuaq; intra limina ſemper
Verſabor, ſola hæc fuerint ſolatia nobis:
Tunc Aganippæis vbertim explebimur vndis,
Inſuetumq; melos Cirphæa in rupe canemus.

LIBER VIII.

SCORPIVS.

VR *tam diuerſo mortalia tramite pergant,*
Hæc in honore æuum ducant feliciter, illa
In tenebris iaceant, multo vexata labore:

Pieri pulcra doce. tibi enim fas, noſſe deorum
Conſilia, & rerum cauſas aperire latentes.
Sunt qui cuncta putent cæco contingere caſu,
Nec mundum ratione regi: quòd plurima cernunt
Indignis decorata bonis, & plurima contrà
Indignis agitata malis, diſcrimine nullo
Prudentes iuſtosq́; premi, regnare ſceleſtos,
Virtuti vitium præferri, & templa cremari
Fulminibus, prodeſſe etiam ſua crimina multis.
Talia cùm fieri videant, pars maxima credunt
Aut non eſſe deos, aut illos ſpernere quicquid
In terris fiat. ſoliq́; incumbere cœlo.
Hinc temerè, incertoq́; aiunt ferri omnia caſu.
Aſt aliqui tibi dant regimen Fortuna, vocantq́;
Te dominam rerum, mortalia ſceptra tenentem,
Inſtabiliq́; rota verſantem cuncta proteruè:
Erexitq́; aras tibi quondam ignara vetuſtas,
Et cecidit votiua tuis ſæpe hoſtia ſacris,
Non deſunt quoq;, qui committant omnia fatis,
Et credant certis fatorum legibus orbem
Diſponi atq; regi, æterno ſtabiliq́; putantes
Ordine ceu choreas & pompas cuncta moueri,
Cuiq; ſuas partes tribui, ac ſi fabula agatur,
Quas implere opus eſt, dum totum tranſigat æuum.
Vtilis eſt certè, & pulcherrima, difficiliſq́;
Quæſtio, nec noſtris prætermittenda camœnis.
Nunc igitur primum dicamus, quod ſine cauſa
Eſſe poteſt nihil, aut fieri, ſed cauſa neceſſe eſt

Vt suo ab effectu distet, diuersaq́; res sit:
Quandoquidem nil se gignit, nil prouenit à se,
Nilq́; sui causa esse potest. ergo infinitus
In causis processus erit? minime: sed oportet
Nimirum esse aliquid primũ, à quo maximus ordo
Causarum incipiat, qui à summo tendit ad imum.
Hanc igitur seriem causarum, dicimus esse
Fatum: quod Deus *ipse semel quasi fatus, vt ista*
Omnia sic fierent, decreuit lege perenni.
Sed quo quæq; magis causa est contermina primæ,
Et vicina, hoc est aliȷs mage digna, potensq́;,
Subiectasq́; sibi mouet, ac dominatur eisdem.
Ens primum causa est, & non effectus: at imum
Effectus tantum debet, non causa vocari.
Quæ media existunt, his nomen adhæret vtrunq;.
Quod si causarum non esset nexus & ordo
Perpetuus, si alia ex alia non pendeat (ac si
A summo iunctis nodis ducatur olympo
Longa cathena, vsq; ad nigri regna infima Ditis,
Quod dictu absurdũ est) plura vno prima dabũtur
Principia, & causæ primæ multæ inuenientur.
Tunc discordabunt inter se, ac magna ciebunt
Prælia tot reges, quia regni summa potestas
Non patitur plures. sic mundus non erit vnus,
Nec pulcher: nanq; est ordo pulcherrima rerum.
Sed dicet fortasse aliquis: descendere ab vno
Principio rerum summo plures simul, inter
Sese distinctas causas, vt solis ab orbe

Plures emanant radij, discrimine quodam
Disiuncti, quorum non hic dependet ab illo,
Sed pariter cuncti à fonte egrediuntur eodem:
Sic non esse opus vt pugnent, seséq; vicissim
Impediant: siquidem via non est omnibus vna.
Non modus hic malus est, non hæc sententia multũ
Displicet. at forsan vera est, tamen aspiciamus
Interius, procul excussis à mente tenebris.
Quippe humana nequit mens lucem attingere veri
Tam cito, tam facilè, & falli solet ipsa frequenter.
Hinc tam diuersæ sectæ, & contraria dicta.
Hic ait, ille negat: propria est ita opinio nobis,
Vt diuis ratio: certi mortalibus est nil.
Ergo si plures causæ sunt immediate
A prima, vt dictum est: quæro, an sit quælibet æquè
Perfecta, haud vllus tunc ordo patebit in illis.
Nãq; vbi nil primũ, & nullus gradus, aut discrimẽ
Cernitur, ordo illic poterit quoq; nullus haberi.
In quouis genere inuenies primum, mediúmq;,
Necnon postremum. genus est absq; ordine nullum.
At si non æquè perfecta est quælibet. ergo
Imperfectum aliquid Deus efficit? hoc mihi dictu
Difficile est: alijs possum concedere causis.
Quare vnus primæ causæ tribuatur, & idem
Optimus, atq; omni perfectus parte putetur
Effectus: reliquas autem, quo quæq; recedit
A prima magis, hoc plures, minus at perfectos
Crediderim facere: vt plures quoq; gignere fructus

Arbor

Arbor non bona conſueuit,ſed deteriores.
Semper plura bonis mala ſunt , & triſtia lætis.
Verùm inter cauſas quo quæq; potentior,atque
Altior eſt,hoc & vitæ & rationis habet plus,
Simpliciorq́; eadem,magis & ſubſtantia pura eſt.
Inferior contrà quæcunque eſt,debiliorq́;,
Poßidet illa minus vitæ, minus & rationis,
Sed concreta magis,magis à ſubſtantia abhorrens.
Quod patet in terris:vbi paruo tempore durant
Omnia, vbi ratio apparet vix vlla,vbi purum
Nil eſt, ſed multis ex rebus omnia conſtant.
Miſta & compoſita in terris ſunt cuncta,videri
Vt nuſquam poßit ſubſtantia: quin nihil ipſa
Penditur hic, ſolis honor obtingentibus illi eſt:
Conditur illa intus,cæcis abſtruſa latebris.
Hinc eſt, quod pluris bona corporis ac fortunæ
Fiunt , quàm virtus animi. ſubſtantia nanq; eſt
Ferme hominis virtus:at in hoc ſubſtantia mundo
Exulat.illi etenim patria & domus,& ſua ſedes
Cælum:vbi habet fidos comites, verumq́; bonumq́;.
Hoc igitur pacto ex cauſis contexitur orbis,
Vt dictum eſt, ſeruans æterno fœdere cuncta:
Nec talem, niſi fortè Deus,*ſoluiſſe cathenam*
Vlla poteſt vis,aut ſeries immenſa dierum.
Ex his quicquid erit, vel nunc eſt, vel fuit olim,
Exoritur cauſis: vires quibus omnibus ipſe
Rex ſuperum, certis metis , & tempore certo
Conſtituit, certisq́; modis procedere iußit.

Atqui

Atqui non neſcire opus eſt, concurrere plures
Interdum cauſas, vt quicquam fiat ab illis.
Contingit tamen haud temerè hic cõcurſus, & iſta
Miſtio cauſarum: ſed fatorum ordine certo
Cuncta meant, certis ſubiecit legibus omnia
Omnipotens ille aſtriferi faber amphitheatri,
Menſuramq́; dedit rebus, quaſcunq; creauit.
Quare non verum eſt quod nonnulli aſſeruere,
Eſſe nihil certi in rebus, contingere caſu
Omnia, nec curare deum mortalia quenquam.
Errant nimirum quibus hec ſententia adhæſit.
Quandoquidem caſus nihil eſt, niſi opinio quædam
Futilis, haud multum diſtans ab imagine ſomni:
Quicquid Ariſtoteles, vel quiuis dicat, eorum
Dicta nihil moror, à vero quum fortè recedunt.
Sæpe graues magnosq́; viros, famaq́; verendos,
Errare & labi contingit, plurima ſecum
Ingenia in tenebras conſuerunt nominis alti
Autores, vbi conniuent, deducere eaſdem:
Tantum exempla valent, adeo eſt imitabilis error.
Nemo putet ſibi me addictum. mihi flectere mentē
Sola ſolet ratio, ratio dux fida ſophorum eſt:
Hanc ſcrutator amet veri, in primisq́; ſequatur.
Quod verò caſus nil ſit, me credere cogit
Ipſa rata atq; potens ratio. nam ſi omnia certis
(Vt dictum eſt) cauſis, certo ordine, tempore certo
Supremi iuſſu rectoris progrediuntur:
Quo ſit perfectus mundus, ne noxius error

Tantum ſoluat opus, quam ſedem caſus habebit?
Ambiguus, varius, Vertumnũ & Prothea vincẽs?
Vt vacuum, ſic & caſum natura recuſat.
Incertum in mundo nihil eſt, ſunt omnia certa:
Ipſe Deus, natura, æther, elementa, & ab illis
Quicquid vel factum eſt, vel fit, vel fiet in æuum.
At ſi quid foret incertum, non omnia certè
Mens ſciret diuina, aliquis cadet error in illam:
Quod dictu abſurdum eſt. nã qui facit omnia, nouit
Omnia, nilq́; poteſt ipſum vlla ex parte latere.
Quanquam aliqui dicunt: quod ſi mortalia noſſet
Aetherei mens illa patris, vileſceret. atqui
Errant. nanq; malus nemo eſt, quia nõ bona nouit:
Nec vilis, quia non pretioſa intelligit: albus
Non fit proinde aliquis, quòd rẽ bene percipit albã:
Nec ſol deterior, quoties illuſtrat iniquos:
Nec quia fortè lutum radijs ferit, eſt ideo ipſe
Fœdus: non ſordet lumen, quum ſordida tangit.
Sic non vileſcit, quum vilia fortè capit mens:
Imò decet nouiſſe malum, at feciſſe nefandum eſt.
Ergo Deus nihil ignorat, ſcitq́; omnia quæ ſunt,
Quæq́; fuere olim, & quæ mox ventura ſuperſunt.
Quæ niſi certa forent, ſciri non poſſe fatendum eſt.
De certis etenim tantum ipſa ſcientia habetur.
Quinetiam vates, referunt ſi quando futura,
Prædicunt certosq́; dies, & nomina rerum
Certa canunt: quod non fieret, niſi quæq; futura
Certa forent, veluti quæ ſunt, quæ & præteriereũt.

Attamen hîc fieri casu nonnulla videntur:
Vt si imbrex deiecta alto de culmine tecti,
Vi boreæ quenquam feriat: vel si quis opertos
Thesauros reperit, puteum dum defodit altè:
Talia nimirum casu contingere vulgus
Autumat. ast eadem non est sententia nobis.
Nam licet eueniant præter spem talia multa,
Incertis nobis atq; imprudentibus: ergo
Propterea in rebus debemus ponere casum?
Nostrum scire quidē, aut nescire, nihil variat res.
Non est proinde ignis calidus, nix alba, nitens sol,
Quod scimus sic esse: imò magis ordine verso.
Nascitur ex ipsis humana scientia rebus:
Atq; ideo scimus sic esse, quod ipsa ita res est
Et mens nostra potest falli, non res. ego de re
Nunc loquor, & quæro an casus dominetur in illā.
Nec mihi nunc curæ est, fieri rem nec'ne sciamus,
In nobis igitur tantum, non rebus in ipsis
Est casus: quoniam fieri casu illa putamus,
Quorum causa latet nos, ipsis cognita diuis.
Omnia certa igitur. nam motu semper eodem
Versatur cœlum, atq; eadem nascuntur eisdem
Seminibus semper, semperq; elementa tenorem
Ipsa suum seruant: & partes annus easdem
Semper habet. siquidem post ver, feruentior æstas
Extemplo subit, hanc pomis comitatus & vuis
Autumnus sequitur, post quem sua frigora secum
Ducit hyems, gelidisq; aquilonibus omnia torpent.

Non herbæ mutant vires: animalia ſemper
Ex iiſdem conſtant membris, & moribus iiſdem.
Nec fieri aut errore, aut caſu monſtra putandum,
Cùm certas habeant cauſas, vt triſtia monſtrent:
Vnde illis nomen, quare & portenta vocantur.
Sponte ſua hæc natura facit: quæ ſæpe iocatur
Informes edens partus, ludicra creando:
Vt pictor, qui cauſa animi quandoq; figuras
(Sit licet ipſe opifex bonus, egregiusq; magiſter)
Gibboſas, naſo ingenti, labroq; tumenti,
Pingit: digna ſatis vano ſpectacula vulgo.
Ergo cuncta modo cùm fiant ſemper eodem,
Rarus & inſtabilis caſus, nil iuris in orbe
Prorſus habet: quem ſumma Dei *ſapientia torquet,*
Vt facilè agnoſcet, qui quàm miro ordine, quamq;
Perpetuò, quàm concinnè & bene machina mũdi
Condita ſit, ſecũ reputet: quàm membra animantũ
Sint propriis aptisq; locis diſpoſita, ſuisq;
Vtilia officiis, & conuenientia pulchre:
Quàm nihil incaſſum faciat natura, Deusq;.
Qui ſecum hæc reputat, non caſu, ſed ratione,
Conſilio, iuſſuq; Dei *fieri omnia dicet.*
Sed nunquid fortuna regit mortalia, ſicut
Non pauci credunt? pulchrum & laudabile ſcitu eſt
Hoc quoq;, quare animi vires huc flectere oportet.
Ipſa tamen fortuna prius cognóſcere quid ſit,
Eſt operæpretium. priſci coluere, putantes
Eſſe deam quandam, terris cœloq; potentem:

Atq;

Atq; illi struxere aras, & vota tulere.
Ast ego non reor esse deam, nec cælicolarum
Fœmina vel mas est quisquam: nam sexus ab illis
Prorsus abest: nec gignuntur, nec morte teruntur,
Vt quidam cecinere olim: fortasse putantes
Esse deos nostri similes. ô pectora cæca,
O capita anticyræ succis curanda meracis.
Creditis esse deos, vt nos? thalamosq́; dearum
Ingressos, blando compressu gignere prolem?
Ergo deum quendam potius dicamus, & imum
Degeneremq́;, ideo terræ pelagiq́; tenentem
Vilia regna, vbi tot sunt crimina, totq́; dolores,
Tot pestes, vbi nil tutum. namq; insidiarum
Omnia sunt plena & fraudum. Deus iste vocatur
A Christo & Paulo princeps mũdi huius. eundem
Laurigeri appellant Ditem, ac Plutona poëtæ,
Qui stultis fauet atq; malis, insontibus asper.
Hæc domus, hæc sedes, hæc tali digna tyranno
Regia, quem vulgò fortunam dicimus. atqui
Omne malum est infra lunam: nox atra, procellæ
Terribiles, frigus, calor, importuna senectus,
Pauperies malesuada, labor, dolor, improbitas, mors.
Supra autem lunam, lucis sunt omnia plena,
Necnon lætitiæ & pacis, non tempus, & error,
Et mors, & senium est illic, & inutile quicquam.
Fœlix, ô nimium fœlix, cui sedibus illis
Tam pulchris, & tam iucundis, tamq́; beatis.
Viuere concessum est supremi munere Regis,

Cæterùm opinantur quidam,plenum esse Deorum
Mundum hunc,& multos ipsorum degere vitam
Aëris in campis latis,quos dæmonas Argi
Indigitant,curamq; hominũ gerere atq; animantũ,
Quotquot alit tellus,& naufraga Amphitrite:
Arbitrioq; suo bona vel mala tradere,honores,
Gaudia,diuitias,atq; his contria.quare
Grande operæpretium est,illis vtcunq; placere
Quod fieri & sacris & carmine & arte magorũ
Censent nonnulli:ac nobis(modo ritè vocentur)
Apparere aiunt,nostrisq; adsistere votis:
Nilq; homini melius contingere posse,nihilq;
Dulcius in vita,quàm conuersarier istis
Cum dijs,præsentes affari,audire loquentes:
Quod certè paucis mortalibus arbitror esse
Concessum: iustis tamen,& qui desidiosæ
Illecebras carnis,lasciuaq; gaudia temnumt,
Terrenasq; abigunt curas,cœlestia tantum
Mirantes,tantumq; pium rectumq; colentes.
Quanquã etiã sunt qui credant,hos dæmonas inter
Esse malos quosdam,atq; malis parere,coactos
Carminibus magicis,fieriq; hoc plurima pacto
Turpia.nil moror hoc.nec nunc locus:vltima solis
Sidera,squammosis radiantia fratribus,istud
Forsitan expedient,vbi de dijs plurima dicam,
Si Deus ipse volet,qui nunc mihi carmina dictat.
Missa ergo hæc faciamus.ego vix credere possum,
Esse Deum quenquam prauum.sapientia nunquam
Pec

Peccatum parit: at contrà est inscitia mater
Erroris, culpæ, & sceleris. mihi nemo videtur
Sponte malus: vult nanq; bonum sibi quæq; volũtas
Semper, iudicio nisi falso decipiatur.
At dæmon sapit, id nomen si conuenit illi,
Verùm vtcunq; sit, aut terras fortuna gubernet,
Dæmones aut ipsi humanas moderentur habenas,
Nil extra fatum est, metiturq́; omnia summi
Mens regis, cuius sine numine fit nihil vsquam.
Sed dubium ex dictis oritur, nodusq́; profecto
Difficilis, qualem Alcides vix, aut Macedûm rex
Solueret: hoc multorum animi turbantur, & hærẽt.
Nam si cuncta iubet fatum, & fieri illa necesse est:
Libera non nobis, non dijs est ipsa voluntas:
Tollitur arbitrium prorsus, nec præmiã virtus,
Nec pœnas vitium (quod dictu est turpe) meretur.
De dijs non locus est nunc dicere: sed speculemur
De nobis quid sit, deq́; his quæ subdita nostro
Sunt generi, & possunt humana luce videri.
Dico igitur quod in his, quæ sub ditione locantur
Fortunæ, nihil est sine fati numine nobis.
Diuitiæ siquidem, solatia, gaudia, honores,
Imperia, ex alto veniunt: nec nostra voluntas
Hæc tribuit. quis enim nollet sibi talia? sed nil
Velle iuuat, potiusq́; nocet, si fata repugnãt.
Quàm multi fatis inuitis tendere sursum
Conantur, magis atq; magis sed ad ima recurrunt
Semper, & augescunt fato aduersante ruinæ:

Contra illi quibus astra fauent,vllo absq; labore
Nec sperata quidem.sed sponte oblata,frequenter
Commoda percipiunt: quorum Rhamnusia rete,
Dum stertunt,multo distentum pisce reducit.
En aliquos claro de patre ac diuite nasci
Cernimus,atq; frui primo cùm lacte repertis
Delicijs,& nutriri in fastigia rerum,
Vt præsint alijs,indigni sæpe:regantq́;
Ipsi oculis capti luscos,viuantq́; licenter.
Ast aliqui obscuris miserisq́; parentibus orti,
In pœnam & lacrymas magnum cassumq́; laborē
Assidue tolerant,nullaq́; expellere possunt
Sedulitate famem,semperq́; in sordibus hærent.
Quis neget hæc fatis contingere damna sinistris?
Sunt formosi,agiles,robusti corpore,multi:
Multi etiam turpes,ægri,imbellesq́; creantur:
Vnde istud?nunquid meritis,aut crimine nostro
Aut nostro arbitrio fieri dicemus?ab ipso
Nimirum hæc veniunt mortalibus omnia fato.
Deniq; ius rerum nostrarum & corporis huius,
Fatū habet:ē penes hoc etenim genus,horaq́; mortis
Hic laq̄o,hic ferro,hic flāmis,hic frigore,hic vndis,
Ille fame,ille cibo moritur:multiq́; dolore,
Aut morbo,aut casu intereunt,senióve fatiscunt.
Certa dies leti est cunctis,discrimina nulla
Aetatis:nec fas,viuendo excedere metas,
Perscripsit tetrici quas cuiq; potentia fusi.
Sic perijt Scirpo magni laudator Achillis:

Sic

Sic olim, dum trinacrijs ſpaciatur in oris,
Aeſchylus occubuit valido teſtudinis ictu:
Sic paſſæ, Anacreon, te granum perdidit vuæ.
Heu quot habet mors ſæua vias, arteſq; nocendi,
Quo magis eſſe procul credis, magis imminet. vnde
Certius eſt quàm mors, quàm mors incertius eſt nil.
Nonnulli tamen aſtrorum qui noſcere vires,
Et magni ſecreta poli pertingere poſſunt:
Fatidici vates etiam, qui numine pleni
Neſcio quo, ventura vident: prædicere mortis
Sæpe ſolent genus atq; diem: quia certa futuri
Natura eſt, veluti præſentis præteritiq;:
Certas inquam, in cauſa prima, cauſiſq; ſecundis,
Quæ nexu longo à prima extenduntur ad imam.
Aſt animi quæ ſunt bona vel mala, nũquid ab ipſo
Proueniunt fato? ingenium ac doctrina videntur
Hinc manare: etenim poterit quis diſcere, ſi non
Polleat ingenio, ac vires natura miniſtret,
Si fortuna obſtet, vel prauo in corpore languor?
Hic rhetor, ſophus ille, alius myſteria diûum
Sidereáſve plagas quærit: ſunt & quibus vnda
Caſtaliæ, vili cum paupertate bibatur,
Et placeat cognata fami dulciſſima fama:
Hæc ſtudia vnde fluunt? à rerum præſide fato,
Hinc omnes artes, & munia diffunduntur.
Diuerſis etenim gaudet natura miniſtris,
Vt fieri diuerſa queant, ornantia terras:
Nec patitur cunctos ad eandem currere metam,

Sed varias iubet ire vias, variosq; labores
Suſcipere, vt vario cultu ſit pulchrior orbis.
An verò mores fatum, vel noſtra voluntas
In nobis pariat, permagni inquirere refert:
Nec paruus labor eſt, hac in re tangere verum.
Arbitrij certè remanet quota portio noſtri?
Actum eſt de nobis, libertas prorſus adempta eſt
Humano generi, ſi fati ſumma poteſtas
Eſſe malos cogat nos, inuitiq; trahamur
In ſcelus, & nulla liceat ratione reniti.
Quare operæpretium eſt, huc totã intendere mentẽ:
Et quantum Deus *ipſe ſinit, verùm excutiamus.*
Principio arbitrium quid ſit, nos dicere oportet.
Arbitriũ eſt, homini data libera & ampla poteſtas
Ab Ioue, *quæ libeant iuſta aut iniuſta ſequendi:*
Non ideo tamen vt peccet, virtute relicta:
Sed contrà, vt vitium vitans incumbat honeſto.
Nam malefacta nocent, laudẽ benefacta merẽtur.
Quærendum vlterius, nunquid ſit in omnibus æquè
Arbitrium? nunquid quocunq; in tempore duret?
Non certè in pueris, nec in illis eſſe videtur
Quos animi vehemens nimium vel corporis angit
Morbus, vel quorum ſopor occupat altus ocellos:
Quandoquidem ſomnus mortis perhibetur imago.
Quare ſi verum ſubtili indagine quæras,
Inuenies paucos inter tot millia, qui ſe
Arbitrio moueant, & libertate fruantur.
Aetatis culpam mitto, puerilibus annis

Igno

Ignoſco: & veniā damus his quoq;,lumina quorum
Letheus preſſit ſopor,aut quos feruida torret
Febris,vel morbi ſtimulat vis durius æquo.
Magna quidem turba hæc: ſed longè maior eorum,
Longè & deterior,quorum mens oblita fœdis
Criminibus,morbisq́; animi labefacta recedit
A ratione procul,rectoq́; à tramite vitæ.
Nunquid habent iſti arbitriū? aut dicenda volūtas
Libera in his? nempe ambiguū eſt,multiq́; negarūt.
Vnde aduertendum,quòd liber ſolus haberi
Debet,qui recta regitur ratione,nec vllo
Vincitur affectu:nec ventorum impete vaſto
Fertur in vndifragos ſcopulos , ſed fortiter obſtat,
Intrepidusq́; hæret clauo,portumq́; capeſſit.
Rectè igitur quidam,liber ſolus ſapiens eſt,
Dixere. hic etenim ſolus ratione magiſtra
Caſtigat motus animi, ſenſumq́; rebellem:
Cætera turba nequit facere hoc. cur? an Deus illis
Non dedit arbitrium? ratio eſt vbicunq;,profectò
Eſt ibi & arbitrium:ſemperq́; hæc iuncta cohærent.
Atque ideo pecudes,quoniam ratione carere
Creduntur,nullum arbitrium dicuntur habere.
Aſt hominum cuiuis ratio data fertur,in ipſis
Omnibus idcirco arbitrium quoq; creditur eſſe.
Eſt autem ratio lumen quoddam,atq; animi vis,
Qua curuum à recto ſecernimus,atq; ab honeſto
Turpe,oculusq́; ſolet mentis quandoq; vocari:
Qualem oculum fortaſſe tibi Polyphæme fuiſſe
Signi

Significant vates, quo lactea membra videbas
Dilectæ liquido ludentis in æquore nymphæ.
Sed malus (heu) malus hunc, vrenti ſtipite Vlyſſes
(Quis poterit cauiſſe malos?) extinxit, & ora,
Ora prius formoſa, ſuo ſpoliauit honore:
Qualem oculum Lynceus habuit quoq;, nubila ſolus
Qui penetrans viſu noctem vincebat opacam.
Hunc igitur cunctis oculum mortalibus æquè
Diſtribuit figuli ſapientia ſumma Promethei:
Sed pauci vtuntur, pauci quos æquus amauit
Iuppiter: hinc tantæ errorum ſcelerumq; ſcatebræ.
Nam ſi omnes rationis iter ſequerentur ad vnguē,
Pax foret in terris æterna, & Martius enſis
Non tantas paßim clades, tantos que cieret
(Heu) fletus, ſtarentq; ſuis cùm mœnibus vrbes:
Armaq; tartareis primum conflata caminis,
Et primum ſtygijs inuenta ſororibus, agros
Excolerent, rigidi mutata ligonis in vſum:
Tunc & apes, & ruris opes, pecudesq;, beatis
Agricolis largè affluerent, ac ſecla redirent
Aurea, & vna domus diuosq; hominesq; teneret,
Seq; oculis noſtris paterentur numina cerni.
Cur autem pauci vtantur ratione, ſequentes
Auia, & arbitrium nullum videantur habere,
Viuentes pecudum ritu, pro viribus edam.
Eſt quidam in nobis diuinum, mensq; vocatur,
Ac ratio: id capite in ſummo natura locauit,
Atq; illi voluit famulos aßiſtere ſenſus,

Quorum opera cœlũ,terras,mare, & omnia posset
Percipere,immenso quæ comprehenduntur ab orbe.
Est aliud quiddam mortale in pectore clausum,
Cuius ope augemur,vegetamurq́;,igne ministro:
(Sic placitũ est superis) hoc mentẽ hostiliter vrget,
Detrahit,infestat,turbat:multusq́; satelles
Huic etiam parti non deest,ignaua voluptas,
Ira,dolor,metus,atq; timor,simul ardor habendi
Improbus,ambitioq́; nocens,caput obsita fumo.
His igitur famulis,hoc milite,prælia menti
Infert:hi sunt qui summo conantur olympo
Deturbare Iouem,insignes feritate Gygantes,
Iapetusq́; Gygesq́; ferox,tumidusq́; Typhoeus,
Hortatorq́; mali Enceladus,Briareusq́; timendus:
Scilicet ingestis curarum molibus,angunt
Diuinum in summo positum,nisi fulminis instar
Gratia præsto adsit,cœlo delapsa supremo.
Nam semel amissis vbi præceps currus habenis
Effudit sede,ac uehemens trahit impetus illum,
Nequicquam retinere volens auriga laborat:
Principijs obstare opus est,quum parua fauilla
Languet adhuc:postquam creuere incendia, iamq́;
Flamma furens tecto erumpit,cœloq́; propinquat,
Præsertim Boreæ si flabra ruentis ab arcto
Immineant,(heu)frustra vndas vicinia clamet.
Quum semel ex alta saxum rupe exilit ingens,
Quis retinere queat?secum trahit omnia,saltu
Perfringens rapido cognatas montibus ornos.

At prius exiguo poterat molimine sisti.
Sic motus animi, si totis viribus ipsam
Inuadunt mentem, vix (heu) vix tendere contrà
Infœlix audet ratio: clauoq; relicto
Per fluctus agitur, latè bacchantibus Euris,
Datq; manus plerunq; hosti, & captiua tenetur.
Ergo dum noua sunt vitiorum semina, cautus
Opprime quamprimum, & causas auerte, priusquā
Præcipites, tunc arbitrium, tunc libera mens est,
Victor idumæis tunc exornabere palmis.
At si iam cœpta est pugna, & iam concutit arcem
Hostis atrox, valido labefactans ariete muros:
Crede mihi, nisi quis Deus adsit numine dextro,
Succumbit ratio, & tantos non sustinet ictus.
Nónne vides, menti quantum liquor obsit Iacchi?
Quas sæpe immittat furias, si plus satis intret
In stomachum merus? arbitrium dic est vbi, postquā
Ebrietas caput inuasit, fumisq; repleuit?
Sobrius arbitrium tenet, ac ieiunus, agitq;
Id quodcunq; iubet ratio: contrà, ebrius illa
Quæ nolet nescitq; facit, mox pœnitet, in se
Quum rediјt, multoq; dolet sua facta pudore.
Ebria sic mens affectu fit, nec minus ac si
Ascendat temeti vapor, inuertatq; cerebrum,
Turbatur misera, & nebulis inuoluitur atris.
Quocirca est solus liber, solusq; profecto
Posidet arbitrium, ratio quem sola gubernat:
Qui affectus omnes superat, fingitq; premendo,

Hoc

Hoc poterit facere, à primis qui inſueuerit annis
Virtuti, atq; bonas iam pridem inuaſerit artes.
Vſqueadeo valet vſus, & eſt nil fortius vſu.
Cætera turba agitur pecudum ritu: vnde poëtam
Iure puto dixiſſe, trahit ſua quenq; uoluptas.
Arbitrium multis oppreſſum atq; indupeditum eſt.
Ergo qui verè liber cupit eſſe, reſiſtat
Cùm primum incipiunt, affectibus, & rationi
Illos ſubijciat, ſemperq; vtatur habenis.
Namq; caro aduerſus mentem conſurgit, & illam
Continuo exercet bello. leuis aſtra petit mens:
At grauis aſtra caro refugit, terrenáq; tantum
Appetit: eſt etenim terra, in terramq; redibit.
Sic duo tam diuerſa, Deus compegit in vnum.
Eſto autem quod ſis ſapiens, ſoláq; regaris
(Vt dixi) ratione, habeas & liberum ad vnguem
Arbitrium: nunquid vi tunc agitabere fati?
Imò magis fato tunc ſubijcieris, & illi
Parebis: ſiquidem fatum eſt diuina voluntas,
Cùm qua vir ſapiens concordat ſemper. & eius
Iuſſa facit: contrà inſipiens atq; improbus, horret
Ac refugit præcepta Dei ceruice ſuperba.
At dices: ergo eſt liber, nec vincula fati
Vlla tenet? non: ſed dominis peioribus atq;
Infandis ſeruit, ſceleri, ſceleriſq; ſorori
Stultitiæ. quanquam hoc etiam diuina voluntas:
Sed quæ permittit, non quæ iubet (eſt quia duplex)
Efficit. vnde patet, cuncta eſſe obnoxia fato:

Seu

Seu bona,ſeu mala ſint.nanq; hæc permittit,at illa
Vult fieri fatum,& fati Deus *optimus autor.*
T*alibus admoniti quidam rationibus,aiunt:*
Viuite mortales læti,dum ſtamina veſtra
Net L*acheſis,triſteſq; animo depellite curas,*
Neu vos ſollicitent præſentia,néve futura:
Lege etenim ſtabili fiunt,certò ordine cuncta
Procedunt.cur vos dolor aut metus vrget inanis?
Sors ſua cuiq; data eſt,ſcriptamq; in pectore geſtat
Quiſq; ſuo,ignorans quæ ſit.verùm explicat illam
Paulatim ipſa dies,atq; experiundo pateſcit.
Quid gemitu aut lacrymis opus eſt?cæleſtia retro
Corpora non remeant,non eſt mutabile quicquid
Inſtituit ſemel ipſe Deus*:namq; optimus ordo,*
Et ſeries perfecta,ſuum ſi fortè tenorem
Deſerat,aut peior fiet(quod neutiq; fas eſt)
Aut melior:ſed perfecto perfectius eſt nil.
Eſt aliud dubium magnum ac mirabile:nam ſi
Omnia ſunt(veluti modo dixi)obnoxia fato,
Cur Deus *hæc premit et cruciat?cõtrà, illa benigno*
Proſpectat vultu?cur non eſt omnibus æqua
Conditio?cur hæc viuunt fælicius illis?
Cur his blanda parens,illis natura nouerca eſt?
Hunc igitur par eſt etiam diſſoluere nodum.
Multi hoc aut culpa,aut meritis contingere noſtris
Dixerunt:iuſſuq; Dei *mala ſontibus eſſe,*
Et bona conferri iuſtis.ego non ita credo:
Nec verum eſt. nam quid meruere expertia mentis
Bruta?

Bruta? quid arboribus culpæ vel criminis hæret?
Sors tamen eſt illis multum diuerſa, nec vno
Verſantur caſu pecudes. nanq; improbus illam
Fur rapit, hanc lanius laniat, pars ore luporum
Interit, aut morbo, aut vndis, aut frigore vitam
Exuit ante diem, quædam periere ſenecta:
Durior his ætas agitur, iucundior illis.
Sors diuerſa etiam arboribus contingit, ab Euro
Frangitur hæc, aut eruitur radicitus: illa
Cæditur in varias artes, aut pabula flammæ:
Quædam fulmineo in præceps detruditur ictu.
Piſcibus atq; feris, & rebus deniq; cunctis,
Arbitrio fati ſors eſt ſua cuiq; tributa.
Bruta tamen nunquam poſſunt peccare, nec arbos.
Præterea plerunq; bonis aduerſa videmus
Accidere, & iuſtos agitari ſorte ſiniſtra:
Contrà fortunam plerunq; fauere ſceleſtis
Cernimus, ac magnos illis concedere honores.
Non igitur meritis reſpondent munera fati.
Quare aliam potius cauſam indagare neceſſe eſt.
Fortè aliquis dicet: cauſa eſt diuina voluntas:
Nilq́; vltra quæret. non eſt ſatis iſtud, oportet
Scrutari interius dubij penetralia veri.
Non etenim cùm ſit Deus *optimus & ſapiens, vult*
Quicquam quod careat ratione: ſed optima ſemper
Eligit, atq; iubet fieri diuina voluntas.
Quocirca eſt aliter dicendum: quòd cauſarum
Quælibet à prima quo diſtat longius, hoc fit

Illi diſsimilis magis, & magis vndiq; diſcors.
Ergo cùm Deus & ſimplex ſit ſemper, & idem,
Vltima cauſarum quæ diſtat maximè ab illo,
Et minimè ſimplex erit, & diuerſa, ſuosq;
Effectus ſemper varios pro viribus edet.
Hæc eſt quæ terras regit, & terrena gubernat.
Idcirco in terris certi nil eſſe videtur:
Quandoquidem variat ſemper fortuna tenorem,
Diuerſo gaudens mortalia voluere caſu.
Cur tamē hunc potius, quàm illū iubet eſſe beatum?
Et cur hūc potius quàm illum peſſundat & vrget?
Cur onera huic, illi gratos largitur honores?
Horum difficile eſt veram cognoſcere cauſam.
Nec minus ac ſi quis cupiat cognoſcere, quare
Ignis ſit calidus, nix alba, abſinthia amara:
Quare hæc herba obſit, iuuet illa: & quælibet arbos
Cur tales habeat frondes? animalia cur hæc
Callida ſint, alia obtuſo male prouida ſenſu?
Cur paleas electra trahant, & pondera ferri
Magnes, cur nequeat facere hoc adamāte ꝓpinquo?
Talia multa Deus tenebris inuoluit opacis,
Conſtituitq; ſuos fines mortalibus, vltra
Quos fruſtra humanū ingenium ſenſusq; laborat.
Si figulus maſſam argillæ diſtinxit, & illam
Diſtinctam in partes varias vult fingere, quare
Hanc partē potius quàm illā transformat in ollam,
Aut patinā, aut ſcaphiū? cur ex hac fabricat vrnā,
Ex illa vrceolum? nunquid ratione mouetur?

Aut

Aut nulla eſt prorſus ratio, ſed ſola voluntas?
Arbitrioq; ſuo (vt libuit) ſic omnia fecit?
Difficile eſt nimium artificis pernoſcere mentem.
Sic qui ſcire velit, cur hunc fortuna vel illum
Aut premat, aut ſurſum tollat, nimis ardua quærit:
Terrarum ſiquidem eſt illi conceſſa poteſtas
Maxima, & huic illam præfecit Iuppiter orbi,
Vt poßit quodcunq; libet facere: ordine fati
Seruato tamen. auſcultant nanq; omnia fato.
Cur igitur quæcunq; illi feciſſe libebit,
Non faciet iure? aut quæ lex iure arguet illam?
Num ſerui debent dominis imponere leges?
Nos certè huic ſerui ſumus, hic dū viuimus: & nos
Iſte poteſt quócunq; velit compellere dæmon.
Non tamen in noſtras animas dominatur, habét ve
Imperium, quando eſt animæ cœleſtis origo.
Hanc ſolam excepit Deus à ditione tyranni,
Cætera permiſit quæ ſunt terraq; mariq;
Illius arbitrio, & fieri ſinit omnia ab illo
Qualiacunq; libet, iuſta atq; iniuſta licenter.
Fortè aliquis dicet: Deus ergo eſt cauſa malorum,
Iniuſtusq; poteſt dici. nam qui facit, & qui
Non prohibet fieri peccatum, dummodo poßit,
Committunt ambo ſcelus æquè, & peccat vterq;,
Supplicioq; pari dignum lex cenſet vtrunq;.
Quare ſi Deus in terris mala tot patitur: ſi
Cùm poßit prohibere, tamen non illa coërcet:
Eſſe mali cauſa, & ſceleri aſſentire videtur.

Huic etiam parti ſum reſpondere paratus,
Si modo diuini radius mihi luminis adſit.
Eſt igitur primum ſollerti mente notandum,
Quod cauſarum aliæ ſunt viles atq; minutæ,
Sunt aliæ egregiæ & præſtantes nobilitate,
Præpoſitæq; alijs : veluti quum exercitus ingens
Præfectos habet atq; duces, pars cætera grex eſt.
Has inquam cauſas primores egregiaſq;
Præpoſuit mundo, mira ratione modoq;
Maximus ille pater rerũ, & dominus dominãtum,
Immenſam qui lucem habitat ſuper extima mundi
Mœnia, & aſtriferos nutu circumuehit orbes.
His tribuens cauſis vires & munera, eaſdem
Limitibus certis, velut aggere circumſepſit,
Ne liceat cuiquam tales tranſcendere fines.
Et quia diſpoſuit ſapienter cuncta, neceſſe eſt,
Cuncta ſuum æterno curſu ſeruare tenorem.
Nam quæcunq; ſemel rectè ſunt facta, ſine vllo
Errore, haud vllo mutari tempore debent.
Eſt igitur prorſus rerum immutabilis ordo,
Quandoquidem rectè ſummus Deus omnia fecit.
Quare ſi dæmon qui terris præſidet, errat,
Aut malus eſt : hoc fit, quia cauſa eſt vltima, longè
A prima diſtans, longeq; à luce remota:
Atq; ideo magis eſt cæcis vicina tenebris,
Duntaxat veri ſimulacro & cortice gaudens.
Quam Deus idcirco patitur, quia debitus ordo
Exigit hoc rerum, & magni perfectio mundi.

Nam

Nam veluti lucis spatium determinat vmbra,
Dantq́; sibi finem contraria cuncta vicißim:
Sic causarum etiam seriem numerumq́; bonarum,
Desinere in causam prauam miseramq́; necesse est,
Quæ miseris præsit regnis, & praua gubernet.
Hinc igitur veniunt, discordia, iurgia, rixæ,
Prælia, bella, doli, fraudes, incendia, cædes,
Furta, latrocinia, insidiæ, pænuria, pestis,
Diri terrarum motus, diræq́; procellæ,
Tam multi morbi, tam multa & crebra pericla:
Et demum quodcunq; mali contingit vbiq;,
A causa hac misera & terrarum principe manat.
Hei mihi, quàm verè dixit ter maximus Hermes:
Congeries mundus cunctorum est iste malorum.
Nimirum, quoniam dæmon, qui præsidet orbi
Terrarum malus est, sæuaq́; tyrannide gaudet.
Ac veluti fons est cunctorum prima bonorum
Causa: ita cunctorum fons est postrema malorum.
Quare si in terris dominantur Sardanapali*:*
Si diadema tenent asini sub imagine regum:
Si tutela ouium curæ est commissa luporum:
Si in templis habitant meretrices atq; cinædi:
Si Christi pia sacra hodie manus impia tractat:
Si cupidus vendit cælum & Phlegetonta *sacerdos:*
Deniq; si impunè & paßim tot turpia fiunt:
Non est culpa Dei *summi, sed dæmonis huius,*
Quem nos fortunã, quem etiam Plutona *vocamus.*
Sarcotheus posset tamen apto nomine dici:

Quippe illi carnis ius arbitriumq; tributum eſt.
Huic igitur ſeruit, quicunq; eſt carnis amator
Immodicus, corpusq; ſuum plus diligit æquo.
Corpora ſunt huius, propter quod corpora ſemper
In vitium tendunt, animisq; inimica repugnant,
Cæleſtis quoniam vis eſt & origo animorum,
Corpora ſunt autem terrena, aduerſaq; cælo.
Ergo hic Sarcotheus, mundo qui præſidet imo,
Cæleſtes homines, carnalia deſpicientes
Gaudia, virtuti addictos, animumq; colentes,
Odit, perſequitur, ſtimulat, premit, impedit, angit,
Vt ſolet inſanus princeps, ſæuusq; tyrannus
Infeſtus ſemper ſapientibus eſſe bonisq;.
Suſpecta eſt etenim prauis odioſaq; virtus.
Hoſtes quæq; ſuos odere, timentq; cauentq;.
Atq; ideo malus hic dæmon incommoda multa
Obijcit his, quorum mens eſt ſublimior, & qui
Cælicolûm ſedes, naturæq; abdita quærunt.
Nollet enim agnoſci. nam ſi bene cognitus eſſet:
Illum omnes ſcelerum patrem, noſtriq; cruentum
Carnificem generis, deteſtarentur, & omnes
Odiſſent meritò, ac maledictis inſequerentur,
Crudelem, inſanum, deceptoremq; vocantes.
Proinde latet ritu loliginis, & ſapientes
Exoſus refugit, ne cognoſcatur ab illis:
Non metuit talpas, at lyncea lumina vitat.
Sic fures etiam faciunt, omnesq; ſceleſti,
Oderunt lucem, ac tenebris lætantur opacis,

Vt

Vt ſua non poſsint furta & malefacta videri.
Inde fit, vt quoties aduerſi quid patiuntur
Mortales, rerum ignari, & caligine mentis
Oppreſsi (nanq; errorum ignorantia ferme eſt
Cunctorum cauſa) irati queruliq́;, putantes
A ſummo ſeſe vexari autore bonorum,
Deuoueant ſanctum illius ac venerabile nomen:
Tunc malus exultat dæmon, furtimq́; cachinnat,
Et gaudet ſe neſciri, & ſua facta latere:
Et nocuiſſe tamen, ſed non nocuiſſe videri.
Summi nanq; Dei eſt inimicus, & æmulus: à quo
Eiectus cœlo, preſſus clauſusq́; tenetur
Lunam inter terrasq́; graues, & regnat ibidem.
Quocirca ô miſeri mortales, diſcite tandem
Quæ veſtri ſit cauſa mali, tot triſtia vobis
Vnde fluant, & carnificem cognoſcite veſtrum.
Nempe hic Sarcotheus, nẽpe hic eſt qui cruciat vos,
Dulcia qui veſtris damnis ſibi gaudia quærit:
Haud aliter quàm cùm proles mauortia terris
Iam domitis, iucunda ſibi ſpectacula cæde
Quærebat miſerorum hominum, vel cæde ferarum:
Ipſe ſenator, eques, populus, diuerſa manebant
Per loca diffuſi, vt lex præcipiebat Othonis.
Ecce theatralem ingreſſus gladiator arenam,
Aut alius ſua membra feris lanianda daturus,
Vel leo vel tigris vel quæuis bellua ludis
Opportuna aderat, delectatura Quirites
Morte ſua, & fuſo per vulnera crebra cruore.

Sæpe alijs dolor alterius solet esse voluptas.
Quare peßimè agunt, qui verbis turpibus audent
Irritare Deum summum, qui causa bonorum
Cunctorum est, à quo per se proprieq; mali nil
Esse potest vnquam, nisi contingenter: vti sol
Producit tenebras, quoties descendit ad imos
Antipodas, frigusq; absente creatur ab igni:
Non tamen obscurus sol est, neq; frigidus ignis.
Vnde satis miror quosdam doctos alioqui
Asserere, offendi atq; irasci & sumere pœnas
De nobis, illud summum verumq; bonumq;,
Hinc bellum atq; famẽ & pestẽ prodire putantes.
Offendi si posset enim mortalibus actis,
Quid quæso in mundo foret infœlicius illo?
Quaq; die atq; horæ momento plurima fiunt
Crimina, vbiq; hominum blasphemia turpis in ore
Sentitur: certè poterit requiescere nunquam,
Nunquam lætus erit: neq; erit Deus ipse beatus,
Si quoties peccant homines offenditur, & si
Iniustis hominum factis dictisq; mouetur.
Nimirum Deus offendi lædíve nequit, si
Verum perspicimus. nam adeo perfecta potensq;
Ipsius est natura Dei, tantumq; remota
Sordibus à nostris: vt nos distemus ab illo
Longius atq; magis, quàm à nobis distet asellus,
Quàm musca aut pulex, & quicquid vilius his est.
Quomodo tam miseri & viles, offendere tantum
Tamq; potens numẽ, vel lædere possumus vnquam?

Nónne

Nónne impaßibilis Deus eſt, penituſq́; doloris
Expers : atq; ideo æternus, ſemperq́; beatus?
Num decet iraſci regem, ſi morio verbis
Indignis illum petat : an contemnere præſtat?
Nunquid cum puero decus eſt pugnare Giganti?
Præterea cùm ſit ſapiens, videatq́; futura
Omnia : dic quæſo, num debuit illa creare
Quæ ſibi pòſt nocitura forent, vnde ipſe doleret?
Nónne illum decuit, qui toti conſulit orbi,
Conſuluiſſe ſibi? vel dic, ſi offenditur, an vult
Offendi? ſi vult, iam non offenditur, imò
Gaudet : ſi non vult, cur hoc permittit? an ipſe
Non eſt omnipotens? certè eſt, omneſq́; fatentur.
Deberet prohibere igitur, quod non facit : vnde
Vult ratio vt credam, nihil illum poſſe moleſti
Sentire omnino, & tranquillam ducere vitam.
At dices : ſi non offenſa iraſcicur vlla,
Curramus proni in vitiū, in ſcelus omne ruamus.
Non ſic : ſed noſtris aures nunc arrige dictis,
Recludamq́; tibi iamiam penetralia veri.
Quando aliquis peccat, tunc ſeſe abducit ab ipſo
Fonte boni : rectum, lucem, pacemq́; relinquens.
Vnde fit, vt peccans vltro in ſua damna feratur.
Quandoquidem talis natura eſt oppoſitorum,
Vt quanto refugis magis atq; recedis ab vno,
Ad reliquum tanto accedas magis atq; propinques,
Sic fugiens peccando Deum, ſeſe admouet ipſi
Sarcotheo : cuius poſtquam iuga ſæua recepit,

Afficitur varijs pœnis, iuſſuq; tyranni
Nunc hoc nunc illo torquetur ſæpe dolore.
Non impunè igitur cuiquam peccare licebit.
Quamuis nullorum poßit Deus *eſſe malorum*
Cauſa, vt iam dictum eſt, per ſe, proprieq; : ſed vltro,
Qui peccat, ruit in pœnam, & ſua damna requirit,
Carnificiq; miſer cruciandum ſe exhibet vltro.
At dubia hinc duo conſurgunt, ſatis ardua. nam ſi
Peccare eſt nobis noſtrorum cauſa malorum,
Cur ſæpe iniuſtus, ſceleratus & impius, omnem
Lætus agit vitam, & laudato funere finit?
Contrà, vir bonus atq; pius, mala plurima viuens
Suſtinet, & tandem miſeranda morte recedit?
Præterea ſuprà oſtenſum eſt, planeq; probatum,
Non culpa aut meritis noſtris contingere nobis
Vel bona vel mala, ſed cuiuſdam numine diui,
Qui mare, qui terras, quiq; aëra poßidet imum.
Quomodo nunc igitur mihimet contraria dico?
Et mea nunc diſcors ſecum ſententia pugnat?
Quiſquis es, ô Lector, *poteris dignoſcere verum,*
Atq; tuo tenebras animo procul ire videbis,
Si præbere aurem noſtris dignabere dictis.
Ergo duplex ſcito eſſe bonum, vulgi ac ſapientum.
Sicq; malum duplex. atqui ſententia vulgi
Deterior ſemper: nam craßi hebetiſq; cerebri eſt,
Iudicioq; caret. propter quod corporis & quæ
Fortunæ bona ſunt, ſola hæc miratur & optat:
Aſt animi bona vel neſcit, vel friuola credit.

Contrà

Contrà autem ſapiens, animi bona ſola requirit,
Cætera deſpiciens. quare ſumus antè ſecuti
Iudicium vulgi, & vulgi de more locuti:
Nunc verò à vulgo ſententia noſtra recedit,
Deq́; bono atq; malo ſapientum dicta probamus:
Sic non diſsideo mecum, aut contraria dico.
Tali igitur pacto aſſerimus, bona nulla ſceleſtis,
Et iuſtis mala nulla quidem contingere poſſe.
Quod clarè oſtendam, & clara ratione patebit.
Primum hoc ſcire opus eſt, vitiū quodcunq; ſcelusq́;
Eſſe animi quendam morbum: nec corpore ſolo
Aegrotant homines, animus quoq; vulnera ſentit,
Nec leuiora quidem quàm corpus. quilibet ergo
Improbus, eſt æger. quippe illi eſt ægra voluntas,
Iudiciumq́; ægrum, propter quod noxia præfert
Vtilibus, miſer, & præponit turpia honeſtis.
Quod ſi non ægra eſt illi mens, atq; voluntas,
Improbus eſſe nequit: ſed erit iuſtusq́; piusq́;.
Hoc etenim ſolo diſcrimine diſtat vterq;.
Ac veluti totum corpus male languet, vbi vllo
Hæc duo læduntur morbo, cor atq; cerebrum:
Sic (heu) ſic animus totus male languet, vbi vllo
Hæc duo læduntur vitio, mens atq; voluntas.
Vtq; cibus ſuauis ſtomacho languente videtur
Inſuauis, prodeſtq́; nihil, neq; competit ægris:
Sic animo languente, boni nihil eſſe ſceleſtis,
Nil prodeſſe poteſt. quod ſic verum eſſe docebo.
Eſt aliquis, legum iurisq́; vtriuſq; peritus,

Sed vafer, iniuſtus, cupidus, contemptor honeſti:
Quid ſua quæſo illi prodeſt doctrina? boni quid
Inde habet? heu miſeros fallit, ſpoliatq́; clientes,
Atq; alios multos lædit. doctrina ſceleſti,
Eſt gladio inſani ſimilis: nam ſemper abuti
Improbus ipſe ſolet rebus, quas poßidet. vnde
Fert alijs damnum, nomen ſibi turpe, odiumq́;:
Quasq́; ſerit ſpinas, pedibus ſæpe excipit ægris:
Vel ſaltem metuit, quos lædendo efficit hoſtes.
Ergo bona illius dicenda ſcientia, multis
Quæ nocet, vt ſæuus coluber: neq; parcit habenti?
Sic de alijs dico doctrinis, quas habet ipſe
Improbus: eſſe bonæ ſimili ratione negantur.
Sed malus eſt, diues, gemmis auroq́; refertus:
Diuitiæ ne bonæ illius? non. dic mihi, quare?
Ecce ego iam dico: quia turpiter vtitur illis.
Scorta alit, ignauamq́; gulam, lænasq́; doloſas
Conducit, pretio pueros corrumpit auaros:
Aggreditur donis, ſi qua eſt paupercula virgo:
Vtq́;, ſibi indulgens quodcunq; libido ſuaſit,
Efficiat, leges hominum pariterq́; deorum
Iusq́; pium quæ nihil curat. quod ſi ſit auarus,
Heu quid non audet ſceleris? lupus iſte cruento
Ore furens, nulli non inſidiatur ouili:
It præceps, quócunq; rapit ſcelerata cupido.
Intolerabilius nil eſt quàm diues auarus,
Quàm ſtultus locuples, quàm fortunatus iniquus.
Aut igitur pecudum ritu carnalia tantum

Gaud

Gaudia ſectatur, ſibi noxius atq; crumenæ:
Aut parto nimium parcens, fit Tantalus alter.
Congregat, & neſcit cui congreget. vtq; ſolet ſus,
Non ſibi, ſed multis aliÿs ſeſe ipſe ſaginat,
Qui mox diripiant longo cumulata labore.
Vnde patet non eſſe bonas, quaſcunq; ſceleſtus
Diuitias habet. at ſi ſit robuſtus & acer,
Quid faciet? crebro rixabitur, & violentus
Nunc hunc nunc illum lædet plærunq; ſequetur
Militiam, aut latro fiet: quod more ferarum
Crudelis, cæde atq; alieno ſanguine gaudet:
Arma & bella ferox, ſceleris, non laudis amore,
Diliget. vnde ſuis damnum feret atq; pudorem.
Corporeæ vires, mente ac probitate carentes,
Heu quàm ſæpe nocent homini, quàm tẽpore paruo
Durant, quàm raro ad primam venere ſenectam.
Sed quid opus multis percurrere ſingula verbis?
Hæc poſſunt exempla ſatis bene pandere verum.
Nunc operæpretium eſt, ſollerti inquirere cura,
An iuſtis ſanctiſq; mali contingere quicquam
Poßit, vt à multis dici crediq; videmus.
Ardua res certè, tamen hanc audacter adibo,
Fretus ope Aonidum, & Cyrrhæi numine vatis.
Principio quiſquis bonus eſt, ſit ſanus oportet,
Mente animoq;: licet grauis ægro in corpore languor
Sæuiat, & vario vexentur membra dolore:
Ne rectum illi iudicium, neu recta voluntas
Deficiat. nanq; his ſine vir bonus eſſe, piuſq;,

Nemo

Nemo potest: duo virtutis fundamina sunt hæc.
Talis homo quæcunq; tenet, rectè vtitur illis:
Atq; ideo bona sunt, doctrina, pecunia, vires
Illius, & demum quæ poßidet omnia nanq;
Maxima pars rerum bona vel mala fertur ab vsu.
Et si cura hominum dijs immortalibus vlla est,
Præcipuè hi debent iustosq; piosq; tueri:
Quod si non facerent, diui ratione carerent,
Nec sacris essent digni, nec thure, nec aris.
Quare non video, qua lædi parte bonus vir,
Quid've mali vel mente pati vel corpore poßit:
Cùm Deus hunc amet & foueat, dextráq; potenti
Propugnet, tutumq; omni discrimine reddat.
Nam quis non iuuet, aut quis non tueatur amicum,
Quandocunq; potest, si verè diligit illum?
Sed tamen interdum iustus miser esse videtur,
Pauperiemq; pati & morbos, casusq; sinistros:
Cùm non sit verè iustus, sed hypocrita: quales
Inuenies paßim multos, qui pelle sub agni
Vipereum celant virus, moresq; luporum,
Et stolidos ficta virtutis imagine fallunt.
Proinde Deus, cui corda patent, arcanaq; mentis,
Hunc non custodit, nec amat: nos pectore crasso
Et cerebro insulso, decepti ab imagine recti,
Tūc iustū mala multa pati, et miserū esse putamꝰ.
Heu quàm sæpe hominū falsa & stulta inueniūtur
Iudicia, & quàm mens humana est nescia veri:
Quisq; sibi placet, & sapiens sibi quisq; videtur.

Hinc

Hinc riſum excutimus ſuperis, hinc plurimus error.
Eſto tamen, iuſtus morbos patiatur, agatq;
Deſpectam in tenebris & paupertate pudenda,
Eiectus patria, vel clauſus carcere vitam,
Atq; aliјs etiam vexetur caſibus, eſto:
Propterea'ne malum patitur? non. quippe ferendo
Talia, fit melior, fit clarior: omnia iuſto
In melius cedunt, iuſſu Iouis. *vtq; medentes*
Sæpe aloën ægris adhibent, ſuccoſq; moleſtos,
Quo fiant validi, & pulſo languore reſurgant:
Sic plærunq; Deus *iuſtos exercet, vt ipſos*
Excitet, atq; magis virtuti incumbere cogat.
Vtq; homines reddit ſtultos, prauoſq; voluptas:
Sic dolor ad mentem reuocat, vitiumq; coërcet,
Criminibus frenum, calcar virtutibus addit.
Nónne vides, igni fieri pretioſius aurum?
Vberiuſq; ſolum præduri dente ligonis?
Et putreſcere aquam, quæ non fluit? aſpice, ferrum
Pulchrius eſt vſu, ceſſans rubigine ſordet.
Multa igitur ſunt quæ aduerſis agitata niteſcunt:
Præſertim virtus, quæ in rebus clarior atris
Perſpicitur, velut in tenebris magis enitet ignis.
Quare aut nil prorſus patitur bonus, & pius: aut ſi
Quid patitur, parit hæc illi patientia lucrum,
Ferq; illi ſit amara licet medicina ſalutem.
Et ne quis fortaſſe putet me fingere nugas:
Res eadem quæ vni prodeſt, quandoq; venenum
Eſt aliј. ſic nonnullis ſunt noxia vina,

Atq;

Atq; caro, ſic nonnullis abſynthia proſunt.
Sic calor ipſe niuem, ceram, glaciemq́; reſoluit:
Argillam contrà durat. ſic talia multa,
Diuerſos pariunt diuerſo in corpore fœtus.
Et quoties iiſdem verbis hic ridet, at ille
Contrà triſtatur, vel mota bile tumeſcit?
Non eadem cunctis eadem ſunt: Bacchus *aceſcit*
Egregius, ſi tu vitioſa in dolia mittas.
Nimirum ſanis ſunt omnia ſana: ſed ægris,
Quæ bona ſunt, quãdoq; nocent, lethumq́; minãtur.
Sic ergo (ad noſtrũ vt redeã) mala corporis, atque
Spicula fortunæ, ſunt pernicioſa ſceleſtis:
Expediunt verò iuſtis, proſuntq́; nocendo,
Sufficiant hac dicta tenus: iam claudere librum
Muſa iubet, Chironq́; *vocat, qui ſcribere mores*
Humanos cupit, & ſacraria pandere vitæ.
Quocirca eſt operæpretium, me linquere cantus
Aonios, tacitumq́; ſacris requieſcere ſyluis,
Pieridumq́; tholo citharam ſuſpendere, donec
Tempora prætereant hæc peſſima, tempora multum
Deploranda: quibus procerum diſcordia totam
Nititur Italiam *bello vaſtare ſuperbo.*
Vnde ſuos quæritur direptos Roma *penates:*
Narnia, Ticinum, Melfis, *ſenſere ruinam:*
Vnde & Parthenope, Sirenis *clara ſepulcro,*
Nunc ſua Gallorum manibus pomaria cernens
Vaſtari, heu triſtis gemit ad Sebethidas *vndas.*
Quid memorem viſæ cœlo miracula flammæ

Vincentis ſplendore diem? triſteſq; locuſtas,
In morem nebulæ nitidum prætexere ſolem?
Et teneras auido ſegetes abrodere morſu?
Quàm multas miſeranda fames, miſerãdaq; peſtis,
Ciuibus exuerit, vacuasq; reliquerit vrbes?
Quot loca diluuijs propè deſolata videntur?
Heu mihi quàm iuſtas de nobis numina pœnas
Sumunt. nã ſceleris quid non cõmittimus? aut quid
Iuſtitiæ eſt vſquam? quis amor cultusq; deorum?
Relligio, aucupium facta eſt: cœleſtia venum
Omnia nunc dantur: violantur ſacra prophanis
Lenonum manibus: tamen hæc ſpectantq; tacentq;
Magnifici reges, & Chriſti prorſus honorem
Nil curant: ſic nos miſeros idola gubernant?
Ergo ibo interea, & Parnaſi in rupibus altis
Donec Muſa iterum iubeat me exire, latebo.

LIBER IX.

SAGITTARIVS.

VCESCIT, *iam Muſa ſatis requieuimus antris*
Caſtalijs: agedum plectro, cytharaq; reſumpta,
Effice concordes neruos, ſolitoq; fauore
Antiquum cane Diua melos, bona carmina menti
Sint tibi, quæ quondam blandus dictabat Apollo
Laurifera in ſylua, Permeſſi ad fluminis vndam.

Nos vocat ecce alius labor, haud inglorius: alta
De specula, & summo Parnasi vertice, mores
Spectemus varios hominum, vitamq; notemus.
Iam mediũ mea cymba fretum tranauerat, & iam
Canebant gelidis syluarum summa pruinis:
Quũ mihi nescio quis Deus adstitit, & procul atrã
Expulit affulgens diuino lumine noctem.
Tunc scopulum quendam aspexi, qui vertice nubes
Fxuberans, latè cœlum spectabat apertum:
Difficilis primo accessu. nanq; aspera circum
Saxa arctam fecere viam, plenamq; laboris,
Imaq; cinxerunt syluestres vndiq; dumi:
Mitior in medio: quantumq; accedit ad arces
Aethereas propius, tanto clementius idem
Præbet iter surgens, scopuloq; Theorea nomen:
Illuc me Genius duxit meus. vtq; cacumen
Venimus ad superum, plana & plena omnia uidi
Delitijs miris: quas si mea lingua referre
Nunc velit, antipodas citius sol ibit ad imos,
Et nox humenti terras velabit amictu.
Dum moror, & miror latos lætosq; sagaci
Mente locos: vox ecce polo delapsa supremo,
Flecte (inquit) Stellate genu, regemq; precare
Cœlicolûm supplex, cuius sine numine frustra
Carpere delicias scopuli conaberis huius.
Ergo humilis venerare Deum, fauor omnis ab alto
Defluit in terras: nihil est mortalibus ægris
Vtilius, quàm cœlestem sancteq; pieq;

Orando

Orando sibi quærere opem, & cognoscere diuos.
Talibus auditis, facie manibusq; supinis,
Et genibus flexis, effudi has pectore voces:
Magne pater diuûm, mundi suprema potestas,
Quo nihil esse potest nec fingi maius, ab omni
Corporea stans mole procul, tamen omnia fingens
Corpora, vel prorsus mutari nescia, vel quæ
Temporis anfractu longo labefacta fatiscunt:
Principium sine principio, fons vnde bonorum
Effluit omne genus, naturæ rector & autor:
Omnia comprendens, at non comprensus ab vllo,
Maiestas immensa, bonum, sapientia, vita,
Ordo, decus, finis, mens, verum, lux, via, virtus:
Nusquā habitās, & vbiq; habitās: īmobilis, & dās
Assiduè motum cunctis: à quo omnia, & in quem
Omnia, per quem etiam sunt omnia: semper eadem
Conditione manens, nullo mutabilis æuo:
Maxima causarum, quæ certa lege reuoluens
Sydeream molem, fatorum iura gubernas:
Rex regum, cui mille adstant, & mille ministrāt
Agmina diuorum, lætantum hymnosq; canentum,
Lucis in immensæ campis, extra extima mundi
Mœnia, vbi est veris sedes aptissima rebus:
Te colo, te veneror, te nunc reuerenter adoro,
Atq; precor supplex, vt me spectare benigno
Digneris vultu, vocemq; audire precantis.
Mitte tuæ lucis radios mihi, pelle tenebras
Oppressæ (heu) nimiū moribundo in corpore mentis.

Da rectam reperire viam, ne noxius error,
Vanaq; credulitas & opinio cæca, trahat me
Præcipitem in salebras rerum & contagia vitæ.
Nam sine te ingenium mortale, humanaq; virtus,
Dum se tollere humo sperat (velut Icarus olim
Disiuncta compage ruit, pennisq; solutis,)
Nec potis est sine te occulti penetralia veri
Cernere, nec qua parte salus aut arte petatur.
Largire ergo mihi Rex ô dignißime regum,
Vt te cognoscam, & placeam tibi: deinde sciam me,
Quid sim, qua in terris causa productus, & vnde
Huc veni, ac tandem quò vita functus abibo:
Quid mihi dum viuo sit agendum, sitq; cauendum:
Vt quum finierit Lachesis mea fila, diesq;
Vltimus abdiderit mēbra hæc exhausta sepulcro,
Mors fiat mihi grata quies, portusq; salutis.
His dictis iterum nostras vox impulit aures:
Placasti æthereum numen, votisq; litasti:
Esto animo Stellate bono, tibi posse manere
Hoc datur in scopulo, & cælestes carpere fructus.
Confestim his dictis tacuit, nilq; addidit vltra.
Ast ego sensi animo magnum accesßisse vigorem,
Atq; oculis lumen, quo latius omnia cœpi
Cernere, & antiquum superabam Lyncea visu.
Mox me sensi etiam vento ad crystallina cœli
Conuexa extolli blandè, sursumq; leuari,
Alitis in morem, Vulcania tela ferentis,
Discussura polum tonitru flammisq; coruscis,
Quan

Quandocunq; Iouem mortalia facta laceſſunt.
Iamq́; propinquabam lunæ, portasq́; videbam
Partim auro inſignes, partim candore nitentes
Argenti puri: ingredior viſu omnia luſtrans.
Ecce mihi occurrit venienti fortè Timalphes,
Egregius iuuenis forma, & virtutis honore:
Quem Ioue diua Arete quondam eſt enixa parente.
Hic me quamprimum agnouit (nam matre iubēte,
Multa diuq́; aliàs fuerat mecum ipſe locutus)
Vtq́; ſalus dicta eſt nobis vltroq́; citroq́;,
Admirans me multa rogat: mox ducit in vrbem
Ingentem, quantam terrarum non habet orbis.
Mœnia ſurgebant ſolido ex adamante, ſed ipſa
Propugnacula erant flammanti extructa pyropo.
O quæ illic, quanta & quàm pulchra palatia vidi,
Templa, theatra, fora, & magnarū ſtrata viarū,
Cuncta ex argento atq; auro, gemmisq́; beatis.
Longè plura etiam vidi pulcherrima ibidem,
Singula ſed nequeo memorare: & ſingula quamuis
Poſſem, dij nolunt memorari ſingula vulgo.
Mirabar populum ingentem, innumerosq́; per vrbē
Veſtibus indutos niueis incedere ciues,
Serta quibus comptos cingebant florea crines.
Læti omnes, manibus geſtabant lilia, & hymnos
Menarchi memores lunaria regna tenentis,
Gutture dulciſono & concordi voce canebant:
Menarchum ingeminăt, Menarchū carmine laudăt,
Garrula Menarchum referebat ſæpius Echo.

Arcadas hic domuit fœlici Marte Gigantes,
Vt mihi tunc retulit fido ſermone Timalphes.
Namq; ait: Arcadiam totam ſine montibus olim
Planicie ingenti campos habuiſſe patentes,
Terribilesq́; illud regnum tenuiſſe Gigantes,
Mænalon & Pholoen, & amantem luſtra Lyceum,
Geſtantemq́; humeris aprorum terga Erymanthũ,
Et flagrantem odijs in cœlicolas Cyllenen:
Qui primi ante alios natiuo robore freti,
Turpia ſunt auſi conuitia dicere Lunæ:
Se prius eſſe illa genitos, & nobiliori
Stemmate conſpicuos, ideoq́; in ſede locandos
Aetherea magis, & diuorum nomine dignos.
Quinetiam inſani ſtruxere ad ſydera turrim,
Maiorem Nemrothe tua: ferroq́; recuruo
Ter ſunt conati de cœlo euellere diuam,
Sanguineam vultu, mortaliaq́; arma timentem:
Ter Menarchus eos multa vi reppulit, & ter
Expreſſos nigro Saturni è gramine ſuccos,
Iniecit miſeris, viruſq́; per oſſa cucurrit.
Obriguere illi extemplo, victiq́; dolore
Informes liquere animas, quas Tartarus imo
Excepit fundo, cruciandas omne per æuum.
Corpora ſed valido penitus labefacta veneno,
Membrorum molem in montes vertere ſuperbos,
Mutataq́; ſuum nomen tenuere figura.
Vnde huius facti memores tantiq́; triumphi,
Solenni pompa celebrant pia feſta quotannis

Lunicolæ, regemq; suum venerantur ouantes.
Progressi inde arcem petimus, quæ tota nitebat
Auro, gemmarumq; coloribus intertextis:
Hanc nulli fas est mortali intrare (meus dux
Inquit) proinde foris stetimus, spatiumq; per amplũ
Ingentis plateæ, diuersa è partè videmus
Aduentare animas, consistereq; ante tribunal
E regione arcis positum, & mira arte paratum.
Illic iura dabant animis, alteq; sedebant,
Crimina censentes, nec non benefacta notantes,
Quæ quisq; in terris viuendo gesserat olim,
Tres Iouis & Doxæ nati, Telescopus, atq;
Dorophonus, semperq; volens sibi recta Philorthus.
Hi merita & culpas æquata lance videbant,
Arbitrioq; suo paucos ascendere ad astra,
Innumeros verò ad terram descendere rursus,
Complures etiam in luna perstare iubebant.
Obstupui tacito obtutu, tandemq; locutus:
Dic bone dux mihi quæso, inquam, si tartara in imis
Sunt latebris terræ (vt perhibẽt) centroq; propinquis
Atq; animas illuc vectas post corporis vsum
Aeacus & Minos & terrificus Rhadamanthus
Iudicat, & meritas pœnas aut præmia confert:
Cur eadem hîc fieri video, repetiq; peracta
Iudicia, expendiq; iterum mortalia facta?
Ille autem humanam mentem (respondit) opaco
Carcere membrorum clausam, ignorantia & error
Opprimit, & longè oppressam per deuia ducit.

Hinc hominū genus in nugas & ſomnia pronū eſt.
Et procul à vero, niſi quis Deus adſit, oberrat.
Non mirum eſt igitur, ſi veſtri multa poëtæ
Falſa canunt: quoniam paucis via cognita veri eſt.
Tu tamen hæc memori myſteria pectore habeto:
Omne quod eſt ſupra Lunam, æternumq́; bonumq́;
Eſſe ſcias, nec triſte aliquid cæleſtia tangit:
Quicquid verò infra lunæ conuexa creauit
Omniparens natura, malum eſt, mortisq́; ſeueras
Perpetitur leges, & edaci abſumitur æuo.
Hæc loca diſiungit medius lunæ orbis, vtriq;
Mundo interiectus, cæli confinia ſeruans.
Ergo vbi terrenos artus liquere, feruntur
Huc omnes animæ, atq; ipſis commiſſa fatentur
Iudicibus: quorum iuſſu, loca certa, ſuisq́;
Moribus apta petunt, & habēt ſua præmia in illis.
Quanto quæq; magis vitiorum fece grauata eſt,
Tanto etiam magis ad centri loca turbida tendit.
Contrà, quo melior quæq; eſt ac purior, hoc ſe
Altius attollit, ſummoq́; propinquius orbi.
At quibus æqua boni eſt animis menſura, maliq́;,
Hic remanent, habitantq́; diu lunaria regna:
Donec poſt multos longæui temporis annos,
Aut lapſæ in vitium rurſus terrena reuiſant,
Aut bene purgatæ æthereas mittantur ad arces.
Hæc ait. aſt ego tunc: Cur tam paucæ ardua (dixi)
Aſtra petunt animæ, & ſummo potiūtur Olimpo?
Cur ſic in vitium pronæ labuntur, & ipſam

Virtutem fugiunt miſeræ, luciq́; tenebras
Præponunt? cur fœda magis quàm pura ſequuntur?
Vnde illis tantus furor, & tam cæca voluntas?
Tunc ita reſpondit nobis Areteius heros:
Et cupio, & fas eſt, tibi me recludere multa,
Iudice te pulchra, & ſcitu digniſſima, quando
Non te huc aduenisſe reor ſine numine diuûm,
Et diui hæc te ſcire volunt, ad limina quorum
Nemo venire poteſt viuus, niſi vectus ab illis.
Ergo audi, & quæcunq; loquar fac mente reponas.
Sed prius hinc operæpretium eſt ſecedere paulum.
Iuimus, atq; alta in ſpecula conſedimus ambo,
Vnde maris terræq́; orbem ſpectare licebat.
Tunc has diuino deprompſit pectore voces:
Eſſe male per ſe nequeunt, nec ſponte ſuapte
In vitium tendunt animæ, quarum æthere ab alto
Eſt genus, & quarum diuino è ſemine origo eſt:
Nec praua eſſe poteſt per ſe natura animarum,
Quas Deus ipſe creat, quo nil autore mali fit.
Sed ſunt quædam aliæ cauſæ, quæ in tartara cæca
Detrudunt miſeras, & multò crimine fœdant.
In primis verò corpus. nam carceris inſtar
Eſt animæ, quam dum membrorum nexibus arctè
Implicat, æthereæ mentis ſuffocat acumen,
Haud ſecus ac intus poſitam vas fictile flammam,
Et nebulæ nitidum obducunt Hyperionis orbem.
Tunc anima ipſa ſubit cunctarum obliuia rerum,
Tunc bibit infernam lethen, raſæq́; tabellæ

Efficitur ſimilis.quam dextera nulla notauit,
Ergo ita captiuã,& moribũdo in carcere clauſam,
Mille quidem illudunt peſtes,mille vndiq; monſtra
Oppugnant,quaq́; arte valent euertere tentant.
Qualis viminea dum furtè quieſcit acanthis
In cauea,mulcens vario ſua fata canore:
Ad quam prorepit ſummiſſo corpore fallax
Aelurus,miſeramq́; infeſtans vndiq; terret:
Venator murum ælurus,volucrumq́; peremptor.
Illa autem metuens rabiem prædonis,in omnes
Obuolitat partes,ac ſe fugitando tuetur.
Interea alter adeſt hoſtis,ſimiliq́; furore
Attonitam infeſtat,donec per latius æquo
Vnguibus immiſſis prenſam extrahit interuallum,
Et ſolito extractam mãdens cùm murmure glutit.
Talis diuerſo hinc illinc vrgetur ab hoſte
Infœlix anima,& fugiens hæc retia,in illa
Incidit,humano dum corpore clauſa tenetur.
Neſcit enim quid agat,quò ſe retrahát ve ferát ve,
Et decepta boni ſpecie velut ebria mutat.
Vnde niſi auxilio monitoris,& arte docentis
Paulatim in lucem è tenebris ducatur opacis,
Deteriora petit ſemper,meliora refutans.
Prima igitur labes animæ,& contagio prima,
Præcipuumq́; malum,quod culpa corporis illi
Euenit,eſt veri atq; boni ignorantia,de qua
Iudicium falſum exoritur:quæ maxima peſtis
Humano eſt generi.de qua duo monſtra creantur

Stul

Stultitia atq; ſcelus: ſed ab his mala cuncta duobus
Proueniunt, quæcunq; homines patiuntur agúnt ve.
Quippe omnes peccāt, vel quod bona falſa ſequūtur
Stultitia monſtrante viam: vel quod ſcelus illis
Immittit ſtimulos, quibus in facta impia aguntur.
Propterea rectè aut ſtultus dici, aut ſceleratus
Ille poteſt, quiſquis peccat ratione relicta.
Verùm in parte animæ quæ concupit, ipſa reſedit
Stultitia, atq; illic habitans tentoria fixit:
In parte autem alia quæ iraſcitur, eſt ſcelus, armis
Terribile atq; dolis & letiferis aconitis.
Hi duo ſunt reges magni, & magna agmina ducūt
A tergo, humanumq́; genus populatur vterq;.
Ambo etenim veri expertes, falſoq́; creati
Iudicio (vt dictum eſt) animas in carne ſepultas,
Naturæq́; ſuæ immemores, ac lucis egentes,
In tria ſtagna erebi & mortis ducuntq́; trahuntq́;.
Quorum vnum fertur limoſum, illiq́; Voluptas
Præſidet: aſt aliud ſpinoſum dicitur, in quo
Regnat Auaritia, & lucrandi effrena cupido:
At reliquo eſt nomen fumoſo, cuius habet ius
Imperiumq́; tenet ſitibunda Superbia honoris.
In tribus his ſtagnis animarum maxima toto
Turba perit mundo, hæc illis immenſa ruina eſt.
Nam quæcunq; vndis merguntur talibus, illas
Perdit amor carnis, fugitiuorumq́; bonorum:
Nec ſe vltra agnoſcunt, cœliq́; obliuia potant,
Vſq; adeò, vt vitam præterquam corporis vllam

Eſſe

Eſſe negent,ſeſeq; aboleri in funere credant.
Ouiles craſſasq; animas,& ab æthere prorſus
Auerſas,nil egregium & ſublime putantes,
Sed pecudum more in terras tantum aſpicientes.
Sunt & cauſæ aliæ,propter quas efficiuntur
Prauæ animæ,vnde malis multis iure afficiuntur.
Nanq; vbi denſantur nubes,pluuiæq; creantur,
Et venti horriſono concurſu fulgura gignunt.
Illic prauorum ſedes eſt dæmoniorum:
Quorum opera fiunt peſtes,inſanaq; bella,
Et tempeſtates,terra pelagoq; furentes.
Horum aſtu,ſuaſu,hortatu,impulſuq;,doloq;,
Turba ignara hominum ruit in turpiſsima quæque
Flagitia:hinc recti,hinc obliuiſcuntur honeſti.
Sed quoniam tentatores & dæmones iſtos
Peruerſos,paucis conceſſum eſt poſſe videre,
Pauci ideò credunt vſquam reperirier illos:
Imò aliud nihil eſſe putant,quàm nomen inane
Plæriq;,ac veluti ægrotorum inſomnia rident.
Tu tamen hunc abs te errorem propelle,meisq;
Crede,fidemq; adhibe(nam ſunt veriſsima)dictis.
Vtq; ſcias melius nullas me fingere nugas,
Iamiam oculis ſaxo proprijs tute omnia cernes.
Sed prius hîc tentare opus eſt Thaumantida votis,
Quæ mandata ſolet Iunonis ferre per auras,
Diſsipet vt vento nubes,cælumq; ſerenet,
Impediat ne te ſpectantem turbidus aër.
Ergo Irin ſupplex tali ſum voce precatus:

Iri decus cœli, vario ſpectanda colore,
Quæ nube ingentem roranti porrigis arcum,
Aduerſoq́; ſinu radiantis lumina Phœbi
Excipis, abſorptasq́; ad nubila conuehis vndas:
Iri hominum ſtupor, & Iunonis nuntia magna,
Thaumantis verè proles miranda vetuſti,
Redde precor nobis pulſa caligine clarum
Aethera, & Aeolio imbriferos pulcherrima claude
Carcere diua nothos, proq́; his permitte ſerenos
Stellantis cœli Borean percurrere campos.
Continuo his dictis ſeptem de parte trionis
Emicuit Boreas, & ſiccis flatibus omnem
Aëra purgauit latè, purumq́; reliquit.
Poſt hæc neſcio quo irrorans mea lumina ſucco,
Dux meus: aſpice, ait, iam mundi arcana videbis.
Pandite nunc veſtros fontes, veſtra antra, ſorores,
Quæ iuga lauriferi Parnaſi excelſa tenetis,
Et mihi (nãq; opus eſt) date cẽtũ ĩ carmina linguas,
Vt poſſim aëreos reges populosq́; referre,
Ludificatores hominum, ſcelerumq́; magiſtros,
Qui aſſiduè vexant mortalia cuncta, ſuisq́;
Artibus humanas tradunt in tartara mentes.
Hic vbi puniceo coniux Tithonia curru
Oceano emergit primum, primumq́; niteſcit,
Nocturnas abigens rubicunda luce tenebras,
Ingentem vidi regem, ingentiq́; ſedentem
In ſolio, crines flammanti ſtemmate cinctum,
Pectus & os illi turgens, oculiq́; micantes,

Alta

Alta ſupercilia,erectus ſimiliſq; minanti
Vultus erat,latæ nares,duo cornua lata,
Ipſe niger totus:quando nigra corpora prauis
Dæmonibus natura dedit,turpeſq; figuras,
Dens tamen albus erat,ſannæ albæ vtrinq; patētes,
Alæ humeris magnæ,quales veſpertilionum
Membranis contextæ amplis,pes amplus vterq;,
Sed qualem fluuialis anas,qualémve ſonorus
Anſer habere ſolet:referebat cauda leonem.
Nudus erat,longis ſed opertus corpora villis,
Multa illi adſtabat turba,innumeruſq; ſatelles.
Circum aderāt longè lateq;, quot agmina Xerxem
Non habuiſſe puto,peteret cùm Marte Pelaſcos,
Infœlix,vix inde fuga rediturus inermi.
Quiſq; ſuis vncum manibus,follemq; tenebat:
Folle quidem vt capita inflarent,ventoq; replerent
Illorum quibus aut magnas fortuna dediſſet
Diuitias:vel quos doctrina,robore,forma,
Nobilitate,alijs multis præſtare viderent.
Vnco autem,vt quos impleſſent petulantibus auris
Iam ſatis atq; ſuper,fumoſa in ſtagna tumentes
Pertraherent,prædam ranis colubriſq; futuros,
Atq; alijs habitant illo quæ gurgite monſtris.
Regi huic(quem dixi)nomen fuit,eſtq; Typhurgo:
Sic etenim aiebat declarans cuncta meus dux.
Poſt hæc occiduas qua Titan vergit in vndas,
Et prono curru extremis impendet Iberis,
Sollicitam direxi aciem,ſimilemq; priori

Proſpexi regem, ſublimi in ſede locatum,
Apleſto cui nomen erat: populosq́; regebat
Spirituum innumeros, ſolis quoſcunq; cadentis
Fert regio, atq; plagis quicunq; morantur in illis.
Dipſada quiſq; manu dæmon geſtabat, & vncum.
Tunc Iouis atq; Aretes natus: Viden', inquit, vt ipſos
Quiſq; ſuum irritent angues, digitisq́; laceſſant?
Vt morſu grauiore petant, grauiore veneno
Inficiant terrenorum hominum viliſsima corda?
Nam qui peſtiferi læduntur vulnere dentis,
Amittunt mentem miſeri, & cæleſtia prorſus
Deſpiciunt: tantaq́; ſiti vexantur, vt vnquam
Expleri nequeant, fruſtraq́; bibendo laborent.
Dumq́; ita nequicquam ſemper ſitiuntq́; bibuntq́;,
Immemores mortis, ſortis, cæliq́;, ſuiq́;:
Ecce adſunt diris armati dæmones vncis,
Abripiuntq́; illos, & adhuc ſitientia figunt
Guttura, ſpinoſi ſtagni mergenda ſub vndas.
Illic innumeris pœnis plectuntur, & illic
Plurima mōſtra latent: præſertim plurima hirudo,
Morſibus aſsiduis quorum, noctesq́; diesq́;
Intolerabiliter cruciati, deniq; reddunt
Quem viuendo aliјs olim extraxere cruorem.
Nec tales minuunt longiſsima ſæcula pœnas.
Ergo hic rex facit, & punit quos fecit auaros.
His dictis conuerti oculos ad frigida mundi
Sidera, quà geminam noſter polus aſpicit arcton,
Et ſua ſemper agit circum ſarraca Bootes.

Illi

Illic regem alium video, innumerasq́; malorum
Spirituum turbas, aquilonia regna colentes,
Geſtâtesq́; hamos manibus. tunc dux meus inquit:
Rex hic, qui gelidis Boreæ dominatur in oris,
Luxuriæ atq; gulæ eſt princeps, idemq́; Philocreus
Nomen habet, non fraude alijs neq; viribus impar:
O quantum noxæ cæcis mortalibus affert.
Nanq; hamis quos ipſe vides, dulcem inſerit eſcam,
Infectam tamen occulto ſtygioq́; veneno,
Hisq́; capi iubet inſulſos, ſtagniq́; lutoſi
In vada nigra trahi captos, & gurgite mergi.
Qui mox mutati in brutorum corpora, fiunt
Porci, aſini, tauri, vulpes, vrſiq́; lupiq́;,
Atq; alia, humanæ quæ ſunt expertia mentis.
Nec ſatis hoc, veſpis, crabronibus, & ſcarabæis,
Torquentur miſeri aſſiduè, quæ plurima in illis
Obuolitant ripis animalia, ibiq́; morantur.
Talibus oblectant placantq́; Philocrea pœnis,
Gaudia qui carnis, ſpreta virtute, ſequuntur.
Hæc ait. aſt ego, quà uertex decliuior auſtrum,
Nubiferumq́; notum gignit, genitumq́; per oras
Anguiferæ Lybies, ſpatia in contraria mittit,
Proſpiciens viſu intento, quanta agmina cerno,
Et quantos paſſim conuentus dæmoniorum,
Hinc atq; hinc nigris alis per inane volantum.
Rex erat in medio magnus, magnaq́; corona
Inſignis, qui torua acie, vultuq́; maligno,
Vibrabat ſtridens linguam patulo ore triſulcam,

Vipe

Vipereum in morem, & virus saniemq; vomebat:
Qualem murenæ coluber stimulatus amore,
Gaudia coniugij metuens temerare veneno,
Effundit summo in scopulo, effusamq; reponit
Cautibus in rigidis, mox saltu præcipitem se
Deijcit in medias sinuosi fluminis vndas,
Sibilaq; ingeminans charam vestigat amicam:
Illa sono audito, confestim occurrit amanti,
Multipliciq; ambo coniungunt corpora nexu.
Ast vbi iam Veneris tandem est expleta voluptas,
Emergit lætus coluber, pestemq; relictam
In scopulo repetit prudens, suaq; arma requirit:
Quæ si amota videt, vel proculcata, dolore
Afficitur tanto, vt mœrens vitamq; perosus,
Terq; quaterq; caput saxis illidat acutis,
Donec animam morte et curas simul exuat omnes.
Iste igitur rex talis erat, talesq; videbam
Esse suos populos : plerunq; est regis imago
Vulgus, & ad mores accedere principis optat.
Dextra erat ipsorum fallaci armata dolone,
Liuidaq; ora, atri dentes, spumosaq; labra.
Regē hūc inuidiæ esse patrē dominumq; Timalphes
Aiebat referens, ipsumq; Miastora dici.
Quo instigante sui mortalia corda ministri
Tartareis implent spumis, tunc improba pestis
Diffundens sese totos contaminat artus:
Præsertimq; oculos angit, ne prospera ferre
Alterius possint, intabescantq; videndo.

Postremò infixis per terga dolonibus, ægras
Extrudunt animas, triplici quas gutture mandit
Cerberus, & mansas aconita in tristia vertit:
Corpora scorpiones fiunt, & acumine caudæ
Quamuis blanda illis videantur brachia lædunt.
Sed tu iam medias contemplare aëris oras,
Sarcotheonq; vide: qui rex est primus, & idem
Pessimus. hunc alij reges metuuntq; coluntq;,
Huic seruit quicquid tenet orbis dæmoniorum,
A quo ceu quodam centro genus omne malorum
Emicat, vt radij solis de corpore manant.
Aspexi hunc igitur, sæuum horribilemq;, superbo
Extantem solio, sceleratáq; sceptra tenentem.
Sanguineæ cristæ huic surgunt, & cornua septem
Erecta, & totidem ingentes referentia turres.
Auribus atq; oculis lucent & naribus ignes,
Oráq; fumosas euoluunt grandia flammas.
Heu quot habet secum comites, quantasq; phalãges
Instructas telis & bombiferis tormentis
Iste tyrannus agit: tanquam perfringere cœlum
Vellet, & ætherea superos depellere ab aula.
Tunc mihi ductor ait: fuit hic pulcherrimus olim,
Supremoq; Ioui charissimus: at mala mentis
Conditio, & lætis cognata superbia rebus,
Attulit exitium misero. par nanq; volebat
Esse Deo, cupiens æqualem sedis honorem.
Proinde relegari meruit: iussusq; Michaël
Constituit certos illi inter nubila fines.

Sæpe

Sæpe tamen priſcæ laudis, veterumq́; bonorum
Non oblitus adhuc, & ſpe deluſus inani,
Bella mouet ſuperis, cœlumq́; irrumpere tentat.
Hinc fragor, hinc tonitrus, metuẽdaq́; fulmina fiũt,
Horrificiq́; ignes nigranti nube coruſcant:
Terrentur pecudes, humanaq́; corda tremiſcunt.
Sed furit incaſſum, & vexat labor irritus illum,
Nec potis eſt vltra æthereos intrare penates:
Quiq́; prius lucis lator, diciq́; ſolebat
Lucifer, eſt nunc noctis amans, gaudetq́; vagari
Per noctem, lemures ſecum & phãtaſmata ducens:
Perq́; diem interdum, quoties committere quærit
Armatas nebulonum acies, & ſternere cæſis
Corporibus campos: vel quum crudelia nautis
Fata parat, miſerasq́; vndis operire carinas:
Aut quum grãde aliud tẽtat ſcelus. ille etenim tunc
In lucem prodit, ſed clàm: mittitq́; latenter
Ad loca certa ſuos famulos, qui corda malorum
Inſtigant hominum, furijsq́; audacibus implent,
Et taciti inſpirant mentem, non voce loquuntur.
Aſt ego: quæſo (inquam) mi dux, iam dæmones iſtos
Mittamus, resq́; humanas tandem aſpiciamus.
Nanq; hac de ſpecula facile eſt terramq́; fretumq́;
Cernere: non leuiter nos hæc ſpectacla iuuabunt.
Cœpimus ergo ambo mortalia contemplari.
Mirabar primum vario diſtincta colore
Corpora. nam mediæ gens eſt quæ proxima Zonæ,
Nigra erat, & craßis labris, criſpisq́; capillis,

Et nuda, aut ſimæ corio male tecta capellæ.
Quæ verò gelidis Boreæ reperitur in oris,
Vincebat candore niues, & frigora longis
Veſtibus ac multo vix defendebat amictu.
Hanc illamq; inter gentem quicunq; morantur
Innumeri populi, nigro tinguntur & albo,
Sed magis atq; minus: quanta eſt diſtantia ſolis.
Talia dum ſtultè admiror: quid friuola curas?
Quid vanos ſpectas humana in carne colores?
Dux meus inquit: erit melius perpendere mores,
Atq; animorum habitus varios, operumq; figuras.
Ex quibus agnoſces, meq; oſtendente videbis,
Quæ ſit vita hominũ, & quantũ chaos erret in illa.
Principio tibi finge manum, quæ pollice cœlum
Aſpiciat, paſſis digitis: & pollice in ipſo
Pone hominũ genus illorũ, quibus optima mens eſt,
Qui res humanas ſpernunt, diuinaq; tantum
Mirantur, quibus in primis ſapientia cordi eſt,
Qui contemplari naturam atq; æthera gaudent,
Innocui, mites, iuſtumq; piumq; colentes,
Quos neq; diuitiæ capiunt, neq; turpia carnis
Gaudia, nec tumidi ſplendor titillat honoris:
Cœleſtes homines, humano in corpore diui,
Rari adeò. perfecta etenim ſunt omnia rara,
O vtinam talem te Iupiter eſſe iuberet.
Proximus huic digito eſt index, vbi ponere oportet
Prudentes homines: genus hoc eſt quippe ſecundum,
Eſtq; bonum, tamen in terras decliue, regendis

Vrbib

Vrbibus ac populis aptum, rebúsq; gerendis,
Iuſtitiam colit atq; fidem, moréſq; pudicos,
Non tamen exutum eſt terreno prorſus amore.
Cui ſi quando Deus rerum permittit habenas,
Imperiiq; decus, tunc aurea ſæcula fiunt,
Tunc floret virtus, terráſq; Aſtrea reuiſit,
Pax viget, & vitium duris cohibetur habenis.
Poſt ſequitur medius digitus, qui infamis habetur:
In qua ſede aliud genus eſt tibi conſtituendum,
Illorum, quibus eſt magnæ ſolertia mentis,
Ingeniiq; vigor, nec non vis magna loquendi:
Sed praui ſunt, iniuſti, vitiiſq; referti,
In terras curui, nunquam æthera ſuſpicientes,
Aſtuti in primis, falsóq; in pectore vulpem
Geſtantes, turbámq; ignaram decipientes.
Cúmq; odio virtutẽ habeant, cùm numina temnãt,
Se ſimulant iuſtos tamen ac virtutis amantes,
Próq; albis nigra & pro nigris alba loquuntur.
Omnia vel lucri faciunt vel laudis amore,
Nec niſi præſentem vitam ſperántve timéntve.
Hi ſunt qui ſemper prudentibus aduerſantur,
Armatiq; dolis, confidentéſq; fauori,
(Quem ſibi ſeruitio turpi vel munere blando
Conciliare ſolent) ſanctis conatibus obſtant
Prudentum, & nubem veris rationibus obdunt:
Quæ ſi non proſunt artes, tunc res agitur vi,
Vtuntur ferro, flammis, atróq; veneno:
Lædere ſi nequeunt furtim, graſſantur apertè,

Ergo his militibus, ſeſe ac ſua regna tuetur
Ipſe malus dæmon, tali ſe robore fulcit,
Tali præſidio terram ſibi ſubijcit omnem.
Nam longè plures ſunt, & longè aſperiores
Aſtuti, quàm prudentes, ideoq; reportant
Palmam plerunq;, & victa probitate triumphant.
Qui quum ſceptra tenent, & præſunt vrbibus, ætas
Ferrea regreditur, mauortia bella reſurgunt:
Iuſtitiam & leges vincit furor, omnia demum
Bacchantur vitia impunè, & iacet obruta virtus.
Hoc hominum genere eſt nullum ſceleratius inter
Mortales, nec cœlicolis odioſius vllum eſt.
Proxima ſtultorum eſt ſedes, quartoq; locari
In digito debet. ſtultorum maxima turba eſt:
Quis neſcit? gaudet ſtultis natura creandis,
Vt maluis atq; vrticis & vilibus herbis.
Hi ſunt obtuſo ingenio, craſſoq; cerebro,
Et nihili pendunt animi bona, ſolaq; ventris
Et Veneris pecudum ritu oblectamina quærunt,
Quos bipedes aſinos ipſi mille artibus atq;
Inſidijs capiunt aſtuti, plurima eiſdem
Perſuadere ſolent iniuſta & falſa, ſuoq;
Eloquio quocunq; volunt ducuntq; trahuntq;.
Credula quandoquidem eſt ſtultorum, ceu puerorum
Turba: ſed in vitium magis. hæret opinio ſemper
Illis deterior, quibus eſt quoq; deterior mens.
Hinc eſt quod ſtulti aſtutorum, quàm prudentum
Promptius auſcultant dictis, & credere malunt:

Quippe ferunt praua aſtuti, & plerunq; doloſa
Conſilia, & vitium pulchro ſub cortice velant.
Sed licet in multis aſtuti ludificentur
Hos quos dixi aſinos, tamen vna ſuperſtitionis
Eſt faciliſq; via, & cunctis iam cognita ſeclis,
Qua aſtuti in primis vtuntur. nanq; deorum
Addicunt ſeſe templis, ac ſacra miniſtrant:
Tunc implent vrgentq; metu inſulſiſsima corda
Stultorum, terrentq; minis, niſi numina placent
Muneribus, redimantq; datis ſua crimina nummis:
Quos ipſi mox accipiunt, quibus & ſua ſæpe
Scorta ſacerdotes caſti, muloſq; ſaginant.
Nempe ſacerdotum qualis ſit vita, moduſq;
Fallendi ſtultos, quis non videt? attamen ipſis
Hæc impunè licent: tanta eſt clementia regum,
Duntaxat ludo ventri, Veneriq; vacantum.
Hæc quoq; dij faciles tolerant, paruiq; videntur
Pendere, qua ſua ſacra manu, quo pectore fiant:
Quo probro in terris, quóve afficiantur honore.
Sed redeo ad ſtultos: quos quando extollit, & alto
Collocat in ſolio, cupiens Fortuna iocari:
O quot ſtultitijs tunc omnia plena videbis.
Quas memorare nimis longũ foret. improbitas tunc
Exultat, virtuſq; mouet contempta cachinnum.
Tum choreis lautiſq; epulis, varijſq; vacatur
Ludis atq; iocis, tum ſcurrarum ac meretricum
Agmina cernuntur paſsim, tunc ſola voluptas
Turpis & inſipiens, tota dominatur in vrbe.

Qualis enim rex eſt, talis quoq; ſubditus illi
Eſſe ſolet populus, ſtudijſq; tenetur eiſdem.
Non eſt ſola tamen ſtultis cognata voluptas:
Ira frequens etiam quatit illos, pronus in iram
Stultorum eſt animus, facilè excandeſcit, & audet
Omne ſcelus, quoties concepta bile tumeſcit,
Tunc ferri ſceleratus amor, rixæq; cruentæ
Surgunt, & gelidæ dant plurima corpora morti.
Ergo ferum genus hoc hominũ eſt, valdeq; cauendũ.
Vltimus eſt digitus minimus, quo ſæpius aures
Scalpuntur, diciq; ideo ſolet auricularis:
Hic locus eſt inſanorum, qui mente videntur
Exuti, quibus eſt vſus rationis ademptus.
Quorum ſi nunquam ceſſet furor, expedit illos
Oppetere, & tãtum moriendo relinquere morbum.
Ergo hominũ duo ſunt genera, & nõ plura, bonorũ:
Cætera, nam mala ſunt, vitato ſedulus: aut ſi
Non vitare potes, ſaltem irritare caueto:
Nam furit atq; ferit, ſæuiſsima bellua vulgus.
Poſtquam ſic fata eſt proles Areteia: nunquid
A vitijs (inquam) poſſunt ad honeſta vocari
Officia, aſtuti & ſtulti? an via nulla medendi eſt
Criminibus? vel ſi qua via eſt, ediſſere quæ ſit.
Tali autem mihi tunc reſpondit voce Timalphes:
Natura vt multos humano in corpore morbos
Ingenuit, ſic multa animo mala contulit ægro,
Atq; ſuos parti vtriq; eſt largita labores.
Aſpice quanto hominum genus amplectatur amore,

Opport

Opportuna tamen medicamina multa creauit:
Quod niſi feciſſet, nimis iracunda fuiſſet.
Ergo eadem nocuit, quæ profuit : vtq; nocendo
Ingenioſa fuit, fuit ingenioſa medendo:
Vt dubites, matérne, an ſit dicenda nouerca.
Sed nũc mittamus morbos & pharmaca, quæ ſunt
Corporis, iſta patent iam multis edita libris:
Deq́; animo , vt melius quæ me paulò antè rogaſti
Percipias, quantum res poſtulat ipſa, loquamur.
Principio, vt iuſſu naturæ ruſtica tellus,
Vrticas tribuloſq́; & vilia gramina gignit,
Ni cultura frequens adſit, multoq́; labore
Ingratas raſtris ac vomere diſsipet herbas:
Nec ſatis hoc, opus eſt etiam bona ſemina ibidem
Spargere, & aſsidua ſparſis inſiſtere cura:
Sic animus, dum corporeo ſtat carcere vinctus,
Horreſcit denſis vitiorum ſentibus, & fit
Penè ferus, niſi prudenti cultore iuuetur,
Qui vitia expungat, virtuteſq́; inſerat aptè.
Sed quæ ſit cultura animi fortaſſe requiris.
Eſt ſophia, eſt inquam ſophia : hanc intellige, mores
Quæ docet, atq; probos homines facit, & viuendi
Rectè monſtrat iter mortalibus, vt pietatem
Iuſtitiamq́; colant ſuadens, & crimina vitent.
Sola hæc nimirum ſophia & ſapientia vera eſt:
Non ea, cui paſsim medici vafriq́; cuculli
Temporibus noſtris incumbunt nocte dieq́;,
Quærentes rerum abſtruſas euoluere cauſas,

Naturæq; intus latitantis pandere clauſtra,
Materiam primam, vacuumq́;, ac mille Chimeras
Inflatis buccis ructantes, vt videantur
Docti, & rugoſas diſtendant ære crumenas.
O bellam ſophiam, cuius ſtudioſa iuuentus
Aut inhiat lucro, aut ſterili ambitione tumeſcit:
Sed nil candidior, ſed nil moratior exit.
Non hæc eſt cultrix animi, & ſapientia dici
Iure nequit: potiusq́; vocanda ſcientia, ſi non
Ambiguos veri calles decepta relinquit.
Ergo hanc qui didicit, ſcit, non ſapit: atq; ſcientis
Nomen habere poteſt forſan, ſed non ſapientis.
Hæc duo ſunt etenim ſpatijs diſiuncta reductis,
Suntq́; operum diuerſorum. ſapientia fructum
Producit vitæ, fert ipſa ſcientia florem:
Prodeſt illa, ſed hæc ornat: conſiderat illa
Quæ ſunt intra hominẽ, hæc circa exteriora vagat̃:
Illa pium ac iuſtũ, hæc doctum facit atq; diſertum.
Proinde animi cultrix ſola eſt ſapientia, mores
Quæ docet, vt dixi. hæc etenim vitia omnia vellit,
Virtutesq́; ſerit, quas cæleſti irrigat imbre.
O humani generis lux, ô via vera ſalutis,
Præſidium, portus, ſolamen, regula vitæ,
O pax & medicina animi, ô venerabile aſylum.
Suauior ac potior ſapientia nectare: quis te,
Quis te nũc amat, aut ſequit̃? tibi q̄s locus, aut quis
Eſt honor in terris? quondam regnare ſolebas
In templis, in porticibusq́;, & gymnaſijs, &

Concil

Concilijs, regumq́; aulis : nunc cognita nulli es,
Sed pro te regnant nugæ, & mera ſomnia vatum.
Quid nunc in ludis pueri, imprudensq́; iuuentus
Diſcit? fabellas turpes, vel prorſus inanes.
Ecce ſedens altè præceptor, codice aperto
Excreat: & poſtquam circum ſpectauit hiantes,
Arrectasq́; aures tironum, voce ſonanti
Aut tragicas laruas, aut comica ſcorta referre
Incipit, aut veterum inſanos effutit amores,
Aut quod mõſtroſum & ſæuũ & plorabile narrat.
O caput elleboro dignum: ſic pectora pura
Imbuis? & rerum ignaros hac fruge ſaginas?
Hoc ſale conditur tenera ac petulantior ætas?
Non pudet his nugis abſumere turpiter æuum?
Hinc tot vbiq; vides prauos, tot vbiq; ſceleſtos,
Hinc & tanta ſeges vitiorum creſcit vbiq;,
Quando nulla animis cultura adhibetur honeſta.
O corruptores, non cultores puerorum:
Diſcite vos prius, inde alijs oſtendite rectam
Viuendi formam, & ſanctos inducite mores,
Ne pecudum ritu vitam ducatis inertem.
Tu verò Stellate audi: te nanq; docebo,
Et paucis, qua animus tibi ſit ratione colendus.
In primis vnum eſſe Deum meditare frequenter,
Immẽſum, æternũ, ſummũ, optimũ, & omnipotentẽ:
Qui cœlum, & toto fulgentia ſidera cœlo,
Cæteraq́; aut oculis apta, aut non apta videri,
Ex nihilo, nutu ſolo, ſine tempore fecit,

Facta

Factaq; perpetuo ſtudio ſeruatq; regitq;.
Nunc venerare, time, cole, lauda, & ſæpe precare,
Nocte dieq;, oritur cùm ſol, cumq; occidit, & cùm
Aequali ſpatio meta diſiunctus vtraq; eſt.
Nam prima eſt virtus, prima eſt ſapientia, regem
Cælicolûm patremq; hominum cognoſcere, amare,
Sinceroq; animo laudare, timere, precari.
Hoc ſine virtutes alias nihil eſſe putato:
Hoc verò ſolum penè eſt ſatis. ergo teneto
Corde ac mente Deum ſæpe, & ſæpe ore vocato:
Hac pietate poteſt tibi nil contingere maius.
Hæc ad virtutes alias eſt ianua: quippe
Diuino nequeunt prorſus ſine numine haberi
Virtutes aliæ, & nequeunt vitia ipſa caueri.
Præterea ciues cæli, angelicaſq; cohortes,
Et ſummi regis famulos, ſanctoſq; miniſtros
Diuinæ maieſtatis iuſſa efficientes,
Adſtanteſq; illi fœliciter omne per æuum
Aetheris in campis puri ſemperq; ſereni:
Sæpe pijs precibus ſupplexq; orare memento,
Vt tibi præſto adſint, & ſæua pericula pellant,
Dignenturq; Deo te commendare. profecto
Poſſunt, atq; ſolent multum prodeſſe roganti
Angelicæ mentes, humanaq; vota ſecundant.
Nec ſis tu è numero illorum (caue quæſo) putant qui
Nil melius naturam homine, ac nil dignius vſquã
Finxiſſe, inſani: cùm tot terraq; mariq;
Viuere conſpiciant animalia, in æthere credunt

Stellarum

Stellarumq́; globis nullos habitare colonos,
Et deserta poli censent spatia ampla beati.
O curuas animas, ô pectora plena tenebris.
Percipere humani sensus non omnia possunt:
Plurima sunt quæ oculos fallunt, sed mente videtur.
Vnde acies mentis potius ratioq́; sequenda est,
Quæ docet esse deos, cœlumq́; habitarier. ergo
Aut stellæ dij sunt, aut lucida templa deorum.
His fundamentis iactis, amplectere deinde
Iustitiam: & per te nulli vnquam iniuria fiat,
Sed verbis alijs've modis fuge lædere quenquam:
Quodq́; tibi nolles, alijs fecisse caueto:
Quodq́; tibi velles, alijs præstare studeto.
Hæc est naturæ lex optima: quam nisi ad vnguem
Seruabis, non ipse Deo *(mihi crede) placebis,*
Postq́; obitum infœlix non aurea sidera adibis.
Alterius famam vel honorem tangere, vel rem
Inuidia, aut ira, aut suadente cupidine, noli:
Imò iuua, quos esse bonos intelligis, omni
Sedulitate: malisq́; interdum gratificare,
Quod tibi vel nunquam noceat, vel parcius obsint.
Nec te à iustitia retrahant mala munera. amor've,
Aut odium. nanq; hæc tria sunt, quæ lumina mētis
Præstringunt, rectoq́; homines à limite trudunt.
Sed memor esto Dei *semper, mortisq́; futuræ.*
Post hæc illecebras omnes fuge corporis, atq;
Fræna voluptati durissima pone: voluptas
Improba perniciem ingentem mortalibus affert.

Nil

Nil magis aduersum est virtuti, tendere sursum
Nititur aßiduè cognata ad sidera virtus:
Contra inimica polo, semper petit ima voluptas,
Et pecudum in morem despectat cornua terram,
Suffocans animi vires & corporis: vnde
Ignauos facit. & morbos inducit amaros.
Hæc illa est Circe, hæc Syren, hic hamus iniqui
Dæmonis: hoc laqueo innumeros capit, & ꝓhibet ne
Post mortem patrij redeant ad limina cœli,
Callidus, & secum tenebris includit auernis.
Has ergo insidias, hoc blandum & dulce venenum
Hostis tartarei, quantum potes aufuge cautus:
Ne te pœniteat frustra, cùm serior ætas
Sentiet ingenium, famam, rem, membra perisse,
Exiguo mellis gustu, & dulcedine inani.
Tunc etenim, vt multi, dices: ô tempora pulchra,
Quàm malè vos noui, quò fugistis? miserum me:
Si mihi nunc reddat pueriles Iuppiter annos,
Et liceat Samios iterum contingere ramos,
Pergam illuc dextro quò tendit littera cornu:
Sit licet angustus limes, perq; ardua surgat.
Est melius virtute nihil, quæ permanet omni
Tempore, quæ laudem tribuit, largitur honorem,
Censum auget, vitam seruat, post funera durat.
At me infœlicem decepit blanda voluptas,
Quæ iam pridem abijt, meq; inter damna reliquit.
Nanq; ego dum iuuenis meretricia lustra frequēto,
Dum ventri & somno & ludo sum deditus amens,

Diſcere nil volui, ſtudium libroſq; peroſus,
Contempſiq; bonas artes: nunc (heu) video me
Indoctum, infamem, ſine nummis, corpore fracto,
Mente hebeti, ſenſu obtuſo: vixi hactenus, vt qui
Dum ſtertit, vigilare tamen ſe credit, & errat.
Talia ab ignauis iactari verba frequenter
Conſuerunt: vbi iam morti vicina ſenectus
Expendit ſero malè ductam examine vitam.
Maxima pars pecore amiſſo præſepia claudit:
Tumq; ſapit, quum calua retro fortuna receßit:
Et medicum quærit, quum ſpes eſt nulla ſalutis.
O miſeri: dum tempus adeſt, cognoſcite tempus.
Nam fugit hora leuis, nec ſcit fugitiua reuerti.
Nil lacrymæ et gemitus defuncto corpore proſunt,
Vtilis eſt medicina ſuo quæ tempore venit,
Quare tunc opus eſt, quum florere incipit ætas,
Virtutem amplecti: tunc rectum carpere oportet
Viuendi callem, & ſtudijs incumbere honeſtis:
Tunc eſt vtendum ratione, animuſq; regendus
Conſilio, dum mollis adhuc, ne fortè malarum
Melle voluptatum captus, petat auia præceps.
Qui ſapit, hic ſapiat citò: nam ſapientia ſera
Proxima ſtultitiæ eſt, fertq; importuna dolorem,
Deplorans fruſtra graue & irreparabile damnum.
Eſt tibi præterea ſitis improba diuitiarum
Omnino, & ſcelerata auri vitanda cupido:
Nanq; vbi auaritia eſt, habitant fermè omnia ibidē
Flagitia, impietas, periuria, furta, rapinæ,

Fraudes

Fraudes atq; doli, insidiæq; & proditiones,
Iurgia, & infandæ cædes. quid singula narrem?
Deniq; sordidius nil est, nil peius auaro:
Qui totus terræ immersus, ceu talpa, cupit nil,
Nil amat agnoscit've aliud, quàm munera terræ:
Propter quæ solet omne scelus patrare, Deumq;
Nullum alium præter nummum, væsanus adorat.
Nec videt infælix, quàm sit fragilisq; breuisq;
Vita hominũ, & quã mors cõtracto semꝑ ab arcu
Excutiat gelidas humana in corda sagittas,
Nec iuueni parcat, nec docto, nec locupleti,
Sed quodcunq; caput nullo discrimine pulset:
Sæpe etiam propius tunc sit, quum longius esse
Creditur, & subitos ferat improuisa tumultus.
At tu diuitias terrenas, & bona cæcæ
Subiecta imperio sortis, nec pendere magni,
Nec multum curare velis. nam propria cuiquam
Non ea sunt, quæ pro arbitrio largitur & aufert
Instabilis Fortuna suo: vel morte recedunt,
Diuersos dominos permutatura vicissim.
Sunt alia inquirenda tibi bona, sunt potiores
Diuitiæ cupiendæ, omni quæ tempore durant:
In quas nec morti, nec sorti est vlla potestas.
Has cumulare tibi studeas noctesq; diesq;:
Nam verè tunc diues eris, vereq; beatus.
Cætera quæ vulgus demens miratur & optat,
Si tibi sint, nummi, fundus, domus & pecus: illis
Vtere, (quis prohibet:) iustè tamen atq; modestè:

Quumq;

Quumq́; potes, miſerere inopũ, & ne deſpice egenos.
Hoc pacto acquires laudem, æternamq́; ſalutem,
Et pro terrenis cœleſtia munera habebis.
Non homo, ſed lupus eſt, quem non clementia tãgit,
Qui non alterius miſeranda ſorte mouetur,
Qui negat auxilium ſocio præſtare roganti.
At ſi pauper eris, patienter ſuſtine, & æquo
Pectore pauperiem tolera: magis ille ſiniſtris
Caſibus afficitur, plus curarum atq; laborum
Perpetitur, qui plura tenet, cui plura dedit ſors:
Deprimiturq́; adeo rerum grauitate ſuarum,
Vt contemplari nunquam cœleſtia poſsit.
Eſſe leuem & vacuum terrenæ fecis oportet
Illum, qui æthereas animo vult tendere ad arces.
Nam quo quiſq; magis terram petit, hoc magis alto
Abſtrahitur cœlo, ſuperaq́; à luce recedit.
Atq; vbi quiſq; ſuos theſauros poſsidet, illic
Aſsiduè cor habet, ſemper conuoluitur illic.
Eſt igitur multis paupertas vtilis, illos
Exonerans, vt ad aſtra volent leuioribus alis.
Sed tibi non minus eſt vitanda ſuperbia, mater
Rixæ odijq́;, vrbes ſtudia in contraria ſcindens,
Excidiumq́; ferens multis. hac peſte laborans
Olim Roma ruit, ciuili oppreſſa furore.
Hoc fuge tartareum monſtrum, ſi quæris amicus
Eſſe Dei, & tandem cœlo poſt fata potiri.
Nemo ſuperbus amat ſuperos, nec amatur ab illis:
Vult humiles Deus, ac mites: habitatq́; libenter

Mansuetos animos, procul ambitione remotos:
Inflatos verò ac ventosos deprimit idem,
Nec patitur secum puro consistere olympo.
Ergo vtres tumidi, quid vestra superbia vobis?
Quid tituli illustres, præclaraq; nomina prosunt?
Quæ citò mors rapit, & letheas mergit in vndas.
Laudari à vulgo cupitis, vulgoq́; placere:
Dicite, iudicij quid habet plebecula veri?
Vos putat esse Deos, *quid tum? cùm sitis asilli,*
Humana exterius tantum apparente figura?
Fallitis ignaros homines, non fallitis ipsos
Cœlicolas: imò his risum stomachumq́; mouetis.
Nam vestros mores, occultaq́; crimina norunt.
Sed vos, ô cæci, diuos nihil esse putatis?
Nec superesse animas, extincto corpore vestras
Creditis, atq; ideo præsentis commoda vitæ
Optatis tantum, deridetisq́; futuram.
Quàm multæ pecudes humano in corpore viuunt.
Hinc vestri erroris causa est, vestræq́; ruinæ,
Quod nil crassa acie nisi corpora crassa videtis:
Nec veras res, sed rerum cognoscitis vmbras.
Maxima pars fumo gaudet, fumoq́; repletur.
Stulti quid fumo est leuius? quid inanius? aut quid
Ridiculum magis esse potest, quàm quærere honorẽ
Immeritum, & causas veri contemnere honoris?
Aspicimus prauos, indoctos, mentis egentes,
Sublimi in solio positos, dominarier illis
Qui se sunt longè meliores, & quibus ipsi

Deberent

Deberent ſeruire magis. nempè improba ludit
Rebus in humanis Fortuna, & lege ſine vlla
Omnia confundit, plærunq; ad ſidera tollens
Ignauos ſeruos, piſtrino & carcere dignos.
At ſi ſana foret, ſolis ſapientibus orbem,
Vt decet, vt par eſt, committeret ipſa regendum.
Cuncta etenim rectè fierent, legesq; vigerent:
Sacraq; tractarent puri innocuiq; miniſtri,
Et dij ſe ſinerent mortali luce videri.
Sed perſonatis gaudet temeraria mimis.
Fert tamen iſta Deus ſummus, qui talia poſſet
Corrigere: & cur nos etiam non iſta feramus?
Quid prodeſt verum firma ratione tueri,
Et nil proficere, atq; odium ſibi quærere fruſtra?
Spernitur, ac damnum patitur ſapientia: cui non
Reſpondent vires, quam nulla potentia fulcit.
Vnde tacere quidem præſtat: tu deſpice laudes
Inſulſas vulgi, & fortunæ munera cæcæ:
Atq; Deo ſtudeas omni virtute placere.
Poſt cineres eſt verus honos, eſt gloria vera,
Quæ datur aſtrifero in cælo, iuſtisq; pijsq;,
Tunc mites humilesq; ſuo lætantur honore.
At ſtygia mœſti lacrymant in valle ſuperbi.
Poſtremò compeſce iram, parit ira furorem,
Turpia verba furor, verbis ex turpibus exit
Rixa, ex hac oritur vulnus, de vulnere lethum.
Ira adeò mentem confundit: vt ebria bile
Feruenti, nequeat dignoſcere quid ſit agendum:

Iudicijq́; expers plærunq; per auia tendat.
Mox dolor atq; pudor facta inconſulta ſequuntur.
Ergo caue hanc, animũq́; rege, & te vince, ferẽdo
Fortiter: egregia eſt etenim Patientia virtus:
Qua quicunq; caret, careat probitate neceſſe eſt,
Sitq́; ferus, ſemper rixas & iurgia ſemper
Exercens. propria eſt nimirum rixa ferarum,
Pax verò tranquilla decet mortalia corda.
Vir bonus & ſapiens quærit ſuper omnia pacem,
Vultq́; minora pati, metuens grauiora, cauetq́;
Ne paruo ex igni ſcelerata incendia ſurgant.
Qui nil ferre poteſt, hominum commertia vitet,
Et ſolus degat ſyluis aut montibus altis.
Qui verò humanos cœtus vrbesq́; frequentat,
Diſcat multa pati, frenisq́; coërceat iram,
Diſsimulans conceptam arcano in pectore bilem
Nec facilè, atq; leui de cauſa, abrumpere pacis
Vincla velit: quantumq́; poteſt ignoſcat amicis,
Vt poſsit quam alijs veniam dedit, ipſe mereri.
Pauca hæc de cultura animi dicenda putaui,
Sufficiuntq́; ſatis. potuiſſem his addere plura:
Sed cui ſunt hæc pauca, illi non cætera deerunt:
Aduenientq́; vltrò, quæcunq; videntur omiſſa.
Nam comprenduntur tacitè & clauduntur in iſtis.
Attamen interea ſapientum incumbere libris
Eſt operæpretium, & rerum perquirere cauſas,
Deniq; doctrinis varijs componere mentem:
Quippe animus ſine doctrina eſt ignauus hebesq́;.

Hoc

Hoc igitur pacto (vt dictum est) florescere possunt
Virtute ac meritis stulti astutiq;, colentes
Sese animumq; suum, & cælesti sede potiri.
Talia dum memorat ductor meus: ecce deorum
Nuntius, Atlantisq; nepos, Ioue missus ab ipso,
Astitit, atq; iubet supera ad conuexa Timalphem
Ire citum. nanq; aiebat dudum esse vocatos
Cælicolas omnes, Iouis ad tecta aurea sum mi,
Velleq; de rebus grauibus nonnulla referre.
Memū, vtrum quosdā monachos in colle manentes
Extra vrbem, cuius prope mœnia labitur atq;
Intrat in Adriacas piscosus Ariminus vndas,
Diuitijs deceat priuari, & partibus illis
Quas auferre solet cristatis villica gallis:
Cùm sint lasciui nimium, nimiumq; superbi,
Et spernant omnes, & turpia multa licenter
Committant, senis exemplo, qui præsidet illis.
Prò pudor: hos tolerare potest ecclesia porcos,
Duntaxat ventri, veneri, somnoq; vacantes?
Quo audito confestim abiens Areteius heros,
Mercurio me commendat: qui ad tartara iturus,
Plutoni secreta patris mandata ferebat.
Hic comprensum arctè tenuit me, & nubila vexit
Per media in terras. quo Thuscus tempore Clemens
Intra Felsineos habitans cum Cæsare muros,
Florentinam vrbem longa obsidione premebat.
Ergo Athlantiades, quatians talaribus auras,
Peruenit tandem sancti ad prærupta Marini

Saxa, & stelliferum ferientes æthera rupes.
Inde breui lapsu, posuit me in pinguibus agris
Verruculi, mox infernas properauit ad oras.

LIBER X.

CAPRICORNVS.

ALVE Athlantiade: stygia de valle redisti
Tam citò? dic quæso: quid'nam Plutonis in aula
Nunc agitur? Fit rixa ingens, ingensq; tumultus.
Cur hoc? Dicam equidem, quanquã festino reuerti
Ad superos. tanta est Turcarum, Christicolũmq;,
Ac Iudæorum turba illic, vt locus illam
Non capiat, vacui nihil est, sunt omnia plena,
Vestibulum plenum, plena atria, regia plena,
Tẽpla, domus, plateæ, fora, mœnia, deniq; tota vrbs,
Et campi, & colles, & frondiferæ conualles,
Vsq; adeò vt sese impellant, trudantq; vicißim,
Calcibus & pugnis & morsibus aspra gerentes
Prælia: nam ferro nequeunt decernere manes,
Nec fas est illis iterum succumbere morti.
Vix potui transire, & Ditis limina adire,
Per densas vmbrarum acies, cuneosq; coactos,
Fit via vi: irrumpens aditus, arctißima laxo
Agmina, disijciens crebro huius verbere virgæ.
Tandem peruenio ad nigri penetralia Regis.

Quem video tristi efflantem suspiria vultu,
Postquam illi exposui patris mandata, iubentis
Solui Antichristum è cauea, terrasq́; per omnes
Emitti, vt faciens miracula falsa, docensq́;
Iam summam aduenisse diem, mundiq́; ruinam.
Omnia perturbet, pecudes, hominesq́;, deosq́;:
Imperat hoc etenim fatorum immobilis ordo.
Quæso (inquam) Pluton: cur sic es tristis? at ille:
Nónne tibi indignum, iniustũ, infandumq́; videtur,
Vos adeo latum cælum, immensumq́; tenere,
Cùm sitis pauci, cumq́; illuc vix hominum tres,
Vel paulò plures, longo post tempore pergant:
Et me tam angusto in regno & paruo esse locatũ,
Quò innumeri veniunt mortales qualibet hora?
Omnes iudæi, turcæ omnes, non tamen omnes
Christicolæ, (fateor,) sed certè portio maior
Huc huc descendunt, hæc ad viuaria currunt.
Cur ad nostra magis mittuntur limina? vel cur
Ille meus frater, qui posidet æthera, saltem
Presbyteros, fratres, monachos, non accipit intra
Septa poli, sedesq́; suas, & continet illic?
Non pudet, hos homines, qui in tẽplis tã bene cantãt
Quaq; die, & sacris in turribus æra fatigant,
Qui tot thura adolent, tot scortorum miscentur,
Qui soluunt alios, sua crimina soluere nolunt,
Qui vespillonum funguntur munere, & ornant
Templa Deûm statuis, picturis, atq; sepulcris:
Mittere ad infernas sedes, & plectere pœnis:

Millia quot non fert sitiens Apulia muscas?
Pontifices etiam summos nihil ille veretur:
Imò iubet cunctis aliјs peiora subire
Supplicia: vnde Erebo miseri clauduntur in imo,
Atq; illic miris cruciatibus afficiuntur.
Quare Cylleni cùm sidera summa reuises,
Dic fratri, dic (quæso) me cuncta libenter
Facturum, quæcunq; iubet: sed consulat idem
Regno etiam nostro, & nostras non despiciat res:
Aut trahat hinc aliquot manes, aut tartara laxet,
His dictis, Faciam, respondi: atq; inde recessi.
Nunc redeo ad superos, & me properare necesse est.
I felix, nostriq; memor. tu Musa memento
Versiculos dictare mihi: nam charta parata est,
Et calamus, nec scribenti grata otia desunt:
Incipe, meq; doce, quali sophus ordine fiat.
Principio nasci fausto sub sidere oportet,
Illum quicunq; est sapiens fœlixq; futurus,
Distat enim multum quali sub imagine, quali
Sub facie cœli quisquam nascatur: vt aiunt,
Qui astrorum motus, vires, & nomina norunt,
Et geneses hominum obseruant, & fata recludunt.
O quàm magna, et quàm mirãda potentia cœli est:
Quo sine nil pareret tellus, nil gigneret æquor.
Cœlum est Oceanus, rerum pater: astra, sorores
Sunt nymphæ : omne bonũ in terras delabitur inde.
Esse igitur sapiens & fœlix nemo potest, qui
Nascitur aduerso cœlo, stellisq; sinistris.

Per

Permagni refert etiam,quos quiſq; parentes
Accipiat,quo ſit pacto nutritus,& à quo
Inſtructus.nam quos mores puer adbibit, & quas
Artes à teneris didicit,retinebit adultus.
Illa diu durant,animiſq; tenaciter hærent,
Quæcunq; à primis naſcentes hauſimus annis.
Ergo ſit probus & doctus prudenſq; magiſter,
Qui puerum inſtituat,cogatq; aſſueſcere honeſtis.
Vtq; peritus eques,nunc huc,nunc torqueat illuc,
Indomitum,frænis ſimul & calcaribus vtens.
Nec tantum verbis moneat,ſed valdius ipſum
Exemplis moueat.quid enim bene dicere prodeſt,
Si malefacta aliud monſtrant,verbiſq; repugnant?
In primis ſtudeat laſciuis atq; ſceleſtis
Arcere à ſocijs.commercia turpia ſanctos
Corrumpunt mores:multi hoc periere veneno.
Vis tu noſſe hominem,qualis ſit?perſpce amicos
Illius:aſſociant ſimiles natura,Deuſq;.
Cum paribuſq; pares habitant,viuuntq; libenter.
Valde igitur caueant cum præceptore parentes,
Ne puer aut iuuenis laſciuus & improbus illum,
Quem fore fœlicem ac ſapientem gnauiter optant.
Moribus obſcœnis contaminet:(heu facilè omnes
Labimur in vitiũ , & facilè ad peiora mouemur.)
Interea puer hic quem fingimus,vt ſapiens ſit,
Græcis incumbat libris,pariterq; latinis:
Et quantum potis eſt,euadat doctus,honeſtos
Perlegat autores,& ſcripta inhoneſta refutet.

Indoctum raro eſſe probum contingit, & atras
Errorum in tenebras mentem ignorantia trudit,
Attamen à ſtudio nimio, nimioq́; labore
Abſtineat: ne dum ſapientia quæritur, amens
Fiat, vel morbum incurrat, ſeſeq́; trucidet.
Immodica officiunt, nec longo tempore durant.
Interdum genio indulgens, animumq́; relaxans,
Et vacet, & ludat: nempe interiecta vigorem
Fert requies, reparant tempeſtiua otia vires.
Sed quanquam dignæ ſcitu pulchræq́;, bonæq́;.
Diſciplinæ omnes videantur: ſunt tamen iſtæ
Præcipuæ, & quæ naturam & quæ ſidera pandit.
Hiſce igitur totis incumbat viribus, haſce
Perdiſcat ſophus hic noſter, iam grandior æuo,
Inq́; harum ſtudio grauiores conterat annos,
Et ſimul (vt dictum eſt ſuprà, libroq́; priori)
Culturam exercens animi, iuſtusq́; piusq́;
Fiat, & exornet duplici ſua tempora lauro.
Quã pulchrũ eſt hominẽ pariter doctũ eſſe probũq́;.
Et ſcire & ſapere? inſipiens doctrina timenda eſt.
Vt furioſus habens gladium, ſic doctus iniquus.
Verùm non ſatis eſt animum curare, boniſq́;
Moribus & doctrina æquè componere, quando
Corporis eſt etiam ratio non ſegnis habenda.
Corpus enim malè ſi valeat, parêre nequibit
Præceptis animi magna & præclara iubentis.
Quare danda opera eſt, vt victus ſit bonus, vnde
Gignatur ſanguis purus. nam noxius humor,

Plærunq; ex prauis epulis per membra creatur.
Ebrietas eſt vitanda, ingluuieſq; ciborum:
Quippe caput ſtomachūq; grauant, fumiſq; cerebrū
Inuoluunt: ſtupor hinc ſequitur, ſomnuſq; diurnus.
Parcus edat, parcuſq; bibat, vir doctus & æquus.
Exercere etiam corpus mediocriter apto
Tempore conducit multum, vireſq; reducit,
Segnities robur frangit, longa otia neruos
Debilitant, ignaua quies effœminat artus.
Præterea calor immodicus, friguſq; cauendum eſt,
Atq; aër craſſus nimium, regioq; paluſtris:
Præſertim ſole æſtiuo, quum Sirius agros
Diffindit, viridiq; canunt ſub fronte cicadæ.
Deniq; conandum pro viribus, vt bene ſanum
Sit corpus, præcepta animi vt bene cuncta faceſſat.
Quod facilè haud fieri poterit, ſi dura vetabit
Pauperies: opus eſt nummis vel morte relictis,
Vel ſorte inuentis, vel quauis arte paratis.
Quippe inopem mala multa pati contingit vbiq;,
Nec ſine diuitijs fas cuiquam ducere vitam
Fœlicē. heu quàm ſæpe gemit rerū indiga virtus:
Quàm contempta iacet, ſi ſacra pecunia deſit?
Ille autem diues verè proprieq; vocatur,
Qui valet ingenio, eloquio, prudentia & arte:
Atq; vbicunq; manet, victum ſibi quærit honeſtum.
Et quamuis loca multa petat, diuerſaq; longè,
Fert ſua quæq; tamen ſecum bona: nec ſibi deſunt
Commoda, quæ poßint lætam producere vitam:

Nec metuit fures,nec ſæuorum arma latronum:
Seq́; iterum veſtit cito,ſi quando expoliatur.
Vera etenim virtus fortunæ cedere neſcit.
Quælibet vrbs,totusq́; orbis patria eſſe videtur,
Egregio fortiq́; viro,& bene viuit vbiq;.
At virtute carens,quamuis ampliſsima paſsim
Prædia poſsideat,quamuis exuberet auro,
Non tamen ire poteſt quò vult,terrasq́; per omnes
Currere,diuerſos hominum perpendere mores,
Diuerſos ſpectare locos,& viuere vbiq;.
Quippe domos agrosq́; ſuos & ſcrinia ſecum
Ferre nequit,quocúnq; meat,ne fortè latronum
Hæc rapiat manus,aut fallax voret omnia pontus,
Mox mendicus egens aliena cibaria quærat.
Sedibus ergo ijſdem patriaq́; moratur eadem,
Semper,vbi vinum & ſegetes ſua prædia reddunt.
Vtq́; relegatus metuit tranſcendere fines
Quos ſibi præſcripſit ſua ſors,& inertia mentis:
Vnde videre nequid vaſto quæ plurima in orbe
Fiunt pulchra,ſuis latebris vt carcere clauſus.
Proinde ſophi veteres ſubtili indagine quendam
Commenti lapidem,ſibi fida viatica cunctis
Permanſura locis nunquam interitura pararunt,
Quo auxilio varias terras diuerſaq́; regna
Cernere,& à multis quàm plurima diſcere poſſent.
Quondam igitur triſtes implorauere deorum
Numina mactatis de more bidentibus ante:
Mercurium in primis,ſolem,lunamq́; precati,

Fuderunt tales puro de pectore voces:
O mundi decus, ô diuum pulcherrimè Titan,
O quæ nocturnas Latonia disijcis vmbras,
O Iouis & Maiæ instabilis fugitiuaq́; proles,
Cui datur in varias se transformare figuras:
Adsitis placidi, & nostras audite querelas.
En pauci, quorum mens est sublimis, & altum
Ingenium, quibus aßiduè sapientia cordi est:
Dum causas rerum & naturæ arcana videre
Nitimur, immensumq́; animo metimur olympum,
Pauperie premimur, patimurq́; incommoda multa,
Deficimusq́; fame: interea plebs vilis & amens
Cuncta sibi rapit, & nũmos sibi congregat omnes,
Nec nostri quenquam miseret: si poscimus vllam
Rem, digitum ostendunt mediũ, & nos ludificãtur.
Vnde agros fodere, aut iumenta strigare coacti,
Aut stabulis efferre fimum, vis quærere victum
Possumus, & stultis miseri seruire iubemur.
Quare vos diui saltem miserescite nostri,
(Si qua cœlitibus pietas & cura bonorum)
Et facilem monstrate viam, qua viuere honestè,
Et veri latebras inuestigare queamus.
Talibus auditis, diui aduenere vocati.
Responditq́; prior Phœbus: vener. n la propago
Semideûm, cœlo digni, superûmq́; fauore,
Audite, atq; animis mea dicta recondite vestris.
Hũc iuuenem archadium, infidũ, nimiumq́; fugacẽ,
Prendite, & immersum stygijs occidite lymphis.

Poſt Hyales gremio impoſitum Deus excipiat, quem
Lemnia terra colit, ſublatumq́; in cruce figat:
Tunc ſepelite vtero in calido, & diſſoluite putrem:
Cuius ſtillantes artus, de corpore noſtro
Spiritus egrediens penetrabit: & ordine miro,
Paulatim extinctum nigris reuocabit ab vmbris,
Aurata indutum clamyde, argentoq́; nitentem:
Proijcite hunc demum in prunas, renouabitur alter
Vt phœnix: & quæ tanget, perfecta relinquet
Corpora, naturæ leges & fœdera vincens:
Mutabit ſpecies, paupertatemq́; fugabit.
Phœbus ab his tacuit: dictis Cyllenius ales
Annuit, atq; eadem præſens Diana probauit.
Mox abiere omnes, cœli ad conuexa volantes.
Tunc mentis diuinæ homines oracula cæca
Voluentes animo ancipiti, vix tempore longo
Experti multa, & non paruis ſumptibus: illam,
Inuenere artem, qua non ars dignior vlla eſt.
Fingendi lapidem æthereum: quem ſcire prophanis
Haud quaquã licet, et fruſtra plebs improba quærit,
Quẽ qui habet, ille poteſt vbi vult habitare decẽter:
Nec fortunæ iram metuit, nec brachia furum.
Sed paucos tanto dignantur munere diui.
Forſan & hoc aliquis roget, an deceat ſapientem
Connubio aſtringi: & generandæ incumbere proli,
Atq; maritali ſeſe vincire capiſtro.
Quãquã aliqui laudãt, tamẽ hoc (me iudice) ſanctis
Aethereiſq; viris non conuenit: impedit vxor,

Nato

Natorumq; effrenus amor, diuina sophorum
Ingenia, & mentes contemplari alta volentes.
Gaudeat vxorum & natorum amplexibus ille,
Qui tantum terrena sapit: crebrosq; hymenæos
Aduocet. at sapiens lætetur cœlibe vita,
Sit castus, purusq;, & mente & corpore. nam qui
Exiguo & raro victu contentus, ab omni
Abstinuit venere, orando assiduéq; piéq;,
Et contemplando mentem ad cœlestia tollens:
Ille Deûm crebo visu & sermone fruetur,
Et fœlix fiet, prospectabitq; futura.
Candida virginitas res est gratissima diuis:
Huic sese ostendunt, huic multa arcana recludũt.
Contrà, luxuriam immundam, lususq; pudendos
Odere ac fugiunt, detestantúrq; salaces.
Nemo tamen virgo esse potest, nisi cui Deus adsit,
Auxiliúmq; ferat: donum hoc descendit olympo,
Humanis meritis, humanis viribus impar,
Quo sine non poterit sapiens perfectus haberi,
Pulchrum etiam scitu est, an conueniant sapienti
Horrida Mauortis tractare halarma ferociter arma,
Hostilíq; suam temerare in sanguine dextram,
Et sibi pugnando immortale acquirere nomen:
Quandoquidem multis virtus, laus, gloria, fama,
Maior nulla quidem quàm bello parta videtur.
O cæci, ô miseri: quid bellum pace putatis
Dignius, aut melius? nempe hoc nil turpius, & nil
Quod magis humana procul à ratione recedat,
Nam

Nam ratio & leges ſi ſemper vbiq; vigerent,
Nuſquam bella forent,pax inuiolata maneret,
Iura ſilent bello,bello lex opprimitur vi.
Tunc furor & vitium laxis bacchantur habenis,
Tunc praui tollunt criſtas,& cornua ſumunt
Impune occidunt,feriunt,rapiúntq;,nec vlla
Iudicis admoniti formidine cuncta profanant.
Pax decet alma hominem, gaudet fera bellua bello.
Arma amens amat,arma cupit,quicunq; laborem
Odit iners & inops,qui viuere luxurioſè
Vult:quamuis nequeat,non reſpondente crumena.
Proinde animam vendit pretio,ſeſéq; periclis
Obijcit,vt raptis alienis victor ouánsq;
Ad proprios referat prædã et ſpolia ampla penates.
At quicunq; domi eſt diues,vel ſufficienter
Arte poteſt aliqua ſeſe nutrire ſuósq;:
Militiam refugit,pacémq; libentius optat,
Sit niſi mens inſana illi,inſulsúmq; cerebrum.
At dices,etiam magni regésq; ducésq;,
Sæpe armis delectantur,Martémq; ſequuntur.
Quid tum?nónne etiam magni regésq; ducésq;
Delyrant ſæpe,& vitiorum peſte laborant?
Stultitijsq; ſuis ſæpe urbes exitio dant?
Et cùm multa habeãt,cupiũt plura? omnis auarus,
Etſi poßideat quantum Tagus excipit auri,
Pauper inops & egens tamen eſt.hoc ergo furore
Reges atq; duces,dira impelluntur in arma,
Imperiúmq; ſibi miſerorum cæde lucrantur.

Sed

Sed quãquam bellum turpe, exitiale, nefandum eſt:
Non tamen vtilitatis habet nihil. omnia vafri
Fallacesq́; homines, vſuræ & fraudibus apti,
Agglomerant cumulantq́; ſibi, quo tempore pax eſt:
At cùm bella fremunt, miles male parta rapit vi.
Tunc meritò vulpes vlciſcitur ira luporum.
Præmia tunc fortes aſtutis digna rependunt,
Parq́; pari referunt. variat ſic omnia tempus.
Præterea reges mille artibus atq; rapinis
Cùm pax eſt, ſpoliant populos, atq; vndiq; nummos
Corradunt: vnde omne aurum argẽtumq́; voraret
Fiſcus, ni bellum erueret, quod pace latebat,
Diſtribuens multis quantum congeſſerat vnus.
Poſtremò, eſt hominũ turba haud mediocris, habetq́;
Nec rem, nec doctrinam, artémve, fugitq́; laborem,
Dedita nequitiæ, prona in ſcelus, impia & audax:
Tales ergo homines, imò vmbras, tempore certo
Mittit in arma Deus, crudeli morte necandos.
Sic genus humanum purgat: multosq́; per annos
Qui remanent, viuunt hilares, hac peſte remota:
Donec ſuccreſcant iterum mala gramina, rurſus
Euellenda acri bello, gladioq́; ſecanda.
Tunc iterum immundas deſpumat Iuppiter ollas,
Tunc iterum immiſsis furijs purgamina verrit.
Hic eſt perpetuus mundi ordo ab origine prima,
Has olim ſtatuere vices fata ipſa, Prometheus
Cùm ferula æthereos in terram detulit ignes,
Et cùm Deucalion hominum tot millia naſci

De lapidum iactu Pyrrha cum coniuge fecit.
Ergo decet ſapientem vti ratione, & amare
In primis pacem, pacem complectier omni
Conatu ac ſtudio: niſi fortè aliquando coactus
Pugnet pro patria, pro ſeq́; ſuiſq́; tuendis:
Tunc venia eſt dignus, tunc fit ſine crimine bellum.
Nam ius faſq́; ſinunt vim vi propellere, fraudem
Fraude, velut meritum merito penſare decorum eſt.
Quærendum vlterius, ſapiens an debeat vllam
Exercere artem, ſibi qua ſuccurrere egenti
Poßit, ſi quando infœlix patrimonia caſus
Abſtulerit, ſi quando ferox fortuna malignam
Pauperiem intulerit rebus violenter ademptis,
Ne mendicus eat, patiens frigusq́; famemq́;.
Nimirum eſt aliquid, fieri quod poßit honeſtè
A ſapiente, iuuet quo ſe, ſi cogat egeſtas.
Sit bonus & doctus medicus, medicina parabit
Sufficiens lucrum domino, morboſq́; fugabit.
Hanc olim Phœbus coluit, Phœbeius atq;
Filius, hac ſeſe immortali nomine dignos
Effecere: hanc & didicit Chironis alumnus,
Quamuis Aeacida, quamuis Nereide natus:
Hac fuit illuſtris Pæon, clarusq́; Machaon,
Hippocratesq́; ſibi æternum quæſiuit honorem.
Quid memorem cūctos, quibus hæc ars cōtulit olim
Et lucrum & laudē, & demū poſt funera famam?
Egregius medicus, mendicus non erit vnquam.
Adde huc, quod plena eſt occultæ cognitionis.

Hæc

Hæc florum, herbarum, lapidum ſecreta recludit,
Et quicquid tellus intra ſua viſcera celat
Perſpicit, ac vires naturæ prouida pandit,
Corporis humani partes conſiderat omnes,
Et reuocat multos regnum ad Plutonis ituros.
Ergo quid hac potius ſapientem ſcire decebit?
Vt non ſolum animos poßit ſanare monendo,
Verùm etiam membris ægris prodeſſe medendo:
Sic vtranq; hominis partem tutabitur idem,
Sic hominem totum ſapiens ſeruabit ad vnguem.
Aſt vbi iam ſeros Lacheſis nere incipit annos,
Et iam canicies fœdat barbamq; comamq;:
Tunc ipſum decet in primis requieſcere, & vſquam
Siſtere, nec varias vltrà percurrere terras,
Sed certam ſedem, certos habitare penates,
Atq; ibi degendæ vitæ opportuna parare,
Ne deſint alimenta ſibi veniente ſenecta.
Interea tamen à turba ſecedere, paucis
Contentus ſocijs debet, ſolusq; frequenter
Nocte dieq; Deum purgata mente precari,
Et penitus ſeſe diuinis contemplandis
Dedere, & humanas animo propellere curas.
Tunc aderunt diui ſecreta in valle moranti,
Aut colle, aut nemore vmbroſo, aut in vertice mõtis
Exiguas ædes deſertaq; tecta colenti.
Non adeò tutum eſt cum multis viuere, & vrbes
Stultorum plenas habitare, interq; latrones
Sacrilegos, cupidos, rixoſos, ambitioſos

Verſari : fugiat ſapiens commercia vulgi.
Quandoquidem inuiſa eſt vulgo ſapientia, propter
Diſsimiles nimium mores : contraria ſemper
Se oppugnãt, ſemperq́; ſibi aduerſantur & obſtant.
Hinc periere ſophi complures, quod voluere,
Quando aliquid fieri prauè iniuſteq́; videbant,
Carpere ſtultorum mores, ac dicere verum,
Et quia non poterant ferre, & malefacta tacere,
Afflicti à ſtultis, interfectiq́; fuere.
Quare ne videat ſapiens tot turpia, néve
Diſcrimen ſubeat, dum vera & honeſta tuetur:
Secernat ſeſe à vulgo, ſtudeatq́; latere,
Et ſocios habeat paucos, doctosq́; probosq́;:
Quanquam illi raro deerit præſentia diuûm.
Nam ſapiente ſolent ſuperi gaudere, & ab illo
Permittunt ſeſe audiri cerniq́; libenter,
Illius & mira pectus dulcedine complent.
Fœlix in terris ſapiens, & in æthere fœlix.
Ite ergo, ô cæci mortales, ite, & auaras
Cogite diuitias, loculos diſtendite nummis
Per fas atq; nefas : digitos onerate lapillis,
Aureaq́; indigno glomerate monilia collo,
Et Serûm veſtes paſsim oſtentate ſuperbas,
Perq́; forum medium tumidis incedite buccis,
Ite inquam, ô cæci mortales, ſceptra, coronas,
Imperia, & demum quicquid temeraria vobis
Largiri fortuna poteſt, nunc pectore toto
Affectate : breui tamen hæc tam pulchra recedent,

Somn

Somnia sunt cuncta hæc, durantia tempore paruo.
Quæ cito vel vobis sors auferet, aut rapiet mors:
Quæ facile, vt fumus, fugiunt, nequeuntq; reuerti.
Ite ite o miseri, nebulasq; capeßite manes:
Cùm postrema dies, atq; hora nouißima vitæ
Adueniet, tunc tunc vestrarum stultitiarum
Ne quicquam memores, vos delyrasse scietis,
Et nescisse viam rectam, frustraq; pigebit.
Heu dum tempus adest, errorē agnoscite vestrum.
O curuas nimirum animas, ô vilia corda,
Cur pecudum more in terram tantum aspicitis? cur
Nunquam oculos ad sidereas extollitis arces?
Ille ille est verus mundus, vera omnibus illic
Vita datur, quicunq; Deum metuuntq; coluntq;.
Illic nec sorti, nec morti est vlla potestas:
Diuitiæ veræ sunt illic, delitiæq;,
Quas pater omnipotens solis sapientibus affert,
Quas non vlla potest series abolere dierum.
Huc igitur vestros animos intendite, donec
Fata sinunt, dum vestra trahūt subtegmina Parcæ.
Nónne hominum vitam tenui pendere capillo,
Nónne perire breui mortalia cuncta videtis:
Ac veluti fumus, tenues vanescere in auras?
Quò nunc tot reges auro gemmisq; superbi?
Quò tot pontifices summi, qui se esse putabant
Aequales superis, abiere? in fœda sepulcris
Ossa iacent, forsanq; animas styx atra cohercet,
Expulsas procul à felici sede piorum:

Atq; ibi dant pœnas faſtus, ſcelerumq́; ſuorum.
Quàm vellent nunc, ſi poſſent, ſua corpora rurſus
Induere, atq; nouis iterum ſe includere membris,
Vt poſtergatis opibus, regnoq́; relicto,
Vitam agerẽt puram & ſanctã, ſub paupere tecto,
Iuſtitiaq́; ſua cœli ſibi numen amicum
Efficerent, ac morte obita fruerentur olympo.
Sed qui ſero ſapit, fruſtra ſapit. ocyus ergo
Pro ſe quiſq; Deo ſtudeat virtute placere,
Terreniſq́; bonis ſpretis cœleſtia quærat.
Deniq; ab exemplo ſapientis diſcite, qui res
Humanas parui faciens, & commoda vitæ
Præſentis fugitura breui, bona vera futuræ
Sperat, & agnoſcit dijs oſtendentibus ipſis.
Talis Apollineo Soractis vertice montis
Viuebat ſapiens, paucis contentus amicis,
Tempeſtate mea, macer & barbatus in æde
Exigua, & ferrugineo veſtitus amictu:
Præſtantis vir doctrinæ, vultuſq́; verendi:
Semotam & cinctam ſyluis habitabat eremum.
Enthea mens cuius venturi præſcia fati,
Vera nimis quoties vellet reſponſa canebat,
Reſponſa antiquis nunquam cedentia Delphis.
Huius ego impulſus fama per longa viarum
Perrexi ſpatia ad ſacri faſtigia montis,
Conueniq́; ſenem ſub aprica rupe ſedentem.
Qui poſtquam acceptam mihi reddidit ore ſalutem,
Suadet vt aßiduam. aſſedi, & ſimul iſta rogaui:

Cur

Cur sibi tale genus vitæ delegerit, & quo
Ipse modo possit dura inter tesqua manere,
Plurima vbi desunt humanis vsibus apta.
Tunc mihi vir sanctus respondens, talibus infit:
Intra vrbes olim placuit mihi viuere, quando
Iunior ac rerum ignarus nihil esse putabam
Optandum, nisi diuitias & commoda vitæ
Præsentis, vulgi exempla erroremq; secutus.
Tunc ego gaudebam, turba cœtuq; virorum,
Cumq; aliis præceps in gaudia vana ruebam,
Deceptus falsa specie veriq; boniq;,
Sed postquam subiit grauior labentibus annis
Aetas, accessitq; mihi prudentia maior:
Cœpi hominum mores (diuino numine credo
Impulsus) mecum perpendere, & acta notare,
Viuendiq; modos varios, examine acuto.
Turpia multa quidem fieri & scelerata videbam,
Iustitiæ superesse nihil nisi nomen inane,
Puniri insontes, sontes impunè vagari:
Virtutem in vitio, vitium in virtute latere:
Pauperiē vbiq; premi, & meritis plus posse fauorē:
Ius venale, fidem extinctam, amissumq; pudorem,
Omnes artificum corruptas fraudibus artes:
Latrones quoq; cauponas conducere, vt illic
Sopitos melius peregrinos perdere possint.
Contemplabar item, multos furtoq; doloq;
Ditatos, licet obscœnos, dignosq; capistro:
Laudari tamen atq; coli, multumq; timeri:

Imperia indignis committi, & honoribus illos
Ornari, quibus est hominis duntaxat imago.
Deniq; auaritia labefactam religionem,
Atq; sacerdotes tantum Veneriq; gulæq;
Intentos, lucrum ficta pietate latenter
Quærere, & astute vulgi exhaurire crumenas,
Dum pretio cœlum reserant, & tartara claudunt,
Dum iactant se posse animas huc mittere & illuc,
Et precibus quócunq; velint impellere diuos.
His igitur causis secessi, atq; oppida liqui:
Tutius esse ratus deserta habitare, & in isto
Quod reliquum foret ætatis mihi degere monte,
Monte vbi Syluestri est venerabilis ara beati,
Et tanti monumenta viri celebrata renident.
Quæ loca sint quãuis salebrosa, et inhospita, sanctis
Sunt tamen apta viris, pacem cupientibus, & quos
Delectat seruire Deo, mentiq; vacare:
Qui sese æthereis coniungere ciuibus optant.
Sed tibi difficile ac mirum fortasse videtur,
Me posse has inter rupes & saxa manere,
Quò pauci & rari veniunt, vbi plurima ad vsum
Quæ faciunt hominis vitæq; aptissima desunt:
Non tamen est ita difficile aut mirabile, si quem
Spiritus afflauit, cœli demissus ab arce:
Spiritus ille Dei sanctus, qui pectora purgat,
Sublimatq; animas moribunda in carne sepultas:
Ceu sublimatur subiecti viribus ignis
Mercurius, niueumq; capit purgando colorem.

Spirit

Spiritus hic mentem illuſtrat, cor dirigit, aufert
Terrenas curas, cæleſtem inducit amorem:
Quo flagrans animus, nil non tolerabile ducit,
Nil non ferre poteſt. leuis eſt labor omnis amanti,
Præſertim ſpem aliquam magnæ mercedis habenti.
Spes & amor, duo ſunt calcaria fortia, quæ nos
Audaces faciunt, contemptoresq; laboris.
Propterea aſsiduis votis præcibusq; petendum eſt,
Vt delabi in nos dignetur ſpiritus iſte,
Qui cum ſpe ingenti ingentem producat amorem,
Quo mens accenſa aſcendat ſublimis olympum:
Deſpiciens terras & gaudia corporis huius
Friuola, ſeq; Deo quantum pote iungere tentet.
Non adeo mirum eſt igitur, ſi adiutus ab iſto
Flamine diuino, poſſum hic perſiſtere, & inter
Has cautes duram patienter degere vitam.
Quanquam nec victus, nec cultus defuit vnquam
Hoc in monte mihi, quantum natura requirit,
Non luxus. paucis nempe hæc ſeruatur ad vnguem,
Paucaq; ſufficiunt homini virtutis amanti:
Qui ſibi quod ſatis eſt optans, nil cætera curat,
Qui mauult animi quàm carnis viuere vitam.
Nam vita eſt duplex, (ne tu ſis neſcius:) vna
Corporis, hanc ſequitur ſtultorum maxima turba.
Vulgus iners, plebs inſipiens, quæ nil ſapit altum
Egregiumq;, ignaua colens pro numine ventrem:
Hæc pecudū propria eſt propria eſt hæc vita ferarū.
Altera verò animi dijs conuenit, atq; deorum

Nobilibus pueris, qui ob facta ingentia poſſunt
Verè homines, & ſemidei, heroëſq; vocari.
Tales conſueuit rarenter gignere tellus,
Tellus iniuſtis mater iuſtiſq; nouerca.
Sed quoniam video te nunc audire paratum,
Quædam de hac animi vita non vilia dicam,
Quæ debent cuicunq; bono intellecta placere.
Principio eſſe hominem non ſolo ex corpore conſtat,
Verumetiã ex anima: hæc vitam viuentibus affert,
Hæc motum ſenſumq; humana in viſcera mittit,
Hæc tribuit nobis mentem : qua dignius eſt nil,
Per quã multa homines miranda operãtur in orbe.
Sed multi dubitant, an ſit mortalis, & vnà
Cum membris anima hæc pereat, lethíne ſit expers,
Et maneat ſemper nullum interitura per æuum.
Nimirum pars deterior, quæ dedita carni eſt,
Ac vitijs, diuûm contemptrix : credit & optat
Mortalem eſſe animam, ſcelerũ quia digna ſuorum
Supplicia (heu) metuũt: propter quod tartara nollẽt
Vlla dari, aut manes vſquam reperirier vllos.
Sic malefactorum cupiunt euadere pœnas.
Altera pars hominum melior, qui fœda peroſi
Crimina, virtutis pulchro ſtimulantur amore:
Eſſe putant æternam animam, nec morte reſolui.
Vtq; putant, vellent, quod præmia digna bonorum
Expectant operum, & ſperant poſt fata ſalutem,
Et promiſſa ſibi melioris munera vitæ.
Vtra igitur potior ſententia ? nónne bonorum?

Nimir

Nimirum in dubijs ea semper opinio debet
Præferri, quæcunq; placet melioribus, & quam
Egregij sanctiq; viri plærunq; sequuntur.
Tutius est hærere bonis, quàm credere iniquis.
Non quot, sed quales aliquid dixere, notandū est.
Quare cum paucis iustis te credere præstat,
Morte carere animas, quàm multorum iniustorū
Iudicio inniti, & nullos concedere manes.
Sed magis vt credas, etiam hac ratione docebo
Esse immortales animas. nam si Deus id quod
Est melius, semper facit (vt sapientia dictat,
Vtq; fateri omnes debent, iustiq; pijq;)
Haud dubiè æternas animas fecisse putandum est.
Quandoquidem longè est melius has viuere semper,
Quàm cū carne vnà extingui, in nihilumq; reuerti.
Quod sic ostendo: si mors animas quoq; delet,
Si non vita datur nobis nisi corpore in isto,
Censeri iniustus poterit Deus, atq; vocari
Improbus: innumeros etenim florere videmus
Diuitijs opibusq;, & honoribus imperijsq;,
Ignauos homines, indoctos atq; scelestos,
Qui peccant impunè, ac læta sorte fruuntur.
Contrà sæpe bonos aduersis casibus, atq;
Paupertate premi, & contemptam ducere vitam.
Aut igitur Deus est iniustus, talia qui fert:
Aut sua post obitum partitur munera cuiq;,
Aut quid agant homines in terris scire recusat,
Præterea quæ & quanta Dei clementia possit,

Quæ bonitas dici, si solam hanc ipse dedisset
Nobis tam exiguam, tam incerto limite vitam?
Cuius dimidium dormitur: cætera curis
Innumeris varijsq; laboribus atq; periclis
Exagitata, fugit rapidis velocius vndis.
Ergo agite, ô miseri mortales, grandia templa
Construite, egregijs onerate altaria donis,
Festiuam sacris foribus suspendite laurum,
Solennes cantate hymnos, producite pompas,
Thura adolete, Dei nares distendite fumis:
Hæc facite, atq; alios etiam superaddite honores,
Vt vitam hanc vobis tam bellam præbeat, in qua
Vos cruciat nunc frigus iners, nunc feruidus æstus,
Nunc pestis, nunc dira fames, nunc Martius horror,
Nunc morbus, casus've aliquis, nunc tristis egestas,
Nunc musca atq; culex, nunc & cum cimice pulex.
Exultate inquam, quod mille laboribus æuum
Ducitis, & victum multo sudore paratis,
Et breue post spatium mortem toleratis amaram,
In tumulo iacituri & vermibus esca futuri.
O vitam egregiam, ô pulcherrima dona Deorum.
Natus homo in mundo hoc, inter pecudesq; ferasq;.
Inter tot stultos & iniquos viuit, vbi imber,
Nix, glacies, cœnum, puluis, nox, noxius aër,
Et nebulæ & nubes, ventiq;, atræq; procellæ,
Et dolor & luctus regnant, vbi deniq; mors est.
Hæc felix patria, hæc statio sedesq; beata,
Propter quam tantos diuis debemus honores?

Propter

Propter quam precibus fas eſt obtundere diuos?
Quod ſi non aliam vitam quàm corporis huius,
Tam fragilis, tamq; immũdi, poſt funera habemus:
Non video cur tanta Deo præconia laudis,
Cur tantos illi in templis tribuamus honores,
Qui nos tam miſeros miſera hac in ſede creauit,
Tot mala paſſuros, & in æternum perituros.
Ergo ne iniuſtus Deus & crudelis haberi,
Ac dici meritò poßit: fateare neceſſe eſt,
Non aboleri animas letho, ſed viuere ſemper,
Non ſecus ac diui in cœlo vel in aëre viuunt,
Corporis expertes, necnon ſomniq; cibiq;.
Et fateare opus eſt, etiam ſua quenq; manere
Præmia poſt mortem, aut meritas perſoluere pœnas.
Sed ſatis hæc ratio tibi ſit: nanq; iſta malignis
Si dicas, rident: lux nulla illuminat orbos.
Tu verò crede omnino, certumq; teneto,
(Namq; hoc principium eſt, fundamẽtumq; ſalutis)
Aeternam eſſe animi naturam, & prorſus ab omni
Parcarum imperio exemptam, nil fata timere.
His ita præmißis, compertisq;, incipiamus
De vita tractare animi: quæ cœlicolarum
Nos ſimiles reddit, per quam affectamus olympum.
Sed quoniam apparent melius contraria, quando
In conſpectu ambo adſiſtunt, & iuncta cohærent:
Proinde operæpretium eſt, de vita corporis antè
Dicere, quæ in terram nos detrahit æthere ab alto,
Brutorumq; facit ſimiles, contraria menti.

Hanc

Hanc igitur vitam viuit, quicunq; ſuperbos
(Sit quanquam virtutis inops) venatur honores,
Et laudes captare ſtudet ventoſus inanes,
Tantum oculis hominum cupiens vtcunq; placere:
Et qui diuitijs virtute aut fraude parandis
Inuigilat nimis, & totum cor fixit in illis,
Talpa bipes, alta ſemper tellure ſepultus,
Aſpiciens nunquam ſublato lumine cœlum:
Et qui luxuriæ atq; gulæ deuinctus amore,
Illecebras carnis ſequitur, ſpretoq; pudore
In Venerem præceps fertur, ventremq; ſaginat
Demens, vt vermes maiori funere paſcat.
Omnes hi turpes, & vero nomine poſſunt
Carnales homines à carnis amore vocari:
Quorum vita parum à brutorum ſorte recedit.
Contrà qui humanas laudes terrenaq; prorſus
Gaudia contemnit, viuens caſteq; pieq;:
Spiritualis homo fertur. nam ſpiritus eius
Corpore iam domito, victaq; libidine, liber
Imperat, & ſumma capitis dominatur in arce.
Ergo vita animi eſt, in primis ponere turpi
Fræna voluptati, & ventrem Veneremq; domare,
Subdere ſpiritui carnem, contemnere quicquid
Naſcitur in terris, ſoliq; inſiſtere cœlo,
Cœlum optare, & amare omni conamine cœlum:
Illic ſpirituum patria eſt, ſedesq; bonorum,
Illuc contendunt animæ poſt funera iuſtæ:
Illuſtres animæ, illuſtri virtute nitentes:

Aeterna

Aeterna in luce æterna mercede fruentes.
Præcipuè mentem studijs exerceat: illos
Perlegat & libros auidè, qui vel de anima, vel
De dijs, de misera vitæ huius conditione
Tractant, de morte, aut alijs de rebus honestis,
Spiritualis homo & sapiens: his nocte dieq;
Sedulus incumbat scriptis, & talia sæpe
Gaudeat audire atq; loqui, secumq; volutet.
Autores verò turpes, & turpia vitet
Colloquia. heu quantum bona mẽs corrũpitur istis.
Lectio nimirum esca animi est: quæ si bona, prodest:
Si mala sit, non parua solet dare damna legenti.
Non secus atq; malus cibus est damnosus edenti,
Quæ seruanda licet sint omnia: nil tamen est quod
Plus hominem à vili carnis secernat amore,
Plusq; Deo admoueat, quàm non raro meditari
Vitæ huius miseram sortem. quæ tam breuis, & tot
Plena malis cùm sit: mihi mors, non vita videtur.
Imò aliquid peius morte. ecquis non videt? ecquis
Non adeò sentit, quantum sit fellis vbiq;?
Singula si excutias, sincerum comperies nil.
Omnibus infudit rebus natura venenum.
Plurima habẽt geminas facies: foris alba, sed intus
Nigra, suo fallunt oculos spectata colore.
Si tamẽ est quicquã in vita hac pulchrũq; bonũq;,
Fumi instar nebulæq; fugit: reuolubile tempus
Nil sinit esse diu in terris, vana omnia reddit
Atropos, & fastus hominum conculcat inanes.

Heu

Heu quàm cuncta abeunt celeri mortalia curſu:
Quàm fluxa atq; fugax humana eſt gloria, bullæ
Perſimilis, quæ olim ſumma turgeſcit in vnda,
Mox perit, & vento exiguo diſpulſa fatiſcit.
Hora breuis bona cuncta rapit, tunc fabula reſtat:
Hic fuit, hic fecit, pugnauit, vicit, amauit,
Regnauit, gentes domuit, populosq; ſubegit.
Compoſuit libros. at nunc vbi talia? nuſquam.
Ipſe vbi nũc? nuſquã. quid nũc? nihil. aut abijt, quò?
In vêtos. Heu heu nugæ, & mera ſomnia ſunt hæc,
Quæcunq; in terris pulchra & miranda videntur.
Quid mihi cũ Fuit, aut Fecit? nempè Eſt valet vnũ,
Plus quàm mille Fuit. verum hoc Eſt vtitur alis:
Tranſuolat, & ſecum noſtros abducit honores.
Hæc igitur meditari, & pertractare frequenter
Qui ſolet, ille huius mundi deponit amorem,
Et facilè exoſus terram, ſuſpirat olympum.
Præſertim ſi etiam ſecum bene cogitet idem,
Corporis humani quàm ſit miſerabilis, & quàm
Sordida conditio: fragili quod carne coactum,
Contextum duris ex oſsibus & cute tectum,
Fecibus immundis plenum eſt, & ſanguine fœdo,
Semper ſordeſcens, niſi ſemper proluat ipſum
Abſtergatq; frequens cura, inſtaurando nitorem.
O uas, hoſpitiumq; animi illætabile, per quod
Tot morbos patimur, per quod tot rebus egemus.
O veſtis grauis, ô carcer viuumq; ſepulcrum,
Suffocans mentem ac ſenſum, inuoluensq; tenebris,

Vnde

Vnde hominum generi tanta ignorantia adhæret.
O terra in terram citius reditura, breuiq́;
Vermibus aptã eſcam in tumulo gratamq́; datura.
Quàm miſer eſt, quicunq; tui ſeductus amore,
Veram animi vitam & cœleſtia dona relinquit,
Dum tibi plus æquo indulgens, tua commoda tantũ
Sectatur, curatq́; parum iuſtumq́; piumq́;,
Nec putat eſſe aliam quàm hoc vili in corpore vitã
Demens, atq; ſui oblitus, patriæq́; prioris:
Vnde huc in tenebras & triſtia regna receſſit,
Vt carne incluſus miſera miſer efficeretur.
Omnis enim qui corporeo ſtat carcere clauſus
Spiritus & membris terrenis conſociatur,
Eſt miſer haud dubiè: donec ſoluatur ab illa
Compede, & æthereas redeat iam liber ad oras:
Ni fortè impediat vitiorum pondus euntem,
Et teneat preſſum in terris aut aëre in imo.
Nil etenim immundum patitur puriſſimus æther
Nec praui aut ſtulti cœleſtia limina tangunt.
Hæc dum vir ſanctus loqueretur, finierat ſol
Penè diem laſſo, iam curru, & iuxta aderat nox,
Paulatim inficiens atro velamine mundum.
Diſcedo, & Romam verſus veſtigia duco.
Dumq́; iter inceptum perago, iam Cynthia pleno
Orbe micans, claram reddebat lumine noctem.
Ibam igitur ſolus, meditans audita: ſed ecce
Tres comites hæſere mihi, quos fortè repertos
Affatus blandè, quò vellent ire rogaui.

Romam, dixere. interea me conſpicit vnus,
Nomine me appellans: vnde is nunc, inquit. ab illo
Reſpondi ſapiente, manet qui in vertice ſummo
Rupis Apollineæ. ſubriſit protinus ille,
Atq; ait: ô demens, reperiri qui ſapientem
Poſſe putas quenquam in terris. ſapere ille videtur,
Qui minus eſt alijs ſtultus, licet incipiens ſit.
Conuenit haud dubiè ſolis ſapientia diuis:
Quorum de numero ſumus hic tres. nanq; ego dicor
Sarracilus, verum hic Sathiel, hic Iana vocatur.
Quamuis humanam videamur habere figuram,
Dij ſumus, & lunæ contermina regna tenemus.
Nanq; illic habitat diuûm ingens turba minorum,
Eſt quibus imperium telluris & æquoris alti.
Talibus auditis ſtupui, cœpiq; timere:
Me tamen audacem oſtendens, tectoq; timore,
Cur Romam peterent quæſiui. tunc ait ille:
Eſt ſocius nobis illic, qui dicitur Ammon.
Hunc ſibi ſeruitio adſtrictum, magicaq; coactum
Arte tenet iuuenis quidam, cui Narnia tellus
Eſt patria, Vrſiniq; colit qui Præſulis aulam.
O quanta eſt hominum generi conceſſa poteſtas:
Coguntur diui. vobis hinc ſcire licebit
Diuinas animas veſtras, & morte carere.
Nam ſi nil veſtri ſupereſſet, ſi moreretur
Veſtra anima, vt corpus morit̃: quid iuris haberet
In ſuperos tam vile animal, tam friuola imago?
Si foret in vobis nil ſanctum, quomodo diui

Tanti

Tanti hominẽ facere, aut homini succũbere possent?
Ipse etiam quandoq; fui seruire coactus,
Germano cuidam, crystalli in corpore clausus:
Sed me barbatus tandem fraterculus illis
Exemit vinclis, & fracto carcere fugi.
Romam igitur petimus, cupientes soluere duro
Seruitio socium, si qua est via: deinde, vt ad Orcum
Romanos quosdam proceres hac nocte trahamus.
Hæc dicente illo, flauit leuis aura repentè.
Tunc Sathiel ait: ô socij, iam noster ab Vrbe
Remisses remeat: præcedens indicat aura.
Non vanus fuit hic sermo. nanq; illicet illic
Egregius iuuenis Remisses astitit, omnes
Aduenisse illum gaudent, lætiq; salutant,
Atq; rogant, quidnam Romana ageretur in vrbe.
Cuncti luxuriæ, atq; gulæ, furtisq; dolisq;
Certatim incumbunt, nosterq; est sexus vterq;,
Respondit: sed nunc summus parat arma sacerdos
Clemens, Martinum cupiens abolere Lutherum,
Atq; ideo Hispanas retinet nutritq; cohortes:
Non disceptando, aut subtilibus argumentis
Vincere, sed ferro mauult sua iura tueri.
Consilium valeat, valeant commenta Lutheri,
Pontifices nunc bella iuuant, sunt cætera nugæ:
Nec præcepta patrum, nec Christi dogmata curant.
Iactant se dominos rerum, & sibi cuncta licere.
Cui vis est, ius non metuit, ius obruitur vi,

Sed nos hinc socij lucrum speramus, & inter
Tot cædes, multorum animas ad auerna feremus.
Sic ait: & mox inter se nonnulla locuti,
Decedunt, & me solum tristemq; relinquunt.
Nanq; vbi Sarracilus nullum dixit reperiri
In terris sapientem, extemplo pectora tristis
Inuasit cura, & cœpi sic voluere mecum:
Ergo ne quicquam petitur sapientia nobis?
Laudatur frustra, frustra speratur, & ipsis
Cœlicolis tantum conceditur? ergo necesse est
Hac misera in vita mortales desipere omnes?
Ridiculosq; esse, & spectacula tradere diuis?
O humanum genus infelix, ô effrena parentum
Luxuria, & natos gignendi infanda libido.
Quid tandem facitis? stultos miserosq; creatis.
Mas puer est natus, læti celebrate choreas,
Fundite vina, epulas festiuis addite mensis:
Sed mox ille puer fiet stultusq; miserq;,
Aut citò pallentes moriens migrabit ad vmbras.
O mens cæca hominum, & venturæ nescia sortis.
Mortales miseri lætantur sæpe dolendis.
Hæc igitur mecum meditabar, tristitiaq;
Plenus paulatim hospitium requiemq; petebam:
Nanq; oculos iam somnus iners & crura grauabat.
Hæc sint de sapiente satis. deponere fessam
Musa chelim par est, & raucis parcere chordis.
Interea mundi autorem dominumq; precemur,

Vt nos clementer permittat, quæ duo restant
Sidera Zodiaci cantando absoluere nostri.
Sunt maiora etenim dictis dicenda: timetq́;
Mens mea tam tenuis mysteria tanta referre.
Naturam Hydrochoos noster scrutabitur omnem.
At labor extremus diuûm penetralia pandet.

LIBER XI.

AQVARIVS.

ATVRAE *omniparentis amor,*
causasq́; videndi
Occultas rerum nobis innata cupido
Aonios iterum fontes haurire, iugisq́;
Parnasi vmbriferis iterum consistere suadet.
Musa redi, citharamq́; refer: nunc diuite vena,
Nunc opus ingenio est, & doctæ munere vocis.
Non leuia hic tractanda. libet specylariter omnem
Naturæ faciem, totumq́; euoluere mundum.
Principio quiquid fuit, aut est, aut erit vnquam,
Dicitur ens. quippe hoc complectitur omnia nomen.
Sed rerum, quascunq; Dei sapientia finxit,
Quædam funguntur vita sine corpore: quædam
Aut sunt expertes vitæ, aut in corpore viuunt.
De primis liber iste nihil, sed proximus olim
Tractabit: nunc de reliquis mea Musa canamus.
Mundanæ molis loca summa atq; extima cœlum

Immenſis ambit ſpatijs,motúq; perenni
Circuiens intra ſeſe facta omnia claudit.
Quinq; ſecant ipſum Zonæ:ſed qualibet harum,
Eſt habitata ſuis nihilo prohibente colonis.
Nam neq; dijs frigus,neq; torrens officit æſtus.
Talia conueniunt terris.ſacer æther ab omni
Semper abeſt glacie,nulloq; incenditur igni:
Qui licet aſsiduè circumuolatur,ibidem
Permanet,& nunquam prima de ſede recedit.
Nanq; duos inter ſtabiles fixoſq; locatus,
Diuina ratione polos,retinetur ab illis:
Quorum alter nobis apparet ſemper,& ambas
Aſpicit, ocenoq; procul circumuehit arctos:
Alter ſub terris aduerſa in parte moratur,
Antipodumq; oculis nocturna luce videtur.
Hanc verò æthercam molem dicuntur ab ortu
Occaſum verſus,parili diſtinguere tractu
Tot cycli,quot ſunt Zonæ.qui proximus Arcto eſt,
Arcticus eſt dictus:poſt hunc eſt circulus ille,
Qui medium Cancrum ſecat,& decedere ſolem
Paulatim à nobis cogit,retroq; reuerti.
Hunc alius ſequitur,medium qui diuidit orbem,
Atq; dies nitidos obſcuris noctibus æquat.
Non procul hinc alius medium ſcindit Capricornũ:
Vltra quem prodire nequit,rurſusq; redire
Incipit ad noſtras paulatim Cynthius oras.
Poſtremus verò cyclus,qui proximus auſtro eſt,
Vt polus oppoſitus noſtro,ſic ipſe vocatur.

Vltra

Vltra hæc segmenta obliquus quoq; circulus alto
Signatur cœlo, per quem pulcherrimus it sol,
Bissenis complens obeuntem mensibus annum.
Lacteus est etiam cyclus, qui Tyndaridarum
Genua secat, caudamq́; nepæ, tropicos quoq; binos,
Obliquamq́; viam solis, medium simul arcum
Arcitenentis, item Centauri crura, aquilamq́;,
Necnon Aurigam, Cygnumq́; & Persea tangit.
Suntq́; paralleli cycli: sic nomine dicunt
Hos Græci: motuq́; suo sol efficit vnum,
Quaq; die, occasum repetens ortumq́; relinquens.
Insuper esse duos Coluros dicitur: alter
Solstitia ostendens, Cancrum secat & Capricornū,
Percurrens vtrunq; polum: sed diuidit alter
Phryxeam pecudem, & chelas. hic tēpora mōstrat,
Sunt quibus æquales & luci & noctibus oræ,
Vltra hos sunt cycli multiq́; varijq́;, secantes
Hinc atq; hinc vtrunq; polum: mediæq́; diei
Nomen habent, nostrumq́; caput super ingrediūtur.
Circulus est etiam quidam, qui fertur Horizon:
Diuidit hic sphæram mediam, nostrumq́; videre
Terminat, vnde vocant hoc illum nomine Graij.
Præterea in multos cælum distinguitur orbes.
Suntq́; nouem: quorū summus, quod mobile primum
Dicitur, extremis voluens decedit ab Indis,
Hispanos Maurosq́; petens, spatioq́; diurno
Complet iter, necnon rapidus cœlestia secum
Corpora cuncta trahit, nullo spectabilis astro.

At reliqui oppoſitis voluuntur motibus orbes,
Et Gangem verſus currunt à Gadibus. horum
Maximus innumeris ſtellis eſt lucidus, atq;
Curriculo annorum centum vix perficit vnum
Ipſe gradum. iuxta hunc Saturni ſphæra locatur.
Inferius, triginta annis hæc tota mouetur.
Iuppiter huic ſubſtat, totusq; reuoluitur annis
Bis ſex. hunc ſequitur Mauors, annisq; duobus
Vertitur in gyrum. poſt hunc Sol ipſe trecentis
Sexaginta (velut dicunt) & quinque diebus,
Adde his ſex horas, totum pertranſit olympum.
Poſt ſolem inferius Veneris rota voluitur, & ſe
Circumfert, quàm ſol ſeptemq; decemq; diebus
Ocyus. aſt huic Mercurij ſubuoluitur aſtrum:
Quod Venerem ſuperat curſu, citiusq; mouetur
Quàm Venus ipſa nouem (ſi vera eſt fama) diebus.
Vltimus eſt orbis Lunæ, ſpatioq; dierum
Viginti atq; nouem, necnon bis quatuor horis
Finit iter, remeatq; illuc prius, vnde receſsit.
Sidera ſunt ſeptem, quæ Græci errantia dicunt
Voce ſua: quorum ſummus Staturnus, habere
Pro domibus fertur puerum Iouis & Capricornũ:
Iuppiter ipſe domos etiam tenet æthere binas,
Piſces atq; arcu pugnantem: Scorpius autem,
Phryxæusq; aries. ſtolidi ſunt tecta Gradiui:
Dat propriam ſedem Nemees fera bellua Soli:
In Libra & Tauro mollis Cytherea quieſcit:

Mer

Mercurius Geminis, & pulchra Virgine gaudet:
Carcinus hoſpitium præbet tibi Luna benignum.
Dicere de ſignis cæleſtibus aggrediamur.
Zodiaco, qua ſol gradiens totum efficit annum,
Signa quidem duodena manent: Borealia ſunt ſex,
Aduerſo totidem ſumpſerunt nomen ab Auſtro.
A capite auratæ pecudis, finem vſq; puellæ
Erigones, ſeptem dicuntur ſigna trionis.
Aſt à principio libræ, finem vſq; duorum
De grege Neptuni, quodcũq; eſt, ſpectat ad auſtrum.
Nomina ſignorum iam nunc mea carmina pãdent:
Sunt, Aries, Taurus, Gemini, Cancer, Leo, Virgo,
Libra, nepa, arcitenens, capricornusq;, hydrochoosq;,
Et duo cæleſti radiantes lumine piſces,
Septima quæq; ſibi opponuntur: quum venit illud,
Conditur hoc. Aries ad nos quum ſurgit ab ortu,
Libra cadit: tauro ſic ſcorpius Europæo
Obijcitur: naſcente illo, hic deſcendit in vndas.
A cancri capite ad Centauri extrema, vocantur
Directa: à prima aegocerotis parte, gemellos
Vſq; ad tyndaridas, obliquo limite pendent.
Triginta gradibus longum, latum duodenis
Quodlibet eſt ſignum. tereſtria ſunt, Capricornus,
Taurus & Erigone: ſunt aëris hæc tria, Libra,
Hydrochoos, gemini. naturam ſeruat aquarum,
Piſcibus & cancro ſimilis Nepa: quæ tria reſtant,
Ignea ſunt, aries, chiron, leo. maſcula ſunt hæc,
Cùm tribus aëreis, & fortunata vocantur:

Cætera fœmineo dicuntur nomine, suntq́;
Infortunata, vt perhibent qui sidera norunt.
Mobilia hæc, Aries, Cancer, Libra, & Capricornus:
Fixa, Leo, Taurus, Nepa, cùm Ganymede vocantur.
Sunt Gemini, Virgo, Chiron, communia, Piscesq́;.
Vltra hæc triginta sunt & tria signa beato
Fixa polo, quorum boreali in parte locantur
Viginti, at pluuius sibi cætera vindicat auster.
Hæc sunt, quæ spectant ad septem signa triones:
Binæ vrsæ, quarum est helice maioribus astris
Splendidior, Cynosura minor Phœnicibus est dux,
Inter quas medius serpit Draco fluminis instar.
Hic micat & Cepheus, hic Caßiopeia, corona
Proxima Gnosiacæ. niueo vicinus olori est
Engonasis, dulcemq́; lyram miratur & audit.
Necnon Arctophylax monstrat sua sidera ibidem.
Perseus hac etiam cœli in regione locatur,
Ora Medusæo gestans rorantia tabo.
Hoc eodem cœlo nitet auriga anguitenensq́;,
Illius & serpens, cumq́; hoc serpente sagitta,
Adde aquilam, æthereoq́; mari delphina natantem.
Hic & equus splendet, qui Pegasus appellatur.
Andromede sequitur: postremum Delta vocatur.
Signa tria atq; decem aduerso retinētur ab austro:
Cetus Persæa vix tandem falce peremptus.
Hac etiam parte armatum Oriona videbis,
Multiplicemq́; vadis Nilum, leporemq́; fugacem.
Hunc canis haud vnus sequitur, maiórq; minórq;.

Inter

Inter & auſtrales Argo micat inclyta flammas.
Hic aram, magnumq; potes cratera videre,
Necnon Phœbæum fulgenti ſidere coruum,
Centaurumq; trucẽ, domitamq; laboribus hydram
Herculeis, peſtem lernæ, mirabile monſtrum.
Hac eadem piſcis quidam regione videtur.
Quæ ſint ſigna poli patefeci verſibus: at nunc
Singula quot ſtellas habeant, quoq; uerſibus edam.
Aſtra helice ſeptena tenet: quæ dicitur vrſa
Maior, quot cœlo maiori lumine fulget.
At Cynoſura minor fertur, quod luce minori
Apparet: quamuis viginti vnamq; fauillam
Corpore contineat. vigilem quindena draconem
Sidera conficiunt, geminas qui diuidit arctos.
Cepheus ipſe decem atq; nouem completitur aſtra.
Caßiopeia decem atq; tribus ſtat lucida flammis.
Ipſa nouem ſtellis ſolita eſt ſplendere corona.
Dant tria dena modum Lędæo ſidera cygno.
Ignibus Engonaſis lucet bis quinq; nouemq;.
Quattuor atq; decem deſignant aſtra Booten:
In cuius Zona Arcturus ſtans clarius ardet.
Ipſe decem ſeptemq; faces tenet æthere Perſeus,
Heniochus ſeptem: aſt humero quæ clara ſiniſtro eſt,
Fertur capra: duas alias quas læua manus fert
Hædi dicuntur, nautis ſæpe anxius horror.
Septenis deniſq; nitet flammis Ophiuchus.
Ipſius ac ſerpens viginti eſt clara duabus.
Eſt lyra luminibus fulgens Orphæa nouenis.

Quattuor æthercam deſignant aſtra ſagittam,
Quadruplicíq; nitet raptor Ganymedius igne,
Delphin ipſe polo fulget bis quinq; fauillis.
Octo decemq; micat nocturnis Pægaſus aſtris.
Ignibus Andromade bis denis ardet olympo.
Sed tria Deltoton duntaxat ſidera fingunt.
Stellarum, quas Zodiaci dicuntur habere
Signa, dehinc numerũ aggrediar cõprendere verſu.
Eſt aries primus: tenet hic aſtra octo decemq;.
Taurus habet ſtellas viginti, vnamq;: ſed harum
Septem, quæ ipſius poſtrema in parte renident,
Vergiliæ, necnon Athlantides appellantur.
Sunt totidẽ in capite, atq; hyades dicũtur, ab imbri.
Tyndaridæ fratres denis octoq; fauillis
Splendeſcunt: alter denas, alter tenet octo.
Bisq; nouem flammis cæleſtis Carcinus ardet:
Binæ inſunt dorſo, quæ aſini & præſepe vocantur.
At Leo biſdenas ſtellas retinet minus vna.
Virgo tenens ſpicam micat aſtris octo decemq;.
Chelæ ignes vtrinq; duos, libramq; figurant.
Quindenas reliquo flammas Nepa corpore mõſtrat.
Quindenis etiam facibus ſplendere videtur
Arcitenens: quandamq; pedes tenet ante coronam,
Septenis quæ ſideribus conſtare putatur.
Viginti Aegoceros ſtellis nitet atq; duabus.
Iliacus puer eſt bis ſeptem lucidus aſtris.
Octo nouemq; faces piſcis tenet alter: at alter
Huic iunctus bis ſex ſplendeſcit in æthere tædis.

Nunc

Nunc quot habent ſtellas auſtralia ſigna docebo:
Quãuis ſint procul, atq; oculis malè cognita noſtris.
Lumina terribilis triadena habet æthere priſtis,
Sunt totidem Nilo, leporem ſex aſtra perurunt,
Sideribus ſeptem atq; decem præfulget Orion,
Octo atq; vndenis incendit ſyrius orbem
Ignibus, at procyon triplici micat æthere flamma,
Viginti atq; tribus decorata eſt argo fauillis.
Vnam plus Chiron retinet: ſed victima, geſtat
Quam manibus, reſupina, decemq́; vnamq́; recepit.
Luminibus verò ſpecioſa eſt ara quaternis.
Sex & viginti facibus ſpectabilis Hydra eſt,
Longa trium ſpatio ſignorum, corpore Cancrum
Occupat Erigonemq́; ſimul, tumidumq́; leonem.
Septem aſtris coruus, crater ſpectabilis octo eſt,
Biſſeno at notius decoratur lumine piſcis.
Occaſus nunc ſignorum dicamus & ortus,
Signorum eſt ortus triplex, occaſus eorum
Eſt etiam triplex. namq; ortus coſmicus, atq;
Occaſus fertur: quum tempore matutino
Sole oriente, aliquod ſignum quoq; ſurgit eoa
De regione ſimul, vel quum mane occidit vndis.
Dicitur at Cronicus, quoties ſurgit ve cadit ve
Signum aliquod, quũ primũ alto ſe gurgite condens
Iam patitur ſtellas alias ſplendeſcere Titan.
Heliacus verò eſt ortus, quum ſole propinquo
Iampridem occultũ ſignum, poſtquam ille receſſit,
Ingrediens aliud, poſſe incipit orbe videri.

Occa

Occaſus contrà Heliacus tunc dicitur eſſe,
Quando aliquod ſignũ per quod tũc ingreditur ſol,
Obtenebrat ſplendore ſuo, prohibetq́; videri.
Nunc quo quæq; modo exoriantur ſigna, cadantq́;,
Verſibus expediam: tribuant modo carmina nobis
Pegaſides, vatemq́; ſuum non ſpernat Apollo.
Quando aries oritur, conſurgit pars quoq; læua
Andromedæ, Perſeiq; caput, media tenus aluo.
Oppoſita tunc parte poli pars occidit aræ,
Auerſo Taurus per cœlum corpore fertur.
Ipſo aſcendente, aſcendit totus quoq; Perſeus.
Heniochi conſurgit item pars maxima, necnon
Priſtis cauda, etiam penitus tunc occidit ara.
Ipſe autẽ Arthophylax tũc primũ aſconditur vndis,
Cùm geminis totus cetus, parteſq́; priores
Eridani ſurgunt, cumq́; his armatus Orion,
Anguitenens vtrumq; pedem tunc æquore mergit.
Carcinus exoriens partem apparere coronæ
Dimidiam vetat, & caudam ceti, notiumq́;
Piſcem, atq; Engonaſis caput, aluum dimidiamq́;
Eiuſdem: à genibus ſcapulis tenus anguitenentem,
Ipſiusq́; anguem, excepta ceruice: Booten
Totum penè. oritur ſed contra Orionis vſq;
Ad Zonam corpus, toto cùm flumine Nili.
Hæc cùm magnanimo naſcuntur ſigna Leone:
Tota aquila atq; lepus, procyõ quoq;, primaq́; crura
Maioris canis, exurgit caput inſuper hydræ.
At contra Arctophylax totus, totusq́; Ophiuchus

Cùm

Cum capite & ceruice sui quem continet anguis,
Quæq; superfuerat nitidæ pars illa coronæ.
Engonasis simul ipse, genu tamen ac pede læuo
Exceptis, tunc hesperias merguntur in vndas.
Virginis exortu totus canis hydraq; surgit,
Vsq; ad cratera. apparet quoq; thessala puppis,
Quatenus erecto dependent carbasa malo.
Opposita sed parte latent hæc sidera: delphin,
Totus olor, cauda excepta: simul ipsa sagitta,
Atq; chelis, Niliq; prior pars. pegasus autem
Cum capite abscondit collum, pars cætera fulget:
Tota argo cum libra oritur, totusq; Bootes.
Extremam præter caudam tota hydra videtur,
Engonasis dextrumq; genu, dextram quoq; suram.
Tunc & Centuri caudam splendere videbis,
Tunc & dimidiam poteris spectare coronam:
Corpus equi aligeri reliquum, postremaq; cigni
Celantur, necnon ceruicem Cetus adusque
Descendit totus: tunc & caput occulit vndis
Andromedæ, tunc & descendere Cephea cernes,
Ipsius Andromedæ patrem, manibusq; humerisq;
Et capite extremas ponti fluitantis in vndas.
Scorpius exoriens hæc secum sidera ducit.
Caudã hydræ, Chironis equum, reliquamq; coronã:
Quamq; manu gestat Chiron tunc hostia surgit:
Surgit item caput anguis, item caput anguitenẽtis.
Andromedæ reliquum corpus tunc occidit, atq;
Cepheus à capite ad Zonam, flexuraq; duplex

Eridani.: reſupina cadit quoq; Caßiopeia,
Tunc etiam abſcondi canis incipit, atq; Orion.
Arcitenens quum oritur, iubet apparere Ophiuchũ,
Ipſiusq; anguem totum, caput atq; ſiniſtram
Engonaſis, totamq; lyram, pectusq; capútq;
Aethiopum regis Cephei: tunc totus Orion,
Et lepus, & maior canis occidit, heniochusq;
Exceptis capite ac pedibus. tunc Perſeus vnà
Tendit in occaſum totus, dextro pede, necnon
Crure manet. puppi excepta tota occidit argo.
Aegoceros quum ſurgit, olor ſimul atq; ſagitta,
Ara quoq; atq; aquila aſcendunt: ſed cætera puppis
Deſcendit, procyonq; mari ſua ſidera condit.
It quoq; ſub terras toto tunc corpore Perſeus,
Sidera quum pulchri apparent Ganymedis ab ortu,
Prima Meduſæi conſurgunt membra caballi.
Tunc contrà caput & ceruix deſcendit echydnæ,
Occultatur item poſtremo corpore Chiron.
Quum gemini ſuperum tolluntur in æthera piſces,
Andromedæ dextrum corpus quoq; ſurgit, & ille
Qui notius fertur piſcis: tunc corpore toto
Hydra & Centaurus manes rapiuntur ad imos.
Hæc de ortu atq; obitu ſignorum dicta putamus
Eſſe ſatis, nunc ad reliqua incunctanter eamus.
Sed prius Vranien libet huc ad noſtra vocare
Carmina, vt auxilium tribuat, ſecretaq; pandat.
Vranie, cui nota alti penetralia cœli,
Quæ ſuperûm ſedes gemmataq; templa frequentas:

Vranie

Vranie formoſa adſis, arcanaq; diuûm
Tecta aperi, vatemq; iuua tua regna canentem:
Aethereos da mente lares, animoq; tueri,
Mœnia ſtelliferi circum labentia mundi.
Et primum mihi Diua aperi, num corpore duro
Ac ſolido conſtet cœlum, an fluxo tenuiq;,
Non ſecus atq; aër facili quem ſcindimus ictu.
Poſt hoc, me nonnulla etiam quærenda docebis.
Sunt duo naturæ primordia prima, vocantur
Materia & forma. ex his corpora cuncta creantur,
Ex his eſt tellus, vnda, aër, ignis, & æther.
Vnde errant, qui materiam cœleſtibus vllam
Corporibus non eſſe putant. contraria in illis
Quippe forẽt, & ab his corrupta aliquãdo perirent.
Sic aiunt: verum hæc ratio (me iudice) peccat.
Nam neq; materiæ culpa eſt, ſi corpora ſoluit
Longa dies: neq; corrumpunt contraria per ſe,
Si æquales habeant vires, niſi fortius vnum
Sit reliquo. quia cùm vis æqua eſt atq; poteſtas,
Tunc fit par pugna, & nulli victoria cedit.
Ergo Deus cupiens æternum condere cœlum,
Optima materiæ primæ ac puriſsima legit,
Temperiemq; illis talem addidit, vt nihil vnquam
Se lædant, ſemperq; habeant contraria pacem.
Sic cœlum æternum eſt, ſic nullo abſumitur æuo.
Sed quoniam quæ dura magis, diuturna magis ſunt,
Læduntur q; minus: proinde eſt duriſsimus æther,
Plus adamãte, adeò vt ferrũ contemnat & ignem,

Vimq; omnẽ: præter Domini, à quo conditus ipſe eſt:
Eſt alia id monſtrans ratio: nam mobile primum
Intra ſe poſitas ſphæras rapit, ac violenter
Occaſum verſus ſecum trahit, atq; diurno
Motu (obſtent quamuis) ſpatia in contraria verſat.
Quod fieri nequeat, ſolido niſi corpore conſtent.
Adde huc, quod lunæ pars illa ſimillima cœlo eſt,
Quam ſol non ſpectat, fraternaq; lumina tangunt.
Sic etiam ſtellæ, manifeſta in luce diei
Conſimilem cœlo creduntur habere colorem.
Luna tamen ſtellæq; ipſæ ſunt corpora dura,
Sunt & opaca. hoc eclipſis declarat apertè,
Nam radios Phœbi Luna interiecta repellit,
Nec ſinit in terras claram deſcendere lucem.
Cur non durities eadem tribuatur olympo?
Nempe aliter nunquam ſua ſidera fixa teneret,
Sed paſsim errarent, nec certa in ſede manerent.
Non tamen eſt cœli, vt ſtellarum, corpus opacum.
In terris etenim poſiti ſumma aſtra videmus,
Et penetrat noſter ſuprema ad ſidera viſus.
Cùm verò ſint (vt dixi) duriſsima cœli
Corpora, ſintq; eadem puriſsima: forſitan illis
Eſt etiam ſonus: & cùm ſe tangantq; rotentq;,
Concentum faciunt aliquem, cæleſtibus aptum,
Vt quidam ſcripſere olim doctiq; probiq;:
Hunc tu Muſa etiam nodum mihi ſolue roganti.
Dura & plura licet ſacri ſint corpora cœli,
Peruiaq; humanis oculis, tamen illa ſonorem

Efficiunt nullum : neq; enim pulſantur ab vllo,
Nec ſi pulſentur reſonant, craſsiſsima cùm ſint.
Cumq́; illic aër nullus ſit, quo ſine fruſtra
Speratur ſonus, atq; ideo ſine murmure currunt,
Præterea ſphæræ bis quattuor inferiores,
Auroram verſus omnes vertuntur eodem
Progreſſu : nec ſe collidunt concutiuntq́;
Occurrendo ſibi, ſed certa lege modoq́;
Vna eademq́; via leni vertigine pergunt,
Et choreæ in morem placidè taciteq́; feruntur.
Mobile duntaxat primum aduerſatur eundo,
Orbibus (vt dixi) reliquis: tamẽ haud ſtrepit vnquã,
Nilq́; ſonat prorſus : quippe illic deficit aër,
Quippe ſuperficies multò eſt leuiſsima ſphæris:
Vnde fluunt celeres, nullo impediente rigore,
Et ſua contactu molli confinia lambunt.
Propter quod motum faciunt ſine voce ſilentem.
Non igitur rectè veteres ſenſere, putantes
Sphærarum motu harmoniam conflarier, at non
Sentiri : quoniam humanas excelleret aures,
Ceu Nili non auditur quæ decidit altis
Rupibus vnda prope : at lõgè fragor editur ingens.
Nugantur certè, & ratio hæc eſt prorſus inanis.
Nam ſi nemo vnquam audiuit, cur fingere debent
In cœlo eſſe ſonum ? turpe eſt ea dicere, quæ non
Oſtendi poſſunt, quæ poſſunt iure negari.
Non noua ſunt fingẽda, niſi hæc vera eſſe probentur.
Nullam verba fidem amota ratione merentur.

Sed nūquid cœlum est, vt fertur, (Musa) rotundum?
Sphærica nimirum perfectior esse figura
Censetur cunctis aliȷs, quod non habet in se
Principium finemq;, capax quod sit magis, atq;
Simplex & formosa magis, magis apta moueri,
Præsertim circa medium, ceu vertitur æther
Circa ipsam terrā, in medio quæ condita mundo est.
Conuenit hæc igitur cœlo tam digna figura,
Conuenit hæc eadem Soli, Lunæ, omnibus astris:
Quanquam aliter pictorum audax inscitia fingit.
Stellæ autem sunt'ne (vt fertur) pars densior orbis?
Non ita: quippe suam sortita est quælibet harum
Diuersam à cœlo speciem, discrimine magno.
Ipsæ etiam inter se distant, ceu sorbus ab vlmo,
Ceu pyrus à ceraso differt, fœtu atq; figura.
Indicat id color haud vnus, diuersaq; earum
Virtus & splendor. stellæ est sua cuiq; potestas:
Quandoquidem natura etiam sua cuiq; tributa est.
Cœlum ergo est sedes tantum opportuna, locusq;
Stellarum, non materia aut substantia earum.
Quid virtutis habet cœlum? est vis omnis in astris,
Astra regunt orbem terrarum, atq; omnia mutant:
Astra creant cuncta in terris, & cūctā gubernant.
Hoc docet astronomus, communis opinio fert hoc.
Quare non solum raro densoq; putandum est
Distingui à stellis cœlum, diuersa sed ipsis
Natura est etiam, & dispar faciesq; vigorq;.
Quanta etiam sint astra, & num sine fine rotetur,
Quo

Quo ſunt fixa loco (vt viſum eſt aliquādo Platoni:)
An ſint deſerta, an quiſquam verſetur in illis,
Muſa velim ſcire: vnde precor mihi ſingula pande.
Non ſunt aſtra quidē magna æquè. nanq; minora
Plurima ſunt numero, vt poßit comprendere nemo.
Sunt aliquot maiora etiam, ſed pauca: ſereno
Quæ paßim cœlo veneranda luce refulgent.
Ex quibus aſtronomi varias fecere figuras,
Et pinxere amplum diuerſis æthera ſignis.
Ex his ergo aſtris maioribus (vt perhibent, qui
Aſtra ſciunt, vtq́; eclipſis phœbeia monſtrat:
In qua Luna patet quanto ſit corpore, fratris
Dum ſubiecta ſui ſpecioſum lumen opacat)
Quædam ſunt tanta, vt totam terræq́; mariſq́;
Excedant molem, ac ſpatio maiore niteſcant:
Quamuis parua adeo videantur, propterea quod
Tam longo diſtant à nobis interuallo.
Quippe aliquid quanto eſt longinquius, eſſe videtur
Tanto etiam minus, & ſpectantum lumina fallit.
Stellæ autem fixæ (veluti Plato maximus inquit)
Quæq; ſuum circa centrum voluuntur, ibidem
Semper: & hæc ratio eſt, cur ſcintillare videntur:
Non ea quam fingunt quidam, quia lõgius abſunt,
Proinde illas tremulum nobis oſtendere lumen.
Nimirum hæc ratio vana & puerilis habenda eſt.
Non etenim quicquam ſcintillat, quod procul abſit
A noſtro viſu: minus atq; obſcurius illud
Sed tunc apparet, nec ſcintillatio motu

Vlla carere poteſt. quare fixa aſtra mouentur,
Cum Sole vnà, illo motu quem diximus antè.
At non Saturnus talem, nec Iuppiter & Mars
Efficiunt motum, nec Lunæ Mercurij've
Aut Veneris ſidus : verùm hæc gaudent epicyclis.
Cur non ſcintillat Saturnus, Iuppiter, & Mars,
Vt Sol ? cùm tamen à nobis longè altius abſint,
Nec magno à ſtellis fixis diſcrimine diſtent?
Nimirum, quoniam non ſic voluuntur vti Sol,
Sed ſua permittunt epicyclis corpora ferri.
Fortè aliquis ſolem non ſcintillare putabit.
At ſi hunc perſpiciet ſummo quum mane reſurgit,
Vel quum deſcendit brumali tempore in vndas,
Quando acies illum melius tolerare valebit:
Tunc circumuolui, tunc ſcintillare videbit.
Nec quiſquam hoc adeo magnum ac mirabile dicat,
Singula ſi tali voluuntur ſidera motu:
Nónne magis mirum eſt, tam immenſi corpora cœli
Tam celeri ſemper ferri vertigine, vt omnes
Præuertant volucres, vẽtoſq́; & fulmina vincant?
Vnde nota : Ille pater rerum, mundiq́; creator,
Omnia quæ fecit, diſtinxit in hæc duo : motum
Atq; quietem. atqui in terris centroq́; locata eſt
Ipſa quies propriè, poſſedit cætera motus.
Vnda fluit, ſemperq́; aër agitatur & ignis.
Præcipuè tamen in cœlo eſt vis maxima motus:
Et quo quæq; magis ſphæra eſt ſublimis, in illa
Fortior eſt motus, mundumq́; rapacius ambit.

Quare

Quare illud cælum, quod primum mobile fertur,
Maximum habet motũ: ſed motus maximus ille eſt,
Tẽpore qui minimo ſpatia & loca maxima trãſit.
Ergo nictu oculi totum percurreret orbem,
Ni obſtarent illi ſphæræ, quas continet in ſe,
Frænantes curſum illius, ne protinus omnem
Voluendo raperet ſecum terram, oceanumq;.
Quippe animal nullum poſſet tunc viuere in illis.
O rem mirãdam inprimis. quis non ſtupeat, quum
Secum agitat, tantam tam paruo tempore molem
Tam longas tranſire vias, iterumq; reuerti:
Nec ceſſare vnquam, & nullum ſentire laborem?
Hinc aliqui credunt, à dijs totum æthera volui:
Aßignantq; ſuum motorem cuilibet orbi,
Qui quaſi piſtrino addictus, non deſinat vnquam
Tam vaſtam verſare molem noctesq; diesq;:
Nec quamuis cupiat, minimum requieſcere poßit.
Fœlix ſeruitio tali Deus ille profectò.
Sed nugæ ſunt hæ, commentaq; inania eorum
Qui cupiunt primi mortales inter haberi.
O quot moroſophos tellus parit, & philodoxos.
Quare non tutum eſt, facile omnia credere cuiuis:
Ille licet magni ſit nominis, innumerasq;
Scribendo implerit nigra loligine chartas.
Magni ſæpe viri mendacia magna loquuntur.
Et nemo eſt adeo prudens, quin ſæpius erret.
Eſt igitur ratio in primis quærenda, fidesq;
Maior in ambiguis rationi eſt ſemper habenda,

Quàm dictis hominũ:nãq; hæc ſunt falſa frequẽter.
Quid ratio oſtendit? cœlum ſtellasq; moueri
A dijs, an per ſe, naturaliq; vigore?
Qualis honor, vel quale lucrũ, vel quanta voluptas
Eſſe poteſt diuis, verſantibus æthera ſemper?
Vt ſtultorum hominum vitæ opportuna miniſtrent,
Atq; feras pecudes volucres piſcesq; gubernent?
Sícne decet dominos ſeruis ſeruire? deosq;
Seruitio æterno damnari, vt pabula brutis,
Vt ſtultis prauisq; ferant mortalibus eſcam?
Nónne decet potius libertas maxima diuos?
Vt quocunq; velint faciles accedere poſsint?
Ne tanquam dura deuincti compede, nuſquam
Ire queant, ſemperq; loco teneantur eodem?
Aut tanquam figuli inſtantes operiq; rotæq;,
Nunquam decedant ſcamno, nunquã otia captent?
Eſt'ne illis adeo dulcis labor ille rotandi?
An labor ille poteſt diuis nunquam eſſe moleſtus?
O ſapientium hominum ſententia digna notatu.
Sed ratio obſiſtit, ratio manifeſta reclamat:
Nil etenim per ſe æternum eſt, niſi conditor orbis.
Poſt ipſum æterna eſt rerum natura ſuarum,
Quas ipſe ex nihilo, ſtabili ſed lege creauit,
Vt non eſſe queant aliter, quàm iuſſerat olim,
Cùm primum immenſi iaceret fundamina mundi.
Sic aqua ſemper erit mollis, ſic ignis adurens:
Sic ſtabilis tellus, ſic ſemper mobilis aër,
Sic & circumagi cœlum ſine fine neceſſe eſt:

Sic

Sic forma & virtus herbis ſua cuiq; tributa eſt,
Necnon arboribus, necnon animalibus ipſis,
Vt nullo poſsint mutari prorſus ab æuo:
Vſqueadeo ipſius naturæ immobilis ordo eſt,
Vſqueadeo eſt eadem ſemper diuina voluntas.
Quare ſi motus cœli eſt æternus, oportet
Naturalem eſſe, vt grauium leuiumq; videmus.
Nam quod naturæ eſt propriũ, non deficit vnquam.
Si verò eſt alius motor, quandoq; quieſcet.
Nil etenim æterno violentum tempore durat.
An grauium & leuium natura potentior eſt, quàm
Aſtrorum & cœli, vt poſsint per ſe illa moueri,
Hæc verò nequeant, niſi dijs agitentur ab ipſis?
Terra ergo atq; ignis ſunt æthere nobiliores,
Saltem ex hoc, quod non motoris egent alieni,
Sed per ſe à centro aut ad centrum tendere poſſunt.
Credendum eſt igitur, cœleſtia corpora per ſe
Atq; ſuis formis, vt terra ignisq; moueri.
Natura eſt ſiquidem motore potentior omni,
Naturam vincit ſolus Deus: & nihil (ipſo
Excepto) eſt melius natura, & maius in orbe.
Naturam verò appello, legem omnipotentis
Supremiq; patris, quam prima ab origine mundi
Cunctis impoſuit rebus, iuſsitq; teneri
Inuiolabiliter, dum mundi ſecla manerent.
Nam legem hanc rerum formis Deus indidit: vnde
Cum rebus dant eſſe, Dei mandata libenter
Efficiunt formæ, & nequeunt hanc fallere legem,

Nempe suis res à formis tales generantur,
Quales præcepit qui formas condidit ipsas,
Hæc verè ac propriè natura est, & melius quàm
Forma aut materia: vt quidam posuere. etenim sunt
Hæc duo cunctarum potius primordia rerum,
Vel causæ primæ, vel componentia prima,
Non autem natura: placent si nomina vera,
Et nisi malimus dare falsa vocabula rebus.
Sed de hoc iã satis: ad reliqua accedamus, & vtrum
Sint deserta poli pulcherrima regna beati,
An quisquam sedes illas teneatq; colatq;,
Præsens hora monet solitu nos dicere versu.
Cùm cœlum sit tam immensum, tantiq; decoris,
Conspicuum tot sideribus, tam nobile corpus,
Desertũ & vacuum & solũ incultumq; manebit?
Terra autẽ innumeris gaudebit, & vnda colonis?
An mare vel tellus, locus est iucundior, atq;
Pulchrior & melior, vel toto maior olympo?
Propter quod potiusquàm æther mereantur habere
Tot ciues, & tam varijs animalia formis?
An regis prudentis erit, fabricare palati
Ingentem molem, peregrino marmore & auro
Egregiam, & mirè speciosam intusq; forisq;,
Nolle tamen (stabulo excepto) permittere quẽquam
Tam pulchras habitare ædes, vacuasq; tenere?
Nempe est totius mundi stabulum terra, in qua
Sunt omnes sordes, puluis, cœnumq; fimumq;,
Ossa, putres carnes, varia excremẽta animantum.

Quis

Quis memorare vnquã tot fœda immundaq́; poſſet,
Quæ tellus & pontus habent, ac ſemper habebunt?
Quis neſcit pluuias, nebulas, nubesq́;, niuesq́;,
Prælia ventorum, tempeſtatumq́; furores:
Quæ mare perturbãt, quatiunt terrã, aëra verſant?
Terra tamen pontusq́; tenent animalia multa:
At cœlum vacuum, vacuum cœlum eſſe putatur?
O vacuæ potius mentes, quæ creditis iſtud.
Quippe ſuos etiam ciues habet æther: & aſtra
Singula, ſunt vrbes cœli, ſedesq́; deorum,
Illic & reges, populi inueniuntur & illic:
Sed veri reges, populi veri, omnia vera:
Non velut hic, vmbræ ſimulacraq́; inania rerum,
Quas citò mors rapit, et tẽpus terit, inqnat, aufert.
Illic fœlices, immortales, ſapientes:
Hic habitant miſeri, mortales, inſipientes.
Illic pax & lux regnant, & ſumma voluptas:
Hic bellũ aſsiduũ et tenebræ, et genus omne doloris.
I nunc, & lauda terram hanc, hanc dilige vitam.
Imò aude, ô demens, ſtabulum hoc præponere cœlo.
Verùm aliquis dubitare poteſt, ſi durior æther
Eſt adamante, & nil vacui reperitur in illo:
Quomodo dij poterunt illic habitare, vel illac
Pergere? nimirum hoc fieri non poſſe videtur.
Præterea cùm cœlum ipſum non poſsit arari
Atq; fodi, quónam pacto Bacchusq; Cereſq;
Naſcentur, frugesq́; aliæ, quarum indiget vſus?
Friuola ſunt hæc, & rugoſo digna cachinno.

Nanq; ſit ipſe licet multo ſolidiſsimus æther,
Peruius eſt tamen, & cedens cultoribus: & nil
Obſtat, quin facilè huc poſsint ſe ferre, vel illuc,
Et quacunq; libet nihil impediente moueri.
Cælicolis etenim tenuiſsima corpora cunctis
Ille autor mundi dedit, atq; leuiſsima. quare
Ipſis non opus eſt foribus, patulis've feneſtris:
Per medios intrant muros, & marmora tranant,
Vſq; adeo eſt illis tenuis natura. potensq́;.
Quis, niſi vidiſſet piſces habitare ſub vndis,
Sublimo ranas, ſalamandras viuere in igne,
Aêre chammeleonta, & paſci rore cicadas,
Crederet? at vera hæc tamẽ & mira eſſe fatemur.
Plurima ſunt, quæ cum fieri non poſſe putemus,
Sæpe tamen fieri poſſunt, & facta videmus.
Cur non ergo Deus potuit quoq; condere tales
Cælicolas, qui per cælum facilè ire valerent,
Nulliusq́; cibi vel potus prorſus egerènt?
Si potuit, certè voluit, nam turpe fuiſſet,
Tam pulchras ſedes, tamq́; amplas linquere inanes.
Atqui cælicolis non eſt opus, vt vel arando,
Vel fodiendo parent alimenta iuuantia vitam:
Quandoquidem non ſunt illis mortalia membra,
Quæ inſtaurare ſolet ſenſim labentia uictus:
Nec ſitiunt vnquam diui, eſuriunt've beati,
Deniq; nulla illos penitus contriſtat egeſtas.
Quippe vltra fines lunæ illætabile nil eſt.
Cuncta mala in terris poſuit Deus, illaq́; clauſit

In medio, & vetuit ſacrum contingere cœlum.
Ergo fœlices viuunt, nectarq; bibentes,
Ambroſiæ viridi paſcuntur gramine, cuius
Copia magna oritur paſsim cœleſtibus aruis,
Cœlicolûm verò illorum fœlicior atq;
Nobilior vita eſt, loca qui magis alta frequentant.
Nam quanto æthereis locus eſt ſublimior oris,
Tanto etiam melior, tantoq; beatior idem eſt.
Sed quid ſunt maculæ illæ atræ, quæ in corpore lunæ
Apparent? nam de his homines diuerſa loquuntur.
Nil per ſe in cœlo lucet, niſi Phœbus : ab illo
Accipiunt lucem ſtellæ omnes, ipſaq; Luna.
Quæ quia cunctarum ſtellarum eſt vltima, & imã
Sortita eſt cœli ſedem, terriſq; propinquam:
Vt ſit opaca magis, minus & ſincera neceſſe eſt.
Vnde eius partes cùm non æqualiter omnes
Sint albæ, & denſæ, & leues, luciſq; capaces:
Hinc non tota nitet luna, & maculoſa videtur,
Nam partes albæ, & denſæ, leueſq;, receptant
Nocturnum ſolem, reliquis ſine luce relictis.
Nocte igitur lucet, ſed tempore luna diurno
In faciem nubis maculoſæ albeſcit olympo.
Sic & lampyrides lucent in nocte volantes,
Mox redeunte die amittunt in lumine lumen,
Et proprium oſtendunt amota fraude colorem.
Namq; dies vera oſtendit, nox fraudibus apta eſt.
An verò æternum ſit cœlum, an cœperit olim,
Expectetq; ſuum poſt plurima ſæcula finem,

Pulchrum

Pulchrum etiã ſcitu eſt. nam de hoc diuerſa ſophorũ
Scripta extant: ait hic, negat ille, & opinio diſcors
Autorum, rem difficilem valde ambiguamq́;
Arguit, & verum tenebroſa in ſede latere.
Sunt qui principium credant habuiſſe, putentq́;
Mundum ex materia æterna, quandoq; creatum
A ſummi virtute Dei, quum non prius eſſet:
Atq; duo hæc æterna aiunt, ſemperq́; fuiſſe,
Materiã ſummumq́; Deũ, à quibus omnia manant.
Contendunt quidam ex nihilo mundum eſſe creatũ,
Materiamq́; negant vllam antè omnino fuiſſe,
Sed verbo iuſſuq́; Dei facta omnia cenſent.
Aſt alij affirmant, freti rationibus, ipſum
Omni principio ſimul, omni fine carere.
Harum autem quæ'nam proprior ſentẽtia vera eſt?
Ipſe quidem, niſi relligio prohiberet, & omnes
Chriſtologi obſtarent, tutantes dogmata Moſis,
Credere non aliud poſſem, quàm ſemper ab æuo,
Vt nunc eſt, mundum mundiq́; elementa fuiſſe,
Principijq́; expertem eſſe, ac ſine fine futurum.
Nam cur non ſemper mundus fuit? an quia ſemper
Non potuit Deus, aut neſciuit condere: ſed poſt
Doctior euadens didicit, demumq́; peregit?
An ſemper ſciuit, potuitq́;: at noluit? vnde hoc?
Cur potius voluit pòſt, quàm prius? aut ratio quæ
Mutauit mentem illius? ſi non erat æquum,
Vtileq́;, hunc fieri mundum: cur cõditus vnquã eſt?
At ſi conueniens erat illum, acq; vtile condi:

Quare

Quare tam ſero fecit Deus? & quare ætas
Tam breuis eſt mundi? nam ſi fas credere cuncta
Chriſtologis, nondum annorũ bis quattuor implet
Millia, ab antiquo bene ſi numerentur Adamo.
Præterea quæ cauſa fuit, qua condere vellet
Hũc mundũ Deus? an quia mũdi ipſe huius egebat?
Si ſic: debebat prius ipſum condere, ne ſe
Torqueret talis tam longo tempore egeſtas.
Si non: cur fecit? fruſtra ne? an non decet ipſum
Fruſtra aliqd facere. hic etenim inſipiẽtibꝰ eſt mos.
Cauſa aliqua ergo fuit. ſed quæ? nempè illius ingẽs
Haud dubiè bonitas, necnon immenſa poteſtas,
Ne fruſtra intra ſe ſemper concluſa maneret
Vtraq;, ſed potius cunctis effuſa pateret.
Fruſtra etenim bonus atq; potens is dicitur, à quo
Nil vnquam fieri magnum egregiumq́; videtur.
Si Deus ergo fuit ſemper bonus atq; potens, cur
Non voluit ſemper tam pulchrum condere mundũ?
Cur in tam ſeros tantam rem diſtulit annos?
Nulla quidem ratio eſſe poteſt, niſi fingere quiſquã
Aſtutus velit, & nugas præponere vero.
Quare ſi humanæ rationi credere par eſt,
Aeternus certè mundus dicetur, & omni
Principio prorſus, prorſus quoq; fine carere.
At ſi aliter quondam dixit Deus, & ſua Moſi
Facta reuelauit, debemus credere Moſi:
Succumbat ratio fidei, & captiua quieſcat.
Namq; Deus nunquam fallit, nec fallitur ipſe,

Si

Si modo dignatur quicquam mortalibus vnquam
Dicere, ſi cuiquam apparens arcana recludit.
At qui materiam æternam poſuere, chaosq́;,
Nugantur. nam cur Deus hanc liquiſſet inanem,
Tamq́; diu informem, potuit ſi condere mundum
Confeſtim, & primo momento cuncta creare?
Fruſtra differtur diuerſa in tempora, quicquid
Vna eademq́; poteſt fieri perniciter hora.
Sunt verò quidam, æternum mundum eſſe putãtes,
A nullo factum tamen, à nulloq́; creatum:
Sed per ſe vt nunc eſt ante omnia ſæcla fuiſſe,
Et per ſe vt nunc eſt poſt omnia ſæcla futurum.
Quod certè falſum eſt: ratio quippe ipſa repugnat.
Eſſe etenim nunquam duo perfectiſsima poſſunt:
Nam diſſentirent forſan, bellumq́; cierent.
Eſto quod ſemper concordi pace manerent,
Fruſtra ponuntur duo maxima: ſufficit vnum,
Quod ſaltem natura alijs prius eſſe neceſſe eſt.
Si prius eſt alijs, ergo eſt quoq; cauſa aliorum:
Nanq; prius cauſa efficiens eſt poſteriorum.
Quocirca haud dubiè mũdũ hũc Deus ipſe creauit
Ex nihilo æternum. ſed quomodo? ſi libet, audi.
Eſt bonitas æterna Dei, eſt æterna poteſtas:
Nónne eius potuit ſimul eſſe æterna voluntas
Gignendi mundum? quæ ſi fuit, vt ratio vult:
Nil obſtat, quin æterno ſit conditus æuo
Mundus ab artifice immenſo, compagine mira.
Vt ſi quis ſolem æternum conceſſerit, idem

At

Ac ternam solis lucem concedere debet.
Lux tamen effectus solis, sol causa vocatur.
Sed decedentes iam cœlo, elementa gradatim
Scrutemur, deq́; his quædã haud indigna loquamur.
Quidam sub cœlo esse ignem dixere, propinquum
Contiguumq́; orbi lunæ, sed luce carentem:
Vrentem tamen in primis, mireq́; calentem.
Quod verum esse docet ratio. nam nocte videmus
Per sudum volitare faces, flammasq́; vagari
Aëra per liquidum, & delabi sidera cœlo.
Quæ proinde veniunt, tenues quod in aëra fumi
Altius ascendunt, superoq́; cremantur ab igni.
Nanq; vapor duplex, alter leuis, aridus, aptus
Incendi, vnde ignes fiunt per inane volantes:
Alter frigidior, grauiorq́; & craßior, ex quo
Gignuntur nebulæ, pluuiæ, nubesq́; niuesq́;,
Fulgura cum ventis, tonitrus, ros, grando, pruina.
Quod nisi sub cœlo foret ignis, non vapor illic
Accendi posset, noctisq́; volare per vmbram.
Præterea cùm ignis leuitate ipsum aêra vincat,
Altior haud dubiè locus illi conuenit: ergo
Sub cœlo est eius sedes, & proxima lunæ.
Infra ignem verò est aër, qui parte suprema
Accipit æthereum vicino ex igne calorem.
Pars media ipsius multò est gelidißima, & illic
Concrescunt nubes, conflantur fulmina vasto
Cum tonitru, varijsq́; agitantes nubila venti,
Infima pars calida est, atq; humida. nã vapor ipsam

Humectat liquidis exhalans iugiter vndis,
Et calet ob solis radios tellure reflexos.
Hic nebulæ, hic pluuiæ, hic tenui cum rore pruinæ
Atq; niues, varia ventorum sorte creantur.
Quippe data est ventis huius non parua potestas
Aëris: hi possunt æstiuo tempore frigus
Gignere, & hybernis diffundere mensibus æstum:
Hi nobis auferre valent & tradere fruges,
Hi nobis inferre valent & demere morbos.
Eurus ab aurora, Lybicis venit auster ab oris,
Spirat ab occasu Zephyrus, borealia flabra
Montibus à Scythicis, gelidáq; oriuntur ab arcto.
Inter quos alij quoq; sunt, quibus omnibus aër
Inferior seruit, cumq; aëre terra fretumq;.
A ventis igitur nubes coguntur, ab ipsis
Nubibus emanant imbres, flocciq; niuales:
Fulmen, ros, grando, matutinæq; pruinæ:
Tempore sed vario, varia ratione modoq;,
Et varijs etiam perflantibus aëra ventis.
Quorum qui mediæ veniunt de parte diei,
Nubesq; & nimbos pariunt, cœliq; calorem:
Qui verò ex Scythicis regionibus, horrida gignunt
Frigora: ab his fiunt glacies, nix, atq; pruina,
Tempore brumali: sed cœlum æstate serenant.
Fert Zephyrus flores, terramq; virentibus herbis
Vestit, dans auibus cantum, syluisq; decorem.
Eurus plærunq; est bonus: at quandoq; procellas
Concitat ingentes, terris, pelagoq; timendas.

Has

Hos ventos vel dij aërei, vel ſidera mittunt.
Sæpe etenim cùm theſauros tellure latentes
Vult auferre magus, vel conſecrare libellum,
Vel magico ritu quenquam ſibi ſubdere diuûm:
Audiui exortum ventum, ſubitamq́; procellam,
Aut ſata ſtrauiſſe, aut hærentes vitibus vuas.
Materiam ventis præbet vapor ortus ab vndis.
Cauſa mouens ipſos, dij ſunt quibus aëris eſt ius.
Verùm hæc non ſapiunt vulgo, neq; talia vulgus
Credere vult. quid tum? gēmas ne apponite porcis:
Credite vos docti, quibus eſt mens altior, eſſe
Non ſolum in cœlo, ſed in aëre plurima diuûm
Millia. qui ventos tempeſtatesq́; ciere,
Et tonitrus facere, & detrudere fulmina poſſunt.
Non tamen eſſe nego cauſas alias quoq;, naſci
Quæ faciant ventos: veluti ſol, lunaq́;, & aſtra,
Præſertim ſeptem quæ vulgò errantia dicunt:
Quorum opera exhalās vapor ad diuerſa mouetur.
Vidi ego, dum Romæ, Decimo regnante Leone,
Eſſem, opus à figulo factum, iuueniſq́; figuram,
Efflantem anguſto validum ventum oris hiatu:
Quippe cauo infuſam retinebat pectore lympham,
Quæ ſubiecto igni reſoluta exibat ab ore,
In faciem venti validi, longeq́; furebat.
Ergo etiam ventus reſoluta emittitur vnda,
Dum vapor exhalans fugit impellente calore.
Nanq; fugare ſolent ſeſe contraria ſemper.
Hac it parte etiam quam diximus aëris ima,

Apparere ſolent regalia fata cometæ,
Apparere ſolet variata coloribus Iris.
Hanc radij ſolis roranti in nube figurant:
Illos ſtella facit de ſeptem errantibus vna,
Dum ſibi ſubiecto radios impreſſa vapori,
Aſsimulat caudam, lumenq́; in nube relinquit.
Haud aliter, quàm cùm circumnitet area lunam,
Area venturi (vt perhibent) prænuntia venti.
Aut cùm tres ſoles lucere aliquando videntur:
Nec ſunt tres tamen, at ſubiectæ in corpore nubis,
Ceu quodam in ſpeculo ſolis formatur imago.
Sub regione autem craſſa, imaq́; aëris, vnda eſt:
Vnda inquam oceani, quæ terram circuit omnem,
Anguſtoq́; freto Herculeas *ingreſſa columnas*
Diffundit ſeſe, longè lateq́; pererrans.
Hinc varium nomen ſortitur: & hinc mare fertur
Aegæum, Ionium, Tyrrhenumq́;, Adriacumq́;,
Et mare Erythræum, *& quod* Perſidis *alluit oras.*
Hæc terræ occultas perlabitur vnda cauernas,
Et fluit ac refluit ſemper, variumq́; ſaporem
Accipit: vt varia eſt tellus, per viſcera cuius
Tranſit, ſulfureumq́; à ſulfure mittit odorem.
Hinc eſt æterno quod tempore flumina currunt:
Quippe ſuos repetunt fontes, iterumq́; marinos
Ad fluctus properant, illinc reditura viciſsim,
Hac abeunt, illac redeunt, & aguntur in orbem
Aſsiduè, vegetantq́; vt ſanguis corpora terram:
Hæc eadem facit vnda lacus, craſſasq́; paludes

Necnon

Necnon perſpicuos fontes, puteoſq́; perennes.
Deniq; ab Oceano emanat vis omnis aquarum,
Quaſcunq; orbis habet. lymphas hic edidit omnes,
Partim ſub terra, partim ſuprà ingredientes,
Partim etiam nigris de nubibus egredientes.
Sed cur eſt adeo ſalſum mare, nunquid ab ipſa
Natura iſtud habet? non arbitror. at ſapor omnis
Vndarum à terra cauſam trahit. inueniuntur
In terra ſiquidem montes ſalis, hoc tegit æquor,
Exugitq́; ſalem, liquidaſq́; reſoluit in vndas.
Ergo ſal, non ſol cauſa eſt ſalſedinis huius.
Nam cur ſol non ſtagna etiam ſalſa efficit idem?
Nempe illam terræ partem, quæ non erat apta
Vſibus humanis, nimia ſalſedine abundans,
Natura Oceano ſubſtrauit prouida: at illam
Quæ fuerat melior, quæ dignior vberiorq́;,
Detexit nobis, nobiſq́; reliquit apertam:
In qua ſunt montes, colles, cliuiq́; tumuliq́;,
Conualles, campi, rupes, fauces, iuga, rura,
Syluæ, ſtagna, lacus, fontes, fluuij atq; paludes,
Oppida parua, vrbes magnæ, pagi, villæ, arces,
Saxa, metalla, hominum vitæ opportuna tuendæ.
Huic terræ, illiuſq́; opibus natura Deuſq́;
Præpoſuere hominem, & regem fecere animantũ,
Quotquot pontus habet, quotquot tellure morãtur:
Ingeniumq́; illi ac mentem tribuere, quibus ſe
Præponat cunctis, terrarumq́; imperet orbi:
Atq; Deum agnoſcens, illum metuatq́; colatq́;.

In medio terræ est centrum, quod sustinet ipsam.
Nam Deus ad centrum iussit grauia omnia ferri,
Nec naturali motu decedere ab ipso
Possunt.atq; ideo terra est immobilis & se
Sustinet in medio, ac propria grauitate tenetur.
Vndiq; enim ad centrũ concurrit prona, globumq́;
Efficit immensum, & densum, solidumq́; & opacũ:
Circa quem roseis noctesq́; diesq́; quadrigis
Sol vehitur: sed nox aduersa in parte creatur.
Quippe aliud nõ est, quã terræ atq; æquoris vmbra.
Quæ si fortè ferit nocturnæ corpora lunæ,
Eclipsim facit, & populos terroribus implet,
Credentes magico labefactam carmine diuam.
Vmbra hæc tunc noctes maiores efficit, est quum
Distans à nobis sol longius: at breuiores,
Quum redit, & cancri borealia signa reuisit.
Causa huius tumor est terræ, montesq́; superbi,
Quos interposuit prudens natura, suis vt
Verticibus noctes mutato sidere mutent.
Nam quanto magis accedit sol pronus ad austrum,
Tanto maiores veniunt à montibus vmbræ:
Vmbræ, quæ abscondũt lucem, auroramq́; morãtur,
Et spatio breuiore diem procedere cogunt.
Tunc spargit glacialis hyems sua frigora nobis,
Tunc æstas regna Antipodum decliuia torret.
Cum verò sol ad cancri loca summa recurrit,
Tunc nox fit breuior nobis, redeuntq́; calores.
At bruma Antipodas magno tunc frigore torquet.

Sic

Sic vario curſu variat ſol tempora, & annum
Quattuor in partes totum diſcriminat æquas:
Circuienſq́; orbem terrarum ſeruit vtriſq́;
Gentibus, & quæ ſub terra verſantur, & illis
Quæ ſupra, atq́; pari moderamine temperat omnes.
Nam ſub terra homines etiã ſunt, non mare tantũ,
Aut ſyluæ. neq́; enim ſolem natura diemq́;
Iußiſſet radios illic diffundere inanes,
Et ſolum ſeruire feris, generiq́; natantum.
Nimirum tellus habitatur tota nec, vllus
Eſt locus, aut Zona vlla, in qua non viuere poßint
Mortales aptasq́; ſibi componere ſedes:
Sit licet immodicum frigus, vel maximus æſtus
Illic aßiduè: natura vbi triſtia fixit,
Læta adhibet, miſcetq́; ſagax aduerſa ſecundis:
Atq́; vbi fert morbos, medicamina debita gignit.
Ergo vbicunq́; calor nimius reperitur, ibidem
Non gelidi montes, non frigida flamina deſunt,
Nõ ſyluæ vmbriferæ, & multis cũ fontibus amnes,
Quæ valeant homines tanto defendere ab æſtu.
Præterea eſt illic ſemper nox æqua diei,
Quæ ſolis radios æquato frigore frænat.
Vnde fit, vt Zonam mediam non eſſe putemus
Deſertam omnino: multos ſed habere colonos,
Et proprio ingenio, & naturæ munere tutos.
Zonæ etiam extremæ, quas non habitarier aiunt,
Aßiduis niuibus preſſas, glacieq́; perenni,
Poſſunt nempe coli: vt ratio non friuola ſuadet.

Maxima nanq; locis lignorum copia in illis
Nascitur, & fiunt illic hypocausta, grauesq́;
Vestes, ex variis animantum pellibus, vnde
Calfaciunt se mortales, hyemiq́; resistunt,
Et multis arcere modis mala frigora norunt.
Congrua nec desunt illis alimenta, cibosq́;
Indigenas partim, partim illuc vndiq; vectos
Accipiunt largè, & dapibus vescuntur opimis.
Non igitur verum est, quod quidã Græculus inquit:
Vnius tantum Zonæ partem, exiguamq́;
Naturam humano generi tribuisse colendam:
At reliquum terræ desertum prorsus, ab ipsis
Piscibus atq; feris duntaxat semper haberi.
Ah foret indignum certè hoc, natura minoris
Fecisset nos quàm bruta, imperiumq́; dedisset
Interris maius quàm homini & spatiosius illis.
Quare si qua fides adhibenda est vera loquenti,
Haud dubie tellus tota est habitabilis, & nil
Obstat quin poßint mortales viuere vbiq;.
Naturæ auxilium in rebus non deficit vllis,
Ingeniumq́; hominis durißima quæq; refringit.
Postremò quoniam ad finem properamus, & hora
Iamdudum monet æthereos inuadere Pisces:
Propterea exponam paucis, cur terra tremiscat,
Quæ vis tanta illam quatiat, cogatq́; moueri.
Scire igitur licet, innumeras vastasq́; cauernas
Sub terris esse, adq; illic quandoq; creari
Ingentes ventos: qui dum crudelia miscent

Prælia,concutiunt terram,nimioq́; furore
Congreſſi euertunt totas cum mœnibus vrbes.
Donec parte aliqua erumpãt facto agmine,et auras
Diffuſi in vacuas non longa pace quieſcant.
Gignuntur uerò hi venti telluris in aluo
Ex fumis,quos vicina trahit ignis ab vnda.
Quippe ignes in ſe multos magnosq́; perenni
Tempore nutrit humus(dictu mirabile:)ſed non
Falſa tamen refero.credet,qui viderit Aetnam,
Qui ſcatebras calidarum vſquã ſpectarit aquarũ,
Et qui vtiferi bene nouerit acta Veſeui.
Hos agitant ventos,qui ſubterranea regna
Dij manes habitant,cæcisq́; morantur in antris.
Non etenim nugæ prorſus, nec inania verba
Sunt,quæ de ſtygij rebus memorantur auerni.
Nempe locus nullus fruſtra eſt:habitatur vbiq;,
Sub terris,ſupra terras,inq́; aëre & igni,
In cœlo & ſuprà cœlum:eſt vbi regia ſummi
Induperatoris,mundum qui poſſidet omnem.
Muſa vale:interea extremum meditare laborem.

LIBER XII.

PISCES.

VMME *Deus,rex omnipotens,pater optime,cuius*
Tam pulchrum tamq́; immenſum ſapientia mundum
Condidit ex nihilo,& regit,aſſidueq́; tuetur:

Principium & finis rerum,cui omnia parent:
Quo maius,melius,speciosius,altius est nil:
Qui supra omne habit.us cælum,sine fine beatus:
Mens mea nunc ad te cupiens conscendere,Musis
Non eget,aut Phœbo,aut Parnaso, aut fontibus illis
Vaniloqui quoscunq; solent haurire Poëtæ,
Magnifica insano scripturi somnia vulgo.
Quippe alio auxilio nobis,alioq; fauore
Est opus,atq; alias sitientes quærimus vndas.
Te voco,te imploro,te posco,te precor vnum:
Vt cœpto iampridem operi,extremoq; labori
Adspires,tribuasq; optatum attingere finem.
Mitte tuum quæso Deus in mea pectora numen:
Quo afflatus miranda tui penetralia regni
Spectare,& spectata aliis expromere poßim,
Carminibusq; meis æternum acquirere honorem.
Sunt qui extra cælum credant nihil esse,putentq;
Aetheris in summo dorso consistere fines
Rerum,quos vltra natura extendere vires
Non queat ipsa suas,ac debilitata quiescat.
Quod falsum ratione mihi suadente videtur.
Nam si illic finis rerum est,vbi desinit æther,
Cur nihil vlterius fecit Deus?an quia sciuit
Nil facere vlterius,propria defectus ab arte?
An quia non potuit?sed iure negatur vtrunq;.
Quippe Dei nullis est clausa scientia metis,
Et nullum patitur diuina potentia finem.
Non etenim res vlla Deum concludere certis

Limi

Limitibus potuit,nec ſe ipſe coercuit vltro.
Magna loquor,tamẽ hæc ratio quoq; magna ꝓbabit
Si res vlla Deum finit vel terminat,ergo
Fortior eſt res illa Deo.nam quomodo poſſet
Efficere id,ſi non ipſum ſuperaret agendo,
Quem finire cupit,quem circumſcribere quærit?
At res nulla Deum ſuperat,neq; fortior ipſo eſt.
Quare nec finire poteſt,nec ſe Deus vltro
Limitibus cinxit.quis enim ſibi ponere finem
Vellet,cùm poſſet liberrimus eſſe,ſuasq́;
Quantumcunq; ſibi libeat diffundere vires?
Nemo eſt qui cupiat ſeſe feciſſe minorem:
Imò omnes quærunt maiora capeſcere ſemper,
Atq; aliquid ſemper iam partis addere rebus,
Et licet ingentes expandere latius alas.
Num deus ergo volet cùm poßit maximus eſſe,
Ac ſine fine potens,proprium cohibere vigorem,
Sponte ſua,anguſtasq́; ſibi circundare metas?
Non decet hoc certè.quare nec credere fas eſt,
Eſſe Deo finem,ſi non accepit ab vllo,
Nec dedit ipſe ſibi:vt ratio iam noſtra probauit.
His ita præpoſitis,concludimus:infinitum
Eſſe Dei omnipotentis opus,ne vana poteſtas
Illius dici,& ne vana ſcientia poßit.
Nam ſi extra cœlum ſciuit potuitq́; creare
Plura quoq; & maiora Deus,ſed noluit:ergo
Scire ac poſſe ſuum fruſtra eſt,& prorſus inane.
Si ſciret quiſquam,& ſi poſſet gnauiter artem

Exer

Exercere aliquam, nollet tamen, ac nihil unquam
Efficeret: fruſtra artificis ſibi nomen haberet,
Et fruſtra propriam verbis extolleret artem,
Quæ non ars, imò deberet inertia dici.
Verùm in diuina natura credere par eſt,
Eſſe nihil fruſtra aut vanum, pulcherrima cùm ſit.
Quæcunq; ergo Deus potuit, fecit quoq; virtus
Ne ſua vana foret, ne ſemper pigra lateret.
Sed quoniam potuit facere infinita, putandum eſt
Feciſſe infinita, omnemq́; expleſſe vigorem,
Nec ſeruaſſe in ſe vanum vel inutile quicquam.
Atqui infinitum corpus poſſe eſſe negauit
Doctus Ariſtoteles: ego in hoc aſſentior illi.
Quippe extra cæli fines non ponimus vllum
Corpus: ſed puram, immenſam, & ſine corpore lucẽ:
Lucem qua noſtri ſolis longè minor eſt lux:
Lucem, quam terreni oculi non cernere poſſent:
Lucem, quam ex ſeſe effundit Deus infinitam.
In qua habitant cùm rege ſuo dij nobiliores,
Cætera turba minor verſatur in æthere ſemper.
Ergo triplex regnum eſt, ac mundi portio triplex:
Cæleſtis: ſubcæleſtis: quarum vtraq; fine
Clauſa ſuo eſt, reliquam non vllus terminus ambit,
Quæ ſupra cælum ſplendeſcit lumine miro.
Fortè aliquis dicet, nullam ſine corpore lucem
Poſſe dari, vnde extra cælum lucem eſſe negabit.
Sed fruſtra oblatrat nobis, fruſtraq́; reſiſtit.
Nam ratio mea dicta probat, verumq́; tuetur.

Dic quæſo, cur ſol lucet? num quod ſua per ſe eſt
Lucida materia: an potius ſua forma dat illi
Hanc lucem, quæ tam vaſtū complectitur orbem?
Nimirum tribuit rebus forma omnibus eſſe,
Vt perhibent phyſici: quibus & nos adſtipulamur.
Forma igitur ſolis cauſa eſt, vt luceat: & non
Materia. à forma vis & decor effluit omnis.
Quodſi corporeis formis lux tanta tributa eſt,
Cur incorporeis lucem poſſe eſſe negamus?
Præſertim cùm ſint puræ magis, & tenues, &
Participes multo vberius pulchriq; boniq;.
Ergo deûm formæ lucent vehementer: at illa
Lux non eſt oculis mortalibus apta videri:
Imò inter diuos quo quiſq; potentior eſt, &
Dignior, hoc etiam maiori lumine fulget.
Non aurum, non gemmæ illis, non purpura honorē
Affert, vt nobis: lux eſt ſua gloria diuis.
Vtq; inter ſtellas multò nitidiſsimus eſt ſol:
Sic inter diuos lucet Rex ille deorum,
Non tamen obſcurat reliquos, quin perficit illos:
Tanta eius bonitas eſt, & ſapientia tanta.
Forte etiam obijcet, ſubiectum eſſe aëra lucis,
Ac fundamentum: proinde aër eſt vbi nullus,
Extra oras cœli ſummi, lucem eſſe negabit.
Sed pariter nunc à vero decedit, vt antè.
Non etenim eſt aër ſubiectum luminis, & non
Eſt (vt peruersè arbitratur) in aëre lumen:
Imò aër contrà eſt in lumine, ſi bene cernat,

Non

Non quid Ariſtoteles,ſed quid ratio aſſerat ipſa.
Nam ſi adſtans foribus clauſis accenſa lucerna,
Vel fax immittat per rimam lumen in ædes
Obſcuras,quatiatq́; aliquis tunc aëra,iuxta
Luminis immiſſi radium,tranſire per ipſum
Aër cogetur radium,nil lumine moto.
Si vero ipſe aër ſubiectum luminis eſſet,
Nempe eodem motu radius quateretur & aër.
Cumq́; ſuo haud dubiè ſubiecto lumen abiret.
Præterea ſi quis nocturno tempore tædam
Accenſam properans,geſtet,lux illa mouetur
Aſſiduè.mutatq́; locum,illuſtratq́; tenebras
Nunc has,nunc illas:tamen aër ipſe quieſcit,
Immotusq́; manet,tæda currente per ipſum.
Quod ſi aër eſſet ſubiectum lucis,abiret,
Progrediẽs cùm luce ſimul, numero vnus & idem.
Hoc autem non fit,ſed lux ſtante aëre pergit,
Libera per ſeſe,& tædam comitatur euntem.
Vnde patet,quod lux non indiget aëre,tanquam
Subiecto:ſed ſtare poteſt abſq; aëris vſu.
Præſertim lux illa Dei pulcherrima,cuius
Particula impreſſa eſt in noſtri corpore ſolis,
Atq; illic tanquam in ſpeculo comprenſa tenetur.
Nam veluti in propria ſphæra non cernitur ignis
Sub Luna Poſitus:ſed ſi accendatur in ipſo
Materia,apparent tunc aſtra cadentia cælo,
Ignitæq́; trabes æſtiua nocte micantes
Atq; alia id genus humanas turbantia mentes.

Sic lux illa Dei per se nequit ipsa videri,
Corporeis oculis:at fixa in Sole nitescit,
Propter materiam solis,quæ aptissima luci est.
Quippe ipsam talem fecit Deus,vt sua posset
Illic lux recipi,& toto fulgescere in orbe,
Allatura diem, & vitam & bona plurima rebus.
Illa etiam lux diuina est impressa aliorum
Diuorum formis:quamuis non omnibus æquè:
Vt non stellæ omnes æquali lumine lucent,
Sed magis vna alia,quanto hæc perfectior illa est.
Vtq́; potest candela alias accendere plures,
Non tamen ipsa suum amittit minuítve nitorem:
Haud secus illa Dei lux inuiolata,nihilq́;
Decrescens,alios impertit lumine diuos.
Verùm aliquis nunc me dubitans fortasse rogabit:
An præter lucem,quam diximus infinitam,
Quicquã aliud quoq; sit,magni extra mœnia mũdi
Sit licet indignum,atq; impar mortalibus ausis:
Ire tamen tentabo viam,qua nulla priorum
Hactenus apparent nobis vestigia vatum,
Thesaurosq́; Dei conabor pandere terris,
Si Deus ipse volet,solitoq́; fauore iuuabit.
Principio patrem rerum,autoremq́; fatendum est
Esse Deum,aq́; ipso omne bonum pulchrũq́; creari.
Quin summũ pulchrũ atq; bonũ verè ipse vocatur.
Ergo vbicunq; manet Deus,illic gloria secum
Stat sua,& omne bonũ ac pulchrũ reperitur ibidẽ.
Quocirca quicquid tellus & pontus & æther

Pulchri habet, atq; boni, totum illud cernitur extra
Cæleſtes orbes, vbi ſummi eſt regia patris.
Et quanquam rebus non vlla in talibus inſit
Materia, haud ideo tamen entia falſa putato.
Nam ſunt vera magis, magis & perfecta, magisq;
Pulchra, his, materiæ quibus eſt data portio rebus.
Forma etenim quæcunq; ipſam ſe ſuſtinet, abſq;
Materiæ auxilio, longè eſt perfectior illa,
Quæ ſine materia per ſe conſiſtere non quit.
Ergo illic formæ rerum ſine materia ſunt,
Perfectæ ac puræ: quas nec longæua vetuſtas
Lædere, nec vis vlla poteſt diſſoluere fati.
Plurima ſunt illic etiam pulcherrima, quæ non
Corporeo in mundo omnipotens natura creauit.
Ex quibus emanant fœlicia gaudia diuis:
Gaudia, quæ nequeunt humana uoce referri:
Gaudia quæ nullo poſſunt amittier æuo.
Has formas incorporeas diuina Platonis
Mens olim agnouit: quamuis turba inuida tanti
Scripta viri carpat, riſuq; illudat amaro.
Sed cunctis non noſſe datum eſt myſteria diuûm:
Pauci hæc percipiunt, mundi quibus annuit autor.
Datq; ſuum, vt poßint ſpeculari talia, lumen.
Poſtremò diuûm ſunt illic millia tot, quot
Vel frondes habet omne nemus, vel littus arenas,
Vel piſces Nereus, vel ſtellas maximus æther.
Imò horum numerus, numero non clauditur vllo.
Nam cur finitos fecit Deus, infinitos

Si po

Si potuit facere? ut ſua gloria latior eſſet?
Præſertim cum ſit prorſus ſine limite mundus,
Vt ſuprà oſtenſum & ſtabili ratione probatũ eſt.
Verum incorporei cum ſint, omniq; carentes
Materia, idcirco mutantur tempore nullo:
Non ſenio ægreſcunt, & nil patiuntur amari.
Non ſomno aut eſca utuntur, nullumq; laborem
Norunt, perpetua eſt illis & læta iuuentus,
Summaq; libertas: nulli ſeruitur ab ullo,
Nec quiſquam cogit, nec quiſquam cogitur: unum
Duntaxat Dominum agnoſcũt, Regemq; Patremq;
Communem cunctis: illum uenerantur, amantq;,
Vltro illi adſiſtunt, parent ultro, atq; miniſtrant,
Gaudentes, eius laudes & facta canentes.
Quiſq; illi ſtudet obſequio ac pietate placere.
Bella abſunt, odio nullo inuidiáue laborant.
Pax æterna uiget, concordia maxima amorq;
Mutuus eſt illis ſemper, nulla inſidiarum
Suſpicio, nullusue dolus ſentitur ab illis.
Deniq; totius pars illa eſt optima mundi.
Quiq; illic uiuunt, ſunt longè nobiliores,
Quã qui habitant cœlũ, & ſacris uerſant in aſtris.
Nam quanto inferior, terræq; propinquior orbis
Quilibet eſt, tanto diuos tenet ille minores,
Atq; minora bona, & tanto eſt quoq; uilior idem.
Vnde ut qui ſupra cœli faſtigia uiuunt,
Sunt ſummè pulchri atq; boni, ſummeq; beati:
Sic qui obſcura habitant telluris uiſcera, ſumme

Turpes & praui & miseri inueniuntur. & illic
Non temere esse olim finxerunt tartara uates:
Tartara, ubi scelerum mortales digna suorum
Præmia post mortem accipiunt, clausiq́; tenebris
Aeternis, frustra requiem pacemq́; requirunt.
Sed quid ego in uentos effundo hæc uerba, laborans
Incassum, & cæcis cupiens ostendere lucem?
Vsq; adeo genus humanum delyrat, ut esse
Nequaquam credat superos, infernaq́; regna.
Maxima pars ridet, si quis post funera dicat
Humanas superesse animas, & uiuere semper.
Hinc est, quod solis inhiant noctesq́; diesq́;
Diuitijs: hæc est illorum maxima cura,
Vt fiant præ alijs auro gemmisq́; potentes.
Aurum omnes utcunq; uolũt, spes omnis in auro est.
Hinc currit furiosa audax in prælia miles:
Hinc natis, uxore, domo, patriaq́; relictis,
Mercator maris undisoni per cerula uectus
Veliuola pinu, extremas procedit ad oras.
Quisq; dolis studet ac furtis, ut congerat aurum.
Aurũ omnes cupiũt et amãt, placet omnibus aurũ.
Nec pœnas metuunt ullas, ubi uita recessit.
O prorsus terreni homines, solaq́; figura
Discreti à brutis: solum cognoscitis aurum?
Per quod nil differt à stulto uir sapiens, &
Quod plerunq; malis sors improba donat abunde?
Discite nonnulla esse auro longe meliora,
Quæ stultis prauisq́; Deus concedere non uult.

Hæc ſunt uirtutes: pietas, prudentia, nec non
Iuſtitia, & cunctis potior ſapientia rebus.
Hæc bona quiſquis habet, Deus eſt mortalis, & idē
Immortalis homo, fœlix poſt fata futurus.
Atqui non habet, & uitijs ſeſe inquinat atris:
Morte obita in tenebras præceps rapietur auernas.
Hæc nō ſunt nugæ, aut fabellæ, aut ſomnia: ſed ſunt
Vera quidem, imo etiam uerißima. credite cæci,
Credite: væ vobis, ſi non credetis, abibit
Nam cito vita, & me uerum dixiſſe ſcietis
Tunc demum, quum vos Plutonia regna tenebunt.
Ridetis nunc: ſed riſus vertetur amaras
In lacrymas, triſteſq; ferent hæc gaudia pœnas.
Tempus erit, quum nudi, inopes, miſeriq; iacebunt,
Auxiliumq; humili ac lacrymoſa voce rogabunt
Multi: qui nunc diuitijs regnoq; ſuperbi,
Præ ſe deſpiciunt cunctos homineſq; deoſq;.
Vnde ô vos, quibus eſt cordi iuſtumq; piumq;,
Sortiti meliorem animam, diuina propago:
Hæc terrena inſtar nebulæ fugientia, quæ ſors
Improba largiri ſtultis ſolet atq; ſceleſtis,
Et quæ poſt paucos annos mors omnibus auſert,
Ne multum curate, & ſpem ne ponite in illis.
Quærite duntaxat quantum uitæ exigit uſus,
Exiguum ſat erit: contenti viuite paruo.
Sed ſit ueſter amor cœlum, cœleſtia totis
Viribus appetite, huc omnes intendite ſenſus:
In cœlo ſunt vera bona & durantia ſemper,

Quæ nemo ſtultus, nemo ſceleratus habebit.
In terris quæcunquæ placent, ſunt omnia nugæ,
Quas ſtulti & terreni homines, pecudumq́; ſodales
Optant in primis, atq; hæc: bona maxima cenſent:
Propter quæ ſubeunt diſcrimina mille, cientq́;
Prælia, & opponunt ſtultiſsima pectora morti:
His ſeſe extollunt. ſcarabæi ſtercore gaudent:
Vilia delectant uiles, & turpia turpes.
Terrenis igitur terrena hæc linquite: porci
Lætentur cœno, placeant cœleſtia vobis.
Magna decent magnos: ſunt fortia fortibus apta.
Terra breue hoſpitiũ eſt. patriã Deus æthere veſtrã
Conſtituit, patrias optate reuiſere ſedes.
Vt quum corporeo egreſsi de carcere, edendos
Liqueritis canibus veſtros, aut vermibus artus,
Illic poſsitis fœlices viuere ſemper,
Exempti à carne immunda, membriſq́; caducis:
In quibus incluſi, multos fortaſſe labores,
Et multos morbos, & triſtitia multa tuliſtis,
In mortis regno, & lacrymarum ualle manentes.
Nomine enim tali digna eſt hæc terra uocari,
Quæ mũdi ſtabulũ, et genitrix, altrixq́; malorũ eſt:
Regnat vbi inſanus dæmon, ſcelerũ pater & rex.
Propterea memores mortis vos eſſe frequenter
Conuenit, & verſare animo quã proxima ſit mors
Semper, & immineat, teloq́; minetur adunco.
Quàm de improuiſo inuadat, quàm ſæpe iuuentam
Occupet, & pulchros importuna auferat annos.

O fragilis

O fragilis nimium, innumerisq́; obnoxia vita
Casibus, ò nimium breuis atq; incerta, recedens
Fumi instar: nunc hic moritur, nunc ille: hodie tu,
Cras ego. sic demũ paulatim extinguimur omnes,
Non secus ac pecudes: lanius quas seruat ouili
Mactandas, nunc has ferro, nunc percutit illas,
Cras alias, post cras alias: sic deniq; cunctas
Dilaniat: donec caulæ reddantur inanes,
Hanc igitur fragilem uitam contemnite, cuius
Principiũ est fletus, mediũ labor & dolor: at mors
Finis. quis talem vitam nisi stultus amabit?
Vitam aliam sperate, aliam affectate: vbi nullus
Est fletus, nullus labor accidit, aut dolor, aut mors.
Nẽpe hæc vos manet: hæc dabitur post funera vobis,
Qui vitia odistis, sancteq́; Deum coluistis
Nec vestram in rebus terrenis spem posuistis:
Sed casti, innocui, ueri, puriq́; fuistis.
Forte aliqui ex his, qui credũt ĩtra æthera et extra
Esse deos, uellent artem quoq; discere (si qua est)
Per quam illos possent affari, illosq́; videre.
O quàm sublime hoc, & quàm mirabile donũ est,
Quo nihil in terris homini contingere maius
Posse puto: at pauci tanto dignantur honore.
Nam cum demonibus multi fortasse loquuntur:
Quos facile alliciunt precibus, sacrisq́; peractis,
Cum procul à terris non sint, & in aëre viuant,
Atq; hominum cœtus videant, adeantq́; frequẽter.
Imo vltro apparent multis, ultroq́; ministrant:

Et iuuenum magno interdum capiuntur amore.
Dij verò ætherei terras odere, hominumq́;
Res dedignantur cognoscere, & impia facta
Ipsorum detestantur: renuuntq́; uidere:
Quippe quibus bñ cōpertũ est: quã stulta et iniqua
Sit natura hominũ, quàm fallax, perfida et audax:
Contemptrix, spretrix, blasphematrixq́; deorum.
Quare compellare ipsos, & cernere coram,
Difficilis nimium labor est, & gratia rara:
Quandoquidem occludunt humanis vocibus aures,
Auertuntq́; oculos ab eorum muneribus: qui
Postquam se furtis ditarunt atq; rapinis,
Particulam exiguam rerum non iure suarum
Addicunt templis, cœlum venale putantes.
O bipedes asini, diuos censetis auaros?
Et gemmas cupere, & fuluo lætarier auro?
Aut uestri auxilij, vestriq; fauoris egere?
More hominum donis corrumpi creditis illos?
Non corrumpuntur pretio, nec munera curant:
Cum sint fœlices, atq; omni ex parte beati.
Cũ sua sint quæcunq; tenent tellus, mare & æther,
Quomodo quæ sua sunt diuis donare potestis?
Non'ne ipsi potius donant hæc omnia vobis?
Ergo cum precibus flecti donisq; recusent,
Ardua res nimis est, illis præsentibus uti.
Ardua sed quanquam res est, tamen aggrediemur:
Et quid in hoc valeant vires nostræ experiemur.
Principio causas, quibus ipsis gratificari

Possi

Poßimus superis, inuestigare necesse est:
Nam neq; diuitijs, neq; nobilitate mouentur:
Non regno, imperió ve vllo, clarís ve triumphis,
Nec curant, siquis forma vel robore præstet.
Talia contemnunt prorsus: nec talia propter
Audire, aut saltem dignantur cernere quenquàm.
Vnde alia est quærenda via, vt mereamur eorum
Conspectu alloquioq; frui. mea carmina forsan
Hanc monstrare viam poterũt, artemq; docere:
Si modo tam pulchris adspirant numina cœptis.
Prima est mundicies animiq; & corporis, ob quam
Dijs homo fit gratus, diuûmq; meretur amorem.
Quippe omne immũdũ odere, et vemẽter abhorrẽt:
Vsq; adeò ipsorum pulcherrima et optima vita est.
Quare dãda opera in primis, vt simus ad vnguem
Purgati, nitidi, puri, & sine sordibus vllis,
Veste atra exuti, & niueo candore decori.
Candida conueniunt superis, at manibus atra.
Difficile hoc, fateor: nam quis sine crimine vitam
Ducit? quis macula mundus reperitur ab omni?
Cuiq; suum impreßit uitium natura, nihilq; est
Tam pulchrum in terris, aliqua quin labe notetur.
Sunt quædam peccata tamen, tam friuola, tamq;
Exigua, ut prope nil offendant lumina diuûm:
Vnde his non indignantur. nam talia non sunt
Vlcera, sed tanquam specioso in corpore næui,
Quis facile indulgent veniam pia numina: quãdo
Norũt quã infirma et fragilis natura hominũ sit.

At noxis grauibus ualde offenduntur, & omnes
Oderunt, spernunt, detestanturq́; scelestos:
Nec tales audire volunt, nisi se prius ipsi
Mundarint multis lacrymis peccata lauantes,
Abstulerintq́; atras maculas candore reducto,
Et veniam precibusq́; pijs animiq́; dolore
Quæsierint, iterum virtutis calle reperto,
Et veterem exuerint pellem, ceu tempore verno
Antiquas solet exuuias deponere serpens:
Qui renouatus abit, spolio inter saxa relicto,
Et caput in cœlum attollens, animoq́; superbus
Ingeminat trifidis horrentia sibila linguis.
Sic dij placantur, sic se quum rite vocantur
Ostendunt, & sic nobis oracula dantur.
Est aliud tamen addendum, niueoq́; colori
Iungendus roseus. facies pulcherrima tunc est,
Quum porphyriaco variatur candida rubro,
Quid color hic roseus sibi vult? designat amorem.
Quippe amor est igni similis, flammasq́; rubentes
Ignis habere solet: color & calor exit ab illo.
Ergo opus est præter iam dicta, vt numina amemus
Væmenter. nam quisquis amat, fit dignus amari.
Quisquis amat superos, & pure viuit: ab illis
Non poterit sperni, & fructu potietur amoris:
Quodq́; petet, tandem accipiet, fietq́; beatus.
Sed quis amat superos? an qui desiderat huius
Corporis illecebras, & turpia gaudia quærit?
An qui in delicijs volucres habet? & canibus rem

Inſanus patriam, vel equis oblimat alendis?
An qui omni ſtudio fumoſos ambit honores,
Histrio fortunæ, & reſidens in culmine bubo?
An qui in diuitijs cor fixit? & omnibus illas
Artibus agglomerat, quas numinis instar adorat
Credite: qui terrena uolunt, cæleſtia nolunt.
Nemo poteſt dominis rectè ſeruire duobus.
Candida quiſquis amat, cõtemnat nigra neceſſe eſt.
Triſtatur tenebris, qui ſolis lumine gaudet:
Et cui dulce placet, non delectatur amaro.
Qui ad terram accedit, cælum fugit: æthera amare
Nemo poteſt, niſi ſit terreno exutus amore.
Sed pauci, heu nimium pauci, contemnere poſſunt
Hæc terrena, aliſq; animi ſe attollere cælo.
Cur? quia difficile eſt, fateor: ſed præmia magna
Efficiunt facilem atq; leuem quemcunq; laborem.
Quid maius, quam præſentes agnoſcere diuos?
Cernere & affari? nempe hæc eſt maxima merces,
Propter quam nil debemus non ferre libenter.
Ignaui uellent lucrari, & ſcalpere ventrem:
Difficile eſt uirtutis iter. tamen impiger illam
Aſſequitur, necnon pretium uirtutis honorem.
Strenuus accipiet ſpecioſa epinicia miles,
Ignauus uerò ac timidus ſine laude iacebit.
Ergo laborandum eſt totis conatibus, vt nos
Aſpiciant & ament ſuperi: tunc omnia nobis
Proſpera ſuccedent, uiuis, ac morte ſolutis.
Quid tanti facimus terram, quam linquere oportet

Momento exiguo? cæci, ſugitiua putamus
Aeternis potiora bonis: quæ inſania noſtra eſt?
Poſtremo reliquum eſt, vt crebris ſupplicibusq;
Inſiſtat precibus, qui vult commercia diuûm.
Non ſatis eſt petÿſſe ſemel: multumq; diuq;
Orandum eſt, donec longo poſt tempore victor
Ac voti compos diuina luce fruatur.
Non annoſa vno quercus deciditur ictu,
Non ſtila vna cauat marmor, neq; protinus vno eſt
Condita Roma die: ſegetes, animalia, ſyluæ
Paulatim fiunt, longoq; augentur ab æuo.
Tu tantum tamq; inſigne ac mirabile credis
Poſſe opus extemplò fieri, minimoq; labore?
Non ſic ad magnos facile eſt accedere reges,
Et compellare, & coram auſcultare viciſsim.
Non'ne deos longè meliores regibus eſſe
Cenſes? cur igitur venient, niſi ſæpe vocentur,
Et niſi ſuppliciter dominorum more rogentur?
Quocirca nos ne pigeat bis terq; quaterq;
Quaq; die ingeminare preces, ſuperoſq; rogare,
Vt ſe dignentur quandoq; oſtendere nobis,
Alloquioq; ſuo nos multa arcana docere.
Hoc ſi fecerimus, venient mihi credite, tandem,
Noſq; ſuo aduentu miſera hac in carne beabunt,
Et mox in cœlo ſecum ſine fine tenebunt:
Eſt vbi vera ſalus, & fœliciſsima vita.
Tunc ire ad mundum archetypum ſæpe, atq; redire,
Cunctarumq; patrem rerum ſpectare licebit:

Quo

Quo melius nihil esse potest, noq; pulchrius vsquam,
Qui cuiusq; boni ac pulchri fons, autor, origo est.
Multi autem non posse putant contingere, vt vlli
In terris posito diui apparere, loquí ve
Dignentur: meq; arbitrantur fingere nugas.
His facile ignosco, neq; enim dedit omnibus vnum
Natura ingenium. quidam cœlestia semper
Mente agitant, semperq; aliquid sublime reuoluunt:
Nonnulli tantum quæ sunt mediocria curant,
Nec procul à terris multum se attollere gaudent:
Innumeri tellure iacent, nec surgere possunt
Omnino, totoq; animo tellure morantur:
Non secus ac volucres spaciantur in aëre quædam
Sublimi, & leuibus pennis altissima tranant:
Nonnullæ medias percurrunt aëris oras,
Nec multum sublime volant: pars cætera in imo
Versatur spatio, & terris vicina frequentat.
Quare non mirum est, si nostris credere dictis
Turba nequit: siquidem turbæ crassissima mens est.
Vera tamen sunt quæ dixi. nam quomodo quisquã
Montibus in rigidis inter deserta manere
Solus sponte sua, & tam duram ducere vitam,
Posset? nempe breui rueret, nisi quis Deus illum
Consolans blandè, tanto mœrore leuaret.
Credite, qui loca sola colit, desertaq;, vitans
Humanos cœtus: aut prorsus desipit, aut est
Plus homine, & crebro fruitur sermone deorum.
Hoc pacto Priscos olim vixisse prophetas,

Fama

Fama refert: multos etiam poſt funera CHRISTI
Quos ſanctos dixere patres: & tempore noſtro
Complures tali funguntur munere vitæ.
Hos tu homines, cum prudenter ſciteq; loquantur,
Cum faciant miranda, & cum ventura recludant.
Delyros, hebetes, contemnendosq; putabis?
An magis afflatos diuino numine credes?
Præterea multos Eccleſia ſancta fuiſſe
Affirmat, qui ſæpe deos videre beatos.
Credere cur nolim, cum ſancta Eccleſia dicat?
Non ſunt nugæ igitur, ſed conſentanea vero,
Poſſe hominem affari diuos coram, atq; videre:
Quod reor eſſe bonum ſummum, finemq; bonorum
Cunctorum, quæcunq; homini contingere poſſunt,
Donec præſentis vitæ freta turbida ſulcat.
Cum vero elapſus mortali carcere abibit
Spiritus, abducens ſecum hæc tria, quæ ſibi ſemper
Sunt propria, mentem, ſenſum, motum: ætheris oras
Exultans petet, & fœlix perfecte erit illic:
Quippe habitans cum dijs, deus efficietur & ipſe.
O cœlum immenſum, ô pulcherrima regia diuûm,
Quàm pura es, quã perſpicua & mirabilis, & quot
Vndiq; ſideribus varijs ornata renides,
Regia cunctarum pleniſsima deliciarum.
Nam ſi tot pulchris & gratis rebus abundat
Terra, hominum locus ac pecudum, viliſsima mũdi
Portio: quid de te cenſendum? ſtant ubi ſancti
Cœlicolæ, rerum domini, regesq; beati?

O *vti*

O vtinam poſtquam mea triſtia fila ſorores
Lanificæ implerint, liceat mihi corporis huius
Exempto latebris, illuc accedere, & illis
Delicijs tam mirandis ſine fine potiri.
Iamq́; ego Zodiaci diuino munere noſtri,
Sidera librorum numero duodena peregi:
Longum opus, & longo ſtudio longoq́; labore
Confectum tandem, atq; extremo limite clauſum.
Quas tibi agam grates, ô mundi maxime Princeps
Qui me iußiſti tam pulchra & grandia cœpta
Audere, audentiq́; animum viresq́; dediſti?
Gloria lausq́; tua eſt, ſi quid mea pagina pulchri
Continet atq; boni pulchrum nanq; omne bonumq́;,
Ex te oritur: tu principium finisq́; fuiſti
Tanti operis, tu rexiſti mentemq́; manumq́;.
Gratulor ergo tibi ſoli, tuus eſt honor omnis.
Si qua tamen mihi debetur mercedula, poſco
Te Deus hoc, vt quando aderit meta vltima vitæ,
Vitæ, quam noctu per inania ſomnia duco:
Quam redeunte die varius labor vrget & angit:
Vitæ, quam nemo ſapiens non nouit amaram:
Parcere digneris miſero mihi, crimina delens
Omnia quæ admiſi (heu) mentis caligine cæca,
Atq; animam patiare meam requieſcere cœlo.
Tu Liber interea diuerſa per oppida curre,
Inuidiam ſubiture grauem. nam multus vbiq;
Oblatrator erit, cuius lacerabere morſu.
Non deerunt certè, qui cum nil edere poßint

Dignum

Dignum laude, tamen gaudent maledicere semper,
Carpendisq; alijs famam venantur inanem.
Hos tu liuidulos catulos, orisq; maligni,
Exosus refuge, & doctos inquire bonosq;:
Qui pauci sunt: sed paucis potes esse beatus.
Nimirum pauca in terris Deus *optima gignit.*
Hos reuerenter adi, & merces his exere nostras.
Quas si laudarint, satis est: quid cætera dicat
Turba, parum cura, & vulgi conuitia ride.
Iudicium vulgi insulsum, imbecillaq; mens est:
Stulta placent stultis: obsonia quisq; palato
Digna suo quærit, non omnibus vna voluptas:
Sed docti atq; boni, quæ sunt pia vera & honesta,
Auscultant, auideq; legunt, discuntq; libenter.
Hic cibus illorum est, hæc consolatio mentis.
Talibus ergo viris (nisi me præsagia fallunt)
Gratus eris, vultuq; hilari spectabere ab illis.
Vade igitur fœlix Liber, *& longissima viue*
Tempora: quumq; meos tellus obduxerit artus,
Tu varios populos diuersaq; regna superstes,
Quære, studeq; meum latè diffundere nomen.

FINIS.

RERVM AC VERBORVM
toto hoc opere memorabilium
INDEX.

aëre

amor

ani

audenti

B

bonorum

causa

casus

pro

cœli

rebus

Dei

dIues

fiden

fulg

nugas

præst

mon

mundi

P

piscis

prin

ſenſu

quid

T

petend

uotum

FINIS.

Ex dono Caldretij.

bonnne
pries

Landry
Anna

Bonne fine

